

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ & ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης
Πανεπιστημίου Αθηνών

ZHTHMATA ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Αντώνης Κόντης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Σειρά Ειδικών Μελετών της Μετανάστευσης & Διασποράς **No 4**

5.1. Κοινωνικός διαχωρισμός και κατοικία	447
5.2. Η πρόσβαση στην κατοικία	450
5.3. Οικιστικές στρατηγικές αλλοδαπών και ομογενών μεταναστών	454
5.3.1. Σχέση κοινωνικού διαχωρισμού και οικιστικής κινητικότητας	454
5.3.2. Από την αστική κινητικότητα στην οικιστική κινητικότητα	458
5.4. Οικιστική κινητικότητα: Μετακίνηση από έναν τόπο κατοικίας σε έναν άλλο	460
5.4.1. Τυπολογία της οικιστικής κινητικότητας	461
5.5. Η σχέση των μεταναστών με την κατοικία	464
5.6. Οικιστικές επιλογές των ατόμων, των νοικοκυριών, των ομάδων	466
5.7. Κοινωνικά δίκτυα και μετανάστευση.....	467
5.8. Οι μορφές κοινωνικότητας	469
5.8.1. Χώρος και πρακτικές κοινωνικότητας.....	470
5.8.2. Σχέση κοινωνικότητας και ένταξης	471
5.9. Οικιστικές περιοχές ως τόποι μετάβασης μεταναστών.....	472
<i>Επίλογος .....</i>	475
<i>Βιβλιογραφία .....</i>	477
<i>Οδηγός συνέντευξης .....</i>	491

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

**ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ,
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ .....** 515

Ελένη-Ανδριανή Σαμπατάκου

<i>Εισαγωγή .....</i>	515
1. Εννοιολογική Διασάφηση.....	519
2. Διεθνής μετανάστευση – Διεθνής μετανάστης.....	519
2.1. Διακρίσεις της διεθνούς μετανάστευσης.....	521

2.2. Διακρίσεις του διεθνούς μετανάστη	523
3. Ενσωμάτωση	525
3.1. Διαστάσεις της ενσωμάτωσης	526
3.2. Γλωσσάριο παραπλήσιων όρων της ενσωμάτωσης	527
<i>Βιβλιογραφία .....</i>	530
<i>Μέρος 1 – Αλφαριθμητική Ταξινόμηση Βιβλιογραφίας .....</i>	533
<i>Μέρος 2 – Θεματική Ταξινόμηση Βιβλιογραφίας .....</i>	677
1. Βιβλιογραφικές εργασίες για την Ελλάδα και τη μετανάστευση	679
2. Γενικές μελέτες περί μετανάστευσης στην Ελλάδα	679
3. Μορφολογικά χαρακτηριστικά της μετανάστευσης	692
3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	692
3.2. Εθνοτική σύνθεση	696
3.3. Γεωγραφική κατανομή στην ελληνική επικράτεια	711
3.4. Παράνομη παρουσία	716
3.5. Το ειδικό νομικό καθεστώς του πρόσφυγα και του αιτούντος άσυλο	720
4. Διαστάσεις ενσωμάτωσης και κοινωνικός αποκλεισμός	726
4.1. Οικονομική ενσωμάτωση	726
4.2. Κοινωνική ενσωμάτωση	734
4.2.1. Γενικά	734
4.2.2. Εγκληματικότητα και «εγκληματοποίηση» των μεταναστών	742
4.2.3. Η δεύτερη γενιά	744
4.2.4. Ο ρόλος του δημόσιου λόγου και της κοινωνίας των πολιτών	747
4.3. Πολιτική ενσωμάτωση	749
4.3.1. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική	749

α) Νομοθετικό πλαίσιο.....	749
β) Εφαρμογή	755
γ) Μέτρα	758
4.3.2. Ζητήματα πολιτογράφησης	761
4.4. Πολιτισμικά ζητήματα	762
4.5. Κοινωνικός αποκλεισμός	767
Μέρος 3 – Χρονολογική Ταξινόμηση Βιβλιογραφίας.....	775
1. Έως 1985.....	777
2. 1986-1990	779
3. 1991-1998	781
4. 1999 έως σήμερα	797

Σχολιασμένη βιβλιογραφία: Αλφαριθμητική, Θεματική και Χρονολογική Ταξινόμηση

Ελένη-Ανδριανή Σαμπατάκου
Δρ Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Εισαγωγή

Η παρούσα προσπάθεια συγκέντρωσης και σχολιασμού της υφιστάμενης βιβλιογραφίας περί της «Κοινωνικής και Οικονομικής Ενσωμάτωσης των Μεταναστών και Μεταναστριών στην Ελλάδα» έρχεται σε μια στιγμή κατά την οποία ο μύθος της μηδενικής μετανάστευσης έχει καταρριφθεί οριστικά και η ενσωμάτωση των μεταναστών συγκαταλέγεται στα πρωτεύοντα ενδιαφέροντα της μεταναστευτικής πολιτικής. Στόχος μας είναι να καλύψουμε την απουσία συστηματικής καταγραφής μελετών που πραγματεύονται την ανωτέρω διάσταση της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Κεντρικό μέλημα, βέβαια, είναι να μην αποκοπεί το αποτέλεσμα της προσπάθειάς μας από το ευρύτερο σύνολο των μελετών για τη μετανάστευση στην Ελλάδα.

Σαφώς εργασίες βιβλιογραφικού χαρακτήρα για τη μετανάστευση στην Ελλάδα έχουν δει το φως της δημοσιότητας και στο παρελθόν. Η ειδοποιός διαφορά της προκειμένης έγκειται στο ότι δεν επέχει θέση καταλόγου μελετών. Πρόκειται για μια σχολιασμένη βιβλιογραφική εργασία, με εξειδικευμένο αντικείμενο μελέτης, η οποία, πέρα από την καταγραφή των

υφιστάμενων μελετών και την περιληπτική παρουσίασή τους, προχωρά και στη θεματική και χρονολογική τους ταξινόμηση. Ως στόχο μας θέτουμε τη μεγαλύτερη δυνατή κάλυψη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας.

Η εργασία διαρθρώνεται σε τρία μέρη, των οποίων προηγείται μια εισαγωγική ενότητα με εννοιολογικές διασαφήσεις. Στο πρώτο μέρος παρατίθεται η αλφαριθμητική κατά συγγραφέα σχολιασμένη παρουσίαση των συγκεντρωθέντων τίτλων. Η παρουσίαση αυτή διατρέχεται από τη διάκριση των τίτλων κατά είδος μελέτης [(α) συλλογικά έργα και κεφάλαια, (β) μονογραφίες, (γ) άρθρα και περιοδικές εκδόσεις], και κατά γλώσσα εργασίας (ελληνόγλωσση-ξενόγλωσση βιβλιογραφία). Κάθε τίτλος συνοδεύεται από μια σύντομη περίληψη και λέξεις-κλειδιά. Αδημοσίευτα έργα, κείμενα εργασίας και διδακτορικές διατριβές παρατίθενται μόνο κατά τίτλο. Επίσης, μόνο κατά τίτλο παρατίθενται και οι μελέτες, των οποίων η ανεύρεση δεν στάθηκε εφικτή.

Το δεύτερο μέρος αποτελεί τη θεματική ταξινόμηση των συγκεντρωθέντων τίτλων (κεφ. 1-4), δηλαδή την κατάταξη των τίτλων σε θεματικές κατηγορίες, γενικές και ειδικές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση ορισμένων τίτλων σε περισσότερες από μία κατηγορίες. Στόχος του μέρους αυτού είναι η διευκόλυνση του μελετητή, αλλά και του ενημερωμένου πολίτη, κατά την αναζήτηση συγκεκριμένου υλικού και η παραπομπή του σε συναφή κείμενα. Για το σκοπό αυτό, στο δεύτερο μέρος, οι τίτλοι διακρίνονται αποκλειστικά βάσει γλώσσας, καθώς η ταυτόχρονη ισχύς όλων των διακρίσεων των κειμένων θα επέφερε ενδεχομένως περιορισμό της χρηστικότητας του εν λόγω μέρους της εργασίας.

Το τρίτο μέρος αποτελείται από τη χρονολογική ταξινόμηση των τίτλων, η οποία αποσκοπεί στον εντοπισμό της εξέλιξης των ερευνητικών ενδιαφερόντων κατά χρονική περίοδο σε συνάρτηση με την εξέλιξη των μεταναστευτικών ρευμάτων και ζητημάτων. Η χρονολογική παρουσίαση χω-

ρίζεται σε τέσσερις περιόδους: α) έως το 1985, οπότε κλείνει μια περίοδος σχεδόν μηδενικής μετανάστευσης προς την Ελλάδα, προς το τέλος της οποίας, ωστόσο, έχει αρχίσει να εκδηλώνεται δυναμικά η παλινόστηση και ασθενέστερα η είσοδος αλλοδαπού εργατικού δυναμικού, β) 1986-1990, χρονική περίοδος που χαρακτηρίζεται από την έλευση εθνικών μεταναστών (Ποντίων), και από τις μεταναστευτικού περιεχομένου πρακτικές συνέπειες της αλλαγής καθεστώτος στην Πολωνία, γ) 1991-1998, χρονική περίοδος κατά την οποία πραγματοποιείται αδιαμφισβήτητη στροφή των μεταναστευτικών ρευμάτων προς την Ελλάδα, με επικεφαλής μετανάστες προερχόμενους από την Αλβανία, τίθεται σε ισχύ ο ν. 1975/1991 και λαμβάνει χώρα το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα, δ) 1999 έως σήμερα, οπότε η ελληνική πολιτεία, ενώπιον της πραγματικότητας ενός μεταναστευτικού πληθυσμού με μακρά παρουσία στη χώρα, υιοθετεί διαδοχικά τους ν. 2910/2001 και ν. 3386/ 2005, προβαίνει σε νέα προγράμματα νομιμοποίησης και εστιάζει σε ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών, ενώ παράλληλα έρχονται στο προσκήνιο και ζητήματα πολιτικής ενσωμάτωσης. Ας σημειωθεί, ότι η εν λόγω περιοδολόγηση επελέγη ως η πιο πρόσφορη για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιμέρους υποδιαιρέσεις των περιόδων ή άλλες περιοδολογήσεις θα ήταν αδόκιμες.

Για τη συγκέντρωση του παρουσιαζόμενου υλικού, αφετηρία μας αποτέλεσαν γενικές βιβλιογραφικές εργασίες σχετικά με τη μετανάστευση προς και από την Ελλάδα, από όπου αντλήθηκαν λήμματα, επιλεκτικά, σε σχέση με το αντικείμενο του θέματος. Δεδομένου του πολλαπλασιαζόμενου ενδιαφέροντος για τη μετανάστευση και συνεπώς του δύκου των σχετικών επιστημονικών κειμένων, οι βιβλιογραφίες αυτές αποτέλεσαν σημαντικά βοηθήματα, αλλά δεν κάλυπταν το διάστημα των τελευταίων ετών. Για το διάστημα αυτό κα-

ταφύγαμε στη χρήση της ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, καθώς η διασπορά βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες της χώρας καθιστά τη φυσική αναζήτησή τους χρονοβόρα ή ανέφικτη. Με αυτό τον τρόπο αποκτήσαμε πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για τα πο πρόσφατα και σε περίληψη για τα παλαιότερα άρθρα των κυριότερων επιστημονικών περιοδικών. Η ανεύρεση των βιβλίων στάθηκε δυσκολότερη. Όσα δεν υπήρχαν στις βιβλιοθήκες των Αθηνών (Πανεπιστημίων, ιδρυμάτων, ιδιωτικές) αποκτήθηκαν μέσω διαδανεισμού από άλλες βιβλιοθήκες της χώρας ή με σύντομες επισκέψεις στο εξωτερικό. Η διαδικασία αυτή μάς έδωσε τη δυνατότητα εντοπισμού και άλλων τίτλων κειμένων μέσω των βιβλιογραφικών αναφορών, με εφαρμογή στην ουσία της μεθόδου της «χιονοστιβάδας» (“snowball”). Την τελευταία ενίσχυσε η χρήση των ηλεκτρονικών μηχανών αναζήτησης με τη χρήση λέξεων-κλειδιά, η οποία ήταν αποτελεσματική κυρίως ως προς τον εντοπισμό σχετικών βιβλίων.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι ο κύριος όγκος της εργασίας προήλθε μέσα από τη συστηματική έρευνα της διεθνούς και εγχώριας, έντυπης και ηλεκτρονικής βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας. Επισημάνεται ότι δεν περιλαμβάνονται ανακοινώσεις και ανεπίσημα πρακτικά συνεδρίων, βιβλιο-κριτικές, καθώς και δημοσιεύματα του μη επιστημονικού Τύπου.

Η συγκέντρωση μελετών διαφορετικής επιστημονικής προέλευσης για την «Κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών και μεταναστριών στην Ελλάδα», δεδομένου του δυναμικού χαρακτήρα του αντικειμένου μελέτης, δεν μπορεί παρά να επιβάλλει τη συνεχή προσθήκη τίτλων. Επί του παρόντος, ωστόσο, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αυτή η βιβλιογραφική εργασία καλύπτει με μεγάλη επάρκεια το υπό έρευνα αντικείμενο –τουλάχιστον στις κύριες γλώσσες πραγμάτευσής του–, παραθέτοντας πάνω από 450 ελληνόγλωσσους και ξενόγλωσσους τίτλους, συνοδευόμενους από περίληψη και λέξεις-κλειδιά, όπου αυτό είναι εφικτό.

1. Εννοιολογική διασάφηση

Η σύνταξη μιας ενημερωμένης βιβλιογραφίας για την οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών και μεταναστριών στην Ελλάδα, η οποία δεν θα είναι αποκομμένη από τη συνολική βιβλιογραφία περί μετανάστευσης στην Ελλάδα, πέραν των προφανών απαίτήσεων, εμπεριέχει και εκείνη της εννοιολογικής διασάφησης, τουλάχιστον των βασικών όρων του αντικειμένου της έρευνας. Η απαίτηση αυτή μετατρέπεται σε ανάγκη όταν πρόκειται για αντικείμενα μελέτης όπως αυτό της μετανάστευσης, το οποίο πραγματεύονται περισσότεροι του ενός κλάδοι των κοινωνικών και άλλων επιστημών.

Δεδομένων των ανωτέρω, το παρόν κεφάλαιο αποσκοπεί στη διασάφηση των συστατικών εννοιών της παρούσας βιβλιογραφικής εργασίας, μέσα από την παράθεση των επικρατέστερων κατά περίπτωση ορισμών ή/και της σχετικής συζήτησης. Φιλοδοξία μιας είναι να εμπλουτίσουμε την κριτική στάση του αναγνώστη απέναντι στους κεντρικούς όρους του υπό μελέτη αντικειμένου.

Για την παρουσίαση των όρων επιλέγεται το αλφαριθμητικό κριτήριο, ενώ οι πηγές των λημμάτων παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου. Τέλος, ας σημειωθεί ότι θα συζητήσουμε και την ορολογία περί προσφύγων. Η σχετική βιβλιογραφία είναι αυτόνομη μεν, συμπληρωματική δε αυτής περί μεταναστών, δεδομένου ότι οι πρόσφυγες αποτελούν ιδιαίτερη ομάδα μετακινουμένων.

2. Διεθνής μετανάστευση – Διεθνής μετανάστης

Ο εμπλουτισμός των διαστάσεων της διεθνούς μετανάστευσης, οφειλόμενος τόσο στη μεταβολή των μετανάστευτικών πολιτικών των κρατών προέλευσης και προορισμού, όσο και στις επιπτώσεις των εξελίξεων στις μεταφορές, τις

επικοινωνίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα επί των μεταναστευτικών ροών, έχει ως φυσικό επακόλουθο τη συνεχή αναδιατύπωση του ορισμού της μετανάστευσης, με μεγαλύτερη κάθε φορά ακρίβεια και σαφήνεια. Ξεκινώντας από τις πρώτες μελέτες περί μετανάστευσης, η «διεθνής μετανάστευση» ορίζεται ως «η μόνιμη ή ημι-μόνιμη αλλαγή κατοικίας» (Lee, E.S., 1966:49) για να εξελιχθεί μετά από είκοσι περίπου έτη στη «φυσική είσοδο μεταναστών, μεμονωμένων ή ως ομάδα, σε μια χώρα, όπου ... εν συνεχεία κατοικούν για μακρύ, παρά για σύντομο χρονικό διάστημα» (Hammar, T., 1985:11-12). Η επισήμανση αμφοτέρων είναι σαφής: αποφασιστικό κριτήριο, βάσει του οποίου αποδίδεται στο εμπλεκόμενο άτομο ο χαρακτηρισμός του μετανάστη, είναι «το πραγματικό μήκος του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο ένα άτομο παραμένει στη χώρα όπου έχει μεταναστεύσει», και όχι η απόσταση (Hammar, T., 1985:12). Σήμερα, που η χρονική διάρκεια της παραμονής μπορεί να είναι ελάχιστη, η διεθνής μετανάστευση ορίζεται πλέον ως «η αλλαγή του τόπου συνήθους διαμονής [του μετακινούμενου ατόμου]» (OECD, 2001:296). Ως «τόπος συνήθους διαμονής» θεωρείται η χώρα όπου το άτομο έχει ένα μέρος δικό του για να ζει και να ξεκουράζεται. Συνεπώς, μετακινήσεις που δε συνοδεύονται από αλλαγή μόνιμης κατοικίας, όπως αυτές που αποσκοπούν σε ιατρική περίθαλψη, διακοπές, συνάντηση με διεθνείς συνεργάτες, επίσκεψη σε φίλους ή θρησκευτικό προσκύνημα, δε θεωρούνται μετανάστευση. Το κριτήριο μετατοπίζεται, λοιπόν, από τη χρονική διάρκεια της διαμονής στην αντίληψη για την ιδιότητα της κατοικίας, τη θέση δηλαδή της συγκεκριμένης κατοικίας στη ζωή του μετακινούμενου.

«Μετανάστης», εν πρώτοις, καλείται το άτομο που μετακινείται για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του. Επιπλέον, σε αντιστοιχία με τον ανωτέρω ορισμό του Ο.Ο.Σ.Α. για τη διεθνή μετανάστευση, «διεθνής μετανάστης» καλείται

το άτομο που αλλάζει τον τόπο συνήθους διαμονής του [διασχίζοντας τα εθνικά σύνορα] (OECD, 2001: 296).

2.1. Διακρίσεις της διεθνούς μετανάστευσης

Η διεθνής μετανάστευση διακρίνεται καταρχήν σε εθελούσια και σε βίαιη ή εξαναγκαστική. Μια κλασική σχηματοποίηση των διακριτών μορφών της μετανάστευσης βάσει του χαρακτήρα και των αιτίων της μετακίνησης περιλαμβάνει (α) τη μετανάστευση εθελούσιου χαρακτήρα με ισχυρό οικονομικό κίνητρο, όπως η περίπτωση των οικονομικών μεταναστών, (β) τη μετανάστευση εθελούσιου χαρακτήρα, με πολιτικό κίνητρο, (γ) την εξαναγκαστική μετανάστευση λόγω πολιτικών συνθηκών, όπως οι πρόσφυγες, (δ) την εξαναγκαστική μετανάστευση για οικονομικούς, περιβαλλοντικούς κ.ά. λόγους (Collinson, S., 1993:2).

Ένα εξίσου βασικό κριτήριο διάκρισης της μετανάστευσης είναι αυτό της χρονικής διάρκειας παραμονής, βάσει του οποίου αναφερόμαστε σε *βραχυπρόθεσμη* (short-term or temporary) και *μακροπρόθεσμη* μετανάστευση (long-term or permanent). Η *βραχυπρόθεσμη* μετανάστευση αναφέρεται στη μετακίνηση «σε μια χώρα άλλη από αυτή του τόπου συνήθους διαμονής για χρονικό διάστημα τουλάχιστον τριών μηνών, αλλά το πολύ έως δώδεκα μήνες, εκτός εάν ο σκοπός της μετακίνησης εμπίπτει στις προαναφερθείσες εξαιρούμενες περιπτώσεις, οπότε δεν πρόκειται για μετανάστευση». Η *μακροπρόθεσμη* μετανάστευση αναφέρεται στη μετακίνηση «σε μια χώρα άλλη από αυτή του τόπου συνήθους διαμονής για μια χρονική περίοδο τουλάχιστον ενός έτους (δώδεκα μήνες), ούτως ώστε η χώρα προορισμού να καταστεί τελικά εκ των πραγμάτων η νέα χώρα συνήθους διαμονής» (OECD, 2001:296). Αξιοσημείωτο είναι ότι η μετανάστευση προσωρινού χαρακτήρα συνδέεται ολοένα συχνότερα με δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (managers, ειδικοί σύμβουλοι, επιστήμονες, αλλά και αθλητές, καλλιτέχνες κ.ά.), διευκο-

λυνόμενη άλλωστε από τη Γενική Συμφωνία Εμπορίου Υπηρεσιών (GATS).

Μια πιο εξειδικευμένη διάκριση μορφών της νόμιμης μετανάστευσης είναι σε οικονομική μετανάστευση και μετανάστευση με σκοπό την οικογενειακή επανένωση ή το σχηματισμό οικογένειας (family reunion/family formation). Η τελευταία έμελλε να αποτελέσει το κύριο όχημα έλευσης μεταναστών στην Ευρώπη μετά την εφαρμογή απαγορευτικών μέτρων για την είσοδο νέων μεταναστών (1974). Επίσης, οι μελέτες για τη διεθνή μετανάστευση, ιδίως όσες εστιάζουν στην αναζήτηση των αιτίων αύξησης ή διατήρησης του μεταναστευτικού πληθυσμού συγκεκριμένης εθνικής προέλευσης σε ένα κράτος διαφορετικό από το κράτος προέλευσης αναφέρονται στην αλυσιδωτή μετανάστευση (chain migration), η οποία περιλαμβάνει την έλευση συγγενών, φίλων, γνωστών και συμπατριωτών του αρχικά αφιχθέντος μετανάστη.

Δύο ακόμη σημαντικές διακρίσεις της μετανάστευσης είναι η παλινόστηση ή επαναπατρισμός (return migration), και η είσοδος και εγκατάσταση ομογενών αλλοδαπών (ethnic migration). Πρέπει να επισημανθεί ότι συχνά οι δύο κατηγορίες συγχέονται με αποτέλεσμα και η δεύτερη να αποκαλείται παλινόστηση, ακόμα και όταν αυτό είναι εξ ορισμού αδόκιμο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η αποκαλούμενη ατελής μετανάστευση (incomplete migration) (Okolski, 1997 σε Salt, J., 2000:13), η οποία αποτυπώνει τα συχνά, μικρής διάρκειας, ταξίδια στο εξωτερικό για καθαρά βιοποριστικούς λόγους, ενώ διατηρείται μόνιμη κατοικία στη χώρα καταγωγής. Οι μετανάστες αυτής της κατηγορίας είναι στην πράξη *εργαζόμενοι τουρίστες* ("labor tourists") και *μικρο-έμποροι* ("petty traders").

Τέλος, ιδιαίτερη θέση στα πρότυπα μετανάστευσης καταλαμβάνει η παράνομη μετανάστευση ή λαθρομετανάστευση. Αμεσα συνδεδεμένα με αυτή είναι τα διεθνώς γνωστά φαινόμενα *εμπορία ανθρώπων* (human trafficking) και λαθραία με-

ταφορά ανθρώπων (human smuggling). Αναλυτικότερα, η πρώτη περίπτωση ορίζεται ως «η δραστηριότητα που οδηγεί στη θέση ενός ατόμου σε μειονεκτική κατάσταση απασχόλησης στη βάση προηγηθείσας διευκόλυνσης συχνά παράνομου χαρακτήρα για να μεταναστεύσει» και η δεύτερη ως «η διαδικασία διευκόλυνσης [για οικονομικό κέρδος] ενός ατόμου να διασχίσει τα διεθνή σύνορα παράνομα» (Salt, J., 2000:24).

2.2. Διακρίσεις του διεθνούς μετανάστη

Οι διακρίσεις των διαφορετικών τύπων μετανάστη περιλαμβάνουν τον *οικονομικό μετανάστη*, προσωρινό ή μόνιμου χαρακτήρα, μία ευρεία κατηγορία στην οποία εμπίπτουν από τους επισκέπτες εργαζόμενους, τους εργαζόμενους στα σύνορα και τους εργαζόμενους επί συμβάσει έως τους ενδοεταιρικά μετακινούμενους υπαλλήλους, τους εργαζόμενους υψηλού μορφωτικού επιπέδου· τον *φοιτητή*· τον *ομογενή*· αλλοδαπό· τον *παράνομο μετανάστη*, όρος ευρύτερος του «λαθρομετανάστη», διότι δεν αφορά μόνο στη διέλευση των συνόρων, αλλά και σε περιπτώσεις αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα ή παραμένουν στη χώρα μετά τη λήξη ισχύος των εγγράφων τους ή εργάζονται παράτυπα κ.ο.κ.

Ο πρόσφυγας και ο αιτών άσυλο αντιμετωπίζονται ως ιδιαίτερη κατηγορία μεταναστών, καθώς υπάρχει ξεχωριστό Διεθνές Δίκαιο περί Προσφύγων. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951), όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967), «πρόσφυγας καλείται το πρόσωπο, το οποίο ευλόγως φιβούμενο ότι θα υποστεί διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, του γεγονότος ότι ανήκει σε μια κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγενείας του και δεν μπορεί ή λόγω φόβου δε θέλει να επικαλεσθεί την προστασία αυτής της χώρας» [άρ. 1, Α(2)]. Ο εν λόγω

ορισμός του πρόσφυγα αποδεικνύεται στην πράξη ανεπαρκής, διότι οι περιπτώσεις που προσδιάζουν αυτής του πρόσφυγα, χωρίς όμως να πληρούν τα τυπικά κριτήρια, πολλαπλασιάζονται τα τελευταία έτη λόγω της αυξημένης αναγκαστικής μετανάστευσης (forced migration). Έτσι, συχνά συνυπολογίζονται κατά την αναγνώριση της ιδιότητας του πρόσφυγα οι διατάξεις περιφερειακών συμβάσεων για τους πρόσφυγες, όπως η «Σύμβαση που Διέπει Ειδικές Πτυχές Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική» (1969) του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας και η Διακήρυξη της Καρθαγένης (1984), καθώς και οι εθνικές διατάξεις.

Ως εκ τούτου έχει αναδυθεί ένα ευρύ φάσμα νομικών καθεστώτων και συνακόλουθων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μετακινουμένων. Βάσει του νομικού καθεστώτος και των διαφορετικών δικαιωμάτων που απονέμονται στα εν λόγω άτομα μπορούμε να διακρίνουμε πέντε τύπους πρόσφυγα στην Ευρώπη: i) «ο πρόσφυγας της Σύμβασης», ο οποίος αναγνωρίζεται από το κράτος υποδοχής σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, ii) «ο πρόσφυγας εντολής», ο οποίος αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας από την Ύπατη Αρμοστεία σε περίπτωση διαφωνίας με το κράτος υποδοχής ή όταν το τελευταίο δεν είναι μέλος της Σύμβασης, iii) «ο τελών υπό ανθρωπιστικό καθεστώς», στον οποίο παραχωρεύεται το δικαίωμα διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους με περιορισμένα δικαιώματα σε σχέση με τις προηγούμενες κατηγορίες, iv) «ο *de facto* πρόσφυγας», ο οποίος δεν καλύπτεται με τη στενή έννοια του όρου από τη Σύμβαση, αλλά είναι πρακτικά πρόσφυγας, εξαιτίας όσων συμβαίνουν στη χώρα του ή συνθηκών που δημιουργούνται στη χώρα υποδοχής, v) «ο πρόσφυγας σε τροχιά» (refugee in orbit), ο οποίος μετακινείται από χώρα σε χώρα στην Ευρώπη αναζητώντας χορήγηση μόνιμου νομικού καθεστώτος (Joly, D., et al, 1992, Κόντης, A., 2005:17, UNHCR, 2005:5-9). Πρέπει να σημειωθεί ότι τα όρια ανάμεσα στον πρόσφυγα που τελεί υπό «αν-

θρωπιστικό καθεστώς προστασίας» και στον «*de facto* πρόσφυγα» δεν είναι ευδιάκριτα.

Αξίζει, τέλος, να αναφερθούμε σε μια δυναμικά αναδυόμενη κατηγορία μεταναστών, η οποία υπήρχε ανέκαθεν, αλλά μόλις πρόσφατα κατέκτησε τη δική της θέση στη μελέτη του αντικειμένου. Πρόκειται για τον αποκαλούμενο «διεθνικό μετανάστη» (transnational migrant), δηλαδή το μετανάστη που «...διατηρεί ισχυρούς και διαρκείς δεσμούς με τη χώρα καταγωγής, ακόμα και αν έχει ενταχθεί στη χώρα επανεγκατάστασης» (Levitt, P., et al, 2003:565). Η αυξητική τάση αυτής της κατηγορίας έχει σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, η ανάλυση των οποίων βρίσκεται πέραν των ορίων αυτής της ενότητας. Οι βασικές συνιστώσες του θέματος μπορούν να αντληθούν από το ειδικά αφιερωμένο στη «διεθνική μετανάστευση» (transnational migration) τεύχος του *International Migration Review* (vol XXXVII, no 3, 2003).

Κλείνοντας, είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι η μετάβαση από τον έναν στον άλλο τύπο ή μορφή ανθρώπινης κινητικότητας «είναι συχνά εύκολη και μπορεί να γίνει μέσα από διαδικασίες αρκετές φορές θεομικά κατοχυρωμένες» (Salt, J., 2000:3).

3. Ενσωμάτωση

Εάν έως τώρα έχουμε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι αδύνατο να εξαντληθεί εννοιολογικά η διεθνής μετανάστευση, ομοίως ισχύει για το άλλο συστατικό στοιχείο του υπό έρευνα αντικειμένου, την ενσωμάτωση. Η δυσχέρεια εν προκειμένω οφείλεται όχι μόνο στην πολλαπλότητα των ορισμών που μπορούν να αποδοθούν στον εν λόγω όρο, αλλά και στην *per se* επιλογή του όρου. Ενσωμάτωση, ένταξη, αφομοίωση, επιπολιτισμός είναι οι συχνότερα χρησιμοποιούμενες έννοιες στα σχετικά κείμενα, άλλοτε εναλλακτι-

κά, και άλλοτε υποδηλώνοντας εκ διαμέτρου αντίθετη στάση πολιτικής. Η επιλογή της έρευνάς μας ως προς τον καταλληλότερο όρο είναι σαφής εκ του τίτλου.

Ακολούθως πραγματοποιείται μια απόπειρα οριοθέτησης της έννοιας της ενσωμάτωσης και των επιμέρους διαστάσεών της και εν συνεχείᾳ θα παρατεθούν οι υπόλοιπες έννοιες, προκειμένου να αποσαφηνιστεί η ειδοποιός διαφορά τους από την ενσωμάτωση. Στόχος μας και πάλι δεν είναι η εξάντληση της σχετικής συζήτησης.

Η ενσωμάτωση, λοιπόν, απλονστευτικά γίνεται αντιληπτή ως η σύνθετη διαδικασία μέσω της οποίας ο μετανάστης καθίσταται μέλος της νέας κοινωνίας. Η ενσωμάτωση όμως δεν είναι μόνο μια διαδικασία. Αντίθετα «...ως διαδικασία ... χαρακτηρίζει τη δυναμική πορεία προς μια επιθυμητή κατάσταση και ως κατάσταση ... χαρακτηρίζει την απουσία διακρίσεων μεταξύ συγκρίσιμων ομάδων (ως προς την ηλικία, το φύλο, την εκπαίδευση κ.ά.) ημεδαπών και αλλοδαπών στη χώρα υποδοχής» (Κόντης, Α., 2001: 190). Αυτό που πρέπει να υπογραμμίσουμε είναι ότι σε κάθε στάδιο η ενσωμάτωση διακρίνεται για την αμφίδρομη σχέση μεταξύ των εμπλεκομένων: επιβάλλεται δηλαδή προσαρμογή τόσο από τη μεριά του επήλυδος, όσο και από τη μεριά της κοινωνίας που τον υποδέχεται. Επίσης, το αποτέλεσμα θα πρέπει να έχει τη μορφή της ισότητας βασικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, χωρίς την υποχρέωση της πολιτισμικής συμμόρφωσης (Brochmann, G., 1996:112).

3.1. Διαστάσεις της ενσωμάτωσης

Η ενσωμάτωση διακρίνεται σε επιμέρους πτυχές:

- οικονομική ενσωμάτωση:** καταρχήν πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε δ.τι συνεπάγεται οικονομική αυτάρκεια
- κοινωνική ενσωμάτωση:** πρόσβαση στις υπηρεσίες ασφάλισης και κοινωνικής πρόνοιας, σε δημόσια αγαθά (όπως το εκπαιδευτικό σύστημα), προγράμματα

στέγασης κ.ά. γ) πολιτική ενσωμάτωση: ενεργός συμμετοχή του μετανάστη στην πολιτεία, κορύφωση της οποίας αποτελεί η απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη και η επακόλουθη χορήγηση των πολιτικών δικαιωμάτων που επιφέρει η πολιτογράφηση. Παράλληλα με τις ανωτέρω διαστάσεις πορεύεται η διαπολιτισμικότητα, δηλ. η πλουραλιστική πολιτισμική ενσωμάτωση, η οποία βασίζεται στην αμοιβαία ανοχή και τον αλληλοσεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών προτύπων (Κόντης, Α., 2001:190-1).

3.2. Γλωσσάριο παραπλήσιων όρων της ενσωμάτωσης

Πέρα από εκείνους τους όρους που η μετάφρασή τους στην ελληνική έχει βρει τον ακριβή ομόλογό τους όρο, είναι πραγματικά δύσκολη η ακριβής απόδοση όρων που έχουν αναπτυχθεί σε χώρες που αποτελούν προορισμούς μεταναστών για πολλές δεκαετίες πριν ισχύσει το αυτό για την Ελλάδα. Η ακόλουθη παράθεση είναι ενδεικτική της επικρατούσας ορολογικής σύγχυσης, ιδίως στα σημεία συνάντησης του δημόσιου και του επιστημονικού λόγου. Στόχος μας δεν είναι μόνο η ανάδειξη των αιτίων της αδυναμίας κατανόησης των θέσεων του συνομιλητή μας, αλλά κυρίως ο εφεξής προβληματισμός του αναγνώστη κατά τη χρήση της βιβλιογραφίας.

Ας ξεκινήσουμε από τον πολυσύζητημένο όρο *αφομοίωση* (assimilation). Η διατύπωση του ορισμού επαρκεί για να καταστεί σαφής η αντίστοιχη πολιτική: «αφομοίωση καλείται η διαδικασία αλληλοδιείσδυσης και συγχώνευσης, κατά την οποία πρόσωπα και ομάδες αποκτούν τις μνήμες, τα αισθήματα και τις στάσεις άλλων προσώπων ή ομάδων και συμμεριζόμενοι την εμπειρία και την ιστορία τους συσσωματώνονται με αυτούς σε μια κοινή πολιτιστική ζωή» (Park and Burges, 1921 σε Μουσούρου, Λ., 1991:133, υπ. 3). Πρόκειται στην ουσία για μια μονόδρομη και μονόπλευρη διαδικασία προσαρμογής, στόχος της οποίας είναι η αντι-

κειμενική αδυναμία διάκρισης των αλλοδαπών από τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής. Ως ιδιαίτερες περιπτώσεις αφομοίωσης αναφέρονται η διαφοροποιημένη αφομοίωση, κατά την οποία οι μετανάστες δεν εξελίσσονται σε ενεργά μέλη της κοινωνίας ως σύνολο, αλλά αφομοιώνονται σε συγκεκριμένα τμήματα της, και η δομική/λειτουργική αφομοίωση, η οποία αφορά στην περίπτωση της επιτυχούς συμμετοχής των μεταναστών σε ορισμένες σφαίρες δραστηριότητας, ενώ υφίστανται διακρίσεις και παραμένουν αποκλεισμένοι από άλλες σφαίρες της δημόσιας ζωής (Castles, S., et al, 2002:116-7).

Ο όρος *ένταξη* (insertion, inclusion, incorporation) χρησιμοποιείται εναλλακτικά με τον όρο ενσωμάτωση, καθώς αναφέρεται αντικειμενικά στη διαδικασία κατά την οποία ο μετανάστης γίνεται μέρος της κοινωνίας. Αυτό δεν συνεπάγεται βέβαια ότι οι δύο έννοιες ταυτίζονται απόλυτα.¹

Ο όρος *επιπολιτισμός* (acculturation) κατά τους Redfield, Linton & Herskovits περιλαμβάνει «...εκείνα τα φαινόμενα τα οποία προκύπτουν ως αποτέλεσμα της άμεσης επαφής που έχουν οι ομάδες απόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης με επακόλουθες αλλαγές στις πολιτισμικές τους πρακτικές, οι οποίες καταγράφονται είτε στη μια ή και στις δύο πολιτισμικές ομάδες» (1936:149). Σε αυτό το πλαίσιο, ο Berry (1997) επισημαίνει ότι η *ενσωμάτωση* (integration), μαζί με την *αφομοίωση* (assimilation), το *διαχωρισμό* (separation) και την *περιθωριοποίηση* (marginalization) αποτελούν τις διαφορετικές στρατηγικές που μπορεί να εμφανίσουν τα άτομα που ανήκουν στη μη κυρίαρχη ομάδα κατά την αντιμετώπιση των νέων συνθηκών. Την ανωτέρω εννοιολόγηση δεν φαίνεται να υιοθετούν οι Castles, S., et al, οι οποίοι ορίζουν τον επιπολιτισμό ως «τη διαδικασία κατά την οποία τα άτο-

---

1. Για τις διαφορές των δύο εννοιών βλ. Παπαδοπούλου, Δ., 2005: 299-310.

μα και οι ομάδες διατηρούν την πολιτισμική ταυτότητά τους ενώ συμμετέχουν ενεργά στο ευρύ κοινωνικό πλαίσιο» (Castles, S., et al, 2002:113).

Η ιδιότητα του *προνομιούχον* ξένου (denizen) είναι όρος αγγλικής προέλευσης και χρησιμοποιείται τις τελευταίες δεκαετίες κατόπιν της επανεισαγωγής του από το γνωστό κοινωνιολόγο T. Hammar, για να δηλώσει τις περιπτώσεις μεταναστών εγκατεστημένων σε ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίοι δεν κατέχουν επίσημα την ιδιότητα του πολίτη, αλλά έχουν τη νομικά κατοχυρωμένη δυνατότητα άσκησης σημαντικών δικαιωμάτων, άρρηκτα συνδεδεμένων μέχρι πρότινος με την ιδιότητα του πολίτη, όπως το τοπικό δικαίωμα ψήφου, το δικαίωμα στη μόνιμη παραμονή, κοινωνικά δικαιώματα.

Ο κοινωνικός *αποκλεισμός* (exclusion) αναφέρεται στη μη δυνατότητα πρόσβασης σε ορισμένα δικαιώματα, πόρους και προνόμια που κανονικά αποτελούν συστατικό μέρος της ιδιότητας του μετέχοντος σε μια συγκεκριμένη κοινωνία. Ως έννοια, λοιπόν, δεν αφορά αποκλειστικά στη συζήτησή μας, καθώς είναι πιθανό ακόμα και πολίτες μιας χώρας να είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι εντός της χώρας αυτής. Αφορά στους αλλοδαπούς στο βαθμό που παρατηρείται ενσωμάτωσή τους σε ορισμένα πεδία της κοινωνίας, όπως η αγορά εργασίας, αλλά ο αποκλεισμός τους από άλλα, όπως η πολιτική συμμετοχή. Έτσι στην ουσία ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι συνώνυμο της μη ενσωμάτωσης/μη ένταξης και αντώνυμο της ενσωμάτωσης/ένταξης.

Βιβλιογραφία

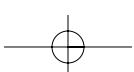
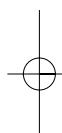
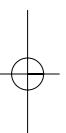
Ελληνόγλωσση

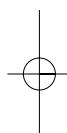
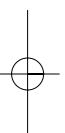
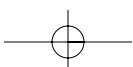
- ΚΟΝΤΗΣ, Α., «Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής», στο ΑΜΙΤΣΗΣ, Γ. & ΛΑΖΑΡΙΔΗ, Γ. (επ.) *Noμικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.
- ΚΟΝΤΗΣ, Α. – ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Η. – ΤΑΤΣΗΣ, Ν. – ΧΛΕΠΑΣ, Ν., «Η πολιτική ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα», στο *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, εκδ. Παπαζήση, 2005, σελ. 15-75.
- ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ, Λ., *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική*, Gutenberg, 1991.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Δ., «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το παράδειγμα της περιφέρειας Αττικής» στο: ΜΠΑΓΚΑΒΟΣ, Χ. – ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 291-352.

Ξενόγλωσση

- BERRY, J.W. (1997). "Immigration, Acculturation, and Adaptation". *Applied Psychology: An international Review*, 46, 5-68.
- CASTLES, S., KORAC, M., VASTA, E., VERTOVEC, S. et al, *Integration: Mapping the Field*, Report of a Project carried out by the University of Oxford Centre for Migration and policy Research and Refugee Studies Centre, December 2002, Home Office Online Report 28/03.

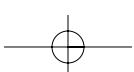
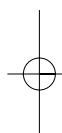
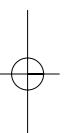
- COLLINSON, S. (ed.) *Europe and International migration*, Pinters, Royal Institute of International Affairs, London, 1993.
- HAMMAR, T. (ed.) *European Immigration policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
- JOLY, D. et al, *Refugees: Asylum in Europe?* London: Minority Rights Publications, 1992.
- LEE, E. S., "Theory of migration", *Demography*, 1966, σελ. 47-57.
- LEVITT, P. et al, "International Perspectives on Transnational migration", *International Migration Review*, vol. XXXVII, no 3, 2003, pp 565-575.
- OECD, *Trends in international migration 2000*, Annual Report, SOPEMI, 2001.
- REDFIELD, R., LINTON, R., & HERSKOVITS, M. (1936), "Memorandum on the study of acculturation". *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- SALT, J., *Current Trends in International Migration in Europe*, CDMG (2000)31, Council of Europe, November 2000.
- UNHCR, *Refugee Status Determination. Identifying who is a refugee. Self module 2*, Geneva, 1 Sept. 2005.

ΜΕΡΟΣ 1

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Αποστολίδης Α., «Υποδοχή και αποκατάσταση παλιννοστούντων Ελλήνων ποντιακής καταγωγής από την πρώην Σοβιετική Ένωση», στο Πράξεις του Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό, Θεσσαλονίκη, Μάϊος, 1992.

Αλεξιάς, Α. «Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης-Μια εμπειρική μελέτη των διαδικασιών ελέγχου» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 255-286.

Η κατασκευή της μετανάστευσης ως σύγχρονου προβλήματος, πεποίθηση στην οποία έχει συμβάλλει και η επιστήμη, οδηγεί στην ενεργοποίηση ελεγκτικών μηχανισμών, οι οποίοι διέπονται από αρνητικά προς τους μετανάστες στερεότυπα. Εν προκειμένω, αναφέρονται τα αποτελέσματα ποιοτικής έρευνας με ερωτηματολόγια σε μετανάστες και φρουρούς των συνόρων. Πέραν της σύμπτωσης των απαντήσεων και των δύο ομάδων ερωτώμενων για τα οικονομικά αίτια της μετανάστευσης, καταγράφονται απόψεις, οι οποίες αναδεικνύουν τη συγκρουσιακή κοινωνική σχέση της κοινωνίας υποδοχής με τους μετανάστες.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση.

Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001

Συλλογικός τόμος εκ του οποίου επιλεγμένες –στη βάση της

συνάφειας με το αντικείμενο της εργασίας μας- συμβολές παρατίθενται στην παρούσα εργασία.

Αμίτοης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο Αμίτοης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 23-68.

Υπό το φως του νέου (τότε) νόμου 2910/2001, οι συγγραφείς ανατρέχουν αρχικά στους προσδιοριστικούς παράγοντες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου στις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Εν συνεχείᾳ, παρατίθεται το νομικό καθεστώς, όπως αυτό διαμορφώθηκε από τις αρχές του 20ού αιώνα έως σήμερα, λαμβάνοντας υπόψη και τα διεθνή κείμενα δικαίου. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις διατάξεις για τους πρόσφυγες και τους ομογενείς. Η παρουσίαση ολοκληρώνεται με την αναφορά στις συνέπειες για την αγορά εργασίας και την κοινωνία συνολικά και τις αρχές της νέας μεταναστευτικής πολιτικής.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτική ενσωμάτωση, μεταναστευτική πολιτική, νομοθετικό πλαίσιο, N. Ευρώπη.

Ανδριανόπουλος, Π., «Πρόσφυγες και μετανάστες: ζητήματα δημόσιας ασφαλείας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 83-92

Συζητάται η υψηλή, σύμφωνα με το συγγραφέα, συμμετοχή των αλλοδαπών στη συνολική εγκληματικότητα στη χώρα.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα.

Αντωνίου, Π., «Το αρμενικό όραμα της επιστροφής. Μνήμη προσανατολισμένη στο μέλλον» στο Μπενβενίστε, Ρ. & Παραδέλλης, Θ., *Διαδρομές και τόποι μνήμης*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1999, σελ. 115-126.

Η μελέτη αυτή επικεντρώνεται στην κοινότητα των Αρμενίων στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα στους μηχανισμούς ενσωμάτωσης ή μη των Αρμενίων της διασποράς στις κοινωνίες υποδοχής. Επισημαίνεται ότι καθοριστικό κριτή-

ριο στη λειτουργία των εν λόγω μηχανισμών είναι η προσδοκία –βάσιμη ή μη– επιστροφής στην πατρίδα.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενωματώση, Αρμένοι.

Βαλέντσια, Ντ., «Η κατάσταση των Φιλιππινέζων γυναικών στην Ελλάδα – Μια γυναίκα από τις Φιλιππίνες αφηγείται», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Πομπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 79-83.

Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998.

Πρακτικά ομότιτλου συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε από το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών στο Υπ. Εξωτερικών (13 Ιουλίου 1998).

Βέικου, Μ., «Αναγκαστική μετανάστευση: Στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού και εθελοντικής αποδοχής ανισοτήτων», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 479-487.

Η μελέτη αυτή διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο σκέλος επικεντρώνεται στον κοινωνικό αποκλεισμό των Αλβανών μεταναστών στο περιθώριο της ελληνικής κοινωνίας, ως διάσταση της αντιπαράθεσης των υφιστάμενων δομών και της πρόσφατης μεταναστευτικής εμπειρίας. Το δεύτερο σκέλος εστιάζει στον τρόπο που οι πτυχές αυτού του αποκλεισμού σκιαγραφούνται κατά την εξωτερίκευση της αντίληψης που έχουν οι ίδιοι οι Αλβανοί για τον εαυτό τους. Τα στοιχεία προκύπτουν από σχετική επιτόπια εθνογραφική έρευνα.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, πολιτισμικά ζητήματα, Αλβανοί.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβά-

κης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 305-327.

Τη στρατηγική χρήσης συγκεκριμένης εθνοτικής ταυτότητας ως όχημα κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών πραγματεύεται η Μ. Βέικου. Ως παράδειγμα εξετάζει την περίπτωση των «Ελληνο-Αλβανών» (ή επίσημα «Βορειοπειρωτών») ως προς την εκούσια επιλογή αυτής της ταυτότητας και πώς αυτή επηρεάζεται από τις σχέσεις τους με την ελληνική κοινωνία. Η συζήτηση δεν διεξάγεται μόνο σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά παρουσιάζονται και εμπειρικά ευρήματα της ίδιας της συγγραφέως.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, πολιτισμικά ζητήματα, «Ελληνο-Αλβανοί», Αθήνα.

Βέικου, Μ., «Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 113-128.

Το κεύμενο συνοψίζει τα συμπεράσματα συγκριτικής έρευνας που έλαβε χώρα σε Ελλάδα και Ιταλία τα έτη 1999-2000 με κεντρικό ερώτημα πώς συμβιώνουν ντόπιοι και αλλοδαποί. Για το σκοπό αυτό δόθηκε έμφαση στις πρόσφατες αλλαγές στη νομοθεσία των υπό μελέτη κρατών αναφορικά με τη μεταναστευτική πολιτική ένταξης. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν την υπάρχουσα διάσταση ανάμεσα στην επίσημη κρατική θέση και τη διοικητική πρακτική.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτική ενσωμάτωση, νομοθετικό πλαίσιο, εφαρμογή, N. Ευρώπη.

Βέικου, Χ., «Ζόντας ανάμεσα σε άλλους. Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού», στο Καυταντζόγλου, Ρ., και Πετρονώτη, Μ., *Όρια και περιθώρια. Εντάξεις και αποκλεισμοί*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 131-150.

Πρόκειται για μια εθνογραφική προσέγγιση της προβληματικής οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των μαθητών με διαφορετική εθνοπολιτισμική προέλευση, οι οποίοι μεταναστεύουν στην Ελλάδα ως «ακούσιοι μετανάστες». Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στα παιδιά ποντιακής καταγωγής και παρουσιάζονται οι μηχανισμοί που ενεργοποιούνται εντός του σχολικού πλαισίου από τους ίδιους τους μαθητές για την προστασία της ιδιαίτερης ταυτότητάς τους.
Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, κοινωνικός αποκλεισμός, Πόντιοι.

Βεντούρα, Λ., «Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ., (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 174-204.

Στο κείμενο αυτό διερευνώνται οι διαφορετικές μορφές που προσλαμβάνει η διασύνδεση εθνικισμού και ρατσισμού στην Ελλάδα, όπως αυτές προκύπτουν από τις αντιδράσεις των ντόπιων έναντι των βαλκανικής προέλευσης μεταναστών. Η διερεύνηση λαμβάνει υπόψη τη σημερινή διεθνή συγκυρία. Στόχος είναι η κατάδειξη του κοινωνικού-ιδεολογικού πλαισίου που περιβάλλει την εν λόγω διασύνδεση υπό το φως των ετεροβιαρών σχέσεων της Ελλάδας με τη Δύση και τις λοιπές βαλκανικές χώρες.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, ρατσισμός.

Canete, L.Y., «Η φιλιππινέζικη κοινότητα στην Ελλάδα στο τέλος του 20ού αιώνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 277-304.

Πρόκειται για μια περιγραφική παρουσίαση της φιλιππινέζικης κοινότητας στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα. Μέσα από αυτή παρέχονται πληροφορίες δημογραφικού και κοινωνικο-πολιτισμικού χαρακτήρα, επίσης, συζητούνται οι σχέσεις μεταξύ των μελών της κοινότητας, η σχέση της κοινότητας με την ελληνική κοινωνία και

πολιτεία, καθώς και η γεωγραφική οριοθέτησή της. Πρόκειται για μια πολύπλευρη, εκ των ένδον προσέγγιση μιας παλαιάς κοινότητας μεταναστών στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: φιλιππινέζικη κοινότητα.

Γαλάνης, Γ., «Ελληνική κοινωνία και μετανάστευση. Απόψεις Ελλήνων για Αλβανούς μετανάστες» στο Κασιμάτη, Κ., Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 223-270.

Στο κείμενο αυτό παρατίθενται εμπειρικές έρευνες που έγιναν στην Ελλάδα σχετικά με το αντικείμενο του θέματος. Οι έρευνες αυτές περιλαμβάνουν έρευνες δημοσιευμάτων, στάσεων και διαθέσεων κατοίκων, στερεοτύπων σε φοιτητές νομικής και δικαστές. Ακολούθως συζητιέται ο ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Συγκεκριμένα αναλύεται πώς αυτά προβάλλουν την εγκληματικότητα των Ελλήνων και των αλλοδαπών και πώς συμμετέχουν στην ανακατασκευή των στερεοτύπων σχετικά με τους δράστες μετανάστες. Τα ευρήματα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα καθώς αποκαλύπτουν τις απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για τους Αλβανούς μετανάστες.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, εγκληματικότητα, δημόσιος λόγος, Αλβανοί.

Γαρδικλής, Χ., «Επαγγελματική κατάρτιση αλλοδαπών στην Ελλάδα», στο Βγενόπουλος, Κ., Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 63-66.

Ο συγγραφέας πραγματεύεται το ζήτημα της πρόσβασης των αλλοδαπών στο ελληνικό σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης, δεδομένου ότι η επαγγελματική κατάρτιση σχετίζεται άμεσα με την οικονομική ενσωμάτωση. Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται οι σχετικές εθνικές νομοθετικές διατάξεις.

Λεξεις-Κλειδιά: εκπαίδευση, οικονομική ενσωμάτωση.

Γεωργούλας, Σ., «Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα, Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα, 2001, σελ. 199-226

Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης του Σ. Γεωργούλα. Στόχος του είναι μέσα από την παρουσίαση α) στοιχείων για την ιστορική και κοινωνιολογική διάσταση του φαινομένου της μεταναστευτικής στην Ελλάδα, και β) του συνόλου της μεταναστευτικής πολιτικής, να καταδειχθεί η αναντιστοιχία και η ανεπάρκεια της μεταναστευτικής πολιτικής και να τονιστεί η ανάγκη μιας νέας πολιτικής στη διαμόρφωση της οποίας θα μετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα αποφευχθεί η κοινωνική αποδιοργάνωση, συμπτώματα της οποίας είναι ήδη ορατά.

Λέξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική.

Γεωργούλας, Σ., «Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα τον εικοστό αιώνα – μια ιστορική, κριτική οπτική» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 91-122

Παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που δημιούργησε ο νόμος 1975/1991, ο οποίος σύμφωνα με το συγγραφέα, δημιούργησε νέες κοινωνικές ανισότητες, συντηρώντας ταυτόχρονα τις παλαιότερες.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Δεληγιάννης, Α., «Οι ιδιαιτερότητες στην απασχόληση των προσφύγων», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, EKEM, Αθήνα, 1998, σελ. 67-72.

Η εφαρμογή στην Ελλάδα προγραμμάτων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για την ενοωμάτωση των προσφύγων στην κοινωνία υποδοχής.

Λέξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας, οικονομική ενσωμάτωση.

Δημουλάς, Κ., «Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 245-290

Ο συγγραφέας μελετά τους παράγοντες ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Μέσα από μια έρευνα πεδίου στην περιφέρεια Αττικής, επισημαίνει ότι ιδιαίτερη σημασία έχουν οι συνθήκες εισόδου και άφιξης καθώς και οι μηχανισμοί που επιδρούν στη διάρκεια της διαμονής. Το καταληκτικό συμπέρασμα διαλαμβάνει ότι το ουσιώδους σημασίας για τους μετανάστες είναι η νόμιμη παραμονή τους στη χώρα, η οποία συνδέεται με τη μονιμότητα στην κατοικία, όχι όμως αναγκαστικά με την απασχόληση

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, Αττική.

ΕΕΙΔΔ, *Το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1995.

Συγκέντρωση εισηγήσεων στην επιστημονική ημερίδα της Ελληνικής Εταιρείας Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου με θέμα το δίκαιο αλλοδαπών στην Ελλάδα (1994). Οι πτυχές που καλύπτονται είναι γενικού και ειδικού ενδιαφέροντος: είσοδος-έξοδος-παραμονή, εμπράγματα δικαιώματα αλλοδαπών επί ακινήτων στις παραμεθόριες περιοχές, παράνομη είσοδος και εργασία αλλοδαπών, επιχειρηματική δραστηριότητα κ.ά.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Έμκε-Πουλοπούλου, Η., «Εργασία, επαγγεία και σεξουαλική εκμετάλλευση της δευτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα» στο Τσομπάνογλου Γ., Κορρές Γ., Γιαννοπούλου Γ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 103-144.

Η συγγραφέας θίγει το ζήτημα εκείνων των παιδιών των μεταναστών και των προσφύγων, τα οποία είναι θύματα εκμετάλλευσης με τη μορφή καταναγκαστικής παιδικής

εργασίας ή ακόμα και παιδικής πορνείας. Το κείμενο παρουσιάζει τόσο το θεσμικό πλαίσιο όσο και την αντίστοιχη ελληνική πραγματικότητα.

Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, παιδική εργασία/πορνεία.

Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *H προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση.*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994.

Συλλογή κειμένων σχετικά με τα δικαιώματα και τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών εργαζομένων και των οικογενειών τους, με ειδική αναφορά στην Ελλάδα, εκ των οποίων παρατίθενται οι συναφείς με την παρούσα εργασία συμβολές.

I.P.O.D.E., *Ένταξη των μεταναστών, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο*, 2001, Αθήνα, 2002.

Συγκέντρωση εισηγήσεων από το διήμερο Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο, με τίτλο *Ένταξη των μεταναστών*, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (2001). Οι θεματικοί άξονες του συνέδριου περιλαμβάνουν ζητήματα οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης, μεταναστευτικής πολιτικής και διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης. Στο συνέδριο συμμετείχαν ακαδημαϊκοί, εκπρόσωποι των αρμόδιων υπουργείων και μεταναστευτικών οργανώσεων των δύο χωρών.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνική ενσωμάτωση, εκπαίδευση, νομιθετικό πλαίσιο, κοινωνικός αποκλεισμός.

Ιωακείμογλου, Η., «Οι μετανάστες και η απασχόληση» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 81-94.

Πρόκειται για έναν ισχυρό και έγκυρο αντίλογο στην επαναλαμβανόμενη θέση «η μετανάστευση φέρνει ανεργία». Στο κείμενο του αυτό ο Ηλ. Ιωακείμογλου υποστηρίζει ότι επακόλουθο της μετανάστευσης είναι η αύξηση της κατανά-

λωσης, η οποία οδηγεί στην αύξηση της παραγωγής και συνεπώς στην αύξηση της απασχόλησης. Στην οικονομική ανάλυση που παραθέτει μετέρχεται προς επίρρωση των επιχειρημάτων του το μοντέλο των πολλαπλασιαστή του Keynes. Τα συμπεράσματα της ανάλυσης του Ηλ. Ιωακείμογλου οδηγούν, έτσι, στην κατάρριψη των θεμελίων του «οικονομικού ρατσισμού» των Ελλήνων.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, «οικονομικός ρατσισμός».

Ιωάννου, Ν., «Ελληνική μεταναστευτική πολιτική στην Ε.Ε. και στο Συμβούλιο της Ευρώπης» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 271-282.

Συνοπτική παρουσίαση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής στην Ε.Ε., ιδίως μετά τη συνθήκη του Άμστερνταμ, και στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Ιωσηφίδης, Θ., «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 227-246.

Στο κείμενο του αυτό ο Θ. Ιωσηφίδης επιλέγει την Ελλάδα ως πλαίσιο διερεύνησης του μετασχηματισμού του κοινωνικο-οικονομικού χώρου της Νότιας Ευρώπης σε χώρο υποδοχής μεταναστών. Αντικείμενο της έρευνάς του είναι οι εμπειρίες και οι συνθήκες απασχόλησης τριών εθνικών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα (Αλβανοί, Αιγύπτιοι, Φιλιππινέζοι). Πέρα από τη μεθοδολογία της εν λόγω έρευνας και τα εμπειρικά ευρήματα, διατυπώνονται και ορισμένες παρατηρήσεις αναφορικά με την απόπειρα νομιμοποίησης αλλοδαπών εργαζομένων στην Ελλάδα και τα αποτελέσματα αυτής.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, Αλβανοί, Αιγύπτιοι, Φιλιππινέζοι, νομιμοποίηση, Αθήνα.

Καβουνίδη, Τ., «Μετανάστευση, νομιμοποίηση και κοινωνικά δίκτυα» στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσψυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 41-50.

Συμπεράσματα από τα αποτελέσματα του πρώτου προγράμματος νομιμοποίησης, ιδίως σε σχέση με το ρόλο των κοινωνικών δικτύων στην επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων.

Λέξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Καβουνίδη, Τ., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα και η γήρανση του πληθυσμού» στο Κικίλιας, Η., Μπάγκαβος, Π., Τήνιος, Π., Χλέτσος, Μ. (επ.) *Δημιογραφική Γήρανση, Αγορά εργασίας και Κοινωνική προστασία: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σελ. 105-114.

Στα πλαίσια διατύπωσης εκτιμήσεων για την εξέλιξη της σύνθεσης του πληθυσμού και ειδικότερα του εργατικού δυναμικού, εξετάζεται το απόθεμα μεταναστών στη χώρα υπό το πρίσμα της γήρανσης του πληθυσμού και της επακόλουθης ανησυχίας της χρηματοδότησης του ασφαλιστικού συστήματος. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται στοιχεία από το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης.

Λέξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Καβουνίδη, Τ., «Οι μετανάστες του πρώτου ελληνικού προγράμματος νομιμοποίησης» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 91-112.

Ακολουθώντας την πρακτική των λοιπών χωρών της Νότιας Ευρώπης η Ελλάδα προχωρεί το 1998 στην πραγματοποίηση προγράμματος νομιμοποίησης παράνομων αλλοδαπών. Στο παρόν κείμενο η συγγραφέας καταγράφει συμπεράσματα που αντλήθηκαν από τις αιτήσεις των αλλοδαπών αναφορικά με την προέλευση και το φύλο τους.

Λέξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Καμπέρης, Ν., «Αλλοδαποί εργάτες στον ελληνικό αγροτικό

χώρο. Πραγματικότητες, ιδεολογίες και νοοτροπίες» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 413-456

Ο συγγραφέας παρουσιάζει πορίσματα ερευνών άλλων και δικής του για τις συνθήκες ένταξης ή μη των ξένων εργατών που απασχολούνται νόμιμα ή παράνομα στον αγροτικό τομέα. Το ζήτημα της ένταξης εξετάζεται από τη σκοπιά των μεταναστών, αλλά και των νέων αγροτών για τους ξένους εργάτες του αγροτικού τομέα.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Κανταράκη, Μ., «Γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι των 21ου αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 581-588.

Αναφέρεται στη μαζική εκπόρνευση των γυναικών, μεταναστριών και προσφύγων, οι οποίες μετακινούνται τα τελευταία χρόνια μόνες τους. Γίνεται προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου και διατυπώνονται προτάσεις αντιμετώπισής του.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση.

Καρασαββόγλου, Α., «Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας», στο Ναξάκης, Χ. & Χλέτσος, Μ., *Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, εκδ. Παπάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 195-218.

Αναπτύσσει θεωρητικές απόψεις για το φαινόμενο της μετανάστευσης και πώς αυτό εκδηλώνεται στην Ευρώπη. Επικεντρώνεται στην πτυχή της αγοράς εργασίας σε ευρωπαϊκό και εθνικό (ελληνικό) επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, συζητά πώς επηρεάζονται οι εργασιακές σχέσεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική αγορά εργασίας από την παρουσία των με-

ταναστών. Συνοπτικό και μεστό, δίνει ερεθίσματα για περαιτέρω εμβάθυνση.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Καρασαββόγλου, Α., «Μετανάστευση, αγορά εργασίας και ελληνική οικονομία», στο Χλέτσος, Μ. κ.ά. (επ.) *Ανεργία, Μύθοι και Πραγματικότητα*, Εναλλακτικές Εκδόσεις–Δοκίμια, 8, σελ. 137-159.

Καρύδης, Β., «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα;» στο Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ. και Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα–Κομοτηνή, 1994, σελ. 74.

Παρουσιάζει τους Αλβανούς ως χαρακτηριστική περίπτωση συλλογικού θύματος, βασιζόμενος στην πρόσφατη διεύρυνση της ορολογίας του ΟΗΕ περί «πολλαπλής θυματοποίησης». Τα αίτια κατά το συγγραφέα εντοπίζονται στη μαζική είσοδο παράνομων αλλοδαπών, η οποία τροφοδοτεί τη λογική της εισαγόμενης εγκληματικότητας, παρά τη διαφορετική κατάθεση των στατιστικών στοιχείων περί εγκληματικότητας των Αλβανών.

Λέξεις-Κλειδιά: «εγκληματοποίηση», κοινωνικός αποκλεισμός, Αλβανοί.

Καρύδης, Β., «Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Μύθος και πραγματικότητα.», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του.*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 143-151.

Καρύδης, Γ., «Μετανάστευση και Έγκλημα» στο Αμίτοης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 287-301.

Τα νέα χαρακτηριστικά της σημερινής μετανάστευσης ευνόησαν τη δαιμονοποίηση συγκεκριμένης εθνικότητας κατά χώρα αναφορικά με την εγκληματική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα η αντίστοιχη εθνική ομάδα είναι η αλβανική. Στο κείμενό του ο Γ. Καρύδης παρουσιάζει συναφή στατιστικά στοιχεία και εξετάζει την επίδραση του νομοθετικού πλαι-

σίου στη διαμόρφωση του συζητούμενου αρνητικού κοινωνικού κλίματος.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, Αλβανοί, νομοθετικό πλαίσιο.

Καρύδης, Β., «Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς: Έγκλημα και μετανάστευση» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 205-232.

Ο συγγραφέας εξετάζει μια ιδιαίτερη πτυχή της νέας μετανάστευσης, την εγκυρότητα της διαπίστωσης αυξημένης παραβατικότητας της δεύτερης γενιάς μεταναστών. Παραθέτοντας αρχικώς δεδομένα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και από την Ελλάδα, καταλήγει στη διαπίστωση ότι και σε αυτή την περίπτωση ακολουθείται η γενικότερη τάση εγκληματοποίησης των αλλοδαπών, ιδίως αυτών συγκεκριμένης εθνικής προέλευσης, καίτοι από οντολογικής απόψεως η παραβατικότητα της δεύτερης γενιάς κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα. Η κατακλείδα της εισήγησης εστιάζει στην ανάγκη εξάλειψης του δυϊσμού που παρατηρείται με την ταυτόχρονη εμφάνιση θεσμικής ενσωμάτωσης και κοινωνικού αποκλεισμού, κάτι το οποίο απαιτεί την υιοθέτηση συγκροτημένης πολιτικής ενσωμάτωσης.

Λεξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, παραβατικότητα, εγκληματοποίηση.

Κασιμάτη, Κ., «Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων)» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 353-412.

Η συγγραφέας μελετά το ζήτημα της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των αλβανών μεταναστών βάσει στοιχείων εμπειρικής έρευνας στην περιοχή της Αθήνας, κατά την οποία ερωτήθηκαν Αλβανοί, αλλά και Έλληνες. Το συνολικό συμπέρασμά της είναι ότι κοινωνική ένταξη δεν έχει επιτευχθεί ακόμη.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, οικονομική και κοινωνική ένταξη.

Κασιμάτη, Κ., «Πόντιοι στην Ελλάδα και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο Κασιμάτη, Κ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: *H ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 275-305.

Μετά από μια σύντομη αναφορά στη σχέση κοινωνικού αποκλεισμού και μεταναστευτικών πληθυσμών, εξετάζεται η ιδιαιτερότητα της πληθυσμιακής ομάδας των Ποντίων στην Ελλάδα. Ως αφετηρία τίθεται το ιστορικό πλαίσιο μέσα από το οποίο προκύπτουν οι λόγοι μετανάστευσής τους στην Ελλάδα. Στη συνέχεια πραγματεύεται τη δυναμική τους ως ανθρώπινο κεφάλαιο μέσα από τη μόρφωσή τους, η οποία ωστόσο δεν αξιοποιείται αντίστοιχα στην ελληνική αγορά εργασίας. Η όποια εργασιακή απασχόληση έχει αντίκτυπο και στην οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Έτσι προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί πριν από την έλευσή τους στην Ελλάδα διαψεύδονται. Η συγγραφέας προτρέπει την νιοθέτηση πιο συστηματικών μέτρων μεταναστευτικής πολιτικής θετικής δράσης για τη συγκεκριμένη μεταναστευτική ομάδα, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενά της είναι ομάδα υψηλού κινδύνου ως προς τη τάση περιθωριοποίησής της. Σε αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο κατά τη γνώμη μας να αναλογιστούμε συνολικά το ζήτημα της ισότιμης ενσωμάτωσης όλων των νόμιμα και μόνιμα διαμενόντων μεταναστών στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, Πόντιοι.

Κασιμάτη, Κ., «Μετανάστες και ελληνική πολιτική. Πόντιοι από την πρώην ΕΣΣΔ», στο Κατσέλη, Λ., & Πελαγίδης, Θ., *Για μια Ευρώπη των κοινωνικών δικαιωμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σελ. 126-130.

Πρόκειται για μελέτη της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα. Ειδικό βάρος δίνεται στην κοινωνική πτυχή της πολιτικής του ελληνικού κράτους αναφορικά με τον εν λόγω πληθυσμό, δεδομένου των ιδιαιτερών χαρακτηριστικών της περίπτωσης.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, Πόντιοι.

Κασιμάτη, Κ., «Ταυτότητα των μεταναστών, παράγοντας ξενοφοβίας και ρατσισμού – Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., (επ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Gutenberg, Αθήνα, 2004, σελ. 159-198.

Ξεκινώντας από την παράθεση των δύο κύριων στρατηγικών αντιμετώπισης των ξένων οι οποίες συνίστανται σε αυτή της φιλελεύθερης προέλευσης και σε εκείνη της εθνικιστικής και ρατσιστικής νοοτροπίας, η συγγραφέας παρουσιάζει το ρόλο που ποιάζει η ταυτότητα του μετανάστη κατά την εθνικιστική ρατσιστική στρατηγική. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια είναι μια ποιοτική εμπειρική έρευνα μεταξύ των Ελλήνων της περιοχής της Αθήνας και των δύο φύλων, διαφόρων ηλικιών και επιπέδων εκπαίδευσης και διαφόρων επαγγελμάτων. Μέσα από την έρευνα αυτή στοχεύει στο να καταδειχθεί πώς βλέπουν οι Έλληνες τους Αλβανούς και τους Πολωνούς και γενικά τους μετανάστες στη χώρα τους και να εντοπιστεί ο ρόλος της ταυτότητάς των τελευταίων ως κριτήριο διαφορετικής μεταχείρισης και συμπεριφοράς απέναντί τους.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, Αλβανοί, Πολωνοί, κοινωνικός αποκλεισμός, ξενοφοβία.

Κασιμάτη, Κ., (επ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Gutenberg, 2004.

Κασιμάτη, Κ., «Γυναικεία μετανάστευση από Αλβανία και Πολωνία- απασχολήσεις και διαφορετικότητες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 157-194.

Το κείμενο αυτό επικεντρώνεται στη γυναικεία μετανάστευση, συγκεκριμένα την προερχόμενη από την Αλβανία και την Πολωνία. Το ενδιαφέρον εστιάζεται πρώτον στα μετακινούμενα άτομα και δεύτερον στην αντιμετώπισή τους από τις ελληνικές υπηρεσίες.

Λεξεις-Κλειδιά: γυναικεία μετανάστευση, Αλβανία, Πολωνία.

Κάτσικας, Χ., «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 444-454.

Στη βάση των πορισμάτων που προκύπτουν τόσο από στατιστικά στοιχεία ΕΣΥΕ και ΥΠΕΠΘ, αλλά και από την έρευνα του συγγραφέα κατά τα έτη 1993-6 σε σχολεία της Καλλιθέας και του Μοσχάτου, συνάγεται ότι η εγκατάλειψη του σχολείου από τον εν λόγω πληθυσμό οφείλεται κυρίως στην φτώχεια και στην περιθωριοποίηση. Τα στοιχεία αυτά δεν αναιρούνται ούτε κατά την επαγγελματική πορεία των παιδιών αυτών, καθώς οι τομείς όπου μπορούν να απασχοληθούν με τα προσόντα που κατέχουν είναι χαμηλών αποδοχών και κύρους, αναπαράγοντας έτσι το υπάρχον status τους.
Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, εκπαίδευση, οικονομική ενοτημάτωση, Πόντοι.

Κατρούγκαλος, Γ., «Τα κοινωνικά δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών», στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 69-88.

Λαμβάνοντας ως δεδομένο την αυξημένη παρουσία παράνομων αλλοδαπών, ο συγγραφέας εξετάζει το ζήτημα της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων των αλλοδαπών και ιδιαίτερα των παράνομων αλλοδαπών βάσει των εγχώριων και διεθνών διατάξεων δικαίου.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενοτημάτωση, παράνομοι αλλοδαποί.

Κατσορίδας, Δ., κ.ά. *Oι νέες προκλήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2003.

Καφετζής, Π. «Μια θεωρητική προσέγγιση της ξενοφοβίας», στο Μιχαλοπούλου, Α. κ.ά., *Μακεδονία και Βαλκάνια. Ξενοφοβία και ανάπτυξη*, ΕΚΚΕ-Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1998, σελ. 19-47.

Διερεύνηση των νέων διαστάσεων του ξενοφοβικού φαινο-

μένου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η μαζική μετανάστευση. Ειδικότερα εξετάζεται η εκδήλωσή του στην περιοχή της Μακεδονίας και γενικότερα των Βαλκανίων.

Λεξεις-Κλειδιά: ξενοφοβία, Μακεδονία.

Καψάλης, Α. & Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., *Μεταναστευτική Πολιτική και Δικαιώματα των Μεταναστών.*, Μελέτες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, νο 22, 2005.

Συγκέντρωση εισηγήσεων και παρεμβάσεων διημερίδας «Θεσμικό πλαίσιο για μετανάστες και προοπτικές βελτίωσης», που αφορούν στο δικαίωμα εργασίας και παραμονής, τους πρόσφυγες, τις διοικητικές διαδικασίες, τη νομιμοποίηση, το σχεδιασμό μιας συγκροτημένης πολιτικής, τις συναφείς κοινοτικές Οδηγίες.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, εφαρμογή.

Κόνιορδος, Μ., «Απασχόληση και ελληνική μεταναστευτική πολιτική», *στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., (επ.) Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 167-174.*

Έχει παρατείνει ότι από μια σύντομη αναδρομή στην ελληνική μεταναστευτική παράδοση, ο συγγραφέας αναφέρεται στις συνθήκες εμφάνισης ξένου εργατικού δυναμικού από τη δεκαετία του '70 στην Ελλάδα. Η αντιμετώπιση του ξένου εργατικού δυναμικού στις αρχές της δεκαετίας του '90 οφείλεται κατά τον ίδιο στη στάση της ελληνικής Διοίκησης, από την οποία απορρέει η προτεραιότητα στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και την επαναπρόώθηση των παράνομων μεταναστών.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική.

Κόντης, Α., «Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών» *στο Πελαγίδης, Θ., και Κωνσταντινίδης, Σ., (επ.) Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 292-324.*

Συζητώνται τα αίτια της μεταναστευτικής ροής προς την

Ελλάδα, τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του ρεύματος, οι επιδράσεις των μεταναστευτικών ροών και του μεταναστευτικού αποθέματος στη χώρα. Τέλος γίνεται αναφορά στο πρώτο νομιμοποιητικό πρόγραμμα και διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις πολιτικής.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, νομιμοποίηση.

Κόντης, Α., «Νομιμοποίηση παράνομων οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα» στο Πάκος, Θ., (επ.) Διεθνές Συνέδριο «*H κοινωνία των 2/3*». Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού προβλήματος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 453-485.

Παρουσίαση θεώρησης του νομιμοποιητικού προγράμματος παράνομων αλλοδαπών ως περίπτωσης παραγωγής δημοσίου αγαθού μέσα από την αλληλόδραση πολιτικών και οικονομικών προσδιοριστικών παραγόντων. Με αυτό τον τρόπο αναζητώνται απαντήσεις σχετικά με τα αίτια παραγωγής του εν λόγω δημοσίου αγαθού, την ταυτότητα και το ρόλο των Μ.Κ.Ο. και των οικονομικών μονάδων στην παραγωγή του και τις συνθήκες εφαρμογής του προγράμματος νομιμοποίησης.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση, δημόσιο αγαθό.

Κόντης, Α., «Ημεδαπό και αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην ελληνική αγορά εργασίας», στο Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 509-533

Συζητώνται θέματα αγοράς εργασίας στις χώρες υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα τίθεται το ερώτημα εάν το αλλοδαπό και το ημεδαπό εργατικό δυναμικό βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση συμπληρωματικότητας ή υποκατάστασης καθώς και οι απορρέουσες συνέπειες.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενωμάτωση.

Κόντης, Α. «Μετανάστευση και αγορά εργασίας», στο Καζάκος, Π. & Λιαργκόβας, Π., (επ.) *Μεταρρύθμιση και οικονομική συνεργασία στη ΝΔ Ευρώπη*, Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ. 293-329.

Στη μελέτη αυτή το ενδιαφέρον εστιάζεται στις επιπτώσεις της μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από συγκεκριμένες χώρες προέλευσης στην ελληνική αγορά εργασίας. Για το σκοπό αυτό παρατίθεται και η διαμορφούμενη μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. έναντι των πολιτών τρίτων χωρών, μεταξύ των οποίων και αυτών που προέρχονται από χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τα συμπεράσματα συνοδεύονται από προτάσεις σχετικά με τη μορφή μιας εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Κόντης, Α., «Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 177-220

Πρόκειται για κατάθεση σκέψεων για την πολιτική ενσωμάτωσης, χρησιμοποιώντας το πρίσμα του «οικονομικού και κοινωνικού κεφαλαίου». Συγκεκριμένα εξετάζονται τα ερωτήματα γιατί, πότε και για ποιους απαιτείται πολιτική ενσωμάτωσης, οι δυσκολίες της εννοιολογικής αποσαφήνισης και μέτρησης της ενσωμάτωσης, καθώς και η σχέση της με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Έμφαση δίνεται στην οικονομική ενσωμάτωση και τους προσδιοριστικούς παράγοντες αυτής. Εν τέλει διατυπώνονται προτάσεις πολιτικής για την Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, οικονομικό και κοινωνικό κεφάλαιο, μέτρηση ενσωμάτωσης.

Κόντης, Α., «Συνέπειες της εργασίας των μεταναστών για την ελληνική οικονομία» στο Μετανάστες, Ρατοισμός και Ξενοφοβία. Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Εμπειρίες Διακρίσεων. Πρακτικά συνεδρίου, Σάκκουλας, Αθήνα, 1997, σελ. 129-136

Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005
Συλλογικός τόμος αποτελούμενος από τέσσερις μελέτες για θέματα ασύλου στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: άσυλο

Κόντης, Α., «Η πολιτική ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2005, σελ. 15-75.

Ο συγγραφέας πραγματεύεται την οικονομική και πολιτική διάσταση του ασύλου στην Ελλάδα και την Ε.Ε. Μετά την αρχική οριοθέτηση του όρου «πρόσφυγας», παρουσιάζονται τα ισχύοντα πρότυπα πολιτικής ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα, καθώς και τα ζητήματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων.

Λέξεις-Κλειδιά: άσυλο

Κοντογιάννη, Χ., «Κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα των μεταναστών» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 209-212

Συνοπτική παρουσίαση της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας, μιας κοινωνικής μη κυβερνητικής οργάνωσης, η οποία λειτουργεί επικουρικά, δεν υποκαθιστά δηλαδή τις κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες. Αντίθετα, αποτελεί δίαυλο μεταξύ των τοπικών και διεθνών κοινωνικών υπηρεσιών για τη διευκόλυνση της αντιμετώπισης των κοινωνικών ζητημάτων. Στην εν λόγω παρουσίαση γίνεται αναφορά στο σκοπό και στο έργο της ΔΚΥ, καθώς και στον ελληνικό κλάδο της.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενωμάτωση, ΜΚΟ.

Κοτζαμάνης, Β. – Πετρονώτη, Μ. – Τζωρτζοπούλου, Μ., «Πολιτικοί πρόσφυγες: Εξελίξεις και θέματα πολιτικής» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. & Φρονίμου, Ε., (επ.) *Διαστάσεις των κοινωνικών αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τ. Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 307-330.

Ο συγγραφέας επισημαίνει την αναβίωση του προσφυγικού ζητήματος λόγω πολιτικοκοινωνικών συγκυριών στην ευρύ-

τερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Υποστηρίζει δε ότι οι γεωγραφικές, ιστορικές, οικονομικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες κατέστησαν την Ελλάδα χώρα υποδοχής δύσων προσπαθούν να διαφύγουν από οποιαδήποτε μορφή καταπέσης. Το σχετικό θεσμικό πλαίσιο κατά τη συγγραφή του κειμένου είναι ο ν. 1975/1991, αλλά στην πράξη παρατηρείται ο κοινωνικός αποκλεισμός των αφικνουμένων, στη βάση της αντίληψης περί ανωτερότητας των ελληνικών εθνικών αξιών και ταυτότητας. Αυτό οδηγεί και στην απασχόληση σε χαμηλού κύρους τομείς της αγοράς εργασίας, μέσω των οποίων διατηρείται η αρχική θέση των προσφύγων και συνεπώς η περιθωριοποίησή τους.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγες, κοινωνικός αποκλεισμός.

Κούρτοβικ, Ι., «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 182-193.

Στην εισήγησή της η Ι. Κούρτοβικ εκκινά με τη διάκριση ανάμεσα στα προοδευτικά, αλλά διακηρυκτικού χαρακτήρα κείμενα της διεθνούς κοινότητας και την εσωτερική νομοθεσία, η οποία φαίνεται να διέπεται από μια διαφορετική λογική, μια λογική που προσιδιάζει εκείνη των Συμφωνιών Schengen. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο ν. 1975/1991 ως προς τις διατάξεις του για την έκδοση άδειας παραμονής και εργασίας, την ασφάλιση, τη δικαστική συνδρομή και προστασία. Σημειώνεται ότι η χρησιμότητα της εν λόγω εισήγησης περιορίζεται σήμερα πλέον στη συγκριτική παράθεση του τότε νομοθετικού πλαισίου με το σημερινό.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, ν. 1975/1991.

Κούρτοβικ, Ι., «Οι ποινικές διαδικασίες ως μοχλός διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 153-162.

Το κείμενο αυτό επικεντρώνεται στην ευθύνη των ποινικών

διαδικασιών για τον κοινωνικό αποκλεισμό των αλλοδαπών, μέσα από τη διακριτική μεταχείριση και το στιγματισμό των τελευταίων στην ελληνική κοινωνία. Η θέσπιση νομικών διαδικασιών αυτού του χαρακτήρα βαρύνει ιδιαίτερα στη στάση των ημεδαπών έναντι των μεταναστών, διευκολύνοντας τους πρώτους στην αβίαστη αποδοχή και υιοθέτηση συγκεκριμένων πρακτικών περιθωριοποίησης των αλλοδαπών.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, κοινωνικός αποκλεισμός.

Κούρτοβικ, Ι., «Μετανάστες: ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στη νομιμότητα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 163-198

Η Ι. Κούρτοβικ εστιάζει στη «διάσταση ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο, όπως το αντιλαμβάνεται το μέσο κοινωνικό άτομο» και στο «νόμιμο», όπως αυτό διαγράφεται «σε μια κοινωνία ανισοτήτων όπου το νομικό σύστημα είναι συχνά μέτριο ανισότητας που τάσσεται στην εξυπηρέτηση των αξιών αυτής της συγκεκριμένης κοινωνίας και καλείται να προστατεύσει τις συγκεκριμένες κοινωνικές ισορροπίες και δομές». Τη διάσταση αυτή εντοπίζει η Ι. Κούρτοβικ και στην περίπτωση της Ελλάδας, ως χώρας υποδοχής πλήρως ενταγμένης στην ευρωπαϊκή λογική περί αντιμετώπισης της μετανάστευσης. Η ελληνική στάση απέναντι στη μετανάστευση διακρίνεται σε τρεις φάσεις α) την περίοδο της ανοχής, έως τα τέλη του '80, β) την περίοδο της ποινικοποίησης, που ταυτίζεται σχεδόν με τη χρονική περίοδο ισχύος του ν. 1975/1991, γ) την περίοδο εγκληματοποίησης της μετανάστευσης, από τα τέλη του '90 έως σήμερα. Η ανάλυση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής συμπληρώνεται με ειδικότερες πληροφορίες περί των σχετικών διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, μεταναστευτική πολιτική.

Κωνσταντινίδου, Χ., «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον

αθηναϊκό τύπο», στο Κουκουτσάκη, Α., *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141

Πρόκειται για τη σύνοψη των αποτελεσμάτων ερευνητικής εργασίας με θέμα την αναπαράσταση του φαινομένου στον ημερήσιο Αθηναϊκό τύπο. Το κεντρικό ερώτημα είναι η ιδιαιτερότητα της αναπαράστασης της εγκληματικότητας των οικονομικών μεταναστών, ιδίως των Αλβανών, στον αθηναϊκό τύπο. Το ερώτημα συνδέεται άμεσα με ζητήματα κοινωνικών κατασκευών της πραγματικότητας, νομιμοποίησης των σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας από τα ΜΜΕ και παραγωγής κοινωνικής συναίνεσης. Πέρα από την αναπαράσταση της εν λόγω πτυχής στον αθηναϊκό τύπο καταγράφονται και επακόλουθες αντιδράσεις σε θεσμικό και άτυπο πλαίσιο.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, δημόσιος λόγος, Αλβανοί, Αθήνα.

Λαζαρίδου, Γ., «Μετανάστριες στην Ελλάδα – Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία – μια επιτόπια μελέτη», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 47-75.

Λάζος, Γ., «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορισμένες οημαντικές κοινωνικές και λογικο-συναισθηματικές συντεταγμένες» στο Δημητρίου, Σ., (επ.) *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 79-98.

Διερευνάται μια ιδιαιτερη πτυχή της σύγχρονης μετανάστευσης, άμεσα συνδεδεμένη πλέον με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Εν προκειμένω το ενδιαφέρον εστιάζεται στον εκ των πραγμάτων κοινωνικό αποκλεισμό που υφίσταται η αλλοδαπή πόρνη. Η περιθωριοποίησή της συνίσταται τόσο στην άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος, όσο και στην αδυναμία της να αντιληφθεί την πραγματική διά-

σταση του χώρου, του χρόνου, καθώς και του χρήματος.

Λέξεις-Κλειδιά: γυναικεία μετανάστευση, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός.

Διανός, Θ., Σαρρής, Ν., Κατσέλη, Λ., «Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας. Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 534-544.

Το κείμενο αυτό αποσκοπεί κατά τους συγγραφείς στη βελτίωση των γνώσεων για την παράνομη μετανάστευση στην Ελλάδα. Βασίζεται σε πληροφορίες που προέκυψαν από δειγματοληψία στους νομούς Θεσσαλονίκης, Πέλλας, Ήμαθίας, Κιλκίς, η οποία περιελάμβανε αρμόδιους από τον κρατικό μηχανισμό και από παραγωγικές επιχειρήσεις όπου παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση παράνομων μεταναστών. Τα πορίσματα αφορούν στον τομέα της απασχόλησης, το ύψος της αμοιβής, τη σχέση με το ημεδαπό εργατικό δυναμικό.

Λέξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, οικονομική ενσωμάτωση, Βόρεια Ελλάδα.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ.175-181.

Η εν λόγω τοποθέτηση αρθρώνεται γύρω από τους ακόλουθους άξονες: α) όψεις, διαστάσεις και κατηγορίες της μετανάστευσης, β) σύνδεση μετανάστευσης με την αγορά εργασίας και παράνομης μετανάστευσης με την παραικονομία, γ) αίτια και δυναμική των όψεων της μετανάστευσης, δ) ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μορφές διεθνοποίησης και ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές*

μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 283-307.

Στο κείμενο αυτό επισημαίνεται η ανάγκη σύνδεσης της μεταναστευτικής πολιτικής σε οποιοδήποτε επίπεδο με τη διεθνή, και όχι μόνο την εθνική, αγορά εργασίας.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, νομοθετικό πλαίσιο.

Λιναρδος-Ρυλμόν, Π., «Νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών και επιπτώσεις στην ελληνική αγορά εργασίας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 73-76.

Ο συγγραφέας συζητά τις προεκτάσεις της εφαρμογής των π.δ. 358 και 359/97 τα οποία εκδόθηκαν σε εφαρμογή του v. 1975/1991.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση, οικονομική ενσωμάτωση.

Μαλκίδης, Φ., «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 433-443

Αναφορά στα αίτια και τις συνθήκες έλευσης των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ, καθώς και στο ρόλο του ΕΙΥΑΠΟΕ («Εθνικό Ίδρυμα για την Υποδοχή και Αποκατάσταση Ποντίων Ομογενών Ελλήνων»). Καταγράφονται, επίσης, τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε ο εν λόγω πληθυσμός κατά την εγκατάστασή του στη Θράκη.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, Θράκη, μεταναστευτική πολιτική, κοινωνικός αποκλεισμός.

Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., «Ξένο εργατικό δυναμικό: τάσεις και προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. & Φρονίμου, Ε., *Διασπάσεις των κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τ. α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 275-306.

Μετά τη διαπίστωση ότι η Ελλάδα αποτελεί χώρα υποδοχής

μεταναστών –κυρίως παράνομων– από χώρες του αποκαλούμενου Τρίτου Κόσμου, η συγγραφέας επισημαίνει ότι οι συνθήκες εργασίας τους, τα δικαιώματα αλλά και η συνολική διαβίωσή τους είναι ενδεικτικά του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται. Στη συνέχεια επιδίδεται στην ανάλυση των τάσεων του αλλοδαπού εργατικού δυναμικού –νόμιμου και παράνομου–, του θεσμικού πλαισίου, αλλά και των αναπτυσσόμενων προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης. Καταλήγει μεταξύ άλλων στο συχνά συναντούμενο συμπέρασμα των μελετητών ότι τα στατιστικά στοιχεία είναι ανεπαρκή.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, κοινωνικός αποκλεισμός.

Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., «Μετανάστες στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα» στο Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 13-28.

Εισαγωγική παρουσίαση των συμβολών που απαρτίζουν το συλλογικό αυτό τόμο, καθώς και αιτιολόγηση της επιλογής τους.

Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.

Το συλλογικό αυτό έργο συνιστά μια πρωτότυπη προσέγγιση των πολυδιάστατων κοινωνικών φαινομένων που συνδέονται με τη μετανάστευση μέσα από το πρίσμα τριών διακριτών ομάδων: επιστημόνων-εκπροσώπων οργανώσεων μεταναστών-εκπροσώπων οργανώσεων υποστήριξης μεταναστών. Κατά τους επιμελητές της έκδοσης, στόχος είναι η κατάλυση της αποσπασματικής εικόνας του μετανάστη στο πλαίσιο της κοινωνικής θεωρίας και έρευνας, και η ανάδειξή του ως υποκειμένου πράξεων και λόγου, προκειμένου να ενισχυθεί ο δημόσιος λόγος περί μετανάστευσης και πέραν των ΜΜΕ.

Για το σκοπό αυτό παρατίθεται η άρθρωση λόγου επιστη-

μονικού, λόγου των εκπροσώπων των μεταναστευτικών οργανώσεων και, τέλος, λόγου των εκπροσώπων των οργανώσεων αλληλεγγύης. Παρατίθενται, επίσης, παρεμβάσεις μεταναστών και φωτογραφικά ντοκουμέντα.

Μαρβάκης, Α., «Κοινωνική ένταξη ή κοινωνικό απαρτχάιντ;», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 88-120

Το κεντρικό σημείο του κειμένου είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ακόμα και ένας καθ' όλα νόμιμος μετανάστης κατά την προσπάθεια νόμιμης ρύθμισης της παραμονής και διαβίωσής του στην Ελλάδα. Έχοντας αυτό ως αφετηρία ο συγγραφέας εξετάζει το σύγχρονο ελληνικό μεταναστευτικό καθεστώς και καταλήγει στη διαπίστωση ότι μέσα από τις ισχύουσες νομοθετικές ρυθμίσεις ενισχύονται προϋπάρχοντα σχήματα απαξίωσης της οργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας, τα οποία αναπαραγόμενα στο πρόσωπο του μετανάστη θέτουν σε κίνδυνο ακόμα και αυτό το πολίτευμα. Επισημαίνει δε ότι οι μεγαλύτερες προκλήσεις για την ελληνική πολιτεία θα είναι η επιλογή στάσης απέναντι στη δεύτερη γενιά μεταναστών και στο αναδυόμενο ευρωπαϊκό καθεστώς συνόρων. Κριτήριο επιλογής κατά το συγγραφέα πρέπει να είναι η απάλευψη του οιουνέ «εσωτερικού κοινωνικού απαρτχάιντ».

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, κοινωνική ενσωμάτωση, νομοθετικό πλαίσιο.

Μάρκοβα, Ε., «Η παρουσία των Βουλγάρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 247-276.

Πρόκειται για τα αποτελέσματα έρευνας «...της συμπεριφοράς και της απόδοσης των παράνομων και νόμιμων Βούλγαρων μεταναστών στην υποδεχόμενη ελληνική αγορά

εργασίας και της τάσης ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία». Για το σκοπό αυτό ξεκινά με μια αναδρομή στη μετανάστευση από τη Βουλγαρία, πριν από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού έως σήμερα. Παράλληλα γίνεται αναφορά στη βιβλιογραφία της οικονομικής πτυχής της διεθνούς μετανάστευσης εργατών και στα θεωρητικά μοντέλα που χρησιμοποιούνται για την προσέγγιση φαινομένων που συνδέονται με αυτή. Ακολουθεί η παράθεση αποτελεσμάτων σχετικής εμπειρικής έρευνας, η οποία συνεισφέρει μέσω των προσωπικών μαρτυριών στο σχηματισμό μιας ουσιαστικής εικόνας για τις προσδοκίες των μεταναστών, τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης, καθώς και τις επιπτώσεις του προγράμματος νομιμοποίησης στα ανωτέρω.

Λεξεις-Κλειδιά: Βούλγαροι, οικονομική ενσωμάτωση, νομιμοποίηση.

Μαυρομάτης, Γ. & Τσιτσελίκης, Κ., «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακτικές», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 121-140.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το οποίο προστατεύεται τόσο από το ελληνικό Σύνταγμα, όσο και από διατάξεις του διεθνούς δικαίου, περιλαμβάνει τα ερωτήματα ποιος είναι ο φορέας του δικαιώματος αυτού και ποιο είναι το περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Λαμβάνοντας υπόψη τα σύγχρονα δεδομένα του μαθητικού πληθυσμού, οι συγγραφείς αποκαλύπτουν ότι το ελληνικό κράτος ευρισκόμενο απέναντι σε μια μαζική παρονοία αλλοδαπών μαθητών επέλεξε την αποκαλύμνη διαπολιτισμική εκπαίδευση, χωρίς να προσδιορίσει με σαφήνεια το περιεχόμενό της. Η εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας αποκάλυψε ότι η εκπαίδευση εξακολουθεί να έχει αφομοιωτικό, ομογενοποιητικό χαρακτήρα, ενώ η μαθητική διαρροή αναφορικά με του αλλόγλωσσους μαθητές είναι ιδιαίτερα υψηλή. Συνεπώς επιβάλλεται ο επαναπροσδιορισμός των στόχων του διαπολιτισμικού σχολείου.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, εκπαίδευση μεταναστών.

Μουσούρου, Λ., «Παιδιά παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο ελληνικό σχολείο», στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 211-244.

Η συγγραφέας εστιάζει στο ζήτημα της εκπαίδευσης των παιδιών των παλιννοστούντων και των αλλοδαπών. Παρουσιάζονται οι σταδιακές μεταβολές (τάξεις υποδοχής, φροντιστήρια) που σημειώθηκαν στην εκπαίδευση με τον ερχομό των παλιννοστούντων και κυρίως των επαναπατριζόμενων ομογενών. Επισημαίνεται ότι η πρόνοια της πολιτείας για τα παιδιά των αλλογενών μεταναστών είναι η ίδια που ισχύει για τους ομογενείς με αποτέλεσμα τη μειονεκτική θέση των πρώτων. Πέραν τούτου η σχετική πολιτική δεν φαίνεται να αποβλέπει σε μακροπρόθεσμα αποτελέσματα, ενώ αγνοεί την υφιστάμενη πολυπολιτισμικότητα.

Λεξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά.

Μπαλτσιώτης, Λ., «Ιθαγένεια και πολιτογράφηση στην Ελλάδα της μετανάστευσης: (αντι)φάσεις μιας αδιέξοδης πολιτικής», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 303-337.

Το κείμενο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας της πολιτικής ιθαγένειας της Ελλάδας τα τελευταία έτη. Για την επίτευξη του στόχου αυτού πραγματοποιείται αναδρομή στη συγκρότηση του ελληνικού κράτους σχεδόν δύο αιώνες πριν. Επίσης, μελετάται η εθνική ιδεολογία όπως διαμορφώνεται σήμερα. Τα συμπεράσματα καταδεικνύουν μια περιοριστική πολιτική πολιτογράφησης, η οποία χαρακτηρίζεται από διακριτική στάση έναντι ομογενών και μη ομογενών αλλοδαπών. Κατά το συγγραφέα η αναθεώρηση της πολιτικής αυτής είναι επιτακτική και προτείνονται σχετικές κατευθύνσεις.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, πολιτική ενσωμάτωση.

Μπέγκος, Ι., «Ανάμεσα σε δύο πατρίδες: «Η ζημιά των οπα-

σμένου καθρέφτη». Οι απελαθέντες από την Κωνσταντινούπολη Έλληνες την περίοδο 1964-1966.» στο Τομαή-Κωνσταντούπολου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου*, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 235-248.

Το κείμενο αυτό αποτυπώνει την ιστορική διάσταση του ντοκυμαντέρ «Η ζημιά του σπασμένου καθρέφτη», το οποίο αναφέρεται στην περίπτωση των 10.000 Ελλήνων υπηκόων που κατά την περίοδο 1964-66 αναγκάσθηκαν να μετακινηθούν από την Κωνσταντινούπολη στην Αθήνα λόγω απέλασης. Έναυσμα για αυτή την πραγμάτευση αποτελεί η ένταξη του ντοκυμαντέρ αυτού σε ένα κύκλο ντοκυμαντέρ για κλασικές μορφές της νεοελληνικής Διασποράς, γεγονός που εγείρει προβληματισμό περί της δυνατότητας ομαδοποίησής των.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Μπίμπου-Νάκου, Ι & Χαρίτου-Φατούρου, Μ., «Ομάδα αυτοβοήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.

Συνοπτική παρουσίαση προγράμματος ψυχοκοινωνικής ένταξης ελληνόφωνων προσφύγων από την Αλβανία. Στόχος του ήταν η διερεύνησης των αναγκών του εν λόγω πληθυσμού και η δημιουργία των προϋποθέσεων για τη διαδικασία προσαρμογής του. Το βασικό θεωρητικό πλαίσιο εφαρμογής του στηρίζεται αρχικά στο μοντέλο ικανότητας της γειτονιάς και των ομάδων αυτοβοήθειας ή αμοιβαίας βοήθειας. Εξελίχθηκε ωστόσο σε κατεξοχήν πρόγραμμα δράσης λόγω της συμμετοχής από διάφορες περιοχές της Θεσσαλονίκης, της συνεχούς διαπραγμάτευσης του status των Αλβανών στην Ελλάδα και της συνολικής δυσκολίας εντοπισμού και πρόσβασης στον υπό μελέτη πληθυσμό.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς εξ Αλβανίας, κοινωνική ενσωμάτωση, Θεσσαλονίκη, πρόσφυγας.

Μπράμος, Γ., «*Απ' το χιόνι*», «*Μιρουπάφσιμ*», «*Από την άκρη της πόλης*»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.

Η αναφορά στις τρεις αυτές ταινίες είναι επιλογή αναφοράς στη στροφή που διαφάνηκε στον ελληνικό κινηματογράφο τη δεκαετία του '90, η οποία όμως ποτέ δεν πραγματοποιήθηκε. Οι ταινίες αυτές αναφέρονται σε διαστάσεις της σύγχρονης μετανάστευσης, οι οποίες κατά το συγγραφέα διαφεύδουν το μύθο της ελληνικής φιλοξενίας, όπως και άλλους νεοελληνικούς μύθους.

Λεξεις-Κλειδιά: Τέχνη, κοινωνική ενσωμάτωση, δεύτερη γενιά, Αλβανοί, Πόντιοι, Αθήνα.

Ναξάκης Χ. & Χλέτσος Μ. (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα, 2001.

Συλλογικός τόμος, του οποίου επιλεγμένες συμβολές παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία.

Ναξάκης, Χ., «*Το οικονομικό θαύμα οφείλεται (και) στους μετανάστες*» στο Ναξάκης, Χ. & Χλέτσος, Μ., *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 179-194.

Αναφορά στα αίτια και τις συνέπειες της μετανάστευσης προς την Ελλάδα με επίκληση στατιστικών στοιχείων. Στόχος να αποδειχθεί η εγκυρότητα του ισχυρισμού του τίτλου. Ιδιαίτερα συνοπτικό. Προστίστο στο μέσο αναγνώστη, συνοδεύεται από στοιχειώδη βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα.

Λεξεις-Κλειδιά: στατιστικά στοιχεία.

Νεράντζης, Π., «*Ζητώ άσυλο- Η Ελλάδα των προσφύγων*»: Οι δυσκολίες των ξένων προσφύγων στη χώρα υποδοχής.» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογρ-*

ράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 269-277.

Παρουσίαση των δυσκολιών που συναντούν οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα, από την αντιμετώπισή τους από τις εμπλεκόμενες Αρχές έως τις υποδομές, και οι πρόσφυγες.

Λεξεις-Κλειδιά: αιτών άσυλο, πρόσφυγας.

Νικολινάκος, Μ., (επ.), *Οικονομική Ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα, εισηγήσεις από σεμινάριο στο Παρίσι (1973), Ένωση Ελλήνων Πανεπιστημιακών Δ. Ευρώπης, Κάλβος, Αθήνα, 1974.*

Τόμος αποτελούμενος από τέσσερις μονογραφίες περί μετανάστευσης, οι οποίες βασίζονται στη μαρξιστική ανάλυση του φαινομένου. Οι επιμέρους μελέτες αφορούν στα αίτια και τις συνέπειες της μετανάστευσης, στη μετανάστευση των Ελλήνων στη Δ. Ευρώπη, στις αντιφάσεις της καπιταλιστικής ανάπτυξης σε σχέση με τη μετανάστευση και, τέλος, στην ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Παπαδημητρίου, Ζ., «Ρατσισμός και μετανάστευση» στο Κίνηση Πολιτών κατά του Ρατσισμού, *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σελ. 50-60.

Παπαδοπούλου, Δ. Π., «Έλληνες στο Παρίσι στα τέλη του 19ου αιώνα: Η αρχική οργάνωση μιας κοινότητας της διασποράς», στο Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επιμ.), *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και διδασκαλία*, Πρακτικά Συνεδρίου, Ιούλιος 2003, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., τ. Α', 2004, σελ. 207- 214.

Η εισήγηση αυτή παρουσιάζει αδημοσίευτα στοιχεία της έρευνας για την πρώτη ελληνική κοινότητα που συγκροτήθηκε στο Παρίσι στα τέλη του 19ου αιώνα. Αναφέρεται καταρχάς αναλυτικά στις διάφορες κατηγορίες Ελλήνων που επλέγουν τη γαλλική πρωτεύουσα για εγκατάσταση από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα: έμποροι και τεχνίτες,

εισοδηματίες όπως οι μεγαλέμποροι της Μασσαλίας, φοιτητές, διανοούμενοι. Η συγγραφέας εντοπίζει μια γενικότερη ετερογένεια στην ελληνική παροικία στο Παρίσι που αφορά στα κοινωνικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των παροίκων αλλά και μια διαφοροποίηση ως προς τον τόπο προέλευσής τους. Ταυτόχρονα παρατηρείται η συσπείρωση της παροικίας γύρω από ορισμένες οργανώσεις, σε βαθμό που να γίνεται λόγος για τη συγκρότηση κοινότητας. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, οι πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τη φιλανθρωπική δραστηριότητα και την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας προέρχονται από την οικονομική ελίτ της παροικίας και την Ένωση των φοιτητών, ενώ και το Προξενείο με την Πρεσβεία παρακολουθούν στενά τη λειτουργία της κοινότητας.

Λεξεις-Κλειδιά: διασπορά.

Παπαδοπούλου, Δ., «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το παράδειγμα της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 291-352

Η συγγραφέας επιχειρεί να ερμηνεύσει τους μηχανισμούς και τις διαδικασίες κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Ο διαχωρισμός των προϋποθέσεων, αλλά και των συνεπειών για καθεμία από τις δύο διαδικασίες είναι εννοιολογικός, αλλά και εμπειρικός, βασισμένος σε έρευνα πεδίου στην περιφέρεια Αττικής. Κατά τη συγγραφέα, η ένταξη σημαίνει συμμετοχή στην ανάπτυξη, ενώ ενσωμάτωση σημαίνει υιοθέτηση του αξιακού συστήματος της ελληνικής κοινωνίας.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση.

Παπαζήση, Θ., «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εβραίας γυναίκας στη Θεοσαλονίκη σήμερα» στο Κωνσταντόπουλος

κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 375-392.

Η συγγραφέας πραγματεύεται το ζήτημα της διαφορετικής ταυτότητας που βιώνουν οι γυναίκες μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων που υπάγονται σε άλλα δίκαια, ακόμη και όταν τυπικά οι διαπροσωπικές σχέσεις τους (γάμος) διέπονται από το ελληνικό κοινό δίκαιο. Το ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο πρέπει να παραμένουν στη δυσμενή θέση που προβλέπον τα αντίστοιχα δίκαια ή να προσαρμοστούν στις νέες ηθικές αξίες.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, Θεσσαλονίκη.

Παπαφλίππου, Δ., «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η προστασία των προσφύγων και των μεταναστών», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ιδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.423-432.

Αναλυτική παρουσίαση των σχετικών διατάξεων της ΕΣΔΑ και συσχέτιοι τους με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, πρόσφυγας.

Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο Τοποελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ. (επ.), Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας, ΚΕΜΟ, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003, σελ. 265-308.

Με αρκετά γλαφυρό τρόπο ο συγγραφέας παραθέτει την προβληματική των εθνικών μεταναστών από την Αλβανία. Ξεκινώντας από τα αίτια που τους οδήγησαν στην Ελλάδα, και περιγράφοντας τις συνθήκες εισόδου και εγκατάστασής τους στη χώρα, ο Μ. Παύλου φτάνει στο επίμαχο ζήτημα της διεκδίκησης διπλής υπηκοότητας για τους εν λόγω μετανάστες, κάτι που συνδέεται άμεσα με τις ιδιαιτερότητες της ταυτότητας που έχουν διαμορφώσει οι ίδιοι μετά την έλευσή τους στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: «Έλληνο, αλβανοί», πολιτική ενοωμάτωση, πολιτισμικά ζητήματα.

Παύλου, Μ., «Οι Μετανάστες «σαν κι εμάς»: Όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 39-87.

Πρόκειται για μια προσπάθεια αποτύπωσης της προβληματικής της συμμετοχής των μεταναστών στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, της διαμόρφωσης πολιτικής στο ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και των επακόλουθων προκλήσεων που τίθενται στην ελληνική και ευρωπαϊκή κοινωνία. Ξεκινώντας από το δεδομένο ότι ο «Ξένος είναι και παραμένει ανάμεσά μας», ο συγγραφέας αναφέρεται στα δύο είδη αντιδράσεων, την «ετεροφιλία» και την «ετεροφοβία», τα οποία καθοδηγούν το δημόσιο λόγο και την ίδια την πολιτική στην προσπάθεια των εθνικών κρατών να διαφυλάξουν την υφιστάμενη κοινωνική συνοχή και το κοινωνικό κράτος.

Λεξεις-Κλειδιά: ετεροφιλία, ετεροφοβία, μεταναστευτική πολιτική, κοινωνική ενσωμάτωση.

Παύλου, Μ., «Η Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ., (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 367-402.

Συγκέντρωση βασικών στατιστικών στοιχείων για τους μετανάστες. Κύρια πηγή η Απογραφή του Εθνικού Πληθυσμού 2001, αλλά και άλλοι φορείς, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη. *Λεξεις-Κλειδιά: στατιστικά στοιχεία.*

Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ., (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004

Παύλου, Μ., «Οι λαθρέμποροι του φόβου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.

Ο Μ. Παύλου εκκινώντας από την παραδοχή ότι «τα ίδια τα ΜΜΕ και ο κυρίαρχος δημόσιος λόγος που αναδύεται μέσα από αυτά, αντικατοπτρίζουν κοινωνικές δομές και σχέσεις εξουσίας» επιχειρεί να παρουσιάσει το ρόλο του τύπου στη διαμόρφωση ρατσιστικού κλίματος εναντίον των μεταναστών. Συγκεκριμένα αναφέρεται στο ρατσιστικό λόγο του τύπου της Θεσσαλονίκης την περίοδο που η πόλη κατείχε τον τίτλο της πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης. Η σύνδεση της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα και οι τεχνικές επινόησης ή εκλεκτικής κατανόησης της πραγματικότητας, η απουσία του λόγου των «άλλων», αλλά και η απουσία «κατευναστικού και εκλογικευτικού δημόσιου λόγου απέναντι στο φανατισμό και την παραβίαση δικαιωμάτων» είναι οι κύριες συνιστώσες των εξαγομένων συμπερασμάτων.

Λεξεις-Κλειδιά: δημόσιος λόγος, εγκληματικότητα, Θεσσαλονίκη.

Πετράκου, Η., «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, 2001, Αθήνα, σελ. 31-56.

Μέσα από τη συμβολή της η Ήλ. Πετράκου μάς καθιστά κοινωνούς της διάστασης της μετανάστευσης ως «μορφής κοινωνικών σχέσεων και ως διαδικασίας». Υποστηρίζει δηλαδή ότι πρόκειται για ένα ενδογενές στοιχείο της εκάστοτε ιστορικής κοινωνικής οργάνωσης, το οποίο συμμετέχει στην αναπαραγωγή/διαμόρφωση της τελευταίας. Τη θεώρηση αυτή εφαρμόζει στην ελληνική κοινωνική οργάνωση. Δεν παραλείπει να εμβαθύνει στο ρόλο της κρατικής διαμεσολάβησης στη δημιουργία κοινωνικών κατηγοριών και συνθηκών κοινωνικής επικοινωνίας και συμβίωσης των κατηγοριών αυτών. Επίσης, αναφέρεται στη δυναμική των προγραμμάτων νομιμοποίησης ως μεταρρυθμιστικών παραγόντων των κοινωνικών σχέσεων μεταναστών-ημεδαπών. Πρόκειται για μία κοινωνιολογική προσέγγιση μέσα από την οποία η μετανάστευση αναδεικνύεται ως δημιούργημα, αλλά

και ως δημιουργός σε σχέση με την κοινωνική οργάνωση που εμπειρικλείει το ορισμένο συγκεκριμένο εθνικό πλαίσιο.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, κοινωνική ενσωμάτωση, κοινωνιολογική προσέγγιση.

Πετράκου, Η. και Tatlidil, E., «Διαστάσεις της Γυναικείας Μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα» στο Tatlidil, E. και Φώκιαλη, Π. (επ.), Τόμος I, *Ελληνοτουρκικές Προσεγγίσεις: Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναίκας*, Ατραπός, Αθήνα, 2003.

Οι συγγραφείς πραγματεύονται ζητήματα που άπονται της γυναικείας διάστασης της μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, εστιάζουν στο ρόλο της μετανάστευσης στην αναπαραγωγή παραδοσιακών ρόλων και τη διπλή ανισότητα που βιώνουν οι μετανάστριες ως γυναίκες και ως αλλοδαπές.

Λεξεις-Κλειδιά: γυναικεία μετανάστευση.

Πετράκου, Η., «Η πολιτική ασύλου και η κατάσταση των αιτούντων άσυλο με απορριφθείσα αίτηση στην Ελλάδα» στο Κόντης, A. – Πετράκου, H. – Τάτσης, N. – Χλέπας, N., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήστης, Αθήνα, 2005, σελ. 203-256.

Παρουσιάζονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο στην ελληνική κοινωνία, καθώς και η κατάσταση στην οποία περιέρχονται μετά την απόρριψη της αίτησής τους.

Λεξεις-Κλειδιά: άσυλο.

Πετρόπουλος, N., «Παλιννόστηση 1971-1986: πορίσματα της μικροαπογραφής του 1985-1986 και προτάσεις κυβερνητικής πολιτικής» στο Πετρόπουλος, N. (επ.) *Προγράμματα ερευνών αποδημίας-παλιννόστησης του ελληνικού πληθυσμού*, ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1990, σ. 60-87.

Πετρόπουλος, N., «Παλιννόστηση 1971-85: κοινωνικοοικονομικές και δημογραφικές διαστάσεις» στο Κοτζαμάνης, B.-

Μαράτου, Λ.-Αλιπραντή (επ.) *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Νέα Σύνορα-Λιβάνη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1994, σελ. 243-275.

Η μελέτη αυτή αποσκοπεί στην παρουσίαση των κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών επιπτώσεων στην Ελλάδα κατά τη δεκαεπενταετία 1971-1986. Στοιχεία αντλούνται από τη μικροαπογραφή του ελληνικού πληθυσμού, η οποία πραγματοποιήθηκε από την ΕΣΥΕ και την επιστημονική εποπτεία της εκτελεστικής επιτροπής του προγράμματος ερευνών αποδημίας παλιννόστησης του ελληνικού πληθυσμού. Η μελέτη αυτή διευρύνει χρονικά και γεωγραφικά τις προγενέστερες συναφείς έρευνες. Στο κείμενο προηγείται η παρουσίαση της μεθοδολογίας και ακολουθούν τα ευρήματα σχετικά με τη διαδικασία επανεγκατάστασης και τις δημογραφικές και κοινωνικοοικονομικές επιδράσεις της. Ο επόλογος επικεντρώνεται τόσο στη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων επί του θέματος, αλλά και σχετικά με την ακολουθούμενη μεθοδολογία.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, παλιννόστηση, μετανάστευση.

Ρωμανίδου, Ν., «Άλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα» στο Δασκαλάκη, Η., κ.α. (επ.) Εγκληματίες και Θύματα στο κατώφλι των 21ou αιώνα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 193-206

Σε αυτό το κείμενο η συγγραφέας μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τη συνήθως συνδεόμενη με τους μετανάστες έννοια της εγκληματικότητας σε αυτή της «πολλαπλής θυματοποίησης» σύμφωνα με τον πρόσφατο ορισμό των Ηνωμένων Εθνών. Η εν λόγω έννοια αναλύεται στην εγκληματική συμπεριφορά εις βάρος των αλλοδαπών και στην κοινωνική περιθωριοποίηση και κατακραυγή τους. Επισημαίνεται, επίσης, ότι οι μετανάστες συχνά πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης τόσο των φορέων κρατικής καταστολής, όσο και των εργοδοτών τους.

Λεξεις-Κλειδιά: θυματοποίηση, πρόσφυγας, κοινωνικός αποκλεισμός.

Σαββίδης Μ., «Ο ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης», στο *Πράξεις των Τρίτου Διεθνούς Συννεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό*, Θεσσαλονίκη, Μάιος, 1992.

Σεραφειμίδης, Γ., «Το ρίζωμα», «Των προσφύγων οι κοινότητες», «Η προσφυγική Ελλάδα»: Παράμετροι της εγκατάστασης των προσφύγων του 1922 στην Ελλάδα κατά το Μεσοπόλεμο» στο Τομαζ-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 195-219.

Παρουσίαση των τηλεοπτικών ντοκυμαντέρ «Το ρίζωμα», «Των προσφύγων οι κοινότητες», «Η προσφυγική Ελλάδα» για τους πρόσφυγες του 1922, όπου καταγράφεται η εγκατάσταση και ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία και επικράτεια από τη στιγμή άφιξής τους έως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Λέξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η αβεβαιότητα της αρχής της «δίκαιης μεταχείρισης» των αλλοδαπών μεταναστών εργαζομένων στο υπό εξέλιξη ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο.» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 253-266.

Στο κείμενο αυτό ο συγγραφέας παραθέτει συγκριτικά τις διεθνείς διατάξεις και τις διατάξεις του υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκού δικαίου περί μετανάστευσης, εστιάζοντας στην προστασία των οικογενειακών και εργασιακών δικαιωμάτων. Γνωρίζοντας την επικρατούσα κατάσταση στο εσωτερικό των κρατών που δεσμεύονται τόσο από τις μεν όσο και από τις δε, καταλήγει στη διαπίστωση ότι τα διαλαμβάνομενα στο ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο βρίσκονται σε «νηπιακό στάδιο». Χαρακτηριστική είναι η επικριτική στάση αναφορικά με την αναφερόμενη στις διακηρύξεις του Τάμπερε και τα ακόλουθα κείμενα δικαίου παροχή προστα-

σίας στους νόμιμα διαμέ- νοντες αλλοδαπούς στο έδαφος κράτους-μέλους της ΕΕ, τη στιγμή που η ύπαρξη μεγάλου αριθμού παρανόμων μεταναστών μόνιμα διαμενόντων είναι γνωστή σε όλους.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Σταυροπούλου, Μ., «Ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, 1994, σελ. 217-220.

Σύντομη αναφορά στις μη κυβερνητικές οργανώσεις ειδικού ή γενικότερου χαρακτήρα για τα δικαιώματα των μεταναστών εργαζομένων, στις οποίες μπορούν να απευθύνονται και οι μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα. Διαπιστώνεται ότι η δράση τους στην Ελλάδα είναι αποσπασματική την περίοδο σύνταξης του εν λόγω κειμένου.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση, ΜΚΟ.

Συκιώτου-Ανδρουλάκη, Α., «Εγκληματικότητα προσφύγων και μεταναστών», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 103-114.

Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών πρέπει να καταμετράται βάσει μόνο των καταδικαστικών αποφάσεων, πρακτική η οποία θα απεδείκνυε το χαμηλό ποσοστό εγκληματικότητας αλλοδαπών. Το βασικό έγκλημα των τελευταίων είναι η παράνομη είσοδος, παραμονή και εργασία στη χώρα.

Λέξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα.

Σωτηριάδου, Α., «Η εκπαίδευση και πολιτισμική ανάπτυξη των αποδήμων. Η περίπτωση των γυναικών», στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 287-301.

Σώτου, Μ. – Τοπαλίδου, Α., «Μεταναστευτική πολιτική και αίτηση ασύλου: Διαδικασίες ένταξης ή περιθωριοποίησης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα;» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 307-367.

Οι συγγραφείς ασχολούνται με τη μεταναστευτική πολιτική και τη νέα πολιτική αίτησης ασύλου σε εθνικό-ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, καταγράφοντας τα τυχόν κοινά χαρακτηριστικά τους αναφορικά με την υποδοχή και την ένταξη των αφιχθέντων, ενώ παράλληλα εξετάζεται η σχέση τους με την αγορά εργασίας.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, αιτών άσυλο, οικονομική ενσωμάτωση.

Τανιμανίδης, Π., «Επιπτώσεις και προβλήματα από την αλλαγή που έγινε και γίνεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αναφορικά και με τους ομογενείς μας και την καταφυγή πολλών στην Ελλάδα», στο Πράξεις των Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό: Θεσσαλονίκη, Μάιος, 1992.

Τάτσης, Ν., «Τα κέντρα υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2005, σελ. 115-201.

Κοινωνιολογική παρουσίαση της οργάνωσης και λειτουργίας των κέντρων υποδοχής στην Ελλάδα. Πέρα από τη χωροταξική ταξινόμηση και τα οργανωτικά χαρακτηριστικά των εν λόγω κέντρων, ο συγγραφέας μελετά τη διαμόρφωση του οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτισμικού status των προσφύγων βάσει του νομικού τους status στην Ελλάδα. Τέλος, παρατίθεται ένας σύνθετος επαναπροσδιορισμός της έννοιας του «πρόσφυγα».

Λεξεις-Κλειδιά: άσυλο.

Τζαβάρας, Ν., «Η προκατάληψη και ο ξένος» στο Κίνηση Πο-

λιτών κατά του Ρατσισμού (επ.) *H Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σ. 61-67.

Τζωρτζοπούλου, Μ., «Η νεολαία των Ποντίων: Ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 317-338.

Πρόκειται για μελέτη που βασίζεται σε έρευνα για τη νεολαία των Ποντίων στη Θεσσαλονίκη (1995), κατά την οποία το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στους παράγοντες που συνεπιδρούν στην ομαλή ένταξη των μεταναστών και οι οποίοι κατά τη συγγραφέα συνίστανται στην επίσημη πολιτική, την κοινωνία υποδοχής και τα χαρακτηριστικά των εισερχομένων ατόμων.

Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, Πόντιοι, Θεσσαλονίκη.

Τζωρτζοπούλου, Μ., «Στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα» στο Τεπέρογλου, Α. κ.ά. *Η ταντότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 169-194.

Μέσα από αυτή την εμπειρική έρευνα καθίσταται εμφανές ότι και στη νεολαία επικρατεί ο ίδιος πλουραλισμός απόψεων που επικρατεί στη συνολική ελληνική κοινωνία σχετικά με τους αλλοδαπούς, τη θέση τους στην αγορά εργασίας, το ρόλο τους στην οικονομία, τη στάση μας απέναντί τους.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, νέοι και μετανάστευση.

Τζωρτζοπούλου, Μ., «Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα» στο Μουρίκη, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ., *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2002, σελ. 45-62

Η συγγραφέας αποτυπώνει μια συνολική εικόνα του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Η βασική διάκριση που χρησιμοποιεί είναι μεταξύ νόμιμων και μη νόμιμων αλλοδαπών, καθώς όπως επισημαίνει και η ίδια, οι περισσότεροι μετανάστες βρίσκονται υπό μη νόμιμο καθεστώς. Εν συνεχεία παρουσιάζονται άλλα χαρακτηριστικά των

αλλοδαπών και οι επιδράσεις τους στην ελληνική κοινωνία. Κατά τη συγγραφέα η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα διαφοροποιείται ανάλογα με την εθνικότητα και το φύλο, τα οποία διαφοροποιούν τις προσδοκίες και τις στρατηγικές των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το μόνο σύγουρο είναι ότι η παρουσία τους, ιδίως ορισμένων εθνικοτήτων, μέλλεται να είναι ιδιαίτερα έντονη τα επόμενα χρόνια στη χώρα.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *H μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παποζήση, 2004.*

Συλλογικό έργο, προϊόν της συνάντησης «Η μετανάστευση στον κινηματογράφο» που διοργανώθηκε από το Υπ. Εξ. στη διάρκεια της ελληνικής Προεδρίας (2003) σε συμφωνία με τις προτεραιότητες της Προεδρίας. Στόχος του είναι να «εντοπισθούν, σχολιασθούν, ερμηνευθούν» οι κινηματογραφικές καταγραφές και αναπαραστάσεις της μετακίνησης πληθυσμών σε σχέση με την Ελλάδα. Συμβολές από κάθε μετερίζι (πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι, κινηματογραφιστές) αναφέρονται στις μεταναστεύσεις που καθορίζουν την ελληνική πραγματικότητα: εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, πρόσφυγες και εθνικοί μετανάστες, τα τελευταία μεταναστευτικά ρεύματα. Οι αναφορές περιλαμβάνουν μυθοπλασίες και ντοκυμαντέρ.

Τοπάλη, Π., *΄Οψεις της φιλιππινέζικης θρησκευτικότητας στην Αθήνα: η ενσώματη επιτέλεση της σιωπής*, στο Μιχαηλίδου, Μ. και Χαλκιά, Α., (επ.) *H παραγωγή των κοινωνικού σώματος, Αθήνα, Κατάρτι και Δίνη, 2005, σελ. 1-26.*

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζονται οι θρησκευτικές πρακτικές που αναπτύσσονται στα πλαίσια μιας φιλιππινέζικης προτεσταντικής εκκλησίας στην Ελλάδα. Η προσέγγιση είναι ανθρωπολογική, αλλά παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για μια από τις ελάχιστες μελέτες για τις θρησ-

κευτικές πρακτικές των επερόδοξων μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: Φιλιππινέζοι.

Τούση, Μ., «Ελλάδα και Schengen», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 194-205.

Σύντομη αναδρομή στη σύναψη των Συμφωνιών Schengen και ανάλυση των διαλαμβανομένων σε αυτές. Ιδιαίτερη έμφαση σε επακόλουθες συνέπειες για την Ελλάδα. Υπενθυμίζεται ότι οι εν λόγω Συμφωνίες αποτελούν μέρος του κοινοτικού κεκτημένου.

Λεξεις-Κλειδιά.: νομοθετικό πλαίσιο.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Οι άλλοι ανάμεσά μας-ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 488-498.

Διερευνάται η σύνδεση της ελληνικής ταυτότητας με την ανάπτυξη ξενοφοβικών στάσεων από τον ντόπιο πληθυσμό απέναντι στους μετανάστες. Αναλύονται οι βασικές συνιστώσες που διέπουν την ελληνική εθνική ταυτότητα με αναφορά στον εθνοτικό ή πολιτικό τους χαρακτήρα. Τέλος εξετάζεται η αναπαραγωγή των ανωτέρω σε δημοσιεύματα του Τύπου κατά την περίοδο 1990-1995.

Λεξεις-Κλειδιά: Ξενοφοβία, πολιτισμικά ζητήματα, κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσιος λόγος.

Τσακίρης, Κ., «Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., *Διαστάσεις των κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. Α', ΕΚΚΕ, 1999, σελ. 475-490.

Συνολική επισκόπηση του ζητήματος των Ποντίων παλιννοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ. Αρχικά παρατίθενται ιστορικά στοιχεία και διευκρινίζεται ότι η παλιννόστηση

ξεκινά ουσιαστικά από την περίοδο 1985-86. Εν συνεχείᾳ θίγονται πτυχές όπως η υποδοχή, η αρχική και οριστική εγκατάσταση, η εκμάθηση της γλώσσας, η επαγγελματική επανεκπαίδευση και αποκατάσταση, οι οποίες καλύφθηκαν αρχικά από αρμόδιες υπηρεσίες και από το 1991 και έπειτα από το ΕΙΥΑΠΟΕ («Εθνικό Ίδρυμα για την Υποδοχή και Αποκατάσταση Ποντίων Ομογενών Ελλήνων») σε συνεργασία με τοπικούς προϋπάρχοντες συλλόγους.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, μεταναστευτική πολιτική, κοινωνική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός.

Τσαρδανίδης, Γ., «Μετανάστευση και η ελληνική εξωτερική πολιτική» στο Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ.223-254.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η μετανάστευση ανήκει στη σφαίρα της υψηλής πολιτικής και συνδέεται με την ασφάλεια της χώρας, αλλά και την εξωτερική πολιτική της. Από αυτή τη θέση η μετανάστευση δύναται να ερμηνευτεί τόσο ως απειλή για την ασφάλεια της χώρας, όσο και ως μέσο διεύρυνσης των οριζόντων της εξωτερικής πολιτικής της. Την καθεμία από αυτές τις ερμηνείες πραγματεύεται χωριστά στο κείμενο του ο Γ. Τσαρδανίδης.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, εξωτερική πολιτική, πολιτική ασφαλείας.

Τσιμπρίδου, Φ., «Μετανάστες και πολιτισμός. Σκέψεις για την εννοιολόγηση και χρήση των αναλυτικών εργαλείων στο ζήτημα της μετανάστευσης» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σ. 141-173.

Κατά τη συγγραφέα η αποσύνδεση της μετανάστευσης από την κοινωνία και η εκ νέου σύνδεσή της με σημαντικά του πολιτισμού (πολιτισμική ταυτότητα-πολυπολιτισμικότητα) κατά τρόπο αξιωματικό επιτάσσει την αποδόμηση των

εννοιών-κλειδιά, προκειμένου να καταστεί δυνατή η διερεύνηση της μετανάστευσης χωρίς επιβληθείσες εννοιολογικές κατασκευές. Στόχος είναι η ευθεία σύνδεση του τοπικού με το παγκόσμιο στοιχείο. Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται η ευρωπαϊκή και η ελληνική στάση και αλληλόδραση κατά τη θέσπιση σχετικών νόμων και τη λήψη μέτρων. Βασικό ρόλο κατέχουν στην παρούσα εισήγηση τα εργαλεία της Πολιτισμικής Κριτικής.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα.

Τούμπος, Κ., «Η σημασία της μετανάστευσης στην εκτίμηση του μεγέθους και την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας», στο Κικίλιας, Η. κ.ά. (επ.) Δημογραφική γήρανση, Αγορά εργασίας και κοινωνική προστασία: Τάσεις, Προκλήσεις και Πολιτικές, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σ. 51-69.

Έχοντας ως κίνητρο τις ανάγκες των μελετητών του νέου ασφαλιστικού συστήματος, ο συγγραφέας προσπαθεί βάσει της πιο πρόσφατης απογραφής και των εκτιμήσεων της ΕΣΥΕ να προβεί σε μια όσο το δυνατό ακριβέστερη εκτίμηση του μεγέθους και της δημογραφικής σύνθεσης των μεταναστών στη χώρα, καθώς και την επίδραση αυτών στην κατά φύλο και ηλικία κατανομή του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας. Παρουσιάζεται, επίσης, ένα σενάριο πληθυσμιακής εξέλιξης τα επόμενα 50 έτη.

Λέξεις-Κλειδιά: δημογραφική σύνθεση μεταναστών.

Τσιτσελίκης, Κ., «Η θρησκευτική ελευθερία των μεταναστών: Η περίπτωση των μουσουλμάνων» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 267-302.

Μελετάται ο μουσουλμανικός πληθυσμός στην Ελλάδα ως προς τα διαλαμβανόμενα στο σχετικό κανονιστικό πλαίσιο και την ισχύουσα διοικητική πρακτική. Επισημαίνεται ότι η σχέση της Ελλάδας με το Ισλάμ είναι πολυδιάστατη. Στη συνέχεια γίνεται διάκριση ανάμεσα στο νέο και το παλαιό

Ισλάμ, προτού παρατεθούν τα ισχύοντα για τις οργανωτικές δομές των μουσουλμάνων, τους χώρους λατρείας, τη θρησκευτική εκπαίδευση και άλλα θέματα θρησκευτικής ελευθερίας. Η συμπερασματική κατάληξη της εισήγησης είναι η έντονη απουσία νομοθετικών προβλέψεων σε πεδία όπου απαιτείται λήψη μέτρων θετικής δράσης.

Λεξεις-Κλειδιά: μουσουλμάνοι, πολιτισμικά ζητήματα.

Φακιολάς, Ρ., «Η ενσωμάτωση των Ελληνοποντίων στην ελληνική κοινωνία», στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 129-156.

Η εξέταση της ενσωμάτωσης των Ελληνοποντίων στην ελληνική κοινωνία από ιστορική και κοινωνικοπολιτική άποψη καταλήγει στη διαπίστωση ότι οι πρόσφατα αφιχθέντες αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσχέρειες στην οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση σε σύγκριση με εκείνους που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα προπολεμικά. Ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού είναι άμεσος για αυτούς τους Ποντίους, κάτι που αποτελεί πρόκληση για την οικονομική και κοινωνική πολιτική της χώρας.

Λεξεις-Κλειδιά: Ελληνοπόντιοι, κοινωνικός αποκλεισμός.

Φεραλδή, Ε., «Πρόσφυγες-μετανάστες», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*., Εστία-Ιδρυμα Μαραγκοπόύλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 213-216.

Πρόκειται για μια παρέμβαση η οποία επικεντρώνεται στο ζήτημα των προσφύγων που επέλεξαν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα και είναι πιθανό κάποια στιγμή να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους πρόσφυγες βιετναμέζικης και κουρδικής καταγωγής, διότι πρόκειται για δύο ομάδες προσφύγων στους οποίους δόθηκε άμεσα άδεια μισθωτής εργασίας.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγες, Βιετναμέζοι, Κούρδοι.

Χατζή, Χ., «Ο αλλοδαπός ως υποκείμενο στην ελληνική έννομη τάξη», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 233-252.

Πραγματεύεται τη διάσταση ανάμεσα στην αφηρημένη αναγνώριση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών και του σεβασμού τους στην πράξη, γεγονός που απορρέει κατά την εφαρμογή από τη δημόσια διοίκηση εξ ορισμού αντιφατικών ρυθμίσεων του κανονιστικού πλαισίου των αλλοδαπών. Για το σκοπό αυτό το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ισχύουσα νομοθεσία και την πρακτική εφαρμογή της. Τα συμπεράσματα δικαιώνουν την εκτίμηση τάσης ποιοτικής έκπτωσης των αρχών και των εγγυήσεων των δικαιωμάτων των αλλοδαπών ως υποκειμένων δικαίου.

Λέξεις-Κλειδιά: δικαιώματα των αλλοδαπών, νομοθετικό πλαίσιο, εφαρμογή.

Χλέπας, Ν.-Κ., «Το νομικό πλαίσιο για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου, Παπαζήσης*, Αθήνα, 2005, σελ. 77-11.

Παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου για το άσυλο στην Ελλάδα. Επισημαίνονται ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του. Επίσης, παρατίθεται συγκριτική ανασκόπηση του καθεστώτος υποδοχής αιτούντων άσυλο σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες.

Λέξεις-Κλειδιά: άσυλο.

Χριστόπουλος, Δ., «Οι μετανάστες στην ελληνική πολιτική κοινότητα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 338-366.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον κείμενο, το οποίο συγκρίνει τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν για τις μειονότητες με αυτές που ακολουθούνται σήμερα για τους μετανάστες και τις διαμορφούμενες μεταναστευτικές κοινότητες στην ευρωπαϊκή

ήπειρο. Οι πολιτικές της «έξωσης», της «αφομοίωσης» ή της «προστασίας» που συνιστούν τις κύριες εναλλακτικές της πολιτικής για τις μειονότητες διαπιστώνεται ότι διατηρούν τη θέση τους και στη διαμόρφωση της σύγχρονης μεταναστευτικής πολιτικής. Τα ζητήματα που δημιουργούνται από την εφαρμογή όποιου από τα τρία προαναφερθέντα πρότυπα πολιτικής στην Ελλάδα αναλύονται στη συνέχεια, ενώ η πραγμάτευση κλείνει με αναφορά στο ρόλο της ιθαγένειας και την απόκτησή της.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, πολιτισμικά ζητήματα.

Χριστόπουλος, Δ., «Το τέλος της εθνικής ομο(ιο)γένειας: παραδοσιακές και νέες μορφές ετερότητας στην Ελλάδα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 57-80.

Με αυτό το κείμενο ο Δ. Χριστόπουλος αναλαμβάνει να μάς γνωρίσει τη συζήτηση περί του ελληνικού μύθου της πολιτισμικής ομοιογένειας του ελληνικού έθνους. Αναφερόμενος στην πορεία του μύθου αυτού στο χρόνο, ο συγγραφέας καταλήγει στο αδόκιμο πλέον της επίκλησής του, δεδομένων των πρόσφατων εξελίξεων, εγχώριων και διεθνών, οι οποίες επηρεάζουν την ελληνική πραγματικότητα. Διευκρινίζει ωστόσο ότι η απόρριψη της θέσης περί εθνικής ομοιογένειας είναι η απόρριψη ενός μύθου και μόνο, καθώς η πολυνομοσική διάσταση είναι πάντα παρούσα σε κάθε πολιτισμό. Σε αυτή τη βάση ο Δ. Χριστόπουλος επαναλαμβάνει το αίτημα αναθεώρησης της πολιτικής περί ιθαγένειας, ως ιδιαίτερα επίκαιρο ζήτημα, λαμβανομένης υπόψη της διεύρυνσης του δικαίου περί αλλοδαπών. Η προσέγγιση αυτή τοποθετεί το θέμα του τέλους της εθνικής ομοιογένειας σε μια πραγματιστική βάση, η οποία δύναται να αποτελέσει την αφετηρία αναμόρφωσης των σχετικών κρατικών πολιτικών.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, πολιτική ενσωμάτωση.

Ψημμένος, Ι., «Δημιουργώντας Χώρους Κοινωνικού Αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών Ανεπίσημων Μεταναστών στο Κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ. *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 221-274

Πρόκειται για το αποτέλεσμα ποιοτικής έρευνας (1991-1995), η οποία μελετά με τη βοήθεια κοινωνιολογικών εργαλείων την ανάπτυξη ενός νέου εργατικού δυναμικού, των ανεπίσημων Αλβανών στην Αθήνα. Για το σκοπό αυτό εστιάζει στους χώρους συλλογικής διαμονής και εργασίας της εν λόγω ομάδας. Στόχος είναι η κατάδειξη της συντελούμενης περιθωριοποίησής τους ως μια εκ των κοινωνικών επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς.

Λέξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, παράνομοι αλλοδαποί, Αλβανοί, Αθήνα.

Ψημμένος, Ι., «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 95-127.

Στη δική του συμβολή ο Ι. Ψημμένος εστιάζει σε συγκεκριμένες πτυχές της οργάνωσης της ζωής του ανεπίσημου εργατικού δυναμικού στην περιοχή της Αθήνας, πιο συγκεκριμένα στις συνθήκες απασχόλησης και διαβίωσης των μεταναστών όπως αυτές αναδύονται μέσα από τους χώρους στέγασης και εργασιακής δραστηριότητας. Στόχος του είναι η ανάλυση «ορισμένων από τους κοινωνικούς μηχανισμούς παραγωγής και αναπαραγωγής της εργασίας και του χώρου στέγασης των μεταναστών στη μητροπολιτική Αθήνα». Τα συμπεράσματά της ανάλυσης της «διαδικασίας ολοκλήρωσης και αποδιοργάνωσης και του μηχανισμού αποειδίκευσης και αποσυλλογικοποίησης της εργασίας», καίτοι εν πολλοίς αναμενόμενα προκαλούν αμηχανία και δέος: «...το εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα στην Αθήνα

αποτελεί μέρος μιας παγκόσμιας οργάνωσης. Αυτή μεταφέρει το δυναμικό μέσα από κοινά δίκτυα σε συλλογικούς τόπους εργασίας, ενώ ταυτόχρονα το πολυδιασπά, το ξεχωρίζει και το κατηγοριοποιεί, σπρώχνοντάς το σε κοινωνικούς χώρους όπου επικρατεί η προσωρινότητα, η δουλική εργασία και ο εγκλωβισμός των ανθρώπων μακριά από δικαιώματα κοινοτικές σχέσεις».

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, Αθήνα, οικονομική ενσωμάτωση.

Ψημένος, Ι., «Εργασία και ρατσισμός: Κοινωνική διαχείριση και μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό» στο Κασιμάτη Κ. (επ.) *Φαινόμενα Κοινωνικής Παθογένειας σε Ομάδες Κοινωνικού Αποκλεισμού*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ-ΓΓΑΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 64-88.

Παρουσίαση ευρημάτων έρευνας που έχει διεξαχθεί υπό την αιγίδα του IAPASIS, κατά την οποία είναι δυνατή η ταξινόμηση των οικονομικά ενεργών μεταναστών βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που τους διακρίνουν ή τους αποδίδονται και τα οποία λειτουργούν ως εργαλεία αποκλεισμού και περιθωριοποίησης των εν λόγω ατόμων.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, ρατσισμός, κοινωνικός αποκλεισμός.

Ψημένος, Ι., «Ερμηνείες μετανάστευσης, προσδοκίες και ταυτότητες των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 123-156.

Ο συγγραφέας ασχολείται με τις ερμηνείες που δίνουν οι Αλβανοί και Πολωνοί μετανάστες στην Ελλάδα για τη μεταναστευτική διαδρομή που ακολούθησαν. Δύο είναι τα κύρια θέματα που παρουσιάζονται α) ο οικείος χαρακτήρας του περιβάλλοντος στη χώρα προέλευσης, β) οι αιτίες που ώθησαν τους μετανάστες προς την Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, Αλβανοί, Πολωνοί, κοινωνική ενσωμάτωση.

Ψημμένος, Ι., «Μεταναστευτικός έλεγχος και άτυπες διακριτικές πολιτικές: Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών» στο Κασιμάτη, Κ., Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 195-222.

Στο κείμενο αυτό ο συγγραφέας προσπαθεί να συμβάλλει στη συζήτηση για την επιρροή που ασκεί η αναδιοργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών και γενικότερα οι αλλαγές που υφίστανται η κρατική οργάνωση, η ταυτότητα και πρακτικές των δημοσίων υπαλλήλων στις παροχές προς τους μετανάστες.

Λέξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, δημόσια διοίκηση.

Μονογραφίες

Bade, K., *Η μετανάστευση στην Ευρώπη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1993.

Baldwin-Edwards, M., *Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα*, ΙΑΠΑΔ-ΙΜΕΠΟ, 2004.

Πρόκειται για μια συστηματική μελέτη των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων, τα οποία προέρχονται από προγενέστερες μελέτες αλλά και από τις επαφές που πραγματοποιήθηκαν με τους εμπλεκόμενους κρατικούς φορείς ειδικά για την προκειμένη μελέτη. Η χρησιμότητα της τελευταίας έγκειται δχι μόνο στην ενιαία παρουσίαση βάσεων δεδομένων των Υπουργείων κ.α, αλλά και στην αξιολόγηση του υπάρχοντος συστήματος συλλογής στατιστικών στοιχείων για τους μετανάστες σε σχέση με την υφιστάμενη κοινοτική νομοθεσία.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Βαύου, Ν. & Χατζημιχάλης, Κ., *Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άτυπη εργασία.*, Εξάντας, Αθήνα, 1997.

Διερευνάται η οργάνωση του «χώρου» ως θεμελιώδους πα-

ράγοντα των κοινωνικών εξελίξεων που παρατηρούνται στις πόλεις. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στις συνθήκες ασύμμετρης αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης των τελευταίων δεκαετιών. Τα κεντρικά σημεία της μελέτης είναι η σύνδεση των λειτουργιών των τοπικών αγορών εργασίας με τις παγκόσμιες διαδικασίες, η ανάπτυξη των ενδιάμεσων αγροτικών περιοχών, των άτυπων οικονομικών δραστηριοτήτων και πολιτικών σχετικά με περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως οι αλλοδαποί.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνική ενσωμάτωση, εγκατάσταση.

Βακαλιός, Θ., *Παλιννόστηση και ένταξη*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1999.

Βαρβιτσιώτης, Ι., *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*, έκδοση Κοινοβουλευτικής Ομάδας ΕΛΚΕΔ στο Ευρωκοινοβούλιο, 2006.

Παρουσιάζονται εξελικτικά η συνεργασία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα της μετανάστευσης, καθώς και οι εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών-μελών.

Λέξεις-Κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση – μεταναστευτική πολιτική – νομοθετικό πλαίσιο.

Βαρουζή, Χ., Φραγκίσκου, Α., Σαρρής, Ν., Μιχελογιαννάκης, Ι., Τσακιρίδη, Ο., Πλεξουσάκη, Ε., *Η πρόσληψη του «ξένου». Διαστάσεις ξενοφοβίας στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1997 (αδημοσίευτο).

Βεργέτη, Μ., *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, Αφοι Κυριακίδη, Αθήνα, 1999.

Στη μελέτη αυτή γίνεται αναφορά στη μετανάστευση στη μεταπολεμική Ελλάδα, με επίκεντρο τους παλιννοστούντες ομογενείς εκ Σοβιετικής Ένωσης και εξ Αλβανίας. Συζητώνται ζητήματα ενσωμάτωσης και κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και τα αίτια του τελευταίου. Καταγράφονται, επίσης, οι υπάρχουσες υπηρεσίες υποστήριξης της ενσωμά-

τωσης του εν λόγω πληθυσμού στην ελληνική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: παλιννοστούντες, κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσια διοίκηση.

Γεωργάς, Δ. και Παπαστυλιανού, Α., *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα, ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*, ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Πρόκειται για μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1991- 1992 και σκοπός της ήταν να διερευνήσει την ψυχολογική προσαρμογή που ακολούθησε την εγκατάσταση των ομογενών Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα. Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας αποτέλεσε η θεωρία του επιπολιτισμού και το μοντέλο τακτικών προσαρμογής του Καναδού John Berry (1980), σύμφωνα με την οποία οι μετανάστες μπορεί να οδηγηθούν σε μία από τέσσερις τακτικές προσαρμογής που είναι α) Εναρμόνιση, β) Αφορμοίση, γ) Διαχωρισμός, δ) Περιθωριοποίηση. Σύμφωνα με αυτό, η ψυχολογική διαφοροποίηση των ατόμων εξετάστηκε στους τομείς της γλώσσας, της ταυτότητας, των στάσεων (προς το κράτος και το κοινωνικό περιβάλλον), των στερεοτύπων αντιλήψεων, της αυτοαντίληψης, της εικόνας του εαυτού και των οικογενειακών αξιών. Τα ευρήματα είναι συνεπή με τη διεθνή βιβλιογραφία και πιο συγκεκριμένα με τη γενική διατύπωση ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών τείνει να εναρμονίζεται με τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας υποδοχής, διατηρώντας παράλληλα τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας προέλευσης.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, επιπολιτισμός, ομογενείς.

Γλυτσός, Ν., *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος των αιώνα και δυνατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.*

Δαμανάκης, Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Άλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση,* Gutenberg, Αθήνα, 1997.

Με αφετηρία τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα που αποκτά η ελληνική κοινωνία, η συλλογική αυτή προσπάθεια επιδιώκει την προώθηση του δημόσιου επιστημονικού λόγου για τη διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση. Αρχικά παρατίθενται οι θεωρητικές παράμετροι που επιβάλλουν την νιοθέτηση διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, οι οποίες εξειδικεύονται για την ελληνική περίπτωση στις σχετικές νομοθετικές διατάξεις βάσει των οποίων λειτουργούν τάξεις υποδοχής και διαπολιτισμικά σχολεία. Εν συνεχεία παρουσιάζεται το πειραματικό πρόγραμμα, το οποίο αφορά στην καταγραφή της εκπαίδευτικής κατάστασης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από τη μελέτη των επιλεγμένων περιπτώσεων-περιοχών της Ελλάδας και τις απόψεις των διδασκόντων στα υπό μελέτη σχολεία.

Λεξεις-Κλειδιά: εκπαίδευση, δεύτερη γενιά.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Προβλήματα μετανάστευσης-παλινόστησης*, ΙΜΕΟ/ΕΔΗΜ, Αθήνα, 1986.

Πρόκειται για μια συνολική θεώρηση και ταυτόχρονα απολογισμό της ελληνικής μετανάστευσης από τις αρχές του 19ου αιώνα έως την έκδοση της εν λόγω μελέτης. Η συγγραφέας μελετά διεξοδικά αμφότερες, μετανάστευση και παλινόστηση, ως μέρη της μεταναστευτικής κίνησης και προβαίνει στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Η αναφορά στα αίτια και τις συνέπειες της μετανάστευσης και της παλινόστησης περιλαμβάνει τη θεωρητική διάστασή τους, αλλά και τους ιστορικούς, καθώς και τους μικρο- και μακροοικονομικούς και κοινωνιολογικούς παράγοντες που ισχύουν στην ελληνική περίπτωση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κεφάλαιο για τη δεύτερη γενιά.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, παλινόστηση, δεύτερη γενιά.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Η ογκώδης αυτή μελέτη αποτελεί μια σφαιρική εποπτεία της μεταναστευτικής πρόκλησης στη σύγχρονη εποχή,

παρέχοντας ταυτόχρονα εργαλεία διαχρονικής πραγμάτευσής της. Μετά από μια εισαγωγή στο υπό μελέτη ζήτημα μέσα από την παράθεση ορισμών βασικών εννοιών, δεδομένων για τις μεταναστευτικές εισροές γενικά και προς την Ελλάδα, θεωριών και αιτίων των μεταναστευτικών ροών στο Α' Μέρος της μελέτης, το Β' Μέρος εστιάζει στις πολλαπλές διαστάσεις της ενσωμάτωσης των μεταναστών. Σε διακριτά κεφάλαια παρουσιάζονται διεξοδικά στοιχεία και θέσεις για τη σχέση και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ μεταναστευτικών εισροών και οικονομίας στη χώρα προέλευσης και την χώρα προορισμού, με την αγορά εργασίας, με διάφορα κοινωνικά φαινόμενα (κοινωνικός αποκλεισμός, εγκληματικότητα, κοινωνικά παθολογικά φαινόμενα, εξεγέρσεις). Αναλυτικά παρουσιάζεται, επίσης, η συζήτηση για τις πολιτισμικές, πολιτικές και εθνικές σχέσεις, καθώς και τις επιδράσεις δημογραφικού περιεχομένου. Το κυρίως κείμενο συνοδεύεται από εκτενείς σημειώσεις και πλούσια βιβλιογραφία, καθώς και από Παράρτημα με το αντίστοιχο ισχύον νομικό πλαίσιο σε διεθνές επίπεδο και στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνική ενσωμάτωση, πολιτική ενσωμάτωση, στατιστικά δεδομένα, δημογραφική προσέγγιση.

Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Αθήνας, Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι, Αθήνα, 1995 (αδημοσίευτο).

I.ME.P.O., Πολιτικές ένταξης των μεταναστών: Η ευρωπαϊκή εμπειρία, (υπό έκδοση).

Καθουνίδη, Τ., Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών. Το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998, Σάκκουλας, Αθήνα, 2002.

Η έκδοση αυτή συμβάλλει μέσα από την εμπειρική διερεύνηση των χαρακτηριστικών των μεταναστών που έλαβαν μέρος στις δύο φάσεις του πρώτου ελληνικού προγράμματος νομιμοποίησης των μεταναστών στην καλύτερη κατανόηση των ροών μετανάστευσης προς την Ελλάδα και των διαμορφούμενων προτύπων εγκατάστασης και διαμονής στη

χώρα. Αυτό επιτυγχάνεται με την παράθεση διαπιστώσεων σχετικά με την προέλευση των συμμετεχόντων μεταναστών, το ποσοστό συμμετοχής γυναικών μεταναστριών στο πρόγραμμα, τη γεωγραφική διασπορά τους, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν τα αποτελέσματα σχετικά με το φαινόμενο της διαρροής μεταξύ των αιτούντων λευκής και πράσινης κάρτας.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Καβουνίδη, Τ. & Χατζάκη, Λ., *Αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για κάρτα προσωρινής παραμονής. Υπηκοότητα, φύλο, χωροθέτηση,* Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1999.

Καβουνίδη, Τ. – Γναρδέλλης, Χ. – Αλεξιάς, Α., *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών,* Παρατηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική Πληροφορική ΑΕ, Αθήνα, 2004

Καμενίδης, Χ.Θ., *Η εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα κατά περιφέρεια, νομό, δήμο και οικισμό,* Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2002.

Συγκεκριμένη μελέτη εστιασμένη στον τόπο εγκατάστασης των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς της πρώην ΕΣΣΔ, εγκατάσταση.

Καμενίδης, Χ. Θ., *Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στους πολυνηθέστερους νομούς της Ελλάδας,* Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2001.

Σε συνέχεια της προηγηθείσας έκδοσης, εδώ παρουσιάζονται δημογραφικά, κοινωνικά κ.ά. χαρακτηριστικά των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι έχουν εγκατασταθεί στους 18 πολυνηθέστερους νομούς της Ελλάδας. Σε αυτούς περιλαμβάνονται κατά σειρά μεγέθους εγκατασταθέντων οι νομοί Θεσσαλονίκης, Αθήνας, Δυτ. Αττικής, Ξάνθης, Έβρου, Αν. Αττικής, Ροδόπης, Σερρών, Πιε-

ρίας, Κιλκίς, Χαλκιδικής, Καβάλας, Δράμας, Πέλλας, Χανίων, Πειραιώς, Ημαθίας, Κοζάνης.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς της πρώην ΕΣΣΔ.

Καμενίδης, Χ. Θ., *Η ταυτότητα των παλινοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση συγκεντρωτικά για όλη την Ελλάδα, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλινοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2000.*

Η πρώτη έκδοση της ΓΓΠΟ για τους αφιχθέντες ομογενείς από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης παρουσιάζει τα γενικά χαρακτηριστικά τους κατά τρόπο συγκεντρωτικό για όλη την ελληνική επικράτεια, με ειδική αναφορά μόνο σε Μακεδονία, Θράκη και Αττική.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς της πρώην ΕΣΣΔ.

Καπλάνι, Γκ., *Μικρό ημερολόγιο συνόρων, Λιβάνης, Αθήνα, 2006*

Πρόκειται για τη μυθιστορηματική εξιστόρηση της εισόδου Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και των πρώτων ημερών αυτών στη χώρα.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, μεταναστευτική πολιτική.

Καρύδης, Β., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής, Παπαζήσης, Αθήνα, 1996.*

Ο συγγραφέας εκκινά με την παράθεση «αριθμών και δεδομένων» για την παράνομη και νόμιμη μετανάστευση, καθώς και για τον πληθυσμό των εθνικών μεταναστευτικών ομάδων και την κατά τομείς απασχόλησή τους. Εν συνεχείᾳ αναφέρεται στη μεταναστευτική νομοθεσία σε επίπεδο ΕΕ, αλλά και σε εθνικό επίπεδο τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Το ενδιαφέρον στρέφεται στην εγκληματικότητα των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα σε σύγκριση με τη συνολική εγκληματικότητα, ως αφετηρία για τη συζήτηση περί κοινωνικής κατασκευής του στερεοτύπου για τον εγκληματία, τις συνέπειες αυτού και φυσικά το ερμηνευτικό δίλημμα «εγκληματικότητα ή δαιμονοποίηση των παράνομων

μεταναστών». Αντί επιλόγου ο συγγραφέας αναφέρεται σε προτάσεις αντεγκληματικής πολιτικής, οι οποίες έχουν ως κύριο άξονα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, παράνομοι αλλοδαποί, κοινωνικός αποκλεισμός.

Καρύδης, Β., *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996.

Κασιμάτη, Κ., *Πόντοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο και ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Καταγράφονται τα αποτελέσματα ερευνητικού προγράμματος σχετικά με την οικονομική και κοινωνική ένταξη των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ. Ο στόχος του έργου αποσκοπεί στην ικανοποίηση του κάτωθι ερευνητικού τριπτύχου α) δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ποντίων που αφίχθησαν στην Ελλάδα μεταξύ 1985-1990, β) προβλήματα ένταξης στον ελλαδικό χώρο γ) προτάσεις-λύσεις.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντοι, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση.

Κασιμάτη, Κ., *Μετανάστευση – παλινόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1984.

Παράθεση τριών εισηγήσεων σε συνέδρια κ.ά. σχετικά με α) μορφολογία των ελληνικών ρευμάτων μετανάστευσης-παλινόστησης στον ευρωπαϊκό χώρο την μεταπολεμική περίοδο, β) τάσεις έρευνας για την παλινόστηση και τη δεύτερη γενιά μεταναστών σε Ελλάδα κ.ά., γ) πολιτισμική ταυτότητα της δεύτερης γενιάς σε χώρες υποδοχής.

Λεξεις-Κλειδιά: παλινόστηση, δεύτερη γενιά.

Κασιμάτη, Κ., *Μεταναστευτικές ροές και άτυπες πολιτικές μετανάστευσης*, Αθήνα, Gutenberg, 2003.

Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικοί πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες: Κοινωνική και οικονομική ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Κατσορίδας, Δ., *Αλλοδαποί εργαζόμενοι στην Ελλάδα και οι συνθήκες διαβίωσής τους*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1996 (αδημοσίευτο).

Κατσορίδας, Δ., *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα*, Ίαμος, Αθήνα, 1994.

Πρόκειται για μια συνολική παρουσίαση της κατάστασης των οικονομικών μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα η μελέτη αναφέρεται στους αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα, νόμιμα ή παράνομα, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και παρών των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Αλβανία. Ξεκινώντας από την ανάλυση των αιτίων μετανάστευσής τους, γίνεται αναφορά και στις συνθήκες ζωής και εργασίας, στις ρατσιστικές συμπεριφορές προς αυτούς, καθώς και στις επιπτώσεις της παρουσίας τους στην αγορά εργασίας. Εξετάζεται, επίσης, η ευρωπαϊκή και ελληνική μεταναστευτική πολιτική. Ο συγγραφέας καταλήγει με την παράθεση σχετικών προτάσεων του συνδικαλιστικού κινήματος και άλλων φορέων.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός, νομοθετικό πλαίσιο.

Κεσίδης Θ., *Η ιστορική πορεία των Ελληνοποντίων*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1996.

Κούλιαρη, Α., *Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*, Παρατηρητής, 1997.

Η συγγραφέας εστιάζει στη γλώσσα ως καθοριστικό παράγοντα των σχέσεων μεταξύ μεταναστών και κοινωνίας υποδοχής. Η γλώσσα ελέγχει την επαγγελματική, αλλά και κοινωνική αποδοχή του μετανάστη στην κοινωνία υποδοχής, καθώς και τη συνολική ένταξη και ανέλιξη του. Η δύναμη αυτή της γλώσσας αποδίδεται στο γεγονός ότι αντανακλά μια συμβολική σχέση εξουσίας. Επικεντρώνοντας στην ελληνική περίπτωση, η συγγραφέας τεκμηριώνει τη

διαπίστωση ότι τα γλωσσικά ιδιοχαρακτηριστικά του μετανάστη σε συνδυασμό με άλλα αρνητικά στερεότυπα επηρεάζουν την ένταξή του περισσότερο από αυτή καθαυτή την προσωπικότητά του.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, δημόσιος λόγος, κοινωνικός αποκλεισμός.

Κοινοπραξία ΚΕΔΟΑ & ΙΑΒΑΣ, Μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα, Αθήνα, 1994 (αδημοσίευτο).

Κοινωνία των Εθνών, Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, Τροχαλία, Αθήνα, 1997 (Γενεύη 1926) (μτφ. Βεινόγλου Φ. & Μ.).

Λάζος, Γ., Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Η μελέτη αυτή είναι προϊόν πολυετούς έρευνας, κατά την οποία έγινε συλλογή και καταγραφή στατιστικών και οικονομικών στοιχείων για την πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα. Κατά τον συγγραφέα ο χώρος αυτός αναδιοργάνωθηκε τη δεκαετία του '90 ως αποτέλεσμα της έλευσης αλλοδαπών γυναικών από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη μέσω των διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας. Μέσα από μια «αμαλγαματική» ποιοτική έρευνα και αρκετούς νεολογισμούς, ο συγγραφέας περιγράφει το νέο τοπίο, το οποίο είχε αρχίσει να διαμορφώνεται ήδη από τη δεκαετία του '80. Ωστόσο η εξαναγκαστική πορνεία θεμελιώθηκε στη δεκαετία του '90. Μέσα από τεκμηριωμένες αναφορές καταδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος των διεθνικών δικτύων σωματεμπορίας και οι συνέπειες της αναδιοργάνωσης της πορνείας σε οικονομικό, κοινωνικό και ηθικό επίπεδο, τόσο για τους άμεσα εμπλεκομένους, όσο και για την ελληνική κοινωνία συνολικά.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικονομική ενσωμάτωση, εγκληματικότητα, εθνοτική σύνθεση.

Λάζος, Γ., Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Στο δεύτερο τόμο του έργου του, ο συγγραφέας παρέχει εξόχως ενδιαφέροντα στοιχεία για την οικονομική διάσταση της αναδιοργάνωσης στο χώρο της πορνείας, με ιδιαίτερες αναφορές κατά εθνικό δίκτυο σωματεμπόρων.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικονομική ενσωμάτωση, εγκληματικότητα, εθνική σύνθεση.

Λαμπριανίδης, Δ. – Λυμπεράκη, Α., *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.

Μελέτη της διεθνούς οικονομικής μετανάστευσης και κυρίως των επιπτώσεών της στην οικονομία της χώρας υποδοχής. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος αποτελεί η Ελλάδα και ιδιαίτερα η Θεσσαλονίκη, όπου συνελέγησαν τα στοιχεία των δύο ερευνών που διενήργησαν οι συγγραφείς. Το βιβλίο διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος συνθέτει το γενικό πλαίσιο συζήτησης. Αφετηρία του είναι η σχέση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας με τα μεταναστευτικά ρεύματα και συνεχίζει με την παράθεση των συνηθέστερων θεωρητικών και πρακτικών προβληματισμών περί των συνεπιών της μετανάστευσης στην οικονομία της χώρας υποδοχής, για να καταλήξει μέσα από την εξέταση των χωρών της Νότιας Ευρώπης ως νέων χωρών υποδοχής στη σημερινή ελληνική μεταναστευτική πολιτική. Στο δεύτερο μέρος μετά από μια γενική εισαγωγή στη σχέση της Ελλάδας και της Αλβανίας με το φαινόμενο της μετανάστευσης, παρατίθενται αποτελέσματα ερευνών για τους Αλβανούς στη Θεσσαλονίκη. Τα εμπειρικά ευρήματα, η αποτύπωση με σαφήνεια και πληρότητα της πολυδιάστατης πραγματικότητας της οικονομικής μετανάστευσης εντός μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, τόσο μέσα από αναφορές σε διεθνείς συζητήσεις και θεωρίες, όσο και μέσα από την περίπτωση μιας νέας χώρας υποδοχής, όπως η Ελλάδα, καθώς και η σαφής τοποθέτηση των συγγραφέων για τη μετανάστευση διακρίνουν τη συγκεκριμένη μελέτη.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, Αλβανοί, Θεσσαλονίκη.

Λαυρεντιάδου, Μ., *Να φεύγεις και να Ριζώνεις. Η εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στη Θράκη και στην Αθήνα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006 (υπό έκδοση).

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η άφιξη πληθυσμού «Ρωσοποντίων» αποτελεί το έναντισμα αναθεώρησης των ισχυουσών παραστάσεων για τους Έλληνες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και ακολούθως συστηματικής μελέτης των ζητημάτων που αφορούν σε αυτόν τον πληθυσμό. Στο πλαίσιο αυτό μελετώνται σε βάθος τα δύο μοντέλα εγκατάστασης των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελλάδα. Το πρώτο μοντέλο είναι αυτό της εγκατάστασης κάτω από κρατικό έλεγχο στη Θράκη, το δεύτερο εκείνο της εθελούσιας και τυχαίας εγκατάστασης στην Αθήνα. Οι σχέσεις τους με τη χώρα προέλευσης αναδιεκνύουν την ένταση του ξεριζωμού τους και η σχέση τους με την Ελλάδα αναδεικνύει τα πιθανά δίκτυα μετανάστευσης. Δύο άξονες καθορίζουν τη διαδικασία ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία. Οι σχέσεις με τον περίγυρό τους, τους συγγενείς τους και οι σχέσεις τους με τους γηγενείς. Ειδικές σχέσεις δημιουργούνται με κάθε μια από αυτές τις ομάδες και εξαρτώνται από τα πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των μεταναστών.

Λέξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, κοινωνική ενσωμάτωση.

Λαυρεντιάδου, Μ., *Πόλη και Μετανάστευση: θεωρητικές προσεγγίσεις*, Τετράδια εργασίας, 2, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και της Διασποράς, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006.

Η παρουσία του μετανάστη-πολίτη στη χώρα υποδοχής δρα καταλυτικά στη γέννηση νέων αστικών δομών και διαδρομών. Είναι αυτός που μέσα από ατομικές και συλλογικές συμπεριφορές που σχετίζονται κύρια με την τάξη του και κατά δεύτερον με τις πολιτισμικές του ιδιαιτερότητες μετασχηματίζει το χώρο. Μέσα από τη διαλεκτική προσέγγιση της κοινωνίας και του χώρου αναδεικνύονται βασικές πλευρές της κοινωνικο-οικιστικής γεωγραφίας της ελληνι-

κής πόλης και εξηγούνται οι ιδιαίτερες οικιστικές συμπεριφορές των μεταναστών. Η επίδραση της χωρικής κατανομής των μεταναστών στους κοινωνικο-οικονομικούς μετασχηματισμούς των πολεοδομικών συνόλων, ο κοινωνικός διαχωρισμός και η οικιστική κινητικότητα αποτελούν τους ερευνητικούς άξονες της μελέτης. Το ερώτημα που θέτει η συγραφέας εστιάζει στη δυνατότητα της ελληνικής πολιτείας με τη δεδομένη μεταναστευτική πίεση στο οικιστικό απόθεμα να υπερβεί την άποψη ότι η ανάμειξη των διαφόρων κοινωνικοοικονομικών ομάδων σε μια οικιστική ενότητα αποτελεί το ιδεατό σχήμα και να στραφεί περισσότερο σε θέματα ανόδου της ποιότητας του οικιστικού περιβάλλοντος, της ασφάλειας και των όρων διαβίωσης των οικιστών κοινωνικής κατοικίας. Για τη μεθόδευση της απάντησης επιστρατεύεται το υπόδειγμα της γαλλικής εμπειρίας των μεγάλων συγκροτημάτων.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκατάσταση.

Ληξουριώτης, Ι., *Το νομικό καθεστώς των μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα, Σάκκουλας, Αθήνα, 1998.*

Λιανός, Θ., *Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση*, ΚΕΠΕ, Μελέτη 51, Αθήνα, 2003.

Στην εν λόγω μελέτη αποτυπώνονται συγκεκριμένες πτυχές της σύγχρονης μεταναστευτικής πραγματικότητας στην Ελλάδα μέσα από μια οικονομική οπτική, συμβάλλοντας, έτσι, στην απομάκρυνση από συζητήσεις «δεοντολογικού χαρακτήρα». Στο εισαγωγικό κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε πρόσφατες σχετικές μελέτες και διευκρινίζονται οι πηγές προέλευσης των χρησιμοποιούμενων στοιχείων. Ακολουθεί η καταγραφή δημογραφικών χαρακτηριστικών του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα, ενώ ακολούθως το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο φλέγον ζήτημα της απασχόλησης των αλλοδαπών και των επιπτώσεών της στην απασχόληση και τους μισθούς των ημεδαπών. Εν συνεχείᾳ συζητάται η μερική απασχόληση των αλλοδαπών και παρουσιάζεται το ειδικό θέμα της «απώλειας εγκεφάλων». Το

τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης διατρέχει επιγραμματικά τα επιμέρους συμπεράσματα. Αναλυτικοί πίνακες, γραφική απεικόνιση των υπό διερεύνηση μεγεθών, πληροφορίες για τα χρησιμοποιηθέντα οικονομετρικά μοντέλα σφραγίζουν την εγκυρότητα της μελέτης. Παρατίθεται επιλεγμένη βιβλιογραφία.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1993.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «*Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας*», *Νέες μορφές απασχόλησης και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1992.

Λυμπεράκη, Α. & Πελαγίδης, Θ., *Ο «ψόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Πόλις, Αθήνα, 2000.

Το δοκίμιο αυτό επικεντρώνεται στις οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης στη χώρα υποδοχής, άλλως στη «σχέση οικονομίας και ευημερίας στη χώρα υποδοχής». Το ενδιαφέρον στρέφεται όχι μόνο στους ντόπιους, αλλά και στους ίδιους τους αλλοδαπούς. Η θεωρητική διάσταση τεκμηριώνεται από εμπειρικά ευρήματα ερευνών σχετικά με την απασχόληση, τις αμοιβές και την κοινωνική πρόνοια. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η αναφορά στους «εικονικούς μετανάστες», οι οποίοι μέσω των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων επηρεάζουν θέσεις εργασίας και αμοιβές. Η καταληκτική θέση ασπάζεται τη γνωστή διατύπωση του Borjas περί σχετικότητας συνεπειών της μετανάστευσης στο χώρο, χρόνο κ.λπ. Τονίζεται ωστόσο ότι ντόπιοι και αλλοδαποί ζουν στο ίδιο *continuum*, εργασιακό και μη.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Μαυρομάτη, Δ., *Ελλάδα: Πρόσφυγες-Μετανάστες και μετανάστευση-Παλινοστούντες* (Βιβλιογραφία), ΜΜΟ & «Αντιγόνη», Αθήνα, 2003.

Βιβλιογραφική εργασία σε ηλεκτρονική μορφή περί του

συνολικού ζητήματος της μετανάστευσης, μόνο με τιτλικές αναφορές.

Λεξεις-Κλειδιά: βιβλιογραφία.

Μουσούρου, Λ., *Από τους γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν, Gutenberg, Αθήνα, 1993.*

Η έκδοση αυτή αποτελείται αυτά τρία αυτόνομα κείμενα-εισηγήσεις, τα οποία καλύπτουν πτυχές της προβληματικής της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ευρώπη. Οι τίτλοι τους είναι εύγλωττοι: «Από τους γκασταρμπάϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν», «Οικογενειακή στρατηγική και γυναικεία μετανάστευση» «Από την αποστολή στην υποδοχή μεταναστών: Οι επιπτώσεις την πολιτισμική ταυτότητα».

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, νομοθετικό πλαίσιο, δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Μουσούρου, Λ., *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Gutenberg, Αθήνα, 1991.*

Η μελέτη αυτή ξεκινά από την παρουσίαση της «νεωτερικής» μετανάστευσης, η οποία προκλήθηκε από τη βιομηχανική επανάσταση. Παρατίθενται οι κυριότερες σχολές σκέψης της οικονομικής και κοινωνιολογικής προσέγγισης για τα αίτια και τις επιπτώσεις της εν λόγῳ μετανάστευσης. Τελικά εξετάζεται η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής, η οποία και ταξινομείται, καθώς και η αντίστοιχη πολιτική των χωρών αποστολής. Η ελληνική περίπτωση μελετάται ως ένα κατεξοχήν παράδειγμα χώρας αποστολής, αν και συμπεριλαμβάνεται και στην ενότητα για τις χώρες υποδοχής δεδομένων των πιο πρόσφατων εξελίξεων. Πρόκειται για συστηματική παρουσίαση –πραγματολογική και θεωρητική– της μετανάστευσης και της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, σε παλιές ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής, στη Β. Αμερική και την Αυστραλία.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, μεταναστευτική πολιτική.

Μπέργκερ, Τ.-Μορ, Τ., *O εβδομος άνθρωπος. Η ιστορία των μετανάστη εργάτη στην Ευρώπη*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1979.

Μπόμπας, Λ., *O Ελληνισμός των Καναδά. Μια βιβλιογραφική παρονοίαση*, Greek-Canadian Documentation series, Αθήνα, 1989.

Η βιβλιογραφική αυτή μελέτη, καίτοι δεν υπάγεται άμεσα στο θεματικό μας πεδίο, κρίνεται ωστόσο αρκετά ενδιαφέρουσα ώστε να συμπεριληφθεί, καθώς μέσα από τη συλλογή εκατό άρθρων, βιβλίων κ.ά. παρέχει στον αναγνώστη τη δυνατότητα όχι μόνο να ενημερωθεί για τις εν γένει άγνωστες πτυχές του Ελληνισμού στον Καναδά, αλλά και να προβεί σε έμμεσες συγκρίσεις με τις διαστάσεις της ενσωμάτωσης των μεταναστών που απασχολούν την τρέχουσα έρευνα. Στη δίγλωσση αυτή βιβλιογραφική εργασία, παρουσιάζονται συνοπτικά τα συγκεντρωθέντα κείμενα, τα οποία είναι ταξινομημένα σε δέκα κατηγορίες (Ελληνισμός γενικά, εκπαίδευση, κοινωνική προσαρμογή, εκκλησία, νεολαία και γυναίκες κ.ά.).

Λεξεις-Κλειδιά: βιβλιογραφία, διασπορά.

Μπόμπας, Λ., *Για την εκπαίδευση των αλλοδαπών παιδιών στην Ελλάδα*, Φολόη, Αθήνα, 1994.

Νάσκου-Περράκη, Π., *To νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1991.

Συστηματική καταγραφή και ανάλυση των διατάξεων για τη διεθνή προστασία του Πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1951).

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Νικολινάκος, Μ., *Καπιταλισμός και μετανάστευση*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1973

Ανάλυση της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού στις χώρες Δυτικής Ευρώπης μεταπολεμικά και ιδίως στη Δυτική Γερμανία, ως την πιο αντιπροσωπευτική περίπτωση. Υποστηρίζεται ότι δεν πρόκειται για ένα προσωρινό φαινόμενο,

όπως είχε εκληφθεί αρχικά, προκειμένου να μειωθεί το κοινωνικό κόστος. Αντίθετα πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται άμεσα με τις διαρθρωτικές αλλαγές του όψιμου καπιταλισμού, με μόνιμο χαρακτήρα.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Νιτσιάκος, Β., *Μαρτυρίες Αλβανών μεταναστών*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 2003.

Δημοσίευση δεκατριών αυτοβιογραφικών αφηγήσεων Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Το βιβλίο αυτό έρχεται να συνεχίσει την πρόσφατη προσπάθεια κάλυψης του κενού της απόδοσης της υποκειμενικής βίωσης της μετανάστευσης, που παρατηρείται στην ελληνική βιβλιογραφία και έρευνα. Οι μεταναστευτικές εμπειρίες που κατατίθενται προέρχονται από μετανάστες στην περιοχή της Κόρινθου και του Καστελίου.

Λέξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, Κόρινθος, Καστέλι.

Ντάσης, Γ., *Εργαζόμενοι μετανάστες, εισηγητική έκθεση του τμήματος υποθέσεων για τους εργαζόμενους μετανάστες*, ΟΚΕ, Αθήνα, 1984 (αδημοσίευτο).

Παπαδοπούλου, Δ., «Μετανάστευση, ενσωμάτωση και ιδιότητα του πολίτη: κριτική θεώρηση», *Τετράδια εργασίας*, 1, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και Διασποράς, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα: Παπαζήσης, 2006.

Κεντρική έννοια που απασχολεί τη μελέτη αυτή είναι ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό του έθνους-κράτους, η υπηκοότητα. Με την αναλυτική και κριτική παρουσίαση ενός προβληματισμού που αναφέρεται στη νομικοπολιτική διάσταση της υπηκοότητας, προβάλλεται η σημασία του θεσμού για την πολιτική ενσωμάτωση των μεταναστών. Το κείμενο δίνει έμφαση στην πολιτική διάσταση της ενσωμάτωσης καθώς η διασφάλιση βασικών δικαιωμάτων όπως αυτό της παραμονής αλλά και η παραχώρηση πολιτικών δικαιωμάτων στη συνέχεια μπορούν να ενεργοποιήσουν

θετικά το μετανάστη ως προς την ενσωμάτωση. Τα βασικά ζητήματα που διατρέχουν τη μελέτη και αναδεικνύονται ως σημαντικά είναι η αποσύνδεση της υπηκοότητας από την εθνικότητα και άρα η αντικατάσταση των αρχών του εδάφους και του αίματος από την αρχή της παραμονής (*ius domicili*) αναφορικά με την απόκτηση υπηκοότητας. Παράλληλα, δίδεται έμφαση στην απόκτηση της διπλής υπηκοότητας όπως και στη δυνατότητα επιλογής της πολιτισμικής ταυτότητας των μεταναστών, εφόσον όμως εξασφαλίζεται ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αρχών.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτική ενσωμάτωση.

Παπαθεοδοσίου, Θ., *Η Ένταξη των Παλιννοστούντων Ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας, ΥΠΕΠΘ/ΙΤΕ, Αθήνα, 1994.*

Η μελέτη αυτή είναι συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος, το οποίο αποσκοπούσε στον εντοπισμό των προβλημάτων που δυσχεραίνουν την ένταξη των ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ και αξιολόγηση των σχετικών ληφθέντων μέτρων από το κράτος. Διατυπώνονται, επίσης, προτάσεις πολιτικής.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς, κοινωνικός αποκλεισμός, οικονομική ενσωμάτωση.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Τα δικαιώματα των αλλοδαπών όπως πηγάζουν από το ν. 1975/1991, Σάκκουλας, Αθήνα, 1995.*

Εμπεριστατωμένη παρουσίαση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών όπως αυτά καταγράφονται στις διατάξεις του ν. 1975/1991.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Δίκαιο Καταστάσεως Άλλοδαπών, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.*

Πρόκειται για συστηματική, ενημερωμένη παρουσίαση του ισχύοντος Δικαίου Καταστάσεως Άλλοδαπών στην Ελλάδα.

Μετά από μια σύντομη εισαγωγή στην έννοια και το περιεχόμενο του Δικαίου Καταστάσεως Άλλοδαπών και στις θεμελιώδεις έννοιες του, η Ζ. Παπασιώη-Πασιά πραγματεύεται σε τρία διακριτά μέρη τις «Γενικές Αρχές του Δικαίου Καταστάσεως Άλλοδαπών», θέματα «Εισόδου, Εξόδου, Παραμονής, Εργασίας, Απέλασης Άλλοδαπών» όπως αυτά ρυθμίζονται από το ν. 2910/2001 και τις τροποποιήσεις/συμπληρώσεις του, και, τέλος, το «Νομοθετικό πλαίσιο Καταστάσεως Προσφύγων» στην Ελλάδα. Πρόκειται για καταγραφή του νομικού πλαισίου, αλλά και για ταυτόχρονη ερμηνεία και αξιολόγησή του. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι υποθέσεις εργασίας που παρατίθενται στην αρχή πολλών θεματικών ενοτήτων, οι οποίες καθιστούν πιο ρεαλιστικό το υπό εξέταση θέμα. Η έκδοση περιλαμβάνει γενική, αλλά και ειδική ενδεικτική βιβλιογραφία.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Παπασιώη-Πασιά, Ζ., *Βασικοί νόμοι δικαίου καταστάσεως αλλοδαπών. Είσοδος, έξοδος, εργασία, απέλαση και εγκατάσταση αλλοδαπών στην Ελλάδα.,* Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Παρουσιάζεται ο ισχύων ν. 3386/2005 για την είσοδο, έξοδο, εγκατάσταση, εργασία αλλοδαπών φυσικών προσώπων στην Ελλάδα καθώς και τα συναφή με αυτόν ή τους προϊσχύσαντες νόμους νομοθετήματα. Επίσης, τα συναφή άρθρα της ΣυνθΕΚ, των Πρωτοκόλλων, των Κανονισμών και των ελληνικών νόμων που εξεδόθησαν σε συμμόρφωση προς κοινοτικές Οδηγίες. Επιπλέον, αναλύονται οι νομοθετικές διατάξεις που αφορούν στην είσοδο, έξοδο, εγκατάσταση, εργασία, απέλαση κ.λπ. αλλοδαπών φυσικών προσώπων και πολιτικών προσφύγων.

Λεξεις-κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Πετράκου, Ή. και Ξανθάκου, Γ., *Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα,* Τόμος ΙΙ, Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα Ελλάδος, Αθήνα, 2003.

Πετρινιώτη, Ξ., *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1993.

Μια από τις πρώτες απόπειρες συστηματικής καταγραφής, ταξινόμησης και ερμηνείας των μεταναστευτικών ρευμάτων στις αρχές της δεκαετίας του '90 προς την Ελλάδα, τα οποία και έκαναν σαφές ότι η θέση της Ελλάδας ως χώρα αποστολής έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί. Η έμφαση που δίνεται εξ αρχής στο ζήτημα της μέτρησης αποτελεί ακόμα και σήμερα ένα καίριο ερώτημα.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκενές*, ΕΚΚΕ, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.

Πρόκειται για μια εθνογραφική εργασία με επίκεντρο τους Ερυθραίους πρόσφυγες που ζουν στην Αθήνα. Η συγγραφέας εξετάζει την αλληλεπίδραση των Ερυθραίων με τους γηγενείς μέσα από τις σχέσεις που δημιουργεί η οικιστική και επαγγελματική συνύπαρξή τους. Ιδιαίτερος λόγος γίνεται για τις συνδεόμενες πολιτισμικές πτυχές και την ετερότητα (φυλετική-πολιτισμική) που αυτοί φέρουν στην ελληνική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας, πολιτισμικά ζητήματα, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση.

Πετρονώτη, Μ. & Τριανταφυλλίδου, Α., *Σύγχρονα Μεταναστευτικά ρεύματα προς Ελλάδα*, Βιβλιογραφία Κοινωνικών Επιστημών για τη Σύγχρονη Ελλάδα, ΕΚΚΕ & ΕΚΒ, Αθήνα, 2003.

Βιβλιογραφική εργασία, η οποία περιλαμβάνει ελληνόγλωσσες και ξενόγλωσσες μελέτες. Συνοδεύονται από σύντομες περιλήψεις στην ελληνική και αγγλική γλώσσα.

Λεξεις-Κλειδιά: βιβλιογραφία.

Σιταρόπουλος, Ν., *To δικαίωμα οικογενειακής ενότητας και επανέντασης αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα υποδοχής: Διαστάσεις*

διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου, Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Ετήσια έκθεση, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 2001, σελ. 281-310.

Σουλης, Σ., «Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα. Το ξένο παράνομο εργατικό δυναμικό», ΟΟΣΑ, Αθήνα, 1985.

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζονται βάσει στατιστικών και άλλων στοιχείων οι απαρχές της μεταστροφής του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα, μέσω της παλινόστησης αναμφισβήτητη και της εισόδου αλλοδαπού εργατικού δυναμικού.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Συρίγου-Ρήγου, Ε., *Συνζητώντας με τη Λίντα. Μια Αλβανίδα μετανάστρια μιλάει για τη ζωή της*, Νέα Σύνορα και Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, Αθήνα, 2000.

«Στο βιβλίο αυτό η Λίντα, μια Αλβανίδα μετανάστρια στη χώρα μας, μιλάει για τη ζωή της». Μέσα από την ιστορία της αναδύονται τα στοιχεία για τις πτυχές της ζωής της στην Αλβανία, τα αίτια μετανάστευσης και τη ζωή της στην Ελλάδα αναδύονται. Πρόκειται για μια βιογραφική ιστορία, όπου το πρωταγωνιστικό πρόσωπο θα μπορούσε να ήταν όποιος άλλος μετανάστης. Η μεταναστευτική πορεία δοσμένη στο μικροεπίπεδο του ατόμου.

Λέξεις-Κλειδιά: ενσωμάτωση, γυναικεία μετανάστευση, Αλβανίδα.

Τοπάλη, Π., *Ο διασυνοχετιμός της έμμισθης οικιακής εργασίας και Φιλιππινέζων μεταναστριών στην Ελλάδα*, ΚΕΘΙ, Αθήνα, 2001.

Τριανταφυλλίδου, Α., *Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: Προβλήματα και κατευθύνσεις*, Κείμενα πολιτικής νο 6, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2005.

Τσουκαλά, Α., *Μετανάστευση και εγκληματικότητα στην Ευρώπη*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κορμοτηνή, 2001.

Η συγγραφέας με κριτική διάθεση πραγματεύεται το ζήτημα σύνδεσης της μετανάστευσης και της εγκληματικότητας.

Στόχος της είναι να αναδείξει τα όρια της αντικειμενικής και της κατασκευασμένης πραγματικότητας. Ως εκ τούτου αναφέρεται στην ποινικοποίηση των μεταναστών, ιδίως στο επίπεδο του δημόσιου λόγου πολιτικών, φορέων δημόσιας τάξεως και ασφάλειας και των ΜΜΕ. Αναφέρεται, επίσης, στην ταύτιση στη σκέψη του μέσου πολίτη του μετανάστη και του εγκληματία ως μιας ακόμα κοινωνικής κατασκευής «κοινωνικών εχθρών» και «κοινωνικών απειλών», οι οποίες περιβάλλονται με τον ορθολογισμό που διέπει τα στατιστικά στοιχεία και τη σύνδεση μετανάστευσης και οργανωμένου εγκλήματος. Ο φόβος που καλλιεργείται λοιπόν συστηματικά από τα ΜΜΕ δεν μπορεί παρά να έχει ως αποτέλεσμα τη σκλήρυνση των μέτρων και των ρατσιστικών ενεργειών.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, δημόσιος λόγος.

ΥΠΕΠΘ-UNESCO, Σχολική επανένταξη παλινοστούντων μαθητών: Προβλήματα και προοπτικές, Αθήνα, 1984.

Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, Για λίγη ζεστασιά / Ένταξη των προσφύγων στην Ευρώπη, 1998.

Οπτικοακουστικό υλικό για νέους στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση. Στόχος αυτής της έκδοσης είναι η εναισθητοποίηση σχετικά με την εγκατάσταση των προσφύγων στην Ευρώπη, η διερεύνηση εννοιών, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ευθύνη και η δικαιοσύνη. Αποδέκτες των πληροφοριών και των δραστηριοτήτων είναι άτομα ηλικίας 14-18 ετών. Το πρόγραμμα απαρτίζεται από πέντε μέρη μέσα από τα οποία παρουσιάζονται οι πρόσφυγες, τα αίτια της φυγής τους, οι ανάγκες τους και οι τρόποι στήριξης τους.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγες, εκπαίδευση.

Χατζηβαρνάβα, Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Παρουσίαση της ιδιαίτερης δράσης της ΜΚΟ «ΝΟΣΤΟΣ» για τους ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Καταπολέμηση αποκλεισμού από την αγορά εργασίας». Στο πλαίσιο του προγ-

ράμματος αυτού αναπτύχθηκαν συνοδευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των αλλοδαπών στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Τα στοιχεία που παρουσιάζει η εν λόγω μελέτη αφορούν στα ατομικά χαρακτηριστικά, τις ιδιαίτερες ανάγκες, το οικογενειακό περιβάλλον των ομογενών και τη συμμετοχή τους στα συγκεκριμένα προγράμματα.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς, κοινωνικός αποκλεισμός, οικονομική ενσωμάτωση.

Χλέπας, Α. & Σπυράκος, Δ., *Ο νόμος 1975/1991 για τους Άλλοδαπούς και το Σύνταγμα*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1992.

Αναλυτική παρουσίαση των διατάξεων του ν. 1975/1991, και ειδικότερα της ποινικής διάστασης της παράνομης μετανάστευσης.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Ψημένος, Ι., *Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: Η δημιουργία νέων κοινωνικών χώρων*, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, ΕΚΠΑ, 1999.

Ψημένος, Ι., *Μετανάστευση και κοινωνική πρόνοια*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002.

Ψημένος, Ι., *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, Glorybook-Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.

Παρουσιάζεται ως αντανάκλαση ο κοινωνικός κόσμος των αλβανών, όπως βιώνεται από τους ιδίους σε μικροεπίπεδο, δηλαδή στο χώρο όπου κατασκευάζονται οι πολιτισμικές και εργασιακές σχέσεις με το γηγενή πληθυσμό, οι οποίες επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στην ίδια την πολιτισμική ταυτότητα των Αλβανών. Στα τέσσερα κεφάλαια αυτής της μελέτης παρουσιάζονται διεξοδικά αυτοί ακριβώς οι χώροι-πηγές κοινωνικού αποκλεισμού σε συνδυασμό με την έλευση νέων μεταναστών.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, Αλβανοί, πολιτισμικά ζητήματα.

Άρθρα – Περιοδικές εκδόσεις

Baldwin-Edwards, M., «Κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση: Συγκριτική ανάλυση στον ευρωπαϊκό Νότο», στο Πετρινώτη, Ξ. & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σελ. 191-198

Συγκριτική ανάλυση των μεταναστευτικών πολιτικών και ειδικότερα των προγραμμάτων νομιμοποίησης στις μεσογειακές χώρες που πρόσφατα μετετράπησαν σε χώρες προορισμού, δηλαδή Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Baldwin-Edwards, M., «Αγορές εργασίας της Ν. Ευρώπης: δομικές και λειτουργικές αναλύσεις», *Εργασία 2002*, ΙΑΠΑΔ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2002, σελ. 157-174.

Μετά από μια σύντομη επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας περί των χαρακτηριστικών της νοτιοευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, παρουσιάζεται η τελευταία σε σχέση με τα εθνικά χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων κρατών και ακολουθεί αξιολόγηση αυτών.

Λεξεις-Κλειδιά: αγορά εργασίας.

Baldwin-Edwards, M., «Εγκληματικότητα και μετανάστευση: μύθοι και πραγματικότητες», *Αστυνομική επιθεώρηση*, Ιούλιος-Αύγουστος, 2001, σ. 440-444.

Βεντούρα, Λ., «Μετανάστευση γυναικών: Γέννηση και εξέλιξη του επιστημονικού ενδιαφέροντος», *Δίνη* (6), 1993, σελ.230-240.

Βιδάλη, Α., «Σύγχρονη ελληνική ταυτότητα και μειονότητες», *O Πολίτης*, 23, Ιούνιος 1996, σελ. 33-36.

Στο άρθρο αυτό η συγγραφέας υποστηρίζει ότι παλαιά στερεότυπα που χρησίμευαν για τη διάκριση ημετέρων και των άλλων («δεξιός-αριστερός») εγκαταλείπονται και τη θέση τους καταλαμβάνουν στερεότυπα σχετικά με τους αλλοδα-

πούς, τα οποία χρησιμοποιούνται κατά τη δόμηση μιας νέας ελληνικής ταυτότητας.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, κοινωνικός αποκλεισμός.

Βούλγαρης, Γ., Δώδος, Δ., Καφετζής, Π., Λυριντζής, Χ., Μιχαλοπούλου, Κ., Νικολακόπουλος, Η., Σπουρδαλάκης, Μ. & Τσουκαλάς, Κ., «Η πρόσληψη του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας.», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 5, 1995, σελ. 81-100.

Αναλυτική παρουσίαση στοιχείων από το Ευρωβαρόμετρο σχετικά με τις συνέπειες της έλευσης μεταναστών στην Ελλάδα και την αντίστοιχη στάση των Ελλήνων. Επισημαίνεται ότι παρά την πρόδηλη εκδήλωση ξενοφοβικών τάσεων, δεν παρατηρούνται ακραίες συμπεριφορές.

Λεξεις-Κλειδιά: ξενοφοβία, κοινωνικός αποκλεισμός.

Γαλάνης, Γ., «Εθνικές μεταναστευτικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός», *To Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, στ, 25/26, 1999, σ. 43-66.

Εξετάζονται οι δομές και οι μηχανισμοί αποκλεισμού των εθνικών μεταναστευτικών μειονοτήτων από την κοινωνική άνοδο, τη συναπόφαση, τη συμμετοχή κ.ά. Οι μηχανισμοί αυτοί συμβάλλουν στην ενίσχυση προϋπαρχόντων στερεοτύπων και του ατομικού και θεσμικού ρατσισμού, ώστε οι μετανάστες να αντιμετωπίζονται ως άλλοθι για τα όποια κοινωνικά κ.ά. προβλήματα κι ας απειλή για την κοινωνική συνοχή και ισορροπία.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός.

Γαλάνης, Κ., «Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς στην Ελλάδα», *Επιστημονική Επετηρίδα των παιδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 6, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 1993.

Γκιζέλης, Γ., «Οι αλλαγές στην ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και οι επιπτώσεις τους στον παλιννοστούντα μετανάστη», *Επιθεώρηση Κοινωνικών επιστημών*, 84, 1994, σελ. 34-42.

Δημούλας Κ., Παπαδοπούλου Δ., Μπουκουβάλας Κ., «Μορφές Κοινωνικής Ένταξης των Οικονομικών Μεταναστών στην Περιφέρεια Αττικής», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-Α.Δ.Ε.Δ.Υ. (INE), *Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας*, Τεύχος 115, Μάρτιος 2005.

Δικαίου, Μ., «Μειονοτικές ομάδες: έρευνα και παρέμβαση στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογία*, 6/2, 1999, σελ. 247-253.

Στο κείμενο αυτό εξετάζονται δύο σύνολα ερευνητικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα αναλύονται η άμεση και η έμμεση σχέση έρευνας και παρέμβασης στο χώρο των μειονοτικών ομάδων (Τσιγγάνοι, μετανάστες, πρόσφυγες) στην Ελλάδα και μελετάται η κοινωνική και ψυχολογική σημασία της αλλαγής που βιώνουν οι εν λόγω πληθυσμοί μέσω της έρευνας και της συνακόλουθης δράσης.

Λεξεις-Κλειδιά: εφαρμογή, έρευνα και παρέμβαση.

Έμκε-Πουλοπόλου, Ή., «Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 1970-1990», *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 85/86, 1990

Η συγγραφέας πραγματεύεται διεξοδικά τη σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα σε μια περίοδο που συμπίπτει με τις απαρχές διαμόρφωσης του νέου μεταναστευτικου τοπίου. Αρχικά παρατίθενται αίτια και επιπτώσεις γενικά και ειδικότερα για την Ελλάδα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το τρίτο μέρος με τίτλο «Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα», όπου παρουσιάζονται διαστάσεις της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην Ελλάδα (οικογενειακά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά), και συζητάται η πολιτική ενσωμάτωση των μεταναστών. Επίσης, γίνεται αναφορά στη διάκριση των όρων «μετανάστης» και «πρόσφυγας».

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Ζωγραφάκης, Σ., Μητράκος Θ., «Κοινωνικοί δείκτες και μετανάστευση στην Ελλάδα», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Μάρτιος 2005.

Ζωγράφος, Α., «Η κατάσταση των τριτοκοσμικών εργατών στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 23, 1991, σελ. 165-184.

Καρασαββόγλου, Α., «Ο ρόλος των μεταναστών στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας», *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, τ. 26, 2002, σελ. 6-16.

Ο συγγραφέας παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο του φαινομένου της μετανάστευσης και στη συνέχεια εστιάζει στις επιπτώσεις του στην ευρωπαϊκή και στην ελληνική αγορά εργασίας, με ειδικό βάρος στις εργασιακές σχέσεις.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Καρύδης, Β., «Το νέο σχέδιο Νόμου για τη μεταναστευτική πολιτική ή Όδινεν όρος και έτεκε μύν», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σελ. 1126-1129.

Κριτική παρουσίαση του σχεδίου νόμου μετά το ν. 197/1991. Σύμφωνα με το συγγραφέα οι προβλεπόμενες διατάξεις αφορούν περισσότερο σε κυρώσεις, παρά στη συγκρότηση μιας νέας κοινωνικής πολιτικής.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Καρύδης, Β., «Ο φόβος της Εγκληματικότητας στην Αθήνα και η κατασκευή του στερεότυπου του επικίνδυνου Αλβανού», *Χρονικά*, 5, Εργαστήριο εγκληματολογίας, Νομική Σχολή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 1992

Κασιμάτη, Κ., «Αλβανοί μετανάστες στα Κύθηρα», *ΝΟΣΤΟΣ*, 1, 2002, σελ. 53-94.

Η έλευση περίπου 800 μεταναστών στα Κύθηρα των 3.000 κατοίκων αποτελεί βέβαιη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομικής και κοινωνικής στρωμάτωσης. Στο κείμενο αυτό η συγγραφέας επικεντρώνει στα στερεότυπα της ελληνικής κοινωνίας για τους Αλβανούς, αλλά και στα στερεότυπα των Αλβανών για τους Έλληνες και ειδικότερα για τους Κυθηρίους. Αν και οι συνεντεύξεις σε βάθος που αποτελούν το εμπειρικό υλικό είναι περιορισμένες σε αριθ-

μό, τα αποτελέσματα είναι ενδεικτικά: στα Κύθηρα, όπως και σε άλλες περιοχές της χώρας, η αρχικά παράνομου χαρακτήρα παρουσία τους, οδήγησε σε αντικοινωνική συμπεριφορά εκ μέρους τους και ρατσιστική συμπεριφορά εκ μέρους των ντόπιων. Οι Αλβανοί μετανάστες αναγνωρίζουν τη γενικά θετική στάση των ντόπιων, αν και όχι των δημοσίων υπηρεσιών, ωστόσο τονίζουν ότι η νόμιμη είσοδος είναι ουσιαστική προϋπόθεση για ομαλή ένταξη στη χώρα, όπως και η διάθεση για εργασία, ενώ διατυπώνουν την επιθυμία άλλου βαθμού αποδοχής από τους ντόπιους.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, Κύθηρα, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση.

Κασιμάτη, Κ. & Ψημμένος, Ι., «Οργανωτική κουλτούρα και κοινωνικός αποκλεισμός», *Επιθεώρηση Κοινωνικής Πολιτικής*, 1, 2003.

Κατσορίδας, Δ., «Οι ξένοι εργάτες στην Ελλάδα», *Ένημερωπο δελτίο INE/ΓΣΕΕ*, 4-5, 1991, σελ. 29-35.

Κατσορίδας, Δ., & Καψάλης, Α., «Σύγχρονη ελληνική μεταναστευτική πολιτική: περιεχόμενο και αποτέλεσμα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σελ. 13-33.

Παρουσιάζεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο και η θέση του σε ισχύ, από τον πρώτο νόμο του ελληνικού κράτους περί αλλοδαπών, v. 3275/1925 έως το v. 2910/2001, και συζητούνται οι συνέπειες της εφαρμογής των.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, εφαρμογή.

Κατσορίδας, Δ., & Καψάλης, Α., «Η υποδοχή των προσφύγων στην Ελλάδα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σελ. 34-35.

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ ο αριθμός των προσφύγων παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένων των εκτοπισμένων στο εσωτερικό της χώρας, φθάνει τα 50.000.000, εκ των οποίων 2.708.886 βρίσκονται στη Δυτική Ευρώπη. Υπό αυτό το πρίσμα εξετάζεται η στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο.
Λεξεις-Κλειδιά: άσυλο, πρόσφυγες.

Κολλιάς, Γ. και Κατσορίδας, Δ., «Αλλοδαποί εργαζόμενοι: Ένταξη ή καταστολή;», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, 48, 2000.

Κοντογιάννη, Χ. κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σ. 107-114.

Αντικείμενο του κειμένου είναι οι κοινωνικές, ψυχολογικές, νομικές δυσκολίες που βιώνουν τα παιδιά διαπολιτισμικών γονιών λόγω των πολιτισμικών διαφορών. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται αναφορά και στις σχετικές διατάξεις της «Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού».

Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά, πολιτισμικά ζητήματα.

Κοτσιώνης, Π., «Η προβληματική της μετανάστευσης και της παλιννόστησης στη χώρα μας από εκπαιδευτική σκοπιά», *Διαβάζω*, 285, 1992, σελ. 38-51.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται η δομή, οι στόχοι και η συνολική σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα τεκταινόμενα στην ελληνική εκπαίδευση. Έτσι γίνεται λόγος για τη λειτουργία των τάξεων υποδοχής και τον χαρακτήρα των μαθημάτων, ενώ παρουσιάζονται συνοπτικά και οι αντίστοιχες διαστάσεις αναφορικά με τον απόδημο ελληνισμό.

Λέξεις-Κλειδιά: εκπαίδευση, δεύτερη γενιά.

Κουτσούμπας, Χ., «Η απασχόληση των αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση IKA Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου*, 19/226, 1985, σ. 945-966.

Κρητικίδης, Γ. «Η μετανάστευση στην Ελλάδα», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, τ. 104, 2004, σελ. 15-33.

Κωστοπούλου, Β., «Τα αποτελέσματα της κρίσης ασύλου και των διαδικασιών των διεθνών οργανισμών στις γυναίκες πρόσφυγες. Η ιδιαιτερότητα της γυναίκας-πρόσφυγα», *Εκλογή*, 107, 1995, σελ. 398-406.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα, Πρώτες διαποτώσεις», *INE Ενημερωτικό δελτίο*, τ. 12-13, 1992, σελ. 37-44.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Η ελληνική κοινωνία και η νέα μετανάστευση», *Τετράδια πολιτικού διαλόγου, έρευνας και κριτικής*, τ. 36-7, 1995.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Ζητήματα πολιτικής σχετικά με τη νομιμοποίηση αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Τετράδια του INE*, τ. 18-19, Ιούλιος, 2000, σ. 73-86.

Πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα και δυσκολίες εφαρμογής, όπως αυτά προκύπτουν από το νομιμοποιητικό πρόγραμμα της Ελλάδας.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Η αναγκαιότητα μιας νέας προσέγγισης των μεταναστών», *Τετράδια του INE*, τ. 24, Ιούλιος, 2003, σ. 5-12.

Δεδομένης της «βραζιλιανοποίησης» που βιώνουν όλες σχεδόν οι δυτικές χώρες, παρουσιάζονται προτάσεις νέας προσέγγισης του ζητήματος.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Μαριαμπά, Κ., «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και την Ιταλία», *Balkan Review*, τ. 8-9, 1996, σελ. 34-43.

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων δημοσκόπησης που έλαβε χώρα το 1995 στην Αλβανία με ερωτηθέντες Αλβανούς, οι οποίοι είχαν υπάρξει μετανάστες στην Ελλάδα και την Ιταλία.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, Αλβανοί, κοινωνική ενσωμάτωση.

Μάρκου, Γ., «Προβλήματα σχολικής ένταξης παλιννοστούντων μαθητών», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Έρευνών*, 84-85, 1994, σελ. 132-168.

Πρόκειται για τα αποτελέσματα ενός ερευνητικού προγράμματος που έγινε από τα Παιδαγωγικά Τμήματα Αθηνών και Ιωαννίνων, σκοπό να διαπιστωθούν τυχόν ελλείψεις στην υποδοχή των παιδιών παλιννοστούντων. Το πρόγραμμα αυτό που πραγματοποιήθηκε σε Αθήνα και Ιωάννινα και

συμπεριέλαβε παιδιά επαναπατρισθέντων Ελλήνων από Δυτική Γερμανία, Υπερπόντιες χώρες και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Αξίζει να επισημανθεί ότι σε κάθε περίπτωση αναφερόμαστε στο ζήτημα της ένταξης στη χώρα καταγωγής και όχι για επαναπατρισθέντα παιδιά, καθώς αυτά γεννήθηκαν στο εξωτερικό. Από τις διάφορες πτυχές που εξετάσθηκαν προκύπτει μια γενικευμένη υστέρηση.

Λέξεις-Κλειδιά: παλινόστηση, εκπαίδευση, δεύτερη γενιά.

Μαυρέας, Κ., «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96-97/Β'-Γ', 1998, σελ. 185-218.

Ο συγγραφέας προβαίνει σε μια συγκριτική παράθεση της εθνικής στρατηγικής της Ελλάδας αναφορικά με την υποδοχή και ενσωμάτωση ή όχι των Πόντιων και των Βορειοηπειρωτών, ως μεταναστών στην Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: εφαρμογή, Πόντιοι, Βορειοηπειρώτες.

Μήτσος, Ι., «Μετανάστευση και παλινόστηση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 2-3, Α, 1969-1970, σελ. 116-129.

Το κείμενο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας. Εκκινά από τα τέλη του 19ου αιώνα και την πρώτη μετανάστευση Ελλήνων στο εξωτερικό, εξιστορεί τα επακόλουθα μεταναστευτικά κύματα προς υπερπόντιες χώρες και εντός Ευρώπης και φθάνει στην παλινόστηση των Ελλήνων στα μέσα του εικοστού αιώνα από τη Δυτική Ευρώπη, την εγγύς Ανατολή, την Αίγυπτο και τις βαλκανικές χώρες. Χρήσιμο για μια συνολική εποπτεία της ελληνικής μεταναστευτικής εμπειρίας.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, παλινόστηση.

Μικελίδης, Ν. Φ., «Η Ευρώπη των μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπόύλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 77-82.

Επισκόπηση μέσα από συνοπτικές αναφορές από τη δεκαετία του '70 μέχρι σήμερα ταυτών που πραγματεύονται ποικίλα μεταναστευτικά ζητήματα της σύγχρονης μετανάστευσης.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Μουάμπα, Τσιμπάντι Φρεντερίκ, «Ημιτελής νομιμοποίηση, όξνοη των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά και νέες προπτικές για τους μετανάστες μέσω της ενσωμάτωσης των Κοινοτικών Οδηγιών», *Immigration Policy and Immigrant Rights*, Studies No. 22 No. 2, 2005, σελ. 11-27.

Μπάγκαθος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ., «Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική», *Μελέτες του INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ*, 15, 2003.

Νικολινάκος, Μ., «Η ροπή προς μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών εργατών», *Νέα Οικονομία*, 18, 1964.

Παπαδοπούλου, Τ., «Θεσμικές καινοτομίες στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης», *Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης*, τ. 4, 2002.

Παρουσίαση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης της μετανάστευσης, μέσα από θεματικές αναφορές, σε ζητήματα όπως οι αρμόδιες υπηρεσίες, διατάξεις για τη μετανάστευση και την εργασία, την οικογενειακή επανένωση των αλλοδαπών κ.ά.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Παρίση, Ε., «Ξένοι στην ίδια πόλη: διαδρομές και προβλήματα εγκατάστασης στο Δήμο Αρτέμιδος», *Γεωγραφίες*, τ. 9, 2005, σελ. 97-114.

Η συγγραφέας παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο οι παράνομοι μετανάστες οργανώνονται και κινούνται στον ελλαδικό χώρο από τη στιγμή εισόδου τους έως την εγκατάστασή τους, την εξέλιξή του και τις επακόλουθες επιπτώσεις. Μελετάται συγκεκριμένα η περίπτωση των Αλβανών που έχουν εγκατασταθεί στο Δήμο Αρτέμιδος και δια-

πιστώνεται εκ νέου ότι η ζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού, η παρουσία συγγενών και φίλων, η βεβαιότητα εύρεσης εργασίας ευνοούν την υψηλή συγκέντρωση των εν λόγω αλλοδαπών σε συγκεκριμένες περιοχές.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί.

Πανούργιά, Ν., «Ο ρατσιστικός λόγος στην Ελλάδα: οι ιθαγενείς στοχασμοί», *Ο Πολίτης*, 117, 1992, σελ. 38-43.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται η διαδικασία ανάπτυξης ρατσιστικού λόγου στην Ελλάδα υπό την πίεση δύο γεγονότων: της διαμορφώμενης Ευρωπαϊκής ταυτότητας και της αυξανόμενης παρουσίας μεταναστών και προσφύγων στη χώρα.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός.

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., «Διαστάσεις της εκπαίδευσης και μετανάστευσης: η ελληνική περίπτωση», *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική*, Ιανουάριος 2004.

Οι συγγραφείς επικεντρώνουν στο ζήτημα της εκπαίδευσης των αλλοδαπών στην Ελλάδα και επισημαίνουν τη διάσταση που υπήρξε μέχρι τη δεκαετία του '90 μεταξύ της επίσημης κρατικής πολιτικής και της πράξης.

Λεξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά.

Πετρινιώτη, Ξ., «Η ετερογένεια των μεταναστών και η εθνική ετερότητα. Μια ολοκληρωμένη εικόνα», *Σύγχρονα Θέματα*, 54, Ιανουάριος-Μάρτιος, 1995, σελ. 44-48.

Παρουσιάζεται η διαφορετική αντιμετώπιση των μεταναστών και τα σχετικά παραγόμενα στερεότυπα ανάλογα με τη χώρα προέλευσης τους.

Λεξεις-Κλειδιά: στερεότυπα, κοινωνικός αποκλεισμός.

Πετρινιώτη, Ξ., «Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Ο αγώνας της γυναικας*, τ. 43, Ιανουάριος-Ιούνιος 1990, σελ. 3.

Αναφορά στους Κούρδους πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: Κούρδοι, πρόσφυγας.

Πετρονώτη, Μ., «Η φιλανθρωπία και η αρωγή ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού», *Ο Πολίτης*, 22, 1996, σελ. 43-45, αναδημοσίευση στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ., 163-168.

Η συγγραφέας θίγει την ενδιαφέρουσα πτυχή της εικόνας που έχουν ορισμένες ΜΚΟ και Χριστιανικές Οργανώσεις, οι οποίες μέσα από την αρωγή που παρέχουν σε μετανάστες και πρόσφυγες στην ουσία συντηρούν και αναπαράγουν στερεότυπα κοινωνικού αποκλεισμού. Προς επίρρωση της θέσης ότι πρόκειται για μια ειδική μορφή κοινωνικού αποκλεισμού, η συγγραφέας χρησιμοποιεί το παράδειγμα των Ερυθραίων στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: Ερυθραίοι, κοινωνικός αποκλεισμός, ΜΚΟ.

Πουλόπουλος, Χ., «Μετανάστες και χρήση ψυχοτρόπων ουσιών», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σελ. 1130-1132.

Τα προβλήματα προσαρμογής των μεταναστών στο νέο κοινωνικό περιβάλλον οδηγούν ορισμένες φορές στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού. Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται η δυνατότητα συμβολής της ελληνικής πολιτείας στη θεραπεία των ατόμων αυτών μέσω του ΚΕΘΕΑ.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός.

Σταύρου, Σ., «Ο νόμος 1975/1991 για τον έλεγχο των αλλοδαπών κάτω από το πρόσμα των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, του πρόσφυγα και του μετανάστη», *Νομικό Βήμα*, 40, σελ. 959-968.

Σιταρόπουλος, Ν., «Το καθεστώς προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα-Σχετικά ζητήματα και προτάσεις», *ΕΕΔΑ, Έκθεση 2001, 2002*, σελ. 169-177.

Σιταρόπουλος, Ν., «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Νόμου «Μετανάστευση και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική

επικράτεια» με ημερομηνία Μαΐου 2000», *ΕΕΔΑ*, *Έκθεση 2000*, 2001, σελ. 87-99.

Σιταρόπουλος, Ν. & Σακελλαροπούλου, Ι., «Ζητήματα σχετικά με την υποδοχή και την πρόσβαση αιτούντων άσυλο στη διαδικασία ασύλου», *Νομικό Βήμα*, 50, τ. 8, Σεπτέμβριος 2002, σελ. 1598-1603.

Παρουσιάζονται προτάσεις της ΕΕΔΑ για συγκεκριμένα πρακτικά ζητήματα που σχετίζονται με το αντικείμενο του θέματος.

Λέξεις-Κλειδιά: αιτών άσυλο.

Σιταρόπουλος, Ν., & Σισιλιάνος, Λ., «Το δικαίωμα της νομικής συνδρομής-Βασικές σχετικές ευρωπαϊκές αρχές και μείζονα ζητήματα της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης», *Νομικό Βήμα*, 49, τ. 9, Οκτώβριος 2001, σελ. 1597-1604.

Αναφέρεται στο δικαίωμα της νομικής συνδρομής όπως το αντιμετωπίζει το Συμβούλιο της Ευρώπης και όπως αντιμετωπίζεται στην ελληνική έννομη τάξη, παραθέτει δε συγκεκριμένες προτάσεις της ΕΕΔΑ επί του αντικειμένου του θέματος.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, δικαίωμα νομικής συνδρομής.

Σιταρόπουλος, Ν., «Σύγχρονο ελληνικό προσφυγικό νομοθετικό πλαίσιο και πράξη με ειδική αναφορά στις δυνατότητες ενεργοποίησης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο», *Υπεράσπιση*, 1998, σελ. 981-996.

Παρουσίαση σχετικών διατάξεων της ΕΣΔΑ και αναφορά στην ελληνική ισχύουσα νομοθεσία.

Λέξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η νομική προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα- Τα σχετικά διαπλεκόμενα νομικά πλαίσια και ο ρόλος τους στη σύγχρονη ελληνική πρακτική», *Νομικό Βήμα*, 45, 1997, σελ. 910-924.

Σιταρόπουλος, Ν. και Σακελλαροπούλου, Ι., «Προτάσεις για

την προώθηση ενός σύγχρονου αποτελεσματικού πλαισίου προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 14, 2002, σελ. 455-469.

Στο κείμενο αυτό γίνεται μια ανασκόπηση στο πλαίσιο προστασίας των προσφύγων και κατόπιν παρατίθενται παρατηρήσεις και προτάσεις επί σχετικών ειδικών ζητημάτων.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, πρόσφυγας.

Τοπάλη, Π., «Εκεί ηρωίδα, εδώ φιλιππινέζα: Γυναικεία μετανάστευση και εργασία στο δημόσιο λόγο», *Σύγχρονα θέματα*, 88, 2005, σελ. 72-83.

Το κείμενο αυτό πραγματεύεται την ταύτιση ενός όρου που προσδιορίζει την εθνική προέλευση με μια σειρά από εννοιολογήσεις οι οποίες συχνά συνιστούν και iεραρχήσεις και τη χρήση στο δημόσιο λόγο ακόμα και σε ζητήματα που δεν αφορούν τον αρχικό φορέα, εν προκειμένω τη γυναίκα μετανάστρια από τις Φιλιππίνες. Με αφορμή τη διαμάχη που ξεκίνησε από την ερμηνεία του λήμματος «Φιλιππινέζα» σε καθιερωμένο λεξικό της ελληνικής γλώσσας αποκαλύπτονται οι διαφορετικές αντιλήψεις περί της έννοιας αλλά και της θέσης του εν λόγῳ πληθυσμού. Έτοι η ταύτιση της Φιλιππινέζας με την έμμισθη οικιακή εργασία, αλλά και την παθητικότητα, την υποτέλεια κοκ τη στιγμή που οι γυναίκες αυτές αποτελούν πρότυπο οικονομικών υποστηρικτών για τη χώρα προέλευσης αναλύεται ιδιαίτερα γλαφυρά σε αυτή την ανθρωπολογική προσέγγιση, η οποία εξηγεί πολλά σχετικά με την ενσωμάτωση των εν λόγω μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: «φιλιππινέζα», δημόσιος λόγος.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Η πολιτική μετανάστευσης της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών στο νέο διεθνές περιβάλλον. Κριτικές προσεγγίσεις και προοπτικές βελτίωσης», *Βήμα Διεθνών Σχέσεων*, τ. 9, 1999, σελ. 25-32.

Παρουσίαση του ισχύοντος νομικού πλαισίου των αρχών της δεκαετίας του '90 βάσει του v. 1975/1991. Αξιολογική ανά-

λυση κεντρικών σημείων του νόμου και ερμηνεία της μη επίτευξης στόχων που συνδέονται με κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά ζητήματα σε σχέση με τους παράνομους εργαζόμενους μετανάστες. Παρατίθεται σύγκριση με αντίστοιχη πολιτική Ιταλίας και Ισπανίας. Επίσης, αναφορά στα Π.Δ. 358/1997 και 359/1997 για την πρώτη νομιμοποίηση παρανόμων μεταναστών στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, νομιμοποίηση.

Τριχοπούλου, «Κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την εγκατάσταση των προσφύγων και παλιννοστούντων στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 26, 1992, σελ. 121-128.

Τριχοπούλου, Α. – Χατζηβαρνάβα, Ε., «Παλιννόστηση και φτώχεια. Η περίπτωση των επαναπατρισθέντων πολιτικών προσφύγων», *Έκλογη Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 83/84, 1989-1990, σελ. 275-292.

Βάσει στοιχείων από την έρευνα του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη (1986), οι συγγραφείς παρουσιάζουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παλιννοστούντες πολιτικοί πρόσφυγες, όπως η επαγγελματική αποκατάσταση, η εύρεση κατοικίας, η περίθαλψη, η επαγγελματική κατάρτιση, η γλώσσα, η άγνοια λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού.

Λεξεις-Κλειδιά: παλιννόστηση, κοινωνική ενσωμάτωση.

Τρούμπετα, Σ., «Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «άλλου» και το φαινόμενο του ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 101-102/Α'-Β', 2000, σελ. 137-176.

Η συγγραφέας αναφέρεται στον παρατηρούμενο ρατσιστικό και εθνικιστικό λόγο αναφορικά με τους μετανάστες από τρίτες χώρες, ιδίως από τα Βαλκάνια και την αναβίωση προ-ϋπαρχόντων στερεοτύπων με την επίθεση επίκαιρων διαστάσεων μετά τα γεγονότα του 1989.

Λεξεις-Κλειδιά: ρατσισμός, στερεότυπα.

Τσουκαλάς, Κ., «Παλιννόστηση και καταμερισμός εργασίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σελ. 28-33.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η παλιννόστηση έχει συντηρητικό και όχι μετασχηματιστικό χαρακτήρα για την ελληνική κοινωνία, καθώς παρατηρεί ότι σε συνέχεια αυτής επέρχεται εμπέδωση και σταθεροποίηση βασικών χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινωνικής και επαγγελματικής διάρθρωσης της οικογένειας και της κοινωνίας. Τα χαρακτηριστικά αυτά κατά τον συγγραφέα είναι η αύξηση της αυτοαπασχόλησης, η πολυαπασχόληση, η οποία αποσκοπεί στη διαφοροποίηση των πηγών εισοδημάτων της οικογένειας, συμπεριλαμβάνοντας και παρασιτική οικονομική δραστηριοποίηση και ο εκπαιδευτικός φετιχισμός, ως μέσο ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας.

Λεξεις-Κλειδιά: παλιννόστηση, μετανάστευση.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Άλλοδαπών*.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Ετήσια έκθεση για την προστασία των προσφύγων στην Ελλάδα 1999, Αθήνα, 2000.

Φακιολάς, Ρ., «Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών», *Επιλογή*, 1998, σελ. 228-238.

Φακιολάς, Ρ., «Ανεργία και νομιμοποίηση των οικονομικών μεταναστών», *Τάσεις*, 28 Ιανουαρίου 2000.

Φακιολάς, Ρ., «Απασχόληση ξένων και ανεργία στην Ελλάδα», *Επιλογή*, 1994, σελ. 3-15.

Φακιολάς, Ρ., «Απασχόληση αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 12 Ιουλίου 1990.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση», στο Πετρινιώτη, Ξ., & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σ. 19-34.

Μετά από μια σύντομη αναφορά στη μετανάστευση των Ελλήνων κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, ο συγ-

γραφέας αναφέρεται στις μεταναστευτικές ροές προς τη χώρα κατά την τελευταία δεκαετία. Παρουσιάζονται, επίσης, οι διαδικασίες για τη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς και τα Προεδρικά Διατάγματα περί νομιμοποίηση των αλλοδαπών.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, νομοθετικό πλαίσιο, νομιμοποίηση.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση: η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα», στο Πετρινιώτη, Ξ., & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, ΙΑΠΑΔ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 2002, σελ. 41-51.

Στο κείμενο παρουσιάζονται στοιχεία που προέκυψαν από την πρώτη νομιμοποίηση και καταγράφονται οι διατάξεις του ν. 2910/2001 σχετικά με τη δεύτερη νομιμοποίηση.

Λέξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Angouras, V., “Greece’s Northern Frontier” in Bort, E. *Borders and Borderlands in Europe*, International Social Sciences Institute, Edinburgh, 1998, pp. 121-139.

Antoniou, T., “Issues and problems in the Greek law of aliens” in Schermers, H. et al, *Free movement of persons in Europe*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, TMC Asser Institut, 1993, pp. 125-153.

Συνοπτική επισκόπηση του συνολικού νομικού και θεσμικού πλαισίου για τους αλλοδαπούς στην Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Black, R., “Asylum policy and the marginalisation of refugees in Greece”, in Gould, W.T.S. & Findlay, A.M. (eds.) *Population Migration and the Changing World Order*, J. Wiley & Sons, Chichester, 1994, pp. 145-160.

Emke-Pouloupouli, I., “Immigrants and refugees in Greece. Statistical evaluation and causes of entry in the country”, in Emke-Pouloupouli, I., et al, *International Migration to Northern Mediterranean countries, the cases of Greece, Spain and Italy*, Universita di Pisa, Dipartimento di statistica e matematica A pp. licata all’ Economia, 1991, pp. 3-46.

Fakiolas, R., “Return migration to Greece and its structural and socio-political effects”, in Kubat, D., *The Politics of Return*, Centre for Migration studies, New York, 1984.

Fakiolas, R., “Problems and Opportunities of Greek migrants returning from Western Europe”, in *Cultural Identity and Structural marginalization of Migrant workers*, European Science Foundation, Strasbourg, 1982.

Fakiolas, R., "Migration and unregistered labour in the Greek economy" in King, R., et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 57-78.

Επίκεντρο της μελέτης είναι η αλληλεπίδραση ως επί το πλείστον των παράνομων αλλοδαπών εργαζομένων με την ελληνική οικονομία και αγορά εργασίας. Η μελέτη διαρθρώνεται σε εξι ενότητες. Πρώτον, αναδρομή στη μετανάστευση προς Ελλάδα από το 1945. Δεύτερον, καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας και αγοράς εργασίας. Τρίτον, αναφορά στην εξέλιξη της μετανάστευσης προς Ελλάδα μέσω των οργανωμένων δικτύων. Τέταρτον, ανάλυση των αμοιβών και της παραγωγικότητας των αλλοδαπών. Πέμπτον, παρουσίαση των επιπτώσεων στην ελληνική οικονομία και, έκτον, παράθεση σκέψεων πολιτικής. Η μελέτη βασίζεται σε ποιοτικές εκτιμήσεις που προκύπτουν από αλληλογραφία του συγγραφέα με το Υπουργείο Εργασίας (1996-7) και 30 συνεντεύξεις σε βάθος. Μια κατατοπιστική μελέτη για ένα φλέγον ζήτημα.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, μετανάστευση.

Fakiolas, R., "Migration to and from Greece during the last four decades", in Alogoskoufis, G., et al (eds.) *Essays in Honor of Constantine G. Drakatos*, Papazissis, Athens, 1994, pp. 571-592.

Fakiolas, R., "Greece" in Angenendt, S., *Asylum and Migration policies in the EU*, Europa Union Verlag, Berlin, 1999, pp. 193-216.

Fakiolas, R., "Current migration trends in Greece" in Magaña, M., (ed.) *Immigration in Southern Europe*, Oeiras, Celta, 1997, pp. 41-67.

Διεξοδική παρουσίαση του αντικειμένου του τίτλου, καθώς και των σχετικών αιτίων, επιπτώσεων και προοπτικών των μεταναστευτικών ρευμάτων προς Ελλάδα.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Fragouli-Papantonio, M., "Modes of Insertion in the labour Market: The case of Greece.", *Metropolis International Workshop Proceedings*, Lisbon: Luso-American Development Foundation, pp. 121-140

Iosifides, T., "Immigrants in the Athens Labor Market: A Comparative Survey of Albanians, Egyptians and Filipinos" in King R. & Black, R. (eds.), *Southern Europe and the New Immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 26-50.

Συγκριτική ανάλυση και συζήτηση των ευρημάτων έρευνας που διεξήχθη στην Αθήνα σχετικά με τη θέση τις λειτουργίες και τις εν γένει συνθήκες ύπαρξης τριών μεταναστευτικών ομάδων στην τοπική αγορά εργασίας. Στόχος είναι η διασάφηση ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των ομάδων των Αλβανών, Αιγυπτίων και Φιλιππινέζων, αλλά και η εξαγωγή της συνολικής εικόνας της αθηναϊκής αγοράς εργασίας σε σχέση με την πρόσφατη οικονομική μετανάστευση. Η μελέτη εκκινά από την καταγραφή της μεταβολής της χώρας από χώρα προέλευσης σε χώρα προορισμού και τα πιθανά αίτια της.

Λεξεις-Κλειδιά: Αθήνα, Αλβανοί, Αιγύπτιοι, Φιλιππινέζοι, οικονομική ενσωμάτωση.

Iosifides, T. & King, R., "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation" in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229. Δημοσιευμένο και στο *South European Society and Politics*, 1998, 3 (3), pp. 205-29.

Μελετάται ο ρόλος των συνθηκών εργασίας, χώρου και στέγασης στην κοινωνική περιθωριοποίηση τριών συγκεκριμένων ομάδων αλλοδαπών εργαζομένων στην Αθήνα. Η μελέτη αυτή η οποία βασίζεται σε 135 συνεντεύξεις, αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης έρευνας για την ενσωμάτωση στο νέο μοντέλο της νοτιοευρωπαϊκής οικονομίας και κοινωνίας. Εν προκειμένω μελετάται η αστική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, οικονομική ενσωμάτωση, Αλβανοί, Αιγύπτιοι, Φιλιππινέζοι, Αθήρα.

Karydis, V., “Criminality or criminalisation of Migrants in Greece? An Attempt at Synthesis” in Ruggiero, V. & Taylor, I. (eds.) *The New European Criminology. Crime and Social Order in Europe*, Routledge, London & New York, 1998, pp. 350-367.

Το κείμενο αυτό εστιάζει στη συλλογική θυματοποίηση των μεταναστευτικών κοινοτήτων. Η στάση αυτή ευνοείται και ευνοεί την κατασκευή συγκεκριμένων στερεοτύπων για τους εγκληματίες και την εγκληματικότητα των μεταναστών με αποτέλεσμα την ενίσχυση συνθηκών κοινωνικού αποκλεισμού. Άμεση απόρροια η επανάληψη παραβατικών ή αποκλινουσών συμπεριφορών.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, κοινωνικός αποκλεισμός.

Karydis, V., “Criminality of Migrants in Greece: Issues of Policy and Theory”, in Palida, S., *Immigrant Delinquency. Social construction of Deviant Behavior and Criminality of Immigrants in Europe*, COST A2 EC, Brussels, 1996, pp. 225-230

Κεντρικό ζήτημα της μελέτης αυτής είναι η εξέταση της αντιστοιχίας των δεικτών καταγεγραμμένης εγκληματικότητας των αλλοδαπών με τον αποκλεισμό που υφίστανται από τον κρατικό μηχανισμό επίσημα και μη. Διερευνάται, επίσης, εάν το τεκμηριωμένο ποσοστό εγκληματικότητας των αλλοδαπών σχετίζεται με τις συνθήκες διαβίωσής τους και τις επιπτώσεις στην κοινωνική ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, δημόσια διοίκηση, κοινωνικός αποκλεισμός.

King, R. & Rybczuk, K., “Southern Europe and the international division of labor: from emigration to immigration.” in King, R. (ed.), *The New Geography of European Migrations*, Belhaven Press, London, 1993, pp. 175.

Πρόκειται για μελέτη της αλλαγής του status των χωρών της Ν. Ευρώπης από χώρες προέλευσης σε χώρες υποδοχής μεταναστών, όπως αυτή συντελέσθηκε από τη δεκαετία του '70. Εξετάζονται η Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία. Αρχικά παρατίθεται εν συντομίᾳ μια αναδρομή στις κύριες παραμέτρους της μεταπολεμικής μετανάστευσης έως της δεκαετίας του '80 σε όλες τις υπό μελέτη χώρες. Εν συνεχείᾳ καταγράφονται οι πιθανοί παράγοντες πρόκλησης αυτής της αλλαγής, οι οποίοι θεωρούνται κοινοί για όλες τις χώρες και αναλύονται σε α) ευκολία πρόσβασης, β) εγγύτητα (γεωγραφική, πολιτισμική κ.ά.), γ) απόκλιση βιοτικών επιπέδων, δ) δημογραφική απόκλιση, ε) αναζήτηση φθηνής εργασίας λόγω αναδιάρθρωσης των τοπικών αγορών εργασίας στις χώρες της Ν. Ευρώπης. Εν τέλει γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε κάθε χώρα. Η Ελλάδα κατά τους συγγραφείς διακρίνεται από τη μη αποδοχή του γεγονότος ότι αποτελεί πλέον χώρα προορισμού και εγκατάστασης αλλοδαπών.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, N. Ευρώπη.

King, R. et al, "The International Migration Turn around in southern Europe", in King R. & Black, R. (eds.), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 1-25

Το κείμενο ξεκινά με αναφορά σε προγενέστερες συναφείς εργασίες. Εν συνεχείᾳ αναπτύσσει ένα οικονομικό μοντέλο ερμηνείας της μεταβολής των χωρών της Ν. Ευρώπης από χώρες προέλευσης σε χώρες προορισμού. Το επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι οι δυνατότητες οικονομικής ενσωμάτωσης των αλλοδαπών στην κοινωνία της χώρας προορισμού. Γίνεται, επίσης, απόπειρα ερμηνείας της μη επίτευξης παράλληλα και κοινωνικής ενσωμάτωσης στη δεδομένη περίοδο. Η ελληνική εμπειρία αναφέρεται κατά περίπτωση.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση.

Lavrentiadou M., “Le déracinement des Grecs des pays de l'ex-URSS et leur installation en Grèce: les moteurs du dernier flux migratoire des Grecs pontiques et les enjeux de leur retour”, στο *Arméniens et Grecs en diaspora*, Collection Hellénisme contemporain, École Française d'Athènes, Athènes, 2006. (υπό δημοσίευση).

Η πολιτική αστάθεια, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση και η τάση προς ένα εθνοτικό διαχωρισμό είναι οι βασικές αιτίες των μεταναστευτικών ρευμάτων μέσα και από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο μπορούμε να κατανοήσουμε και τους μηχανισμούς μετανάστευσης των Ελλήνων Ποντίων που εγκαθίστανται στη Θράκη και στις μεγάλες πόλεις της χώρας. Οι διαδικασίες ενρίζωσης στη Θράκη και στην Αθήνα εξαρτώνται, επίσης, από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των δύο περιοχών υποδοχής. Η αποτίμηση των σχεδίων περιφερειακής ανάπτυξης στη Θράκη και η κριτική ανάλυση της τυχαίας εγκατάστασής τους στην Αθήνα υπογραμμίζουν τη διάσταση μεταξύ της κρατικής περιφερειακής πολιτικής και των προσδοκιών των μεταναστών.

Λέξεις-Κλειδιά: διασπορά, παλινόστηση.

Lavrentiadou M., “L'installation des Grecs Pontiques de l'ex-URSS ou comment habiter Iasmos, un village pluriculturel de la Thrace grecque”, στο Yves Luginbühl (dir.), *Nouvelles Ruralités, Nouvelles Urbanités en Europe*, Éditions Peter Lang, 2006. (υπό δημοσίευση) pp. 36-39.

Η μελέτη αυτή εξετάζει τις πρακτικές κινητικότητας σαν βασικό παράγοντα των αλλαγών και των μεταβολών που παρατηρούνται σήμερα στον αγροτικό χώρο της Θράκης στην Ελλάδα. Μέσα από τη δυναμική της μετανάστευσης, η συγγραφέας επιχειρεί να περιγράψει τις διαδρομές των των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στο χώρο και την επίδρασή τους στη δομή των αγροτικών οικισμών/χωριών της Ελλάδας μετά την έλευσή τους (1985). Για

λόγους που σχετίζονται με τις πολιτισμικές τους ιδιαιτερότητες και με αυτές του πάρκου κατοικίας, οι χωρικές μεταβολές δεν αφορούν παρά μόνο τον ήδη δομημένο χώρο των χωριών και όχι την υπαίθριο χώρα στην περιφέρειά τους. Το ερώτημα είναι τι χαρακτήρα έχουν αυτές οι μεταβολές και πώς αντιδρά το υπάρχον πάρκο κατοικίας. Ως παράδειγμα χρησιμοποιείται η περίπτωση του χωριού Ιασμός του νομού Ροδόπης.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, εγκατάσταση.

Lavrentiadou M., “La mobilité résidentielle des Grecs pontiques en Thrace”, στο Haumont A., Lassave P. (sous la dir.), *Mobilités spatiales*, Editions L'Harmattan, Paris, 2001, pp. 75-85.

Η στεγαστική ιστορία των Ελλήνων Ποντίων από το 1985 και μετά στην Ελλάδα και ειδικότερα στη Θράκη καθορίζεται από τη μια από τα δίκτυα αλληλεγγύης, τα οποία αποτελούν μια παραδοσιακή ταυτοτική λειτουργία για τους Πόντιους και από την άλλη από την κρατική παρεμβατική πολιτική. Δύο παράγοντες που επηρεάζουν με αντιθετικό τρόπο τις στεγαστικές τους διαδρομές. Τα δίκτυα αλληλεγγύης και αλληλοβιόθειας καθορίζουν τον τόπο της πρώτης τους διαμονής, το κατάλυμα υποδοχής αλλά και τον τελικό, επιθυμητό τόπο διαμονής. Αυτά τα δίκτυα συμβάλλουν στη συντόμευση των στεγαστικών διαδρομών και συμβάλλουν στην ένταξη των Ποντίων στην κοινωνία υποδοχής. Αντιθέτως, η κρατική πολιτική στεγαστικής αποκατάστασης δημιουργήσεις κατά τη συγγραφέα μια έντονη οικιστική κινητικότητα χωρίς τελικά να καλύπτει το στόχο της: τη στεγαστική αποκατάσταση των Ποντίων. Έτσι, πολλές οικογένειες εγκατέλειψαν τη Θράκη. Καινούργια μεταναστευτικά δίκτυα δημιουργούνται προς τους παραδοσιακούς μεταπολεμικούς μεταναστευτικούς προορισμούς των Ελλήνων με στόχο την εξεύρεση εργασίας χωρίς να αποκλείεται και η μόνιμη παραμονή.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκατάσταση, Πόντιοι.

Lazaridis, G. & Psimmenos, I., "Migrant Flows from Albania to Greece: Economic, Social and Spatial exclusion" in King, R., et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 170-185.

Οι συγγραφείς εστιάζουν στην κατασκευή του κοινωνικού χώρου των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Παρουσιάζεται ένα αναλυτικό πλαίσιο μελέτης της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής μετανάστευσης, εντός του οποίου βασικό ρόλο κατέχει ως έννοια-κλειδί ο χώρος, ως τόπος συγκέντρωσης ισχύος των κοινωνικών, πολιτισμικών κ.ά. σχέσεων μεταξύ του μεταναστευτικού πληθυσμού και των ντόπιων. Παρατίθενται, επίσης, δεδομένα για την εξέλιξη της μετανάστευσης και εποιημαίνεται η διάκριση ανάμεσα στους ελληνική καταγωγής Αλβανούς (Βορειοηπειρώτες) και τους «Άλλους». Το χρησιμοποιούμενο εμπειρικό υλικό για την εργασία, διαμονή και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αποκαλύπτει τη δημιουργία χώρων περιφραγμένων με φυσικό ή συμβολικό τρόπο από την ελληνική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, Αλβανοί.

Lazaridis, G., "Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression" in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.

Καταγράφει τις διαφορετικές εμπειρίες των μελών των δύο ομάδων και πώς αυτές διαμορφώνονται μέσα από την καθαυτή μετανάστευση, τους μηχανισμούς περιθωριοποίησης και αποκλεισμού. Επίσης, διερευνά τους κατά περίπτωση περιοριστικούς παράγοντες αναφορικά με τις συνθήκες και το είδος απασχόλησης κάθε ομάδας γυναικών.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανίδες, Φιλιππινέζες, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός.

Lazaridis, G., "The Helots of the new millennium. Ethnic Greek Albanian and "Other" Albanians in Greece" in An-

thias, F. et al (eds.) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 105-122.

Αναφορά στο χαρακτήρα της αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα. Αποστασιοποιείται από τη λογική ότι οι Αλβανοί αποτελούν ομοιογενή ολότητα, καθώς και από την παγίδα των διχοτομικών προσεγγίσεων. Στόχος της μελέτης είναι η ανάλυση των διαδικασιών μέσω των οποίων λαμβάνει χώρα ο στιγματισμός και συνεπώς αποκλεισμός του «άλλου» Αλβανού σε αντίθεση με τον Αλβανό ελληνικής καταγωγής. Εντοπίζονται διαφορές στη συμπεριφορά των μελών της Αλβανικής εθνικής ομάδας. Τέλος, η συγγραφέας υποστηρίζει ότι επιβάλλεται να χαρακτηριστεί η εν λόγω ομάδα ως είλωτες, ως αποδέκτες μιας συμπεριφοράς που δεν αναγνωρίζει την ανθρώπινη αξία τους.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, κοινωνικός αποκλεισμός.

Lianos, T., “Greece: Waning of Labor Migration”, in Kubat, D. (ed.) *The Politics of Migration Policies*, Center for Migration Studies, New York, 1993.

Lykvardi, K.-Petroula, E., “Greece” in Niessen, J., Schibel, Y., Magoni, R., (eds.) *EU and US approaches to the management of immigration*, Brussels, Migration Policy Group, 2003.

Markova, E., “Legal Status and Migrant Economic Performance - The Case of Bulgarians in Spain and Greece” in Dimitrova, S. and Katsikas, S. (eds.), *Mirroring Europe: Bulgaria, Past, Present and Future*. Published by SSEES, UCL: London, 2005.

Markova, E., “Recent Phenomena - Employment Initiatives towards Immigrants in Greece”. in Blaschke, J. and Vollmer, B., (eds.), *Employment Strategies for Immigrants in the European Union*, by Edition Parabolis: Berlin, 2004, pp. 201-238.

Markova, E., “Trafficking in Unaccompanied Migrants in Greece”. in *Trafficking in Unaccompanied Minors in the Euro-*

pean Union, International Organization for Migration, IOM-Paris, 2002, pp. 47-53.

Papadopoulou D.P., "Données démographiques et sociales sur l'immigration grecque en France au XIXe siècle", in Grivaud Gilles (ed.), *La diaspora hellénique en France*, Actes du séminaire organisé à l'Ecole Française d'Athènes (oct. - nov. 1995), EFA, coll.: Champs helléniques modernes et contemporains, 2000, p. 67-81.

Το κείμενο αυτό αναφέρεται στη μετανάστευση των Ελλήνων στη Γαλλία από το δεύτερο μισό του 19ου μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα. Η προσέγγιση έχει δημογραφική και κοινωνική διάσταση. Τα δημογραφικά στοιχεία αναφέρουν για πρώτη φορά την παρουσία των Ελλήνων στη Γαλλία στο χρόνο και στο χώρο (με έμφαση στις περιοχές του Παρισιού και της Μασσαλίας) καθώς και τη σύνθεση του ελληνικού πληθυσμού κατά ηλικία. Ανάλογα, η συστηματική επεξεργασία από τη συγγραφέα των υπηκοοτήτων που παραχωρήθηκαν σε Έλληνες από το γαλλικό κράτος όλο το 19ο αιώνα και μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο προσφέρει πληροφορίες για τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων που επιθυμούσαν να γίνουν Γάλλοι πολίτες. Τέλος, γίνεται αναλυτική αναφορά στις δύο σημαντικότερες ελληνικές παροικίες στη Γαλλία, στο Παρίσι (με παρουσίαση της εκδοτικής δραστηριότητας και των συλλόγων) και στη Μασσαλία (με μνεία στην εμπορική δραστηριότητα και στην οργάνωση της παροικίας).

Λεξεις-Κλειδιά: διασπορά, πολιτική ενωμάτωση.

Petracou, E. and Dimitracopoulos, I., "Employment and Discrimination in Greece", Raxen, EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.

Petrinioti, X., "Comment on King's paper Labor, employment and migration in Southern Europe", in van Oudenaren, J. (ed.) *Employment, Economic Development and migration in Southern Europe and the Maghreb*, Rand, Santa Clara, 1996.

Petronoti, M., "Culture as resistance. The transformation of

Eritrean refugees' rootlessness", in Vgenopoulos, C. (ed.) *Population movements and development*, Papazisis, Athens, 2000, pp. 45-53.

Petronotí, M., "Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices" in Jambresic Kirin *et al* (eds.) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.

Εμβαθύνει στο ουσιαστικό ζήτημα της απουσίας υποδομών και προβλέψεων για τους πρόσφυγες. Επιθυμεί να τονίσει ότι οι θεσμικές μορφές συμπεριφοράς σχετίζονται με τις κοινωνικές αξίες στο πλαίσιο της καθημερινής επαφής με τους μετανάστες. Τα προγράμματα βοήθειας, ανεξάρτητα προελεύσεως, ενισχύουν στην ουσία δομές διακριτικής συμπεριφοράς και αναπαράγουν βασικούς όρους της εν λόγω συμπεριφοράς. Η υπόθεση εργασίας βασίζεται στην περίπτωση των Ερυθραίων στην Ελλάδα. Υπογραμμίζεται ότι η θέση τους την εποχή της εν λόγω μελέτης ομοιάζει εκείνης των παράνομων μεταναστών.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγες, Ερυθραίοι, κοινωνικός αποκλεισμός, παράνομοι αλλοδαποί.

Petronotí, M., "Ethnic Mobilization in Athens. Steps and Initiatives Towards Integration" in Tillie, J. & Roges, A., (eds.) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, Ashgate, 2001, pp. 41-60.

Το κείμενο αυτό παρουσιάζει τη διαμόρφωση εθνοτικών ενώσεων των μεταναστών με έδρα την Αθήνα, τα οποία λειτουργούν ως αφετηρία πολιτικής κινητοποίησης των μεταναστών. Ταυτόχρονα ωστόσο αξιοποιούνται από τις κρατικές αρχές ως μέσο ελέγχου των μεταναστών. Ιδιαίτερη θέση φαίνεται να κατέχει ο εκπρόσωπος καθεμίας από αυτές τις ενώσεις, ειδικά σε ότι αφορά την προοπτική ενεργού συμμετοχής τους στο επίπεδο λήψης αποφάσεων.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινότητα, πολιτική ενσωμάτωση, Αθήνα.

Psimmenos, I., "The making of Peripheractic Spaces: The Case of Albanian Undocumented Female Migrants in the Sex Industry of Athens", in Anthias, F. & Lazaridis, G., *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 81-102.

Παρουσίαση ευρημάτων έρευνας πεδίου που διεξήχθη κατά την περίοδο 1991-1995 για τον οικονομικά ενεργό μεταναστευτικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις παράνομες αλλοδαπές οι οποίες βρίσκονται παγιδευμένες στην αθηναϊκή βιομηχανία σωματικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης, ενώ αναλύονται και οι κοινωνικές διαδικασίες που αναπαράγουν την εν λόγω κατάσταση.

Λέξεις-Κλειδιά: παράνομοι μετανάστες, γυναικεία μετανάστευση, σωματική & κοινωνική εκμετάλλευση, Αθήνα.

Psimmenos I., & Georgoulas, S., "Immigration pathways: the case of Greece" in Triandafyllidou A. & Bö Strath, *Immigration Pathways: A historic, demographic and social policy perspective*, EU/EUI, 2001.

Romaniszyn, K., "Clandestine Labour Migration from Poland to Greece, Spain and Italy: anthropological perspectives" in King et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 125-144.

Παρουσιάζει ένα θεωρητικό πλαίσιο για την ερμηνεία της μετανάστευσης από την Πολωνία προς Ελλάδα, Ισπανία και Ιταλία, το οποίο επενδύεται στη συνέχεια με πραγματιστικά στοιχεία (χαρακτηριστικά μετανάστευσης, διαδρομή, κίνητρα κ.ά.). Η ιδιαίτερη συμβολή αυτής της μελέτης προέρχεται από τη χρήση προσεγγίσεων από την επιστήμη της ανθρωπολογίας, και πιο συγκεκριμένα τις ανθρωπολογικές θεωρίες περί κατανάλωσης, για την ερμηνεία της μετανάστευσης του Πολωνικού εργατικού δυναμικού.

Λέξεις-Κλειδιά: Πολωνοί, μετανάστευση.

Romaniszyn, K., "The presence of the Polish undocumented

migrants in Greece in the perspective of European unification” in Anthias, F. et al (eds.) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 123-38.

Μελετάται η περίπτωση των Πολωνών οικονομικών μεταναστών αλλά και των παράνομων Πολωνών μεταναστών υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η οποία θεωρητικά τουλάχιστον προάγει τη σύμπτωση των αντιλήψεων και τη συνεργασία.

Λεξεις-Κλειδιά: Πολωνοί, παράνομοι μετανάστες, ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Sarris A. and Markova, E., “The Decision to Legalise by Bulgarian Illegal Immigrants in Greece”. in Djajic, S. (ed.), *International Migration: Trends, Policy and Economic Impact*, Routledge Publishers: London, 2001.

Schwalgin, S., “Rituals in commemoration of the genocide” in Kokot, W. et al (eds.) *Kulturwissenschaftliche Sichtweisen auf die Stadt*, Berlin (in press).

Πρόκειται για τη διερεύνηση του ρόλου συγκεκριμένων τελετουργιών και τη χρησιμοποίηση από τις αρμενικές πολιτικές ελίτ ως σημείο αναφοράς οριοθέτησης μιας ιδιαίτερης ταυτότητας εντός της ελληνικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό η αρμενική γενοκτονία κατέχει θεμελιώδη συμβολική αξία για την αρμενική ταυτότητα.

Λεξεις-Κλειδιά: Αρμενοί, πολιτισμικά ζητήματα.

Sidiropoulos, G., et al, “Migration flows and spatial distribution of the population of Greece”, in Kotzamanis, B. (ed.) *Demography of The Balkans. Migration Flows and Geographical Population Distribution*, University of Thessaly Publications, 1996, pp. 146-213.

Sitaropoulos, N., “Subsidiary refugee protection in Greece: Major aspects of relevant law, practice and policy” in Bouteillet-Paquet, D., (ed.) *Subsidiary protection of refugees in the European Union: Complementing the Geneva convention?*, Bruylant, Brussels, 2002, pp. 529-568.

Sitaropoulos, N., "The detention of refugees and asylum seekers in Greece", in Perrin-Martin, J.-P., (ed.) *Europe barbelée*, L' Harmattan, Paris, 1998, pp. 110-113.

Skordas, A., "The regularization of illegal immigrants in Greece" in De Bruycker, P. *Regularizations of Illegal Immigrants in the European Union*, Brussels, Bruylant Publisher, 2000.

Soulis, S., "Illegal immigrants to Greece", in OECD, *The Future of Migration*, OECD, Paris, 1987.

Tressou, E & Mitakidou, C., "Educating Pontian immigrants in Greece: Successes and failures" in Swadener, E.B. & Bloch M.N. (eds.) *Early education and development*, 8/3, 1997.

Triandafyllidou, A., "Racists? Us? Are you joking? The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and Italy" in King, R. et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.

Διερευνάται η σχέση εθνικής ταυτότητας και ανάπτυξης ξενοφοβικής συμπεριφοράς προς τους μετανάστες σε Ελλάδα και Ιταλία. Η κεντρική υπόθεση είναι ότι η μαζική παρουσία των «Άλλων» ενεργοποιεί τις διαδικασίες επαναπροσδιορισμού της εθνικής ταυτότητας, κάτι που αντανακλάται στο δημόσιο λόγο (πολιτικό και ΜΜΕ). Καταρχάς γίνεται διάκριση ανάμεσα στις δύο χώρες καθώς η εθνική ταυτότητα σε κάθε χώρα χαρακτηρίζεται από διαφορετικά στοιχεία. Εν συνεχεία αναλύεται ο πολιτικός λόγος πως προκύπτει μέσα από συνεντεύξεις με πολιτικούς, εκπροσώπους ΜΚΟ, κρατικούς αξιωματούχους κ.ά. Εν τέλει πραγματοποιείται σύγκριση των ευρημάτων κάθε περίπτωσης.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσιος λόγος.

Triandafyllidou, A., & Mikrakis, A., "A Ghost Wanders Through the Capital", in Baumgartl, B. & Favell, A., *New Xenophobia in Europe*, Kluwer Law International, London, 1995, pp. 164-179.

Μελετώνται οι ξενοφοβικές τάσεις και ο ρατσισμός που παρατηρούνται στην Ελλάδα τέλη της δεκαετίας του '80-αρχές της δεκαετίας του '90, στη βάση στοιχείων που προκύπτουν από δημοσκοπήσεις στάσεων, αλλά και από το δημόσιο λόγο των ΜΜΕ. Στόχος της μελέτης αποτελεί η διακρίβωση της δυνατότητας ένταξης της Ελλάδας στις ευρωπαϊκές χώρες με ραγδαία αυξανόμενη ξενοφοβία.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσιος λόγος.

Triandafyllidou, A., “Greece” in ter Wal. J. (ed.) *Racism and cultural diversity in the Mass Media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*, Vienna, EUMC, February 2002, pp. 149-172.

Triadafilopoulos, T., “The Political Consequences of Forced Population Transfers: Refugee Incorporation in Greece and West Germany” in Ohliger R.- Schönwälder K.- Triadafilopoulos T. *European Encounters: Migrants, Migration and European Societies since 1945*, Ashgate Publishing, 2003, p 98-121.

Tsoukala, A., “The Perception of the ‘Other’ and the Integration of Immigrants in Greece” in Geddes, A. and Favell, A. (eds.) *The Politics of Belonging: Migrants and Minorities in Contemporary Europe*. Aldershot, Ashgate, 1999.

Zakhos-Papazahariou E., “Les Anatoliens orthodoxes en Russie du Sud à la fin du XIXème s. et au début du XXème siècle” in *Les migrations internationales de la fin du XVIIIème siècle à nos jours*, Commission Internationale d’Histoire des Mouvements sociaux et des structures sociales, Editions du CNRS, 1980.

Η πολυπλοκότητα ενός πολυεθνικού κράτους κατά τη συγκρότηση μιας εθνικής ταυτότητας. Ο ρόλος της γλώσσας. Ο ρόλος του αγροτικού και αστικού πληθυσμού των Ποντίων κατά τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και την απόκτηση ταξικής συνείδησης.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, Πόντοι.

Μονογραφίες

Anderson, B., *Doing the Dirty Work? The global Politics of Domestic Labour*, Zed Books, London, 2000, ch. 4.

Στο τέταρτο κεφάλαιο του εν λόγω βιβλίου παρουσιάζεται η κατάσταση στην Ελλάδα, αναφορικά με την απασχόληση αλλοδαπών, κυρίως γυναικών, στις οικιακές εργασίες και οι αντίστοιχες εργασιακές σχέσεις. Η παρουσίαση αυτή εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο του εν λόγω βιβλίου, το οποίο επικεντρώνεται σε μια σειρά από ζητήματα που απορρέουν από τη σύνδεση της οικιακής εργασίας με –κυρίως– μετανάστριες, όπως τα αίτια της ανάδειξης της οικιακής εργασίας σε πρωταγωνιστικό τομέα απασχόλησης για τις μετανάστριες, οι συνέπειες της ταύτισης με το γυναικείο φύλο οικιακής εργασίας κ.ά.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικονομική ενωμάτωση.

Baldwin-Edwards, M “*An analytic commentary on the Greek immigration law*”, MMO, WP 1, February 2001.

Κριτική επισκόπηση του σχεδίου νόμου του μετέπειτα ν. 2910/2001 σε σχέση με το ν. 1975/1991.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Baldwin-Edwards, M “*Semi-reluctant hosts: Southern Europe’s ambivalent response to immigration*”, MMO WP 3, November 2001.

Παρουσίαση της σύγχρονης μετανάστευσης στα κράτη της Νότιας Ευρώπης, της σχέσης των μεταναστών στην κοινωνία και την οικονομία των κρατών υποδοχής, καθώς και του ρόλου των κράτους στη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Baldwin-Edwards, M., “*Immigration and the welfare state: a European challenge to American mythology*”, MMO, WP 4 November 2002.

Ο συγγραφέας αναφέρεται στη σχέση μετανάστευσης και

κοινωνικού κράτους. Επισημαίνει ότι μέχρι στιγμής έχουν διαμορφωθεί δύο κατηγορίες κρατών, ανάλογα με τη στάση τους από τη σκοπιά της κοινωνικής πρόνοιας για τους μετανάστες. Επίσης, η μεταναστευτική πολιτική κάθε κράτους διαμορφώνεται από τους ίδιους θεσμικούς παράγοντες που οδήγησαν στην επικράτηση του κοινωνικού κράτους.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση.

Baldwin-Edwards, M. “*Southern European labor markets and immigration: a structural and functional analysis*”, MMO, WP 5, November 2002.

Παρουσίαση της δομικής θέσης και του ρόλου των μεταναστών στις αγορές εργασίες των κρατών του Ευρωπαϊκού Νότου και επισημαίνει τη διαφοροποίησή τους από τις αγορές εργασίας των κρατών του Βορρά τη δεκαετία του '60.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Baldwin-Edwards, M., “*Implementing the EU anti-discrimination directives in Greece: Between marketization and social exclusion*”, MMO, WP 8, Jan. 2006.

Συζήτηση της σημασίας και των προσδοκώμενων συνεπειών της ενσωμάτωσης των οδηγιών της Ε.Ε. κατά των διακρίσεων στην ελληνική νομοθεσία.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Baldwin-Edwards, M., “*The Greek Regulation: A comparative analysis with the Spanish, Portuguese and Italian Experiences*”, University of Reading, Centre for Euro-Mediterranean Studies, WP 98/2, April 1998.

Black, R., *Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece. A preliminary report of research on Iranian and Iraqi Refugees in greater Athens*, London, Department of Geography, King's College, Occasional Papers Geography, 33, 1992.

Bruneau, M. (dir.), *Les Grecs pontiques*, Éditions CNRS, Paris, 1998.

Christou, A., *Narratives of place, culture and identity: second-gen-*

eration Greek-Americans return “home”, Brighton, University of Sussex, DPhil thesis, 2003.

Christou, A. “Geographies of place, culture and identity in the narratives of second-generation Greek-Americans returning *home*”. Working paper no. 6, Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, UK, 2002.

Emke-Poulopoulou, I., “Trafficking in women and children: Greece, a country of destination and transit”, MMO, WP 2, August 2001.

Η συγγραφέας μελετά το φαινόμενο της εμπορίας γυναικών και παιδιών ως παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως επικερδής επιχείρηση και ως ποινικά κολάσιμη πράξη. Η Ελλάδα εξετάζεται σχετικά ως χώρα-μέλος της Ε.Ε. που αποτελεί χώρα προορισμού και διέλευσης των δικτύων εμπορίας ανθρώπων.

Λέξεις-Κλειδιά: εμπορία γυναικών και παιδιών.

Fakiolas, R., (mit W. Voss) *Wanderungsbewegungen aus und nach Griechenland seit 1973*, ISOPLAN, Verlag breitenbach Publishers, Saarbruecken, Deutschland, 1989.

Fakiolas, R., *Immigration of aliens to Greece*, ISOPLAN, Saarbruecken, 1989.

Fakiolas, R., *Recent Efforts to regularize Undocumented Immigrants*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions WP/97/40, 1997 (unpublished).

Fakiolas, R., “Preventing racism in the workplace in Greece”, WP/95, Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 1995.

Fakiolas, R., *Migration to and from Greece*, OECD: SOPEMI, 1993.

Fakiolas, R., *Migration and European Integration, Report for Greece*, 1997 (αδημοσίευτο).

Gropas, R & Triandafyllidou, A., “Active civic participation of Immigrants in Greece”, European Research Project “Pol-

tis”, Oldenburg, 2005, www.uni-oldenburg.de/politisueurope.

Πρόκειται για μια μελέτη σχετικά με τη συγκρότηση από αλλοδαπούς αλλά και τη συμμετοχή αλλοδαπών σε οργανώσεις, η οποία σύμφωνα με τις συγγραφείς είναι περιορισμένη. Η αναζήτηση των αιτίων οδηγεί τόσο στην κρατική πολιτική, όσο και στην πρόθεση των ίδιων των αλλοδαπών. Η μελέτη αυτή διαφωτίζει τα εν λόγω σημεία και προτείνει τρόπους προώθησης της ενεργού συμμετοχής των αλλοδαπών στην κοινωνία των πολιτών.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτική ενσωμάτωση.

Hatziprokopiou, P. “Immigrants’ integration and social change: Greece as a multicultural society”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Ο συγγραφέας παρουσιάζει τη δυναμική της ενσωμάτωσης των μεταναστών στα πλαίσια της παγκοσμιοπόλησης. Μέσα από έρευνα σε Αλβανούς και Βούλγαρους στη Θεσσαλονίκη, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι παρά τις ποικίλες διαδικασίες αποκλεισμού οι αλλοδαποί καθίστανται αναπόφευκτα οργανικά στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, Θεσσαλονίκη, εθνοτική σύνθεση.

Karyotis, G., “Irregular Migration in Greece: Sacrificing Xenos Zeus on the Altar”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Ο συγγραφέας εστιάζει στην ένταξη της μετανάστευσης στα ζητήματα ασφαλείας. Μελετά ιδιαίτερα την ελληνική περίπτωση αναγωγής της μετανάστευσης σε μείζον θέμα ασφάλειας της πολιτείας από τη σκοπιά των αιτίων, της διαδικασίας και των συνεπιών αυτής της εξέλιξης.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα.

Kokkali, I., “Albanian immigration and urban transformations in Greece: Albanian migrant strategies in Thessaloniki, Greece”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Το κείμενο αυτό εστιάζει στις στρατηγικές «αορατοποίησης» των Αλβανών στη Θεσσαλονίκη και την εκουόσια αποφυγή επίδειξης της «αλβανικότητάς» τους, προκειμένου να διευκολύνουν την ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνική ενσωμάτωση, Θεσσαλονίκη, Αλβανοί.

Lavrentiadou M., *L'installation des Grecs pontiques de l'ex-URSS en Thrace et à Athènes: voyage et enracinement*, Thèse de doctorat, Université Paris X-Nanterre, juillet 2002.

Lyberaki, A & Maroukis, T., “Supply of and Demand for Immigrant labour: Albanians in Athens and emilia Romagna”, WP for the IBEU project coordinated by ELIAMEP, 2004.

Markova E. and Sarris A., “Remitting and Saving Behaviour of Bulgarian Immigrants in Greece”. Discussion Paper No:34, University of Athens, 2002, Faculty of Economics.

Markova E. and Sarris A., “Earnings Performance of Bulgarian Illegal and Legalized Immigrants in Greece”. Discussion Paper No.32, 2002, University of Athens, Faculty of Economics.

Markova, E., “A Survey of Bulgarian Immigrants in Greece and Spain”, March 2004. Institute for Market Economics, Vol.164, www.ime-bg.org/pr_bg.

Markova, E. (with A. Sarris and Etleva Germenji), “Balkan Migration: An Assessment of Past Trends and Policies and the Way Ahead”, (*forthcoming*), World Bank publication.

Maroukis, T. “On racism in Greek Immigration Services”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London

School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Ο συγγραφέας αναφέρεται στην αντιμετώπιση των αλλοδαπών από τις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες (οργάνωση-υπάλληλοι) και τις επιπτώσεις αυτής στις διαδικασίες νομιμοποίησης.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση, εφαρμογή.

Mavrodi, G., “‘Europeanising’ national immigration policy: the case of Greece”, WP no 8, Center on Migration, Citizenship and Development, 2005.

Η συγγραφέας παρουσιάζει τις νομοθετικές εξελίξεις της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής αναφορικά με τα δικαιώματα διαμονής των αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα, ως περίπτωση «εξευρωπαϊσμού» εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Η περίπτωση της Ελλάδας τεκμηριώνει τη θέση ότι οι νέες, παρά οι παλαιές χώρες μετανάστευσης, είναι πιθανότερο να επηρεαστούν από τη σχετική κοινοτική νομοθεσία.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Mestheneos, E., *A Report of Education, Employment and Living Conditions of Refugees in Greece and Possibilities for Self-employment*, UNHCR, Athens, 1988, (Αδημοσίευτο).

Mestheneos, E., *The protection of human rights of refugees and foreigners in Greece*, Athens, 1989 (Αδημοσίευτο).

Papageorgiou, V., “The experience of paid domestic work in the context of Albanian migration in Greece”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Η συγγραφέας εστιάζει στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και ερμηνεύονται οι αλλοδαποί το νέο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται και τις κοσμοθεωρίες που

κατασκευάζουν ακολούθως. Επικεντρώνεται ιδιαίτερα στην απασχόληση Αλβανών σε οικίες, το μικρόκοσμο που εκεί μέσα δημιουργείται από τις διαπροσωπικές σχέσεις με τους εργοδότες.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, Αλβανοί.

Papandreu, P., “Ambivalent Immigration policies, uncertain outcomes: Children of Immigrants in Greece at the cross-roads”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Ο συγγραφέας εξετάζει τις πιθανότητες ενσωμάτωσης των αλλοδαπών παιδιών σε κεντρικούς θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας μέσα από τις «επιτυχίες» και τις «αποτυχίες» τους. Αυτές μετρώνται σε σχέση με το εκπαιδευτικό σύστημα και τη δικαιοσύνη αντίστοιχα.

Λέξεις-Κλειδιά: δεύτερη γενιά.

Petracou, E., “Exploring the social and historical dimensions of migration in Europe with special reference to Greece”, PhD Thesis, Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick, UK, 2000.

Petracou, E., *Racism and Local Authorities: The case of Roma in Nea Kios*, Case Study for the EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.

Petronotí, M., *City Template: Athens*. Report Prepared for a European Project on Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities, 1998 (Αδημοσίευτο).

Psimmenos I., & Georgoulas, S., Migration pathways: a Historic, Demographic and Policy Review of the Greek case, KEKMOkop, IAPASIS, Panteion University, 2001.

Μέσα από τρεις διακριτές ενότητες οι συγγραφείς παρουσιάζουν την ελληνική μεταναστευτική εμπειρία ταξινομημένη σε τέσσερις ιστορικές περιόδου, τα σύγχρονα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στη χώρα

λόγω των κατηγοριοποιήσεών τους και τις κυριότερες διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής τα τελευταία έτη.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστενοι.

Reyneri, E., *Migrants in irregular employment in the mediterranean countries of the European Union*, International Migration papers no 41, ILO, Geneva, 2001.

Συγκριτική μελέτη διαφορετικών προτύπων ένταξης του αλλοδαπού εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας (νόμιμη και παράνομη) σε Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία. Επίσης, καταγράφεται ο ρόλος της στρεβλής εφαρμογής των διαδικασιών νομιμοποίησης στη συντήρηση της παράνομης απασχόλησης.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση.

Reyneri, E., Baganha, M., Dal Lago, A., Laascher, S., et al, *Migrants' Insertion in the Informal Economy. Deviant Behavior and the Impact on Receiving Societies*. Comparative Reports. MI-GRINF project funded by DG XII of the European Commission, Contract no SOE2-CT95-3005, mimeo, 1999.

Robolis, S., *L'immigration en Grèce*, Rapport SOPEMI pour la Grèce, Paris 2002.

Sampatakou, E-A., "Immigration's Part in the reconfiguration of Citizenship: the Greek case", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, [www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicOb-serve](http://www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory)tory.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται η συζήτηση για την προβληματική της ιδιότητας του πολύτη στην κλασική μορφή της εντός της σύγχρονης μεταναστευτικής πραγματικότητας. Η συγγραφέας εστιάζει στο ζήτημα των εγκατεστημένων αλλοδαπών, κυρίως τρίτων χωρών, και του αποκλεισμού τους από την πολιτική ζωή στην ελληνική επικράτεια.

Λεξεις-Κλειδιά: πολιτογράφηση.

Άρθρα – Περιοδικές εκδόσεις

Bada-Tsomokou C., “Les Grecs de l'ex-URSS en Grèce: exclusion, intégration et dilemmes d'identité”, *Outopia*, No 21, juillet-août 1996, pp. 50.

Οι Έλληνες της πρώην ΕΣΣΔ έζησαν ως εθνική μειονότητα εντός μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας, κουλτούρας και ιδεολογίας. Τώρα αναζητούν μια πολιτισμική ταυτότητα καθώς η άφιξή τους στην Ελλάδα διέρρηξε τη συνέχεια με την πρότερη ζωή τους. Η κατάστασή τους έως ότου ενσωματωθούν στην κοινωνία υποδοχής θα χαρακτηρίζεται από την προσωρινότητα.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς, πολιτισμικά ζητήματα.

Baldwin-Edwards, M., & Arango, J., “Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe” Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, winter 1998.

Τεύχος αφιερωμένο στη σχέση μεταναστών και παράνομης οικονομίας στις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Διακριτές συμβολές για την Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, οικονομική ενσωμάτωση, μετανάστευση.

Baldwin-Edwards, M & Safilios-Rothschild, C., “Immigration and Unemployment in Greece: Perceptions and Realities”, *South European Society and Politics*, 4, 3, 1999, pp. 206-221.

Καταγραφή (χαρτογράφηση) διαθέσιμων στοιχείων για την απασχόληση κυρίως παράνομων μεταναστών. Ανάλυση πιθανών επιπτώσεων στην απασχόληση ή ανεργία των Ελλήνων μέσα από τις απόψεις όλων των εμπλεκομένων εντός της ελληνικής κοινωνίας.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, οικονομική ενσωμάτωση.

Baldwin-Edwards, M. & Fakiolas, R., “Greece: the contours of

a fragmented policy response”, Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, 1998, pp. 186-204.

Ένα κείμενο ενδεικτικό των ανησυχιών που εξέφρασε η ακαδημαϊκή κοινότητα σχετικά με την αποσπασματική μεταναστευτική πολιτική του κράτους στην Ελλάδα. Οι συγγραφείς χρησιμοποιώντας πλούσιο στατιστικό υλικό καταγράφουν τα κύρια μεταναστευτικά ρεύματα προς της Ελλάδα και μέτρα πολιτικής που είχαν ληφθεί σε όλες τις συναφείς πολιτικές βάσει του ν. 1975/1991. Επίσης, αναφέρονται στο πρόγραμμα νομιμοποίησης (1998) και βάσει των αιτήσεων για λευκή κάρτα εξάγουν συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά ιδίως των παράνομων μεταναστών. Τέλος, παραθέτουν ένα πλαίσιο ανάλυσης της πολιτικής και των αποτελεσμάτων της, το οποίο αρθρώνεται σε τρεις άξονες: θεσμικό – εξωτερικών σχέσεων – τεχνοκρατικό (εκσυγχρονισμός).

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, δημόσια διοίκηση, νομιμοποίηση.

Baldwin-Edwards, M., “The Emerging European Immigration Regime: Some Reflections and Implications for Southern Europe”, *JCMS*, vol 35, no 4, 1997, pp. 497-519.

Παρουσιάζονται οι προσπάθειες των τεσσάρων νοτιοευρωπαϊκών μελών της ΕΕ-Ελλάδας, Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας- να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν μεταναστευτικές πολιτικές σύμφωνα με τις επιταγές της Ε.Ε. και των Συνθηκών Σένγκεν. Παράλληλα με τη μεταξύ τους σύγκριση, ο συγγραφέας συζητά την αδυναμία επίτευξης του εν λόγω στόχου, κυρίως διότι πρόκειται για προσπάθεια εφαρμογής μονομερών διατάξεων, οι οποίες επικεντρώνονται στον έλεγχο των μεταναστευτικών ρευμάτων, κάτι που χαρακτηρίζει άλλωστε τη συγκεκριμένη περίοδο.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, νομοθετικό πλαίσιο, Σένγκεν.

Black, R., “Political refugees or economic Migrants? Kurdish and Assyrian Refugees in Greece”, *Migration*, 25, 1994, pp.

79-109.

Black, R., "Livelihoods under stress: a case study of refugee vulnerability in Greece", *Journal of Refugee Studies*, vol. 7, no 4, 1994, pp. 360-377.

Στο άρθρο αυτό εξετάζεται το ζήτημα της ευάλωτης θέσης των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία, θέση η οποία αποδίδεται όχι μόνο στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, αλλά και στο περιεχόμενο των σχετικών κρατικών πολιτικών και τα γενικότερα χαρακτηριστικά της δεδομένης κοινωνίας και οικονομίας. Επισημαίνεται ότι η ύπαρξη συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της ελληνικής πολιτικής και κοινωνίας οξύνουν τη συγκεκριμένη κατάσταση. Τέλος, καταγράφονται πραγματικά και πιθανά μέτρα πολιτικής των αρμόδιων φορέων. Η έρευνα έλαβε χώρα στην Αθήνα το 1992.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας, κοινωνική ενσωμάτωση, Αθήνα.

Bruneau M., "Lieux de mémoire, hauts lieux et diaspora, Sanda et Soumela dans la diaspora grecque pontique", *L'Espace géographique*, 2, 1995, pp. 124-134.

Bruneau M., "Territoires de la diaspora grecque pontique", *L'espace géographique*, No 3, 1994.

Cavounidis, J., "Gendered Patterns of Migration to Greece". in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 221-238.

Cavounidis, J., "Migration in Southern Europe and the case of Greece", *International Migration*, vol. 40, no 1, 2002, pp. 45-70.

Στη βάση της κοινής μεταμόρφωσης από χώρες αποστολής σε χώρες προορισμού, οι χώρες της Ν. Ευρώπης μελετώνται συνήθως ομαδικά ως προς τις μεταναστευτικές εμπειρίες και προοπτικές. Ωστόσο, ιδίως μέσα από τα στοιχεία που προσφέρει το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης αλλοδαπών στην Ελλάδα, η τελευταία διαφοροποιείται ριζικά ως

προς το μεταναστευτικό τοπίο από τις υπόλοιπες χώρες της Ν. Ευρώπης. Οι διαφορές εντοπίζονται λόγου χάρη στις κύριες χώρες προέλευσης των αλλοδαπών που κατευθύνονται στην Ελλάδα. Έτσι οι μετανάστες που κατευθύνονται στην Ελλάδα προέρχονται α) από χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, οι οποίες βρίσκονται σε μετάβαση, β) από κοντινές, αν όχι όμορες χώρες, γ) κυρίως από μία συγκεκριμένη όμορη χώρα. Οι διαφορές αυτές επηρεάζουν όχι μόνο τα μελλοντικά πρότυπα μετανάστευσης προς τη χώρα, αλλά και τη δομή των αγορών εργασίας στην Ελλάδα και στις χώρες προέλευσης. Το κείμενο συνοδεύεται από πλούσιο στατιστικό υλικό.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Christou, A., “Greek American return migration: constructions of identity and reconstructions of place”, *International journal of migration studies, Studi Emigrazione*, Special issue: Migration into Southern Europe: new trends and new patterns, Volume xxxix, no. 145, 2002, pp. 201-229.

Christou, A., “Deciphering Diaspora – Translating Transnationalism: family dynamics, identity constructions and the legacy of ‘home’ in second-generation Greek-American return migration”, 2006 (υπό έκδοση στο *Ethnic and Racial Studies*).

Christou, A., “American Dreams and European Nightmares: experiences and polemics of second-generation Greek-American returning migrants”, 2006 (υπό έκδοση στο *Journal of Ethnic and Migration Studies*).

Commission of the European Community, “Immigration of Citizens from Third Countries into the Southern Member States of the European Community”, *Social Europe*, Su parlément 1, 1991.

Darques R., “La Grèce ouverte aux immigrants: les leçons du recensement de 2001”, *Méditerranée*, No 3.4, 2004, pp. 49-57.

Ο συγγραφέας σχολιάζει τη διαδικασία απογραφής του 2001 και οδηγείται σε δύο διαπιστώσεις. Οι μετακινήσεις του πληθυσμού αποκρύπτονται και δίνεται έμφαση στα κοινωνικοοικονομικά κριτήρια. Για ακόμα μια φορά δεν θα απογραφεί το θρήσκευμα των πολιτών. Οι μετανάστες δηλώνονται οικειοθελώς στα αστυνομικά τμήματα ελπίζοντας σε μια πολιτική αναγνώρισή τους. Τα αποτελέσματα της απογραφής δίνουν μεγάλα ποσοστά μεταναστών, μέχρι 25% σε ορισμένες περιοχές. Οι περισσότεροι συγκεντρώνονται στα νότια της χώρας. Η Κεντρική Ελλάδα, η Πελοπόννησος, τα νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη είναι ιδιαίτερα ελκυστικά. Η προσπάθεια που έγινε να απογραφεί ο πληθυσμός στον τόπο μόνιμής του κατοικίας και όχι στον τόπο γέννησής του επετεύχθη και αυτό συνδέεται με το Πρόγραμμα «Καποδίστριας» που οδήγησε σε εκπληκτική μείωση του αριθμού των Ο.Τ.Α. Καινούριες μορφές αστικότητας εμφανίζονται στην περιφέρεια των αστικών κέντρων λόγω της δημογραφικής αναδιανομής που χαρακτηρίζει τις αγροτικές περιοχές που βρίσκονται στα όρια των πόλεων. Η κινητικότητα του πληθυσμού αυξάνεται από τη δημιουργία νέων οδικών υποδομών. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα χλιάδων αλλοδαπών κάνει τις ελληνικές πόλεις να μοιάζουν όλο και περισσότερο με τις ευρωπαϊκές.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστευση

Diamanti Karanou, P., "Migration of Ethnic Greeks from the Former Soviet Union to Greece, 1990-2000: Policy decisions and implications", *Southeast European and Black Sea Studies*, 3, 1, 2003, 25-45.

Η συγγραφέας αναφέρεται στους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση και τα ζητήματα που δημιούργησε η έλευσή τους στην Ελλάδα, τόσο για το ελληνικό κράτος, όσο και για τους ίδιους. Επισημαίνεται η ανάγκη σχεδιασμού νέας πολιτικής για αυτούς, δεδομένου ότι οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν μεταξύ 1990 και 2000 δεν εφαρμόστηκαν στην πράξη, με δυσμενείς συνέπειες στην εγκατάσταση και

κοινωνική ενσωμάτωση των μετακινηθέντων.

Λεξεις-Κλειδιά: ομογενείς, εφαρμογή.

Dikaiou, M., "Present Realities and Future Prospects among Greek Returnees", *International migration*, 32, 1, 1994, pp. 29-45.

Droukas, E., "Albanians in the Greek Informal Economy", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.

Το άρθρο αναφέρεται στη θέση και το ρόλο των Αλβανών μεταναστών στην παράνομη αγορά εργασίας. Επεκτείνεται, επίσης, σε συνδεόμενα με τα ανωτέρω, αλλά ευρύτερα, ζητήματα, όπως η απόδοση της αύξησης της εγκληματικότητας στους αλλοδαπούς, η κατασκευή στερεοτύπων και η επακόλουθη διακριτική συμπεριφορά έναντι των αλλοδαπών, όχι μόνο σε επίπεδο κοινωνίας, αλλά και στα ΜΜΕ.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, παράνομοι αλλοδαποί, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσιος λόγος.

Emke-Poulopoulos, I., "Trafficking in women and girls for the sex trade: the sex trade", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 271-307.

Η συγγραφέας πραγματεύεται το ζήτημα της παράνομης σωματεμπορίας γυναικών για τη βιομηχανία του σεξ στην Ελλάδα. Η σωματεμπορία εξετάζεται ως καταφανής παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως έγκλημα που διαπράττουν οι σωματέμποροι υποβοηθούμενοι στην ουσία από τις υποδομές και τη στάση της κοινωνίας υποδοχής. Παρατίθενται, επίσης, σχετικά δημογραφικά και οικονομικο-κοινωνικά στοιχεία.

Λεξεις-Κλειδιά: εγκληματικότητα, δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Fakiolas, R., "Socioeconomic Effects of Immigration in Greece", *Journal of European Social Policy*, 9, 3, 1999, pp. 211-229.
Αναλυτική παρουσίαση των θετικών εξωτερικοτήτων των

παράνομων μεταναστών εργαζομένων στο ΑΕΠ της Ελλάδας, αλλά και των κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων που δυσχεραίνουν την κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση των εν λόγω μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής. Επισημαίνεται ωστόσο ότι οι θετικές δημογραφικές και κοινωνικές συνέπειες για την κοινωνία υποδοχής είναι περιορισμένες.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, μετανάστευση.

Fakiolas, R. & King, R., "Emigration, Return, Immigration: A Review and evaluation of Greece's Postwar Experience", *International Journal of Population Geography*, 2, 1996, pp. 171-190.

Στο κείμενο αυτό η Ελλάδα παρουσιάζεται ως μια ιδιαίτερα πρόσφορη περίπτωση μελέτης διαφορετικών πτυχών της διεθνούς μετανάστευσης, καθώς η μετανάστευτική εμπειρία της σχετίζεται με τη μετανάστευση Ελλήνων στο εξωτερικό, την επιστροφή τους και τη μετανάστευση αλλοδαπών στην Ελλάδα. Καθένα από αυτά τα φαινόμενα χαρακτηρίζει μια δεδομένη χρονική περίοδο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίδεται στο μαζικό ερχομό αλλοδαπών στη χώρα τα τελευταία έτη, ενώ αναλύονται οι συνέπειες της παρουσίας τους στην αγορά εργασίας, αλλά και σε κοινωνικό, πολιτισμικό επίπεδο. Τέλος συζητιούνται οι προεκτάσεις του ζητήματος αυτού σε σχέση με την ελληνική κρατική πολιτική σε όλους τους επηρεαζόμενους τομείς.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση.

Fakiolas, R. & Maratou-Alipranti, L., "Foreign Female Migrants in Greece", *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 101-117.

Η μελέτη ξεκινά με τη διαπίστωση ότι το ένα τέταρτο των αλλοδαπών που εισήλθαν στην Ελλάδα στη δεκαετία του '90 είναι γυναίκες. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τη νέα τάση στη γυναικεία μετανάστευση, η οποία και παρουσιάζεται στη συνέχεια. Χαρακτηριστικό των μεταναστριών είναι η

ευελιξία που επιδεικνύουν στο είδος εργασίας και στην αμοιβή. Το νομιμοποιητικό πρόγραμμα ήταν αμφιβόλου επιτυχίας, καθώς η αμνηστία θα διευθετούσε ζητήματα ηθικά, κοινωνικά κ.ά., στερώντας ταυτόχρονα τις μετανάστριες από τα πλεονεκτήματα της προηγούμενης κατάστασης. Έτσι αρκετές ήταν αυτές που δε συμμετείχαν, κάτι που σε συνδυασμό με τη συνεχή άφιξη νέων παράνομων μεταναστών εγείρει κατά τους συγγραφείς το ζήτημα μιας νέας αμνηστίας και γενικότερα μιας κατάλληλης πολιτικής σχετικά με τους παράνομους μετανάστες.

Λεξεις-Κλειδιά: δημιογραφικά χαρακτηριστικά, παράνομοι αλλοδαποί, οικονομική ενσωμάτωση.

Fakiolas, R., “Regularizing undocumented migrants in Greece: procedures and effects”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, p. 536-561.

Εξετάζονται η διοικητική οργάνωση και τα αποτελέσματα των νομιμοποίσεων που έλαβαν χώρα το 1998 και το 2001. Αυτές προέκυψαν ως επιτακτική ανάγκη λόγω του μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών. Αρκετοί από τους τελευταίους συμμετείχαν δημιουργώντας έτσι πρόσβαση για τη ενσωμάτωσή τους. Ωστόσο, ελάχιστα άλλαξαν ως προς τη συνολική μεταναστευτική πολιτική της χώρας. Αποτέλεσμα αυτού είναι η αύξηση των παράνομων μεταναστών είτε κατά την είσοδό τους είτε μέσω της διαμονής τους. Ο συγγραφέας εστιάζει στην ανάγκη νέας στοχοθεσίας της μεταναστευτικής πολιτικής, προκειμένου να ελέγχεται η είσοδος παράνομων μεταναστών και να ελαχιστοποιούνται οι περιπτώσεις αλλοδαπών που περιέρχονται σε παράνομη κατάσταση.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση, παράνομοι αλλοδαποί.

Glytsos, N., “Ste pp. ing from illegality to legality and advancing towards integration: the case of immigrants in Greece” *International Migration Review*, vol. 39, no 4, 2005, pp. 819-841.

Στο κείμενο αυτό συζητάται πώς επηρεάζει η νομιμοποίηση των παρανόμων μεταναστών την οικονομική και κοινωνική

κατάστασή τους, αλλά και τα νέα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν προκειμένου να επιτευχθεί πλήρης ενσωμάτωση. Η τελευταία δεν επέρχεται αυτόματα με τη νομιμοποίηση, αλλά είναι κοπιώδης διαδικασία διαδοχικών φάσεων διαφορετικής διάρκειας, κατά τις οποίες κρίσιμο ρόλο έχουν θεσμικοί και πολιτισμικοί παράγοντες.

Λεξεις-Κλειδιά: μέτρα, νομιμοποίηση, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση.

Glytsos, N., "Problems and Policies Regarding the Socioeconomic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece", *International Migration*, XXXIII, 2, 1995, pp. 155-176.

Στο κείμενο αυτό γίνεται μια απόπειρα κατηγοριοποίησης των μεταναστών που αφίκιννται στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Οι μετανάστες διακρίνονται σε ομογενείς και αλλογενείς, ενώ διάκριση γίνεται, επίσης, ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες που επιστρέφουν στην Ελλάδα από τους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες που επιστρέφουν στην Ελλάδα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Οι ομάδες αυτές μελετώνται από δημογραφικής απόψεως, ενώ καταγράφονται με αξιολογικό τρόπο τα μέτρα πολιτικής που έχει λάβει το ελληνικό κράτος για καθεμία από τις εν λόγω πληθυσμιακές ομάδες.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, παλινόστηση, μεταναστευτική πολιτική.

Halkos, G. & Salamouris, D., "Socioeconomic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles of entry into the Greek labor market", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, σελ. 519-534.

Σκοπός αυτού του άρθρου είναι, κατά τους συγγραφείς, η συλλογή στοιχείων για τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, καθώς και η εκτίμηση του μεγέθους της επιρροής που έχουν τα χαρακτηριστικά αυτά στην ενσωμάτωση των ομογενών στην ελληνική αγορά εργασίας. Ακολουθείται

μια logistic regression analysis, ενώ η έρευνα πεδίου διεξάγεται στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Αθήνας.

Λέξεις-Κλειδιά: ομογενείς, κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση.

Hatziprokopiou, P., "Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 6, Nov. 2003, σελ. 1033-1057.

Το ενδιαφέρον εστιάζεται στις διαδικασίες οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης των Αλβανών μεταναστών σε μια ελληνική πόλη, τη Θεσσαλονίκη. Το εμπειρικό σκέλος αποτελείται από τριάντα σε βάθος συνεντεύξεις, μέσα από τις οποίες εξετάζεται η δυναμική οπτική της ενσωμάτωσης, δηλ. σε σχέση με την αντίστοιχη κρατική πολιτική, την αγορά εργασίας, το κοινωνικό και χωρικό περιβάλλον και τα κοινωνικά δίκτυα. Ο κοινωνικός αποκλεισμός παρουσιάζεται ως αντιδιαστέλλουσα, αλλά παράλληλη κατάσταση. Τέλος, υπογραμμίζεται ο καθοριστικός ρόλος του χρόνου και του τόπου στη διαδικασία της ενσωμάτωσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, Θεσσαλονίκη, κοινωνικός αποκλεισμός, οικονομική ενσωμάτωση.

Iosifides, T. – King, R., "Recent Immigration to Southern Europe: the socioeconomic and labour market context", *Journal of area studies*, Special issue on Southern Europe in Transition, 9, pp. 70-94.

Πρόκειται για μια συγκριτική μελέτη του δομικού πλαισίου της σύγχρονης μετανάστευσης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, με έμφαση στο νέο ρόλο των χωρών αυτών ως χώρες υποδοχής. Για το σκοπό αυτό πέρα από τη σημερινή μορφή της μετανάστευσης στις χώρες αυτές γίνεται αναφορά και στην πρόσφατη μεταναστευτική εμπειρία τους, καθώς και στα αντίστοιχα μέτρα πολιτικής. Τα τελευταία συζητώνται σε σχέση με τη διαμορφούμενη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, αλλά και το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, οικονομική ενσωμάτωση.

Iosifides, T. & King, R., “Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation”, *South European Society and Politics*, 1998, 3 (3), pp. 205-29. Δημοσιευμένο και στο Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.

Iosifides, T., Kontis, A., Lavrentiadou, M., Petrakou, E., “Forms of social capital and incorporation of Albanian Immigrants in Greece”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (υπό δημοσίευση).

Παρουσίαση ευρημάτων ποιοτικής έρευνας σε Αλβανούς, σε Αθήνα και Μυτιλήνη, με στόχο τη διερεύνηση του ρόλου των μορφών κοινωνικού κεφαλαίου στην κοινωνική, οικονομική και θεσμική ενσωμάτωση των Αλβανών στην ελληνική κοινωνία. Η σημασία που αποδίδουν οι μετανάστες στο κοινωνικό κεφάλαιο, η οποία εξάγεται και από την έρευνα, δημιουργεί ερωτήματα ως προς την αποτελεσματικότητα της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, όπως αυτή σχεδιάζεται έως σήμερα.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικό κεφάλαιο, κοινωνική ενσωμάτωση, Αθήνα, Μυτιλήνη, Αλβανοί.

Karakatsanis, N. M., Swarts, J., “Migrant women, domestic work and the sex trade in Greece-A snapshot of migrant policy in the making”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 239-270.

Οι συγγραφείς συζητούν δύο σημαντικές όψεις της γυναικείας μετανάστευσης στην Ελλάδα: τη σωματεμπορία και την φροντίδα κυρίως ηλικιωμένων ατόμων. Η εικόνα της γυναικας-μετανάστριας στην Ελλάδα παρατίθεται σε συσχετισμό με τις αλλαγές που παρατηρούνται στο ελληνικό κράτος (νομοθεσία και κρατικό μηχανισμό), αλλά και στην

ελληνική κουλτούρα περί της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, κοινωνική ενωματωση.

Karydis, V., "The fear of crime in Athens and the construction of the 'dangerous Albanian' stereotype", *Chronica*, 5, 1992.

Karydis, V., "Migrants as a Political Enterprise: The Greek-Albanian Case", *Chroniques*, 8, 1993, pp. 93-96.

Στο κείμενο αυτό αναλύονται η μέθοδος των στερεοτύπων που μετέρχεται η πολιτεία προκειμένου να εξορθολογίσει και νομιμοποιήσει τον κοινωνικό έλεγχο που ασκεί συνολικά αλλά και επιμέρους σε συγκεκριμένα τμήματα του πληθυσμού, προκειμένου να περιβάλλει με νομιμοποιητικό μανδύα και τα αντίστοιχα κατασταλτικά μέτρα. Για το οκοπό αυτό χρησιμοποιείται η μελέτη των εξ Αλβανίας μεταναστών.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, κοινωνικός αποκλεισμός, έλεγχος.

Kassimis, C., "Greece: A history of migration", *Migration Information Source*, June 2004.

Kassimis, Ch. & Papadopoulos A., "The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy & society", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, no1, January 2005, pp. 99-127.

Στο κείμενο αυτό καταγράφονται τα ευρήματα μιας έρευνας πεδίου όπου χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικά και ποσοτικά εργαλεία. Οι άξονες της έρευνας ήταν οι ακόλουθοι τρεις α) επιπτώσεις στην ύπαρξη και λειτουργία του αγροτικού τομέα από την παρουσία αλλοδαπών, β) οι αλλοδαποί στις τοπικές αγορές εργασίας, και γ) η αντιμετώπιση των αλλοδαπών από τους τοπικούς πληθυσμούς. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα μελέτη, ιδίως εάν αναλογιστεί κάποιος ότι οι αλλοδαποί αποτελούν την τρέχουσα περίοδο περί το 10% του πληθυσμού της Ελλάδας και το 15% του οικονομικού πληθυσμού της χώρας.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, οικονομική ενσωμάτωση, τοπική αγορά εργασίας.

Katrougalos, G., “The Rights of Foreigners and immigrants in Europe: Recent Trends”, *Web Journal of Current Legal Issues*, University of Newcastle, 5, 1995.

Το κείμενο αυτό αναφέρεται σε μια νέα μορφή ρατσισμού, ο οποίος εκδηλώνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τείνει να υποκαταστήσει τον εθνοκεντρικό ομόλογό του. Τα αίτια εντοπίζονται στην αυξανόμενη ξενοφοβία που συνοδεύει την αυξανόμενη παρουσία μεταναστών στη Δυτική Ευρώπη. Το πλαίσιο, εντός του οποίου τοποθετείται η συζήτηση, είναι αυτό του έθνους-κράτους, του οποίου η κυριαρχία διακυβεύεται τόσο από τις γενικότερες τάσεις παγκοσμιοποίησης όσο και από τη δράση μη κρατικών διεθνών οντοτήτων.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, κοινωνικός αποκλεισμός.

Keramida, F., “Repatriates’ or ‘refugees’ and other vexed questions: the resettlement of Pontian Greeks”, *Studi Emigrazione*, 145, 2002, pp. 231-259.

King, R., et al. “A migrant’s story: from Albania to Athens”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 1, 1998, pp. 159-175.

Kiprianos, P. – Balias, S. – Passas, V., “Greek policy towards Immigration and Immigrants”, *Social Policy and Administration*, vol. 37, no 2, April 2003, σελ. 148-164.

Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η πολιτική των ελληνικών αρχών απέναντι στη μετανάστευση, δηλαδή «τόσο το νομικό πλαίσιο όσο και οι πρακτικές που ακολουθούν οι ελληνικές αρχές και οι αντίστοιχες υπηρεσίες». Οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα προσδιορίζεται τόσο από εξωγενείς όσο και από εγχώριους παράγοντες. Ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής έχει η κοινή γνώμη σχετικά με τυχόν προβλήματα που μπορεί να δημιουργήσουν με την ενσωμάτωσή τους οι μετανάστες. Κατευναστικά προς αυτή την

κατεύθυνση φαίνεται να έχει λειτουργήσει όχι μόνο η συνεισφορά των μεταναστών στην οικονομία, αλλά και τα νομιμοποιητικά προγράμματα. Ωστόσο «τα διλήμματα της μεταναστευτικής πολιτικής έχουν ήδη ενσωματωθεί στην καθημερινότητα και οδηγούν στην εκδήλωση ποικίλων εχθρικών πρακτικών με στόχο τους μετανάστες». Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη του εντοπισμού των παραμέτρων και παραγόντων που ορίζουν τη διαδικασία διαμόρφωσης της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, ετερότητα.

Kokkinos, D., “The Greek state’s Overview of the Pontian Issue”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 312-4.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται η περίπτωση των Ποντίων ως μιας από τις πολλές εθνικές ομάδες που μεταναστεύουν από τη Σοβιετική Ένωση την εποχή της «Περεστρόικα». Η έλευση των Ποντίων στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από το ελληνικό κράτος ως «επαναπατρισμός», τα δε κύρια κίνητρά τους αναλύονται στο φόβο των ανερχόμενων νεοεθνικιστικών δυνάμεων και την ελπίδα για μια καλύτερη υλική ζωή στη Δύση. Η υπόθεση για το τελευταίο ενισχύεται από το πρότυπο εγκατάστασής τους σε αστικές περιοχές. Επισημαίνεται, τέλος, η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης κρατικής πολιτικής για την υποδοχή και εγκατάστασή τους στη χώρα.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, «επαναπατρισμός».

Labrianidis, L., Lyberaki, A., Tinios, P. and Hatziprokopiou, P. “Inflow of Migrants and outflow of Investment: Aspects of interdependence between Greece and the Balkans”, *JEMS*, vol. 30, no 6, 2004, pp. 1183-1208.

Οι συγγραφείς πραγματεύονται ως άμεσα συνδεόμενα φαινόμενα την εισροή αλλοδαπού εργατικού δυναμικού από τις άλλες βαλκανικές χώρες στην Ελλάδα και την παράλληλη εκροή άμεσων ξένων επενδύσεων από την Ελλάδα προς τις εν λόγω χώρες.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, Αμεσες Ξένες Επενδύσεις.

Lazaridis, G., “Trafficking and prostitution. The growing exploitation of migrant women in Greece”, *The European Journal of Women’s Studies*, 8, 1, 2001, pp. 67-102.

Η συγγραφέας εστιάζει στο γοργό ρυθμό ανάπτυξης της σωματεμπορίας γυναικών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη στην αθηναϊκή βιομηχανία του σεξ και αναλύει τις κοινωνικές διαδικασίες και μηχανισμούς που παράγουν και αναπαράγουν την πολυεπίπεδη εκμετάλλευση των μεταναστριών. Οι διαδικασίες αυτές αποτελούν κατά τη συγγραφέα τα αίτια απώλειας της δύναμης των αλλοδαπών γυναικών να διεκδικήσουν τα συμφέροντά τους. Καταλυτικό ρόλο στην εν λόγω βιομηχανία έχουν η εθνική προέλευση και η ηλικία των μεταναστριών, αλλά και οι πρακτικές της ελληνικής κοινωνίας.

Λεξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά, παράνομοι μετανάστες.

Lazaridis, G. & Payago-Theotoky, I., “Undocumented Migrants in Greece: Issues of Regularization”, *International Migration*, vol. 37, no 4, 1999, pp. 715-740.

Οι συγγραφείς επικεντρώνονται στη μετανάστευση από την Αλβανία προς την Ελλάδα, την οποία εξετάζουν σχηματικά ως προς τον οικονομικό και κοινωνικό αποκλεισμό ή ενσωμάτωση στη χώρα προορισμού. Συγκεκριμένα επικεντρώνονται στο ζήτημα της νομιμοποίησης, συγκρίνουν δε ένα θεωρητικό μοντέλο καταλληλότητας της νομιμοποίησης ως πολιτικής με τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η νομιμοποίηση στην Ελλάδα. Απότερος στόχος είναι η κατανόηση της ενσωμάτωσης των μεταναστών στη μεταβιομηχανική κοινωνία των νοτιοευρωπαϊκών χωρών.

Λεξεις-Κλειδιά: νομιμοποίηση, ενσωμάτωση.

Lazaridis, G. & Wickens, E., “‘Us’ and the ‘others’. Ethnic minorities in Greece”, *Annals of Tourism Research*, 26, 3, 1999, pp. 632-655.

Μέσα από μια έρευνα πεδίου σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, η συγγραφέας παρουσιάζει συγκριτικά τη θέση των Αλβανών μεταναστών και των δυτικοευρωπαίων τουριστών-εργαζομένων στην ελληνική αγορά εργασίας. Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι τουρίστες-εργαζόμενοι απολαμβάνουν τα προνόμια που τους παρέχει η ευρωπαϊκή ιθαγένεια και αν και προσωρινοί μετανάστες βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τους Αλβανούς, οι οποίοι υφίστανται διακρίσεις και αποκλεισμούς.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός.

Lazaridis, G., "Immigration to Greece: A critical evaluation of Greek policy", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 335-348.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζεται εν συντομίᾳ η ελληνική μεταναστευτική πολιτική κατά τη μεταπολεμική περίοδο έως σήμερα, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο το εκάστοτε διεθνές περιβάλλον, αλλά και τη διαφορετική κατεύθυνση του μεταναστευτικού ρεύματος. Αναφορικά με τη σύγχρονη μετανάστευση προς την Ελλάδα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στους παράνομους Αλβανούς μετανάστες βάσει καταγραφής των εμπειριών, σκέψεων και συναισθημάτων τους.

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, Αλβανοί.

Lazaridis, G. & Romaniszyn, K., "Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis", *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.

Συγκριτική μελέτη των μεταναστευτικών κοινοτήτων των Αλβανών και των Πολωνών στην Ελλάδα. Η σύγκριση λαμβάνει υπόψη το μορφωτικό επίπεδο, την απασχόληση, τις συνθήκες στέγασης και γενικότερα διαβίωσης, καθώς και την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Διερευνώνται, επίσης, τα αίτια καθορισμού των αντίστοιχων μεταναστευτικών ρευμάτων τόσο σε μάκρο- όσο και σε μικρο-επίπεδο.

Λεξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, Πολωνοί, παράνομοι αλλοδαποί, ενσωμάτωση.

Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L., "Illegal Immigration and the Local labour Markets: The Case of Northern Greece", *International Migration*, 34, 3, 1996, pp. 449-483.

Στο κείμενο αυτό παρουσιάζονται ευρήματα από εμπειρική έρευνα που έλαβε χώρα στις τοπικές αγορές εργασίας της Βορείου Ελλάδας. Κεντρικός άξονας της έρευνας ήταν η θέση των αλλοδαπών σε τομείς ανειδίκευτης απασχόλησης στην τοπική αγορά εργασίας, οι οποίοι έχουν εγκαταλειφθεί από τους ημεδαπούς. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η παρατήρηση ότι οι τοπικές κοινωνίες είναι ανεκτικές έναντι των αλλοδαπών, παρά τη συχνά συναντούμενη άποψη ότι οι τελευταίοι δύνανται να δημιουργήσουν κοινωνικά προβλήματα.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, Βόρεια Ελλάδα.

Lianos, T., "Illegal Immigrants in Greece and their choice of destination", *International Migration*, vol. 39, no 2, 2001, p. 3-28.

Επισκόπηση των αποτελεσμάτων του Ελληνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης (1999) σχετικά με τους παράνομους αλλοδαπούς. Οι παρατηρήσεις αφορούν στα χαρακτηριστικά των μεταναστών (προέλευση, φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση κ.ά.). Επίσης, θίγεται το ζήτημα της επιλογής του προορισμού των μεταναστών εντός της Ελλάδος και εξάγονται γενικευτικά συμπεράσματα όπως ότι οι γυναίκες κατευθύνονται κυρίως σε αστικά κέντρα ενώ οι άντρες ενδιαφέρονται για αγροτικές εργασίες. Το κείμενο καταλήγει με μια λανθάνουσα υπόδειξη για πιο συστηματική καταπλέμμηση της παράνομης μετανάστευσης.

Λεξεις-Κλειδιά: παράνομοι αλλοδαποί, μετανάστευση.

Lavrentiadou M., "Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique", *Villes en Parallèle*, No 32-33-34, Décembre 2001.

Η χωρική ταυτότητα των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση διατρανώνεται και διεκδικείται στην περιφέρεια της αθηναϊκής μεγαλούπολης όπου δημιουργούν

τις περιοχές κατοικίας τους και συνδέονται με ιδιαίτερο τρόπο με το δημόσιο χώρο. Όμως, η ταυτότητα αυτή δεν περιορίζεται στον τόπο κατοικίας τους. Απόδειξη είναι η έντονη έκφραση και εξωτερίκευση μιας αστικής κοινωνικότητας ως αποτέλεσμα του πλανόδιου εμπορίου που εξασκούν στην πόλη της Αθήνας και κυρίως στους περιφερειακούς της δήμους. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν το πλανόδιο εμπόριο μπορεί να αποτελέσει το αντιστάθμισμα στη χωρική, κοινωνική και οικονομική απομόνωση και περιθωριοποίηση της μεταναστευτικής ομάδας των Ποντίων;

Λέξεις-Κλειδιά: Πόντοι, Αθήνα, κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση.

Lyberaki, A. & Maroukis, T., "Albanian Immigrants in Athens: New survey evidence on employment and integration", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 5, no 1, Jan. 2005, pp. 21-48.

Πρόκειται για τα αποτελέσματα ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος, το οποίο διενεργήθηκε την περίοδο Σεπτέμβριο-Νοέμβριο 2003 σε ένα δείγμα πεντακοσίων ατόμων, τα οποία προέκυψαν μέσα από τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας». Στόχος της έρευνας ήταν να εντοπίσει τις επιπτώσεις της ένταξης ή μη των Αλβανών μεταναστών στη λειτουργία των εξωτερικών συνόρων ως μηχανισμού διαχωρισμού. Εν ολίγοις διερευνάται πώς αντανακλώνται οι απόψεις των μεταναστών για τα εξωτερικά σύνορα στις κοινωνικές συμπεριφορές τους, και συσχετίζονται εξωτερικά και «εσωτερικά» σύνορα που πρέπει να διαβούν οι μετανάστες. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι η κατά τα άλλα «ζωντανή» κοινότητα των Αλβανών μεταναστών, απαρτίζεται από άτομα με προσωπική επιτυχία, αλλά παρουσιάζει υστέρηση ως συλλογικότητα, κάτι που οι συγγραφείς αποδίδουν στην αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης των μεταναστών και της κοινωνίας υποδοχής.
Λέξεις-Κλειδιά: Αλβανοί, σύνορα, κοινωνικός αποκλεισμός.

Maratou-Alipranti, L. & Fakiolas, R., "The lonely path of

migrant women in Greece”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A’, 2003, pp. 165-188.

Οι συγγραφείς πραγματεύονται τη γυναικεία διάσταση της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Μέσα από την παράθεση στοιχείων παρουσιάζουν βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του εν λόγω πληθυσμού (προέλευση, μόρφωση, νομικό καθεστώς, απασχόληση). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση της μεμονωμένης άφιξης των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα, καθώς και η μείωση του αριθμού εκείνων που προτίθενται να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Λέξεις-Κλειδιά: δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Markova, E. & Sarris, A., “The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market”, *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.

Στόχος του κειμένου είναι να καταγραφούν οι επιδόσεις των παράνομων Βουλγάρων μεταναστών στην αγορά εργασίας και η τάση τους για ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία. Για το σκοπό αυτό παρουσιάζονται αποτελέσματα σχετικής έρευνας σε 100 παράνομους Βούλγαρους που διαμένουν στην Αθήνα. Τα αποτελέσματα αυτά είναι κατατοπιστικά για τη θέση των Βουλγάρων μεταναστών τόσο στην αγορά εργασίας, όσο και στην κοινωνία.

Λέξεις-Κλειδιά: Βούλγαροι, Αθήνα, οικονομική ενσωμάτωση.

Mikrakis, A. & Triandafyllidou, A., “Greece: The “Others” Within”, *Social Science Information*, 33, 4, 1994, pp. 787-805.

Το άρθρο αυτό επικεντρώνεται στο φαινόμενο της ξενοφοβίας παράλληλα με την παραδοσιακή ξενομανία στην Ελλάδα. Αναλυτικότερα ορίζεται η ξενοφοβία και διεξάγεται εμπειρική μελέτη σχετικά με το μετασχηματισμό της κοινωνίας από ξενομανιακή σε ξενοφοβική. Επισημαίνεται ότι ιδιαίτερο ρόλο έχουν διαδραματίσει τα ΜΜΕ και συγκεκρι-

μένα ο Τύπος για την κατασκευή αρνητικών στερεοτύπων για τους μετανάστες.

Λεξεις-Κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, δημόσιος λόγος.

Moussourou, L., “La sociologie de la migration en Grèce depuis 1960”, *Current Sociology*, 32, 2, 1984, pp. 89-121.

Nikolinakos, M., “The contradictions of capitalist development in Greece: labor shortages and emigration”, *Studi Emigrazione*, 30, 1973, pp. 222-235.

Papadopoulou, O., “Le statut des réfugiés en Grèce”, *European review of public law*, 7, 1995.

Papadimitriou P. & Papageorgiou I., “The New “Dubliners”: Implementation of European Council Regulation 343/2003 (Dublin-II) by the Greek Authorities”, *Journal of Refugee Studies*, vol. 18, no 3, 2005, pp. 299-318.

Εξετάζεται μια κρατική πρακτική που εφαρμόζεται από το ελληνικό κράτος ως συνέχεια των περιπτώσεων αιτούντων άσυλο που επαναπροωθούνται στην Ελλάδα δυνάμει του Κανονισμού «Δουβλίνο-II». Σύμφωνα με τους συγγραφείς η εν λόγω πρακτική στην ουσία υπονομεύει την πολιτική της Ε.Ε. και διαφεύδει την αρχή της καλής πίστης προς τους ευρωπαίους εταίρους. Εξετάζεται, επίσης, η ύπαρξη παρόμοιων ζητημάτων στην έννομη τάξη άλλων χωρών μελών της Ε.Ε.

Λεξεις-Κλειδιά: αιτών άσυλο, E.E.

Papassiopi-Passia, Z., “The legal condition of refugees in Greece”, *Revue Hellénique de Droit International*, 47, 1994.

Psimmenos, I. & Kassimati, K., “Immigration control pathways: organizational structure and work values of Greek welfare officers”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29, 2, 2003, pp. 337-371.

Μελετάται η διαχείριση ζητημάτων κοινωνικής πρόνοιας σε σχέση με την οικονομική μετανάστευση στην Ελλάδα. Αναλυτικότερα διερευνάται ο ρόλος της κουλτούρας οργά-

νωσης και των αξιών της εργασίας στη διαχείριση του status των μεταναστών και ιδιαίτερα ο ρόλος τους ως δίαυλοι ανάμεσα στο κράτος και την αγορά. Υπό το πρίσμα της παγκόσμιας οικονομικής αναδιάρθρωσης και της ελληνικής ειδικότερα, τίθεται το ερώτημα πώς και προς ποια κατεύθυνση επηρεάζουν οι σύγχρονες αλλαγές τις πρακτικές, ιδέες και την επαγγελματική ευθυγράμμιση των αρμόδιων για θέματα κοινωνικής πρόνοιας στην περίπτωση των οικονομικών μεταναστών υπαλλήλων. Τα δεδομένα από το ΙΚΑ και τον ΟΑΕΔ αποκαλύπτουν ότι οι εν λόγω υπάλληλοι αναπτύσσουν μια ιδιαίτερη οργανωτική κουλτούρα και αξίες εργασίας ως προς τη ρύθμιση των οικονομικών μεταναστών και την ελληνική αγορά εργασίας.

Λέξεις-Κλειδιά: δημόσια διοίκηση, κοινωνική ενσωμάτωση.

Ribas Mateos, N., “Old Communities, excluded women and change in Western Thrace”, *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 119-150.

Βασίζεται στα ευρήματα έρευνας που διενεργήθηκε στη Θράκη, μέσα από την οποία εξάγεται ότι η διαφορετική προσέγγιση της επίσημης πολιτικής απέναντι στις μειονότητες και τους έλληνες Πόντιους άσκησε διαφορετική επιρροή στην επακόλουθη ζωή τους. Πρόκειται για μια πολυσύνθετη περίπτωση. Έτσι ο συγγραφέας ξεκινά με μια σύντομη επισκόπηση της περιοχής, του ιστορικού πλαισίου και συνεχίζει με τη σημασία της στις διεθνείς σχέσεις και τα δημογραφικά συμφέροντα, ως ντετερμινιστικοί παράγοντες του πρώτου μεταναστευτικής πολιτικής.

Λέξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, Θράκη, ενσωμάτωση.

Robolis, S. & Xideas, E., “The economic determinants of Greek return migration to the islands of East Aegean”, *International Migration*, 34, 2, 1996, pp. 297-317.

Romaniszyn, K., “The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens”, *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.

Μελετάται η πρόσφατη μετανάστευση παράνομων Πολωνών στην Ελλάδα, ως προς την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα εξετάζονται οι συνθήκες στέγασης, διαβίωσης, εργασίας αλλά και η δομή της πολωνικής κοινότητας στην Αθήνα. Η λειτουργία και η ισχύς της τελευταίας εξετάζεται υπό το πρίσμα της παρουσίας παλαιότερων πολιτικών προσφύγων από την Πολωνία, οι οποίοι έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία της κοινότητας και την καλλιέργεια αρμονικών σχέσεων με την κοινωνία υποδοχής.

Λεξεις-Κλειδιά: Πολωνοί, παράνομοι αλλοδαποί, Αθήνα, ενσωμάτωση.

Sarris, A. & Zografakis, A., “A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy”, *Journal of Population Economics*, 12, 1, 1999, pp. 155-182.

Πρόκειται για μια θεωρητική και εμπειρική ανάλυση των συνεπειών της παράνομης μετανάστευσης σε οικονομίες μικρού ανοιχτού τύπου, όπως η Ελλάδα.

Λεξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, παράνομοι αλλοδαποί.

Sintes, P., “Immigration, réseaux et espace métropolitain: le cas athénien”, *Cahiers de la Méditerranée*, 63, 2001, pp. 311-329.

Sintes, P., “La migration des albanais en Grèce difficultés méthodologiques pour une étude géographique”, *Revue Européenne des Migrations Internationales*, 3, 2001, pp. 67-85.

Sitaropoulos, N., “Modern Greek asylum policy and practice in the context of the relevant European developments”, *Journal of Refugee Studies*, 13, 2000, pp. 105-117.

Επισημαίνεται η σημαντική καθυστέρηση της ελληνικής πολιτείας σε ό,τι αφορά σε θέματα ασύλου, και πιο συγκεκριμένα τη νομική και κοινωνική προστασία των προσφύγων.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, πρόσφυγας.

Sitaropoulos, N., "Refugee: a legal definition in search of a principled interpretation by domestic fora", *Revue Hellénique de Droit International*, 52, 1999, pp. 151-190.

Sitaropoulos, N., "The New Legal framework of Alien Immigration in Greece: A Draconian Contribution to Europe's Unification", *Immigration and Nationality Law & Practice*, 6, 3, 1992, pp. 89-96.

Κριτική παρουσίαση του ν. 1975/1991 περί αλλοδαπών.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο.

Sitaropoulos, N., "Refugee welfare in Greece: towards a remodeling of the responsibility-shifting paradigm?", *Critical social policy*, 22, 2002, pp. 436-455.

Ο συγγραφέας θύγει το ζήτημα της ελλειμματικής κρατικής πρόνοιας για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα, γεγονός που οδηγεί στην επανεγκατάστασή τους σε άλλες βιομηχανικές χώρες. Ως αίτια εμφανίζονται ο χαμηλός αριθμός των αιτούντων άσυλο στη χώρα και η περιορισμένη δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και της Ύπατης Αρμοστείας.

Λέξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Sitaropoulos, N., "The New Greek Immigration Law: A step forward?", *Immigration and Nationality Law & Practice*, 15, 4, 2001, pp. 228-234.

Skordas, A., "The New Immigration law in Greece. Modernization on the wrong track." *European journal of migration and law*, 4, 2002, pp. 23-48.

Αναλυτική παρουσίαση του νόμου 2910/2001 περί μετανάστευσης.

Λέξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, ν. 2910/2001.

Skordas, A., "The new refugee legislation in Greece", *International Journal of refugee law*, vol 11, 4, 1999, pp. 678-701.

Αναλυτική παρουσίαση των μεταρρυθμίσεων που επιφέρει

στις διατάξεις περί προσφύγων στην ελληνική νομοθεσία η θέση σε ισχύ του Προεδρικού Διατάγματος 61/1999 (06-06-1999).

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Skordas, A. & Sitaropoulos, N., “Why Greece is not a Safe Host Country for Refugees”, *International Journal of refugee law*, vol. 16, 1, 2004, pp. 25-52.

Επισημαίνονται οι ελλείψεις του ελληνικού συστήματος σε ό,τι αφορά σε αιτούντες άσυλο, κάτι που αποδίδεται βασικά στις παρωχημένες διατάξεις του. Συγκεκριμένα, εντοπίζονται ελλείψεις στην κοινωνική προστασία των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων, αλλά και μια αμφισημία ως προς τη νομική κατάσταση των θυμάτων μη κρατικών δρώντων κατά το ελληνικό κράτος.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας, αιτών άσυλο.

Spinellis, C., Dermati S., Koulouris, N., Tavouliari, M. & Vidalis, S., “Recent Immigration and Protection of Migrants: Human Rights in Greece”, *Chroniques*, 9, 1996, pp. 67-96.

Stavropoulou, M., “Refugee law in Greece”, *International Journal of Refugee Law*, 6, 1, 1994, pp. 53-62.

Η συγγραφέας παρουσιάζει το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο ασύλου και την εφαρμογή του στα πλαίσια της εναρμόνισης των ελληνικών διατάξεων με αυτές των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Οι εξελίξεις κρίνονται γενικά ως θετικές, αν και περιστασιακά αποδεικνύονται ανεπαρκείς για την προστασία ορισμένων ομάδων προσφύγων. Στην τελευταία διάσταση η συμβολή των μη κυβερνητικών οργανώσεων σε συνδυασμό με την αλλαγή νομοθεσίας μπορεί κατά τη συγγραφέα να είναι ιδιαίτερα θετική.

Λεξεις-Κλειδιά: πρόσφυγας.

Tatsoglou, E. - Hadjikonstanti, I., “Never outside the labour market, but always outsiders: female migrant workers in Greece”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.)

The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece). vol. 110/A', 2003, pp. 189-220.

Οι συγγραφείς πραγματεύονται τη γυναικεία διάσταση της μετανάστευσης στην ελληνική αγορά εργασίας. Η τελευταία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον κοινωνικό αποκλεισμό αυτού του τμήματος του μεταναστευτικού πληθυσμού, καθώς και στην εκδήλωση πρακτικών διάκρισης εις βάρος του εν λόγω πληθυσμού.

Λέξεις-Κλειδιά: οικονομική ενσωμάτωση, κοινωνικός αποκλεισμός, δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Triandafyllidou, A., & Veikou, M., "The hierarchy of Greekness. Ethnic and national identity considerations in Greek immigration policy", *Ethnicities*, 2,2, 2002, pp. 189-206.

Οι συγγραφείς παρουσιάζουν κριτικά τις πρόσφατες αλλαγές της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής με επίκεντρο τις διατάξεις για τους ομογενείς μετανάστες, συγκεκριμένα Ποντίους και Έλληνες εξ Αλβανίας. Υποστηρίζεται ότι η κρατική πολιτική αντανακλά στην ουσία μια «ιεραρχία ελληνικότητας», η οποία προκύπτει μέσα από την οργάνωση των μεταναστών και των προσφύγων σε ομόκεντρους κύκλους γύρω από τον εθνικό πυρίνα. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές στα πλαίσια εναρμόνισης με τις διατάξεις της Ε.Ε. επιφέρουν διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα της εθνικής ταυτότητας.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, Πόντιοι, Έλληνες εξ Αλβανίας.

Triandafyllidou, A., «Dall' Emigrazione all' immigrazione. La Grecia del contesto europeo», *Affari Sociali Internazionali*, no 3, 1999, pp. 57-69.

Στο άρθρο αυτό συζητάται ο μετασχηματισμός της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής. Καταγράφεται η αλλαγή αυτή σε πολιτικό και νομικό επίπεδο, ενώ συνδέεται με τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε..

Λεξεις-Κλειδιά: μεταναστευτική πολιτική, μετανάστευση.

Triandafyllidou, A., "National Identity and Migration Policy: Immigrants of Greek Descent and Others", *European Journal of Law, Philosophy and Computer Science*, 2, 1998, pp. 213-226.

Το κείμενο αυτό παρουσιάζει τη σύγχρονη μεταναστευτική πολιτική σε σχέση με τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της χώρας. Θέτει το ερώτημα για τη διατύρηση της εθνικής και πολιτισμικής ομοιογενείας της ελληνικής κοινωνίας, δεδομένου του αυξανόμενου αριθμού αλλοδαπών στη χώρα. Τέλος, παρουσιάζεται η κρατική θέση στο εν λόγῳ ζήτημα από κριτική σκοπιά.

Λεξεις-Κλειδιά: μετανάστευση, πολιτισμικά ζητήματα, δημόσια διοίκηση.

Triandafyllidou, A., "Greek Migration Policy: A Critical Note", *Synthesis: Review of Modern Greek Studies*, 1, 1, 1996, pp. 15-22.

Παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που θέσπισε ο ν. 1975/1991 συνολικά, αλλά επισημαίνεται η διακριτική στάση έναντι των ομογενών μεταναστών σε σχέση με τους αλλογενείς.

Λεξεις-Κλειδιά: νομοθετικό πλαίσιο, ν. 1975/1991.

Triandafyllidou, A., "The Political Discourse on Immigration in Southern Europe: A Critical Analysis", *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Special Issue on Challenging Identities, 10, 5, 2000, pp. 373-389.

Αρχικά γίνεται μια σύντομη περιγραφή του φαινομένου και των αντίστοιχων πολιτικών στις υπό μελέτη χώρες, προκειμένου να εντοπιστεί η δυναμική των εσω-ομάδων – εξω-ομάδων σε σχέση με τη μετανάστευση στο ιδιαίτερο ιστορικο-κοινωνιολογικό πλαίσιο. Η ανάλυση του πολιτικού λόγου, όπως προκύπτει από σχετικές συνεντεύξεις και στα τρία κράτη αποσκοπεί στην ανάδειξη ομοιοτήτων των διαδικασιών ταυτοποίησης στα διαφορετικά κοινωνιολο-

γικά-ιστορικά πλαίσια και στην ανάλυση των δεσμών των εσω-ομάδων – εξω-ομάδων και της δεδομένης πολιτικής παράδοσης κάθε χώρας. Ο πολιτικός λόγος αποκαλύπτει τη διάκριση ομάδων, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η ομάδα των μεταναστών ως οι 'Άλλοι'. Σημειώνεται ότι αναφερόμενοι στους μετανάστες υπό αυτή την οπτική, αναφερόμαστε και στην συντελούμενη αναθεώρηση της εθνικής ταυτότητας.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, δημόσιος λόγος, μετανάστενση.

Triandafylopoulos, P., "Länderprofil: Griechenland", *Migration und Bevölkerung*, Ausgabe 09/03, Nov. 2003, www.migration-info.de.

Συνοπτική παρουσίαση της κατάστασης στην Ελλάδα αναφορικά με τις διαστάσεις της μετανάστευσης και της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας.

Λέξεις-Κλειδιά: μετανάστενση, μεταναστευτική πολιτική.

Tzanelli, R., "Not my Flag! Citizenship and nationhood in the margins of Europe (Greece, October 2000/2003)", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 29, no 1, Jan 2006, pp. 27-49.

Παρουσιάζονται οι διαφορετικές αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας που εξέφρασαν μέλη της ελληνικής κοινωνίας με αφορμή την επιλογή ενός Αλβανού μαθητή στη Βόρειο Ελλάδα ως σημαιοφόρου. Κατά τη συγγραφέα, οι αντιλήψεις αυτές οφείλονται στη θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη, αλλά και σε μια προσπάθεια αντίστασης στην επαπειλούμενη διάβρωση παραδοσιακών εθνικών κοινοτήτων από τις συντελούμενες διαδικασίες εξευρωπαϊσμού.

Λέξεις-Κλειδιά: πολιτισμικά ζητήματα, πολιτική ενσωμάτωση.

Vergeti, M., "Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.

Αναφέρεται στην άφιξη των Ποντίων προσφύγων από τις

αρχές του 20ού αιώνα. Καταγράφει τις συνθήκες πληθυσμού, τοποθεσίας και πρώτης εγκατάστασης των προσφύγων. Αναφέρεται, επίσης, στο προσφυγικό στοιχείο στην ποντιακή ταυτότητα καθώς και στην οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Παραθέτοντας την προβληματική της ενσωμάτωσής τους υποστη-ρίζει ότι βίωσαν τις ίδιες δυσκολίες με τους υπόλοιπους πρόσφυγες. Επισημαίνει δε ότι τόσο οι ίδιοι οι πρόσφυγες, όσο και οι απόγονοί τους σημαδεύτηκαν από τον τρόπο ενσωμάτωσης και τις σχέσεις της ομάδας με τις κρατικές αρχές και τη συνολική κοινωνία.

Λεξεις-Κλειδιά : Πόντιοι, πρόσφυγες, ενσωμάτωση.

Vidali, M., “Living in a policy vacuum. The plight of Albanian Immigrants in Greece”, *Central Europe Review*, 1, 1999, p. 21.

Voutira, E., “Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.

Θίγει το ζήτημα των ποντίων ως προς το εάν πρόκειται για πρόσφυγες ή μετανάστες. Στόχος της συγγραφέως είναι η ερμηνεία του εκτοπισμού τους εντός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου. Εμβαθύνει λοιπόν στην έννοια του «πρόσφυγα», «εθνική ταυτότητας» και του «εθνισμού». Μέσα από την ανάλυσή της αποδεικνύει την πολυπλοκότητα του ζητήματος και εντοπίζει πιθανά αίτια πρόκλησης συλλογικής αμνησίας στην ομάδα των Ποντίων, τα οποία καθιστούν τους τελευταίους πρόσφυγες.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι, πολιτισμικά ζητήματα.

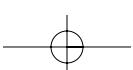
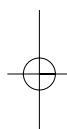
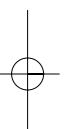
Zetter, R., (ed.) “The Odyssey of Pontic Greeks”, *Journal of Refugee Studies*, Special issue, 4, 4, 1991.

Συνολική επισκόπηση του ποντιακού ζητήματος από Έλληνες και ξένους μελετητές.

Λεξεις-Κλειδιά: Πόντιοι.

ΜΕΡΟΣ 2

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Ελληνόγλωσση

ΚΕΠΕ, *Μελέτες για τη Μετανάστευση στην Ελλάδα μετά το 1990*,
Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης, 2005.

Μαυρομάτη, Δ., *Ελλάδα: Πρόσφυγες-Μετανάστες και μετανάστευση-Παλινοστούντες* (Βιβλιογραφία), ΜΜΟ & «Αντιγόνη», Αθήνα, 2003/2004.

Μπόρπας, Δ., *Ο Ελληνισμός των Καναδά. Μια βιβλιογραφική παρουσίαση*, Greek-Canadian Documentation series, Αθήνα, 1989.

Πετρονώτη, Μ. & Τριανταφυλλίδου, Α., *Σύγχρονα Μεταναστευτικά ρεύματα προς Ελλάδα*, Βιβλιογραφία Κοινωνικών Επιστημών για τη Σύγχρονη Ελλάδα, EKKE & EKB, Αθήνα, 2003.

2. ΓΕΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ελληνόγλωσση

Bade, E., *Η μετανάστευση στην Ευρώπη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1993

Baldwin-Edwards, M., «Αγορές εργασίας της Ν. Ευρώπης:

δομικές και λειτουργικές αναλύσεις», *Εργασία 2002*, ΙΑΠΑΔ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2002, σελ. 157-174.

Baldwin-Edwards, M., «Κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση: Συγκριτική ανάλυση στον ευρωπαϊκό Νότο», στο Πετρινιώτη, Ξ. & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σελ. 191-198.

Baldwin-Edwards, M., *Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα*, ΙΑΠΑΔ-ΙΜΕΠΟ, 2004.

Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 23-68.

Βαρβιτσιώτης, Ι., *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*, έκδοση Κοινοβουλευτικής Ομάδας ΕΛΚΕΔ στο Ευρωκοινοβούλιο, 2006.

Βέικου, Μ., «Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας» στο Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 113-128.

Γεωργούλας, Σ., «Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 199-226.

Έμκε-Πουλοπούλου, Προφλήματα μετανάστευσης-παλιννόστησης, ΙΜΕΟ/ΔΗΜ, Αθήνα, 1986.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Ζωγραφάκης Σ., Μητράκος Θ., «Κοινωνικοί δείκτες και μετανάστευση στην Ελλάδα», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Μάρτιος 2005.

Ζωγράφος, Α., «Η κατάσταση των τριποκοσμικών εργατών στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 23, 1991, σελ. 165-184.

Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ιδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994.

I.ΜΕ.ΠΟ., *Πολιτικές ένταξης των μεταναστών: Η ευρωπαϊκή εμπειρία*, (υπό έκδοση).

Καβουνίδη, Τ., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα και η γήρανση του πληθυσμού» στο Κικίλιας, Η., Μπάγκαβος, Π., Τήνιος, Π., Χλέτσος, Μ. (επ.) *Δημογραφική Γήρανση, Αγορά εργασίας και Κοινωνική προστασία: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σελ. 105-114.

Καμεντίδης, Χ.Θ., *Η ταντότητα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση συγκεντρωτικά για όλη την Ελλάδα*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2000.

Καμεντίδης, Χ.Θ., *Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στους πολυπληθέστερους νομούς της Ελλάδας*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2001.

Καπλάνη, Γκ., *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Λιβάνης, Αθήνα, 2006

Κασιμάτη, Κ., *Μετανάστευση-παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, EKKE, Αθήνα, 1984.

Κασιμάτη, Κ., *Μεταναστευτικές ροές και άτυπες πολιτικές μετανάστευσης*, Αθήνα, Gutenberg, 2003.

Κατσορίδας, Δ., *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα*, Ίαμος, Αθήνα, 1994.

Κοινοπραξία ΚΕΔΟΑ & ΙΑΒΑΣ, *Μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα*, Αθήνα, 1994 (αδημοσίευτο).

Κόνιορδος, Μ., «Απασχόληση και ελληνική μεταναστευτική πολιτική», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. (επ.) *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 167-174.

Κόντης, Α., «Συνέπειες της εργασίας των μεταναστών για την ελληνική οικονομία» στο *Μετανάστες, Ραπορτισμός και Ξενοφοβία. Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Εμπειρίες Διακρίσεων*. Πρακτικά συνεδρίου, Σάκκουλας, Αθήνα, 1997, σελ. 129-136.

Κόντης, Α., «Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών» στο Πελαγίδης, Θ., και Κωνσταντινίδης, Σ. (επ.) *Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα*, Παπαζήσης, Αθήνα, σελ. 292-324.

Κούρτοβικ, Ι., «Μετανάστες: ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στη νομιμότητα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 163-198.

Κρητικίδης, Γ., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, τ. 104, 2004, σελ. 15-33.

Λαμπριανίδης, Λ. – Λυμπεράκη, Α., *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.

Ληξουριώτης, Ι., *Το νομικό καθεστώς των μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1998.

Λιανός, Θ., *Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση*, ΚΕΠΕ, Μελέτη 51, Αθήνα, 2003.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Η ελληνική κοινωνία και η νέα μετανάστευση», *Τετράδια πολιτικού διαλόγου, έρευνας και κριτής*, τ. 36-7, 1995.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. (επ.) *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 175-181.

Λυμπεράκη, Α. & Πελαγίδης, Θ., *Ο «ψόβος των ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Πόλις, Αθήνα, 2000.

- Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. - Παύλου, Μ.,** (επ.)
Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.
- Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ.,** «Μετανάστες στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα» στο Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001*, σελ. 13-28.
- Μαριαμπά, Κ.,** «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και την Ιταλία», *Balkan Review*, τ. 8-9, 1996, σελ. 34-43.
- Μήτσος, Ι.,** «Μετανάστευση και παλιννόστηση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 2-3, Α, 1969-1970, σελ. 116-129.
- Μικελίδης, Ν. Φ.,** «Η Ευρώπη των μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπόλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου*, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 77-82.
- Μονσούρου, Λ.,** *Από τους γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν, Gutenberg, Αθήνα, 1993.*
- Μονσούρου, Λ.,** *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Gutenberg, Αθήνα, 1991.*
- Μπάγκαρβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ.,** «Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική», *Μελέτες του INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ*, 15, 2003.
- Μπέγκος, Ι.,** «Ανάμεσα σε δύο πατρίδες: «Η ζημιά του σπασμένου καθρέφτη». Οι απελαθέντες από την Κωνσταντινούπολη Έλληνες την περίοδο 1964-1966.» στο Τομαή-Κωνσταντοπόλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου*, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 235-248.
- Μπέργκερ, Τ. – Μορ, Τ.,** *Ο έβδομος άνθρωπος. Η ιστορία των μετανάστη εργάτη στην Ευρώπη, Καστανιώτης, Αθήνα, 1979.*
- Ναξάκης Χ. & Χλέτσος Μ.,** (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Ναξάκης, Χ., «Το οικονομικό θαύμα οφείλεται (και) στους μετανάστες» στο Ναξάκης, Χ. & Χλέτσος, Μ., (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 179-194.

Νικολινάκος, Μ., (επ.)-Ένωση Ελλήνων Πανεπιστημιακών Δ. Ευρώπης, *Οικονομική Ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα*, εισηγήσεις από σεμινάριο στο Παρίσι (1973), Κάλβος, Αθήνα, 1974.

Νικολινάκος, Μ., *Καπιταλισμός και μετανάστευση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1973.

Ντάσης, Γ., *Εργαζόμενοι μετανάστες, εισηγητική έκθεση του τμήματος υποθέσεων για τους εργαζόμενους μετανάστες*, ΟΚΕ, Αθήνα, 1984 (αδημοσίευτο).

Παπαδοπούλου, Δ., «Ελληνες στο Παρίσι στα τέλη του 19ου αιώνα: Η αρχική οργάνωση μιας κοινότητας της διασποράς», στο Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επ.), *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και διδασκαλία*, Πρακτικά Συνεδρίου, Ιούλιος 2003, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., τ. Α', 2004, σ. 207- 214.

Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ., (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004.

Παύλου, Μ., «Η Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη*, Κριτική & ΚΕΜΟ, Αθήνα, 2004, σελ. 367-402.

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., *Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα Ελλάδος, Τόμος ΙΙ, Αθήνα, 2003.

Πετράκου, Η., «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία», στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ. - Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 31-56.

Πετρινιώτη, Ε., *Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη*

- καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1993.
- Πετρόπουλος, Ν.**, «Παλιννόστηση 1971-85: κοινωνικοικονομικές και δημογραφικές διαστάσεις» στο Κοτζαμάνης, Β. – Μαράτου, Λ. – Αλιπραντί (επ.) *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα, Νέα Σύνορα-Λιβάνη*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1994, σελ. 243-275.
- Σαββίδης Μ.**, «Ο ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης», στο *Πράξεις του Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό*, Θεσσαλονίκη, Μάιος, 1992.
- Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα» στο Μουρίκη, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ., *To κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2002, σελ. 45-62.
- Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα» στο Τεπέρογλου, Α. κ.ά. *Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 169-194.
- Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ.**, *Η μετανάστευση στον κινηματογάραφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, Παπαζήσης.
- Τριανταφυλλίδου, Α.**, «Η πολιτική μετανάστευσης της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών στο νέο διεθνές περιβάλλον. Κριτικές προσεγγίσεις και προοπτικές βελτίωσης», *Βήμα Διεθνών Σχέσεων*, τ.9, 1999, σελ. 25-32.
- Τσαρδανίδης, Γ.**, «Μετανάστευση και η ελληνική εξωτερική πολιτική» στο Αμίτοης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ.223-254.
- Τσίμπος, Κ.**, «Η σημασία της μετανάστευσης στην εκτίμηση του μεγέθους και την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας», στο Κικλιας, Η. κ.ά. (επ.) *Δημογραφική γήρανση, Αγορά εργασίας και κοινωνική προστασία: Τάσεις, Προκλήσεις και Πολιτικές*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σ. 51-69.
- Τσουκαλάς, Κ.**, «Παλιννόστηση και καταμερισμός εργασίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σ. 28-33.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση», στο Πετρινιώτη, Ξ & Κουκούλες, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σ. 19-34.

Ξενόγλωσση

- Angouras, V.**, “Greece’s Northern Frontier” in Bort, E. *Borders and Borderlands in Europe*, International Social Sciences Institute, Edinburgh, 1998, pp. 121-139.
- Baldwin-Edwards, M., “Semi-reluctant hosts: Southern Europe’s ambivalent response to immigration”, MMO WP 3, November 2001.
- Baldwin-Edwards, M.**, “Immigration and the welfare state: a European challenge to American mythology”, MMO, WP 4 November 2002.
- Baldwin-Edwards, M.**, “Southern European labor markets and immigration: a structural and functional analysis”, MMO, WP 5, November 2002.
- Baldwin-Edwards, M.**, “The Greek Regulation: A comparative analysis with the Spanish, Portuguese and Italian Experiences”, University of Reading, Centre for Euro-Mediterranean Studies, WP 98/2, April 1998.
- Baldwin-Edwards, M., & Arango, J.**, “Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe” Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, winter 1998.
- Baldwin-Edwards, M.**, “The Emerging European Immigration Regime: Some Reflections and Implications for Southern Europe”, *JCMS*, vol 35 (4), 1997, pp. 497-519.
- Cavounidis, J.**, “Migration in Southern Europe and the case of Greece”, *International Migration*, vol. 40, no 1, 2002, p 45-70.
- Christou, A.**, “American Dreams and European Nightmares: experiences and polemics of second-generation Greek-

American returning migrants”, 2006 (υπό έκδοση στο *Journal of Ethnic and Migration Studies*).

Christou, A., “Deciphering Diaspora - Translating Transnationalism: family dynamics, identity constructions and the legacy of ‘home’ in second-generation Greek-American return migration” 2006 (υπό έκδοση στο *Ethnic and Racial Studies*).

Christou, A., “Greek American return migration: constructions of identity and reconstructions of place”, *International journal of migration studies, Studi Emigrazione*, Special issue: Migration into Southern Europe: new trends and new patterns, Volume xxxix, no. 145, 2002, pp. 201-229.

Commission of the European Community, “Immigration of Citizens from Third Countries into the Southern Member States of the European Community”, *Social Europe*, Supplement 1, 1991.

Darques R., “La Grèce ouverte aux immigrants: les leçons du recensement de 2001”, *Méditerranée*, No 3.4-2004, p.49-57.

Dikaiou, M., “Present Realities and Future Prospects among Greek Returnees”, *International migration*, 32, 1, 1994, pp. 29-45.

Fakiolas, R., “Return migration to Greece and its structural and socio-political effects”, in Kubat, D., *The Politics of Return*, Centre for Migration studies, New York, 1984.

Fakiolas, R., “Problems and Opportunities of Greek migrants returning from Western Europe”, in *Cultural Identity and Structural marginalization of Migrant workers*, European Science Foundation, Strasbourg, 1982.

Fakiolas, R., *Immigration of aliens to Greece*, ISOPLAN, Saarbruecken, 1989.

Fakiolas, R., (mit W. Voss) *Wanderungsbewegungen aus und nach Griechenland seit 1973*, ISOPLAN, Verlag breitenbach Publishers, Saarbruecken, Deutschland, 1989.

Fakiolas, R., *Migration to and from Greece*, OECD: SOPEMI, 1993.

- Fakiolas, R.**, "Migration to and from Greece during the last four decades", in Alogoskoufis et al (eds.) *Essays in Honor of Constantine G. Drakatos*, Papazisis, Athens, 1994, pp. 571-592.
- Fakiolas, R. & King, R.**, "Emigration, Return, Immigration: A Review and evaluation of Greece's Postwar Experience", *International Journal of Population Geography*, 2, 1996, pp. 171-190.
- Fakiolas, R.**, "Current migration trends in Greece" in Maganha, M. (ed.) *Immigration in Southern Europe*, Oeiras, Celta, 1997, pp. 41-67.
- Fakiolas, R.**, *Migration and European Integration*, Report for Greece, 1997 (αδημοσίευτο).
- Fakiolas, R.**, "Migration and unregistered labour in the Greek economy" in King et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 57-78.
- Fakiolas, R.**, "Greece" in Angenendt, S. *Asylum and Migration policies in the EU*, Union Europa Verlag, Bonn, 1999, pp. 193-216.
- Fakiolas, R.**, "Socioeconomic Effects of Immigration in Greece", *Journal of European Social Policy*, 9, 3, 1999, pp. 211-229.
- Glytsos, N.**, "Problems and Policies Regarding the Socioeconomic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece", *International Migration*, XXXIII, 2, 1995, pp. 155-176.
- Iosifides, T. – King, R.**, "Recent Immigration to Southern Europe: the socioeconomic and labour market context", *Journal of area studies*, Special issue on Southern Europe in Transition, 9, pp. 70-94.
- Kassimis, C.**, "Greece: A history of migration", *Migration Information Source*, June 2004.
- Kassimis, C. & Papadopoulos A.**, "The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy & society", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, no1, January 2005, pp. 99-127.

- King, R. & Rybczuk, K.**, "Southern Europe and the international division of labor: from emigration to immigration." in King, R. (ed.), *The New Geography of European Migrations*, Belhaven Press, London, 1993, p. 175.
- King, R.** et al, "The International Migration Turnaround in southern Europe", in King R. & Black, R. (eds..), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 1-25.
- Labrianidis, L.**, Lyberaki, A., Tinios, P. and Hatziprokopiou, P. "Inflow of Migrants and outflow of Investment: Aspects of interdependence between Greece and the Balkans". *JEMS*, vol. 30, no 6, No. 2004, pp. 1183-1208.
- Lavrentiadou M.**, "Le déracinement des Grecs des pays de l'ex-URSS et leur installation en Grèce: les moteurs du dernier flux migratoire des Grecs pontiques et les enjeux de leur retour", στο *Arméniens et Grecs en diaspora*, Collection Hellénisme contemporain, École Française d'Athènes, Athènes, 2006. (υπό δημοσίευση).
- Lianos, T.**, "Greece: Waning of Labor Migration", in Kubat, D. (ed.) *The Politics of Migration Policies*, Center for Migration Studies, New York, 1993.
- Lianos, T.**, "Illegal Immigrants in Greece and their choice of destination", *International Migration*, vol. 39, no 2, 2001, p. 3-28.
- Markova E.** (with A. Sarris and Etleva Germenji), "Balkan Migration: An Assessment of Past Trends and Policies and the Way Ahead", (*forthcoming*), World Bank publication.
- Markova E.**, "A Survey of Bulgarian Immigrants in Greece and Spain", March 2004. Institute for Market Economics, Vol.164, at: http://www.ime-bg.org/pr_bg.
- Markova, E.**, "Legal Status and Migrant Economic Performance - The Case of Bulgarians in Spain and Greece" in Dimitrova, S. and Katsikas, S. (eds..), *Mirroring Europe: Bulgaria, Past, Present and Future*. Published by SSEES, UCL: London, 2005.

- Markova, E.**, "Recent Phenomena - Employment Initiatives towards Immigrants in Greece". in J. Blaschke and B. Vollmer (eds..), *Employment Strategies for Immigrants in the European Union*, by Edition Parabolis: Berlin, 2004, pp. 201-238.
- Mousourou, L.**, "La sociologie de la migration en Grece depuis 1960", *Current Sociology*, 32, 2, 1984, pp. 89-121.
- Nikolinakos, M.**, "The contradictions of capitalist development in Greece: labor shortages and emigration", *Studi Emigrazione*, 30, 1973, pp. 222-235.
- Papadopoulou D.**, "Données démographiques et sociales sur l'immigration grecque en France au XIXe siècle", in Grivaud Gilles (éd.), *La diaspora hellénique en France*, Actes du séminaire organisé à l'Ecole Française d'Athènes (oct. - nov. 1995), EFA, coll.: Champs helléniques modernes et contemporains, 2000, p. 67-81.
- Petracou, E.**, "Exploring the social and historical dimensions of migration in Europe with special reference to Greece", PhD Thesis, Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick, UE, 2000.
- Petrinoti, X.**, "Comment on King's paper Labor, employment and migration in Southern Europe", in van Oudenaren, J. (ed.) *Employment, Economic Development and migration in Southern Europe and the Maghreb*, Rand, Santa Clara, 1996.
- Psimmenos I., & Georgoulas, S.**, "Immigration pathways: the case of Greece" in Triandafyllidou A. & BT Strath, *Immigration Pathways: A historic, demographic and social policy perspective*, EU/EUI, 2001.
- Psimmenos I., & Georgoulas, S.**, *Migration pathways: a Historic, Demographic and Policy Review of the Greek case*, KEKMOKOP, IAPASIS, Panteion University, 2001.
- Robolis, S. & Xideas, E.**, "The economic determinants of Greek return migration to the islands of East Aegean", *International Migration*, 34, 2, 1996, pp. 297-317.

- Robolis, S.**, *L'immigration en Gréce*, Rapport SOPEMI pour la Gréce, Paris 2002.
- Romaniszyn, K.**, "Clandestine Labour Migration from Poland to Greece, Spain and Italy: anthropological perspectives" in King, R. et al (eds..) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 125-144.
- Romaniszyn, K.**, "The presence of the Polish undocumented migrants in Greece in the perspective of European unification" in Anthias et al (eds..) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 123-38.
- Sidiropoulos, G.** et al, "Migration flows and spatial distribution of the population of Greece", in Kotzamanis, B. (ed.) *Demography of The Balkans. Migration Flows and Geographical Population Distribution*, University of Thessaly Publications, 1996, pp. 146-213.
- Sintes, P.**, "Immigration, réseaux et espace métropolitain: le cas athénien", *Cahiers de la Méditerranée*, 63, 2001, pp. 311-329.
- Spinellis, C., Dermati S., Koulouris, N., Tavoulari, M. & Vidalis, S.**, "Recent Immigration and Protection of Migrants: Human Rights in Greece", *Chroniques*, 9, 1996, pp. 67-96.
- Triandafilopoulos, P.**, "Länderprofil: Griechenland", *Migration und Bevölkerung*, Ausgabe 09/03, Nov. 2003, www.migration-info.de.
- Triandafyllidou, A.**, "Dall' Emigrazione all' immigrazione. La Grecia del contesto europeo", *Affari Sociali Internazionali*, no 3, 1999, pp. 57-69.
- Triandafyllidou, A.**, "National Identity and Migration Policy: Immigrants of Greek Descent and Others", *European Journal of Law, Philosophy and Computer Science*, 2, 1998, pp. 213-226.
- Triandafyllidou, A.**, "Racists? Us? Are you joking? The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and

- Italy” in King et al (eds..) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.
- Triandafyllidou, A.**, “The Political Discourse on Immigration in Southern Europe: A Critical Analysis”, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Special Issue on Challenging Identities, 10, 5, 2000, pp. 373-389.

3. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Ελληνόγλωση

Βαλέντσια, Ντ., «Η κατάσταση των Φιλιππινέζων γυναικών στην Ελλάδα- Μια γυναίκα από τις Φιλιππίνες αφηγείται», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παρμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παρατηρητής, Θεοσαλονίκη, σελ. 79-83.

Βεντούρα, Λ., «Μετανάστευση γυναικών: Γέννηση και εξέλιξη του επιστημονικού ενδιαφέροντος», *Δίνη* (6), 1993, σελ. 230-240.

Έμκε-Πουλοπούλου Ή., «Εργασία, επαγγεία και σεξουαλική εκμετάλλευση της δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα» στο Τσομπάνογλου Γ., Κορρές Γ., Γιαννοπούλου Γ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενοτωμάτωσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 103-144.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Κανταράκη, Μ., «Γυναικες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι των 21ου αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 581-588.

Κασιμάτη, Κ., «Γυναικεία μετανάστευση από Αλβανία και Πολωνία – απασχολήσεις και διαφορετικότητες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 157-194.

Κάτσικας, Χ., «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.444-454.

Κοντογιάννη, Χ. κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σ. 107-114.

Λαζαρίδου, Γ., «Μετανάστριες στην Ελλάδα-Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία – μια επιτόπια μελέτη», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών*, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 47-75.

Λάζος, Γ., «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορισμένες σημαντικές κοινωνικές και λογικο-συναισθηματικές συντεταγμένες» στο Δημητρίου, Σ. (επ.) *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 79-98.

Λάζος, Γ., *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Λάζος, Γ., *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Μαυρομάτης, Γ. & Τσιτσελίκης, Κ., «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακ-

τικές», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *H Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη.*, Κριτική & ΚΕΜΟ, Αθήνα, 2004, σελ. 121-140.

Μουσούρου, Δ., *Από τους γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν, Gutenberg*, Αθήνα, 1993.

Παπαζήση, Θ., «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εβραϊκής γυναικάς στη Θεοσαλονίκη σήμερα» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) *«Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 375-392.

Πετράκου, Η. και **Tatlidil, E.**, «Διαστάσεις της Γυναικείας Μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα» στο συλλογικό τόμο *Tatlidil, E. και Φώκιαλη, Π.* (επιμ.), *Τόμος I, Ελληνοτουρκικές Προσεγγίσεις: Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναικάς*, Ατραπός, Αθήνα, 2003.

Συρίγου-Ρήγου, Ε., *Συζητώντας με τη Λίντα. Μια Αλβανίδα μετανάστρια μιλάει για τη ζωή της*, Νέα Σύνορα και Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, Αθήνα, 2000.

Σωτηριάδου, Α., «Η εκπαίδευση και πολιτισμική ανάπτυξη των αποδήμων. Η περίπτωση των γυναικών», στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) *«Εμείς» και οι «άλλοι»: Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 287-301.

Τοπάλη, Π., «Εκεί ηρωίδα, εδώ φιλιππινέζα: Γυναικεία μετανάστευση και εργασία στο δημόσιο λόγο», *Σύγχρονα θέματα*, 88, 2005, σελ. 72-83.

Ξενόγλωσση

Anderson, B., *Doing the Dirty Work? The global Politics of Domestic Labour*, Zed Books, London, 2000, ch. 4.

Cavounidis, J., “Gendered Patterns of Migration to Greece”. in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 221-238.

- Emke-Poulopoulou, I.**, "Trafficking in women and children: Greece, a country of destination and transit", MMO, WP 2, August 2001.
- Emke-Poulopoulos, I.**, "Trafficking in women and girls for the sex trade: the sex trade", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 271-307.
- Fakiolas, R & Maratou-Alipranti, L.**, "Foreign Female Migrants in Greece", *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 101-117.
- Karakatsanis, N. M., Swarts, J.**, "Migrant women, domestic work and the sex trade in Greece-A snapshot of migrant policy in the making", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 239-270.
- Lazaridis, G.**, "Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression" in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.
- Lazaridis, G.**, "Trafficking and prostitution. The growing exploitation of migrant women in Greece", *The European Journal of Women's Studies*, 8, 1, 2001, pp. 67-102.
- Maratou-Alipranti, L. & Fakiolas, R.**, "The lonely path of migrant women in Greece", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 165-188.
- Papandreu, P.**, "Ambivalent Immigration policies, uncertain outcomes: Children of Immigrants in Greece at the cross-roads", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Psimmenos, I., "The making of Peripheractic Spaces: The Case of Albanian Undocumented Female Migrants in the Sex Industry of Athens", in Anthias, F. & Lazaridis, G., *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 81-102.

Tatsoglou, E. – Hadjikonstanti, I., "Never outside the labour market, but always outsiders: female migrant workers in Greece", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 189-220.

3.2. Εθνοτική σύνθεση

Ελληνόγλωση

Canete, L.Y., «Η φιλιππινέζικη κοινότητα στην Ελλάδα στο τέλος του 20ού αιώνα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σ. 277-304.

Αντωνίου, Π., «Το αρμενικό όραμα της επιστροφής. Μνήμη προσανατολισμένη στο μέλλον» στο Μπενβενίστε, Ρ. & Παραδέλλης, Θ. *Διαδρομές και τόποι μνήμης*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1999, σελ. 115-126.

Αντωνίου, Π., *Η Ελληνο-αρμενική κοινότητα της Αθήνας. Εκδοχές και αντιλήψεις μέσα από την καθημερινή συμβίωση με την ελληνική κοινωνία*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 1995.

Αποστολίδης Α., «Υποδοχή και αποκατάσταση παλιννοστούντων Ελλήνων ποντιακής καταγωγής από την πρώην Σοβιετική Ένωση», στο *Πράξεις του Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό*, Θεσσαλονίκη, Μάϊος, 1992.

Βαϊου, Ν & Χατζημιχάλης, Κ., *Με τη ραπτομηχανή στην κονζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άπνη εργασία.*, Εξάντας, Αθήνα, 1997.

Βακαλιός Θ., *Παλιννόστηση και ένταξη*, Εκδόσεις Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, 1999.

Βαλέντσια, Ντ., «Η κατάσταση των Φιλιππινέζων γυναικών στην Ελλάδα – Μια γυναίκα από τις Φιλιππίνες αφηγείται», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 79-83.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 305-327.

Βέικου, Μ., «Αναγκαστική μετανάστευση: Στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού και εθελοντικής αποδοχής ανισοτήτων», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 479-487.

Βέικου, Χ., «Ζώντας ανάμεσα σε άλλους. Η βίωση ενός εκουσίου αποκλεισμού», στο Καυταντζόγλου, Ρ και Πετρονώτη, Μ., *Όρια και περιθώρια. Εντάξεις και αποκλεισμοί*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 131-150.

Βεργέτη, Μ., *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, Αφοι Κυριακίδη, Αθήνα, 1999.

Γαλάνης, Γ., «Ελληνική κοινωνία και μετανάστευση. Απόψεις Ελλήνων για Αλβανούς μετανάστες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, 2003, σελ. 223-270.

Γαλάνης, Κ., «Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς στην Ελλάδα», *Επιστημονική Επετηρίδα του παδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 6, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 1993.

Γεωργάς, Δ. και Παπαστυλιανού, Α., *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα, ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*, ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Γκιζέλης, Γ., «Οι αλλαγές στην ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και οι επιπτώσεις τους στον παλιννοστούντα μετανάστη», *Επιθεώρηση Κοινωνικών επιστημών*, 84, 1994, 34-42.

Γλυτσός, Ν., *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος των αιώνα και δυνατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, 1993.

Δαμανάκης, Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Άλλοδανών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα, 1997.

Δικαίου, Μ., «Μειονοτικές ομάδες: έρευνα και παρέμβαση στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογία*, 6/2, 1999, σελ. 247-253.

Εμκε-Πουλοπούλου, Προβλήματα μετανάστευσης-παλινόστησης, ΙΜΕΟ/ΔΗΜ, Αθήνα, 1986.

Ιωσηφίδης, Θ., «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. –Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 227-246.

Καμενίδης, Χ.Θ., *Η εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα κατά περιφέρεια, νομό και οικισμό*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2002.

Καμενίδης, Χ.Θ., *Η ταντότητα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση συγκεντρωτικά για όλη την Ελλάδα, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη*, 2000.

Καμενίδης, Χ.Θ., *Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στους πολυπληθέστερους νομούς*

της Ελλάδας, Υπουργείο Μακεδονίας–Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2001.

Καρύδης, Β., «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα;» στο Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ. και Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα–Κομοτηνή, 1994, σελ. 74.

Καρύδης, Β., «Ο φόβος της Εγκληματικότητας στην Αθήνα και η κατασκευή του στερεότυπου του επικίνδυνου Αλβανού», *Χρονικά*, 5, Εργαστήριο εγκληματολογίας, Νομική Σχολή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 1992.

Καρύδης, Γ., «Μετανάστευση και Έγκλημα» στο Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ. 287-301.

Κασιμάτη, Κ., «Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων)» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπόλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 353-412.

Κασιμάτη Κ., «Ταυτότητα των μεταναστών, παράγοντας ξενοφοβίας και ρατσισμού – Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2004, σελ. 159-198.

Κασιμάτη, Κ., «Μετανάστες και ελληνική πολιτική. Πόντιοι από την πρώην ΕΣΣΔ», στο Κατσέλη, Λ., & Πελαγίδης, Θ., *Για μια Ευρώπη των κοινωνικών δικαιωμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σελ. 126-130.

Κασιμάτη, Κ., «Γυναικεία μετανάστευση από Αλβανία και Πολωνία – απασχολήσεις και διαφορετικότητες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και σπρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 157-194.

Κασιμάτη, Κ., «Πόντιοι στην Ελλάδα και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο Κασιμάτη, Κ., *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελλη-*

- νική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 275-305.
- Κασιμάτη, Κ.**, «Αλβανοί μετανάστες στα Κύθηρα», *ΝΟΣΤΟΣ*, 1, 2002, σελ. 53-94.
- Κασιμάτη, Κ.**, *Μετανάστενση-παλινόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1984.
- Κασιμάτη, Κ.**, *Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο και ΓΓΑΕ, 1993.
- Κάτσικας, Χ.**, «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.444-454.
- Κεσίδης Θ.**, *Η ιστορική πορεία των Ελληνοποντίων*, εκδ Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1996.
- Κοντογιάννη, Χ.** κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σ. 107-114.
- Κωνσταντινίδου, Χ.**, «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο *Κουκουτσάκη, Α. Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141.
- Λαζαρίδου, Γ.**, «Μετανάστριες στην Ελλάδα-Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία-μια επιτόπια μελέτη», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών-ελληνικό τμήμα, Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 47-75.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα*.
  1. *Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα*.
  2. *Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Λαμπριαντίδης, Λ.-Λυμπεράκη, Α., *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσ-*

σαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.

Μαλκίδης, Φ., «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 433-443.*

Μαριαμπά, Κ., «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και την Ιταλία», *Balkan Review*, τ. 8-9, 1996, σελ. 34-43.

Μάρκοβα, Ε., «Η παρουσία των Βουλγάρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 247-276.*

Μάρκου, Γ., «Προβλήματα σχολικής ένταξης παλιννοστούντων μαθητών», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 84-85, 1994, σελ. 132-168.*

Μαυρέας, Κ., «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 96-97/Β-Γ, 1998, σ. 185-218.*

Μήτσος, Ι., «Μετανάστευση και παλιννόστηση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 2-3, Α, 1969-1970, σελ. 116-129.*

Μπίμπου-Νάκου, Ι. & Χαρίτου-Φατούρου, Μ., «Ομάδα αυτοβοήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.*

Μπόρμπας, Λ., *Για την εκπαίδευση των αλλοδαπών παιδιών στην Ελλάδα, Φολόγ, Αθήνα, 1994.*

Μπράμος, Γ., «Απ' το χιόνι», «Μιρουπάφοιμ», «Από την άκρη της πόλης»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών,*

Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.

Νιτσιάκος, Β., *Μαρτυρίες Αλβανών μεταναστών*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 2003.

Παπαζήση, Θ., «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εβραϊας γυναίκας στη Θεσσαλονίκη σήμερα» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Έμεις» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 375-392.

Παπαθεοδοσίου, Θ., *Η Ένταξη των Παλιννοστούντων Ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας*, ΥΠΕΠΘ/ΙΤΕ, Αθήνα, 1994.

Παρίση, Ε., «Ξένοι στην ίδια πόλη: διαδρομές και προβλήματα εγκατάστασης στο Δήμο Αρτέμιδος», *Γεωγραφίες*, τ. 9, 2005, σελ. 97-114.

Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο: Τσιτσελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ. (επμ.), *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ΚΕΜΟ, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003, σελ. 265-308.

Πετρονώτη, Μ., «Η φιλανθρωπία και η αρωγή ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού», *Ο Πολίτης*, 22, 1996, σελ. 43-45, αναδημοσίευση στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 163-168.

Πετρόπουλος, Ν., «Παλιννόστηση 1971-85: κοινωνικοικονικές και δημογραφικές διαστάσεις» στο Κοτζαμάνης, Β. – Μαράτου, Λ.-Αλιπραντή (επ.) *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Νέα Σύνορα-Λιβάνη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1994, σελ. 243-275.

Σαββίδης Μ., «Ο ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης», στο *Πράξεις των Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό*, Θεσσαλονίκη, Μάιος, 1992.

Συρίγου-Ρήγου, Ε., *Συζητώντας με τη Λίντα. Μια Αλβανίδα μετανάστρια μιλάει για τη ζωή της*, Νέα Σύνορα και Δίκτυο Κοινω-

νικής Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, Αθήνα, 2000.

Τανιμανίδης, Π., «Επιπτώσεις και προβλήματα από την αλλαγή που έγινε και γίνεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αναφορικά και με τους ομογενείς μας και την καταφυγή πολλών στην Ελλάδα», στο Πράξεις του Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου για τον ποντιακό ελληνισμό: Θεσσαλονίκη, Μάιος, 1992.

Τζωρτζοπούλου, Μ., «Η νεολαία των Ποντίων: Ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Έμεις» και οι «ἄλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 317-338.

Τοπάλη, Π., «Όψεις της φιλιππινέζικης θρησκευτικότητας στην Αθήνα: η ενσώματη επιτέλεση της σιωπής», στο Μιχαηλίδου, Μ. και Χαλκιά, Α. (επ.) *Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος*, Αθήνα, Κατάρτι και Δίνη, 2005, σελ. 1-26.

Τοπάλη, Π., *O διασυνσχετισμός της έμμισθης οικιακής εργασίας και Φιλιππινέζων μεταναστριών στην Ελλάδα*, ΚΕΘΙ, Αθήνα, 2001.

Τοπάλη, Π., «Εκεί ηρωίδα, εδώ φιλιππινέζα: Γυναικεία μετανάστευση και εργασία στο δημόσιο λόγο», *Σύγχρονα θέματα*, 88, 2005, σελ. 72-83.

Τριχοπούλου, «Κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την εγκατάσταση των προσφύγων και παλιννοστούντων στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 26, 1992, σ. 121-128.

Τσακίρης, Κ., «Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. Α', ΕΚΚΕ, 1999, σελ. 475-490.

Τσιτσελίκης, Κ., «Η θρησκευτική ελευθερία των μεταναστών: Η περίπτωση των μουσουλμάνων» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη*, Κριτική & ΚΕΜΟ, Αθήνα, 2004, σελ. 267-302.

Τσουκαλάς, Κ., «Παλιννόστηση και καταμερισμός εργασίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σ. 28-33.

ΥΠΕΠΘ-UNESCO, *Σχολική επανένταξη παλινοστούντων μαθητών: Προβλήματα και προοπτικές*, Αθήνα, 1984.

Φακιολάς, Ρ., «Η ενσωμάτωση των Ελληνοποντίων στην ελληνική κοινωνία», στο Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 129-156.

Φεραλδή, Ε., «Πρόσφυγες-μετανάστες», στο Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 213-216.

Χατζηβαράβα, Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Ψημμένος, Ι., «Δημιουργώντας Χώρους Κοινωνικού Αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών Ανεπίσημων Μεταναστών στο Κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ. *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 221-274.

Ψημμένος, Ι., «Έρμηνειες μετανάστευσης, προσδοκίες και ταυτότητες των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 123-156.

Ψημμένος, Ι., *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, Glorybook-Παπαζήση, Αθήνα, 1995.

Ξενόγλωσση

Bada-Tsomokou C., “Les Grecs de l'ex-URSS en Grèce: exclusion, intégration et dilemmes d'identité”, *Otopia*, No 21, juillet-août 1996, p. 50.

- Black, R.**, "Political refugees or economic Migrants? Kurdish and Assyrian Refugees in Greece", *Migration*, 25, 1994, pp. 79-109.
- Black, R.**, *Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece. A preliminary report of research on Iranian and Iraqi Refugees in greater Athens*, London, Department of Geography, King's College, 1992 (αδημοσίευτο).
- Bruneau M.** (sous la dir.), *Les Grecs pontiques*, Éditions CNRS, Paris, 1998.
- Bruneau M.**, "Lieux de mémoire, hauts lieux et diaspora, Sanda et Soumela dans la diaspora grecque pontique", *L'Espace géographique*, 1995-2, pp. 124-134.
- Bruneau M.**, "Territoires de la diaspora grecque pontique", *L'Espace géographique*, No 3, 1994.
- Christou, A.**, *Narratives of place, culture and identity: second-generation Greek-Americans return "home"*, Brighton, University of Sussex, DPhil thesis, 2003.
- Christou, A.**, "Geographies of place, culture and identity in the narratives of second-generation Greek-Americans returning home". Working paper no. 6, Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, UK, 2002.
- Diamanti Karanou, P.**, "Migration of Ethnic Greeks from the Former Soviet Union to Greece, 1990-2000: Policy decisions and implications", *Southeast European and Black Sea Studies*, 3, 1, 2003, 25-45.
- Droukas, E.**, "Albanians in the Greek Informal Economy", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.
- Halkos, G. & Salamouris, D.**, "Socioeconomic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles of entry into the Greek labor market", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, 519-534.
- Hatziprokopiou, P.**, "Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation",

Journal of Ethnic and Migration Studies, vol. 29, no 6, Nov. 2003, σελ. 1033-1057.

Hatziprokopiou, P., "Immigrants' integration and social change: Greece as a multicultural society", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London,

2005, [www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenic Observatory](http://www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenic/Observatory).

Iosifides, T. & King, R., "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation" in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.

Iosifides, T. & King, R., "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation", *South European Society and Politics*, 1998, 3 (3), pp. 205-29. Δημοσιευμένο και στο in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.

Iosifides, T., "Immigrants in the Athens Labor Market: A Comparative Survey of Albanians, Egyptians and Filipinos" in King R. & Black, R. (eds.), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 26-50.

Iosifides, T., Kontis, A., Lavrentiadou, M., Petrakou, E., "Forms of social capital and incorporation of Albanian Immigrants in Greece", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (υπό δημοσίευση).

Karydis, V., "Migrants as a Political Enterprise: The Greek-Albanian Case", *Chroniques*, 8, 1993, pp. 93-96.

Keramida, F., "'Repatriates' or 'refugees' and other vexed questions: the resettlement of Pontian Greeks", *Studi Emigrazione*, 145, 2002, p. 231-259.

King, R., et al. "A migrant's story: from Albania to Athens", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 1, 1998, pp. 159-175.

- Kokkali, I.**, "Albanian immigration and urban transformations in Greece: Albanian migrant strategies in Thessaloniki, Greece", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Kokkinos, D.**, "The Greek state's Overview of the Pontian Issue", *Journal of Refugee Studies*, vol. 4, 4, 1991, pp. 312-4.
- Lavrentiadou M.**, "La mobilité résidentielle des Grecs pontiques en Thrace", στο Haumont A., Lassave P. (dir.), *Mobilités spatiales*, Editions L'Harmattan, Paris, 2001, pp. 75-85.
- Lavrentiadou M.**, "Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique", *Villes en Parallèle*, No 32-33-34, Décembre 2001.
- Lavrentiadou M.**, "L'installation des Grecs Pontiques de l'ex-URSS ou comment habiter Iasmos, un village pluriculturel de la Thrace grecque", στο Yves Luginbühl (dir.), *Nouvelles Ruralités, Nouvelles Urbanités en Europe*, Éditions Peter Lang, 2006. (υπό διημοσίευση) pp. 36-39.
- Lavrentiadou M.**, "Le déracinement des Grecs des pays de l'ex-URSS et leur installation en Grèce: les moteurs du dernier flux migratoire des Grecs pontiques et les enjeux de leur retour", στο *Arméniens et Grecs en diaspora*, Collection Hellénisme contemporain, École Française d'Athènes, Athènes, 2006.
- Lavrentiadou M.**, *L'installation des Grecs pontiques de l'ex-URSS en Thrace et à Athènes: voyage et enracinement*, Thèse de doctorat, Université Paris X-Nanterre, juillet 2002.
- Lazaridis, G. & Psimmenos, I.**, "Migrant Flows from Albania to Greece: Economic, Social and Spatial exclusion" in King R., et al (eds..) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 170-185.
- Lazaridis, G. & Romaniszyn, K.**, "Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis", *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.

- Lazaridis, G.**, "Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression" in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.
- Lazaridis, G.**, "Immigration to Greece: A critical evaluation of Greek policy", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 335-348.
- Lazaridis, G.**, "The Helots of the new millennium. Ethnic Greek Albanian and 'Other' Albanians in Greece" in Anthias F. et al (eds..) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 105-122.
- Lyberaki, A. & Maroukis, T.**, "Supply of and Demand for Immigrant labour: Albanians in Athens and emilia Romagna", WP for the IBEU project coordinated by ELIAMEP, 2004.
- Lyberaki, A. & Maroukis, T.**, "Albanian Immigrants in Athens: New survey evidence on employment and integration", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 5, no 1, Jan. 2005, p. 21-48.
- Markova, E. and Sarris, A.**, "Earnings Performance of Bulgarian Illegal and Legalized Immigrants in Greece". Discussion Paper No.32, University of Athens, Faculty of Economics, 2002.
- Markova, E. and Sarris, A.**, "Remitting and Saving Behaviour of Bulgarian Immigrants in Greece". Discussion Paper No:34, University of Athens, Faculty of Economics, 2002.
- Markova E.**, "A Survey of Bulgarian Immigrants in Greece and Spain", March 2004. Institute for Market Economics, Vol.164, www.ime-bg.org/pr_bg.
- Markova, E. & Sarris, A.**, "The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market", *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.
- Markova, E.**, "Legal Status and Migrant Economic Performance – The Case of Bulgarians in Spain and Greece" in Dimitrova, S. and Katsikas, S. (eds..), *Mirroring Europe: Bul-*

- garia, Past, Present and Future.* Published by SSEES, UCL: London, 2005.
- Papageorgiou, V.**, "The experience of paid domestic work in the context of Albanian migration in Greece", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Petracou, E.**, *Racism and Local Authorities: The case of Roma in Nea Kios*, Case Study for the EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.
- Petronoti, M.**, "Culture as resistance. The transformation of Eritrean refugees' rootlessness", in Vgenopoulos, C. (ed.) *Population movements and development*, Papazisis, Athens, 2000, pp. 45-53.
- Petronoti, M.**, "Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices" in Jambresic Kirin et al (eds.) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.
- Ribas Mateos, N.**, "Old Communities, excluded women and change in Western Thrace", *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 119-150.
- Romaniszyn, K.**, "Clandestine Labour Migration from Poland to Greece, Spain and Italy: anthropological perspectives" in King, R. et al (eds..) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 125-144.
- Romaniszyn, K.**, "The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.
- Romaniszyn, K.**, "The presence of the Polish undocumented migrants in Greece in the perspective of European unification" in Anthias F. et al (eds.) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 123-38.

- Sarris A. and Markova, E.**, “The Decision to Legalise by Bulgarian Illegal Immigrants in Greece” in Djajic, S. (ed.), *International Migration: Trends, Policy and Economic Impact*, Routledge Publishers: London, 2001.
- Schwalgin, S.**, “Rituals in commemoration of the genocide” in Kokot, W. et al (eds..) *Kulturwissenschaftliche Sichtweisen auf die Stadt*, Berlin (in press).
- Sintes, P.**, “La migration des albanais en Grece difficultes methodologiques pour une etude geographique”, *Revue Europeenne des Migrations Internationales*, 3, 2001, pp. 67-85.
- Tressou, E & Mitakidou, C.**, “Educating Pontian immigrants in Greece: Successes and failures” in Swadener, E.B. & Bloch M.N. (eds..) *Early education and development*, 8/3, 1997.
- Vergeti, M.**, “Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.
- Vidali, M.**, “Living in a policy vacuum. The plight of Albanian Immigrants in Greece”, *Central Europe Review*, 1, 1999, p.21
- Voutira, E.**, “Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.
- Zakhos-Papazahariou E.**, “Les Anatoliens orthodoxes en Russie du Sud à la fin du XIXème s. et au début du XXème siècle” in *Les migrations internationales de la fin du XVIIIème siècle à nos jours*, Commission Internationale d’Histoire des Mouvements sociaux et des strustures sociales, Editions du CNRS, 1980.
- Zetter, R.** (eds.) “The Odyssey of Pontic Greeks”, *Journal of Refugee Studies*, Special issue, 4, 4, 1991.

3.3. Γεωγραφική κατανομή στην ελληνική επικράτεια

Ελληνόγλωσση

Αντωνίου, Π., *Η Ελληνο-αρμενική κοινότητα της Αθήνας. Εκδοχές και αντιλήψεις μέσα από την καθημερινή συμβίωση με την ελληνική κοινωνία*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 1995.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 305-327.

Γαλάνης, Κ., «Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς στην Ελλάδα», *Επιστημονική Επετηρίδα του παιδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 6, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 1993.

Γλυτσός, Ν., *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος του αιώνα και δινατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, 1993.

Δημουλας Κ., Παπαδοπούλου Δ., Μπουκουβάλας Κ., «Μορφές Κοινωνικής Ένταξης των Οικονομικών Μεταναστών στη Περιφέρεια Αττικής», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-Α.Δ.Ε.Δ.Υ.(INE), *Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας*, Τεύχος 115, Μάρτιος 2005.

Δημουλας, Κ., «Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 245-290.

Ιωσηφίδης, Θ., «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου,

- Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σ. 227-246.
- Κασιμάτη, Κ.**, «Αλβανοί μετανάστες στα Κύθηρα», *ΝΟΣΤΟΣ*, 1, 2002, σελ. 53-94.
- Κωνσταντινίδου, Χ.**, «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο *Κουκουτσάκη, Α. Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματευτορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματευτορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λαμπριανίδης, Λ. – Λυμπεράκη, Α.**, *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.
- Λιανός, Θ.**, Σαρρής, Ν., Κατσέλη, Λ., «Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας. Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 534-544.
- Μαλκίδης, Φ.**, «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.433-443.
- Μπίμπου-Νάκου, Ι. & Χαρίτου-Φατούρου, Μ.**, «Ομάδα αυτοβιόήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.
- Μπράμος, Γ.**, «Απ' το χιόνι», «Μιρουπάφοιμ», «Από την άκρη της πόλης»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών,

Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ.
Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.

Παπαζήση, Θ., «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εθραίας γυναίκας στη Θεσσαλονίκη σήμερα» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 375-392.

Παύλου, Μ., «Οι Μετανάστες «σαν κι εμάς»: Όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη*, Κριτική & ΚΕΜΟ, Αθήνα, 2004, σελ. 39-87.

Παύλου, Μ., «Οι λαθρέμποροι του φόβου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.

Τζωρτζούπολου, Μ., «Η νεολαία των Ποντίων: Ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 317-338.

Ψημμένος, Ι., «Δημιουργώντας Χώρους Κοινωνικού Αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών Ανεπίσημων Μεταναστών στο Κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ. *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 221-274.

Ψημμένος, Ι., «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 95-127.

Ξενόγλωσση

- Black, R.**, "Livelihoods under stress: a case study of refugee vulnerability in Greece", *Journal of Refugee Studies*, vol. 7, 4, 1994, pp. 360-377.
- Black, R.**, *Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece. A preliminary report of research on Iranian and Iraqi Refugees in greater Athens*, London, Department of Geography, King's College, Occasional Papers, 33, 1992.
- Hatziprokopiou, P.**, "Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 6, Nov. 2003, σ. 1033-1057.
- Hatziprokopiou, P.**, "Immigrants' integration and social change: Greece as a multicultural society", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Iosifides, T. & King, R.**, "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation", *South European Society and Politics*, 1998, 3, 3, pp. 205-29. Δημοσιευμένο και στο Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds..) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.
- Iosifides, T.**, "Immigrants in the Athens Labor Market: A Comparative Survey of Albanians, Egyptians and Filipinos" in King R. & Black, R. (eds..), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 26-50.
- Iosifides, T.**, Kontis, A., Lavrentiadou, M., Petrakou, E., "Forms of social capital and incorporation of Albanian Immigrants in Greece", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (υπό δημοσίευση).
- King, R. et al.** "A migrant's story: from Albania to Athens",

- Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 1, 1998, pp. 159-175.
- Kokkali, I.**, "Albanian immigration and urban transformations in Greece: Albanian migrant strategies in Thessaloniki, Greece", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Lavrentiadou M.**, "Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique", *Villes en Parallèle*, No 32-33-34, Décembre 2001.
- Lavrentiadou M.**, *L'installation des Grecs pontiques de l'ex-URSS en Thrace et à Athènes: voyage et enracinement*, Thèse de doctorat, Université Paris X-Nanterre, juillet 2002.
- Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L.**, "Illegal Immigration and the Local labour Markets: The Case of Northern Greece", *International Migration*, 34, 3, 1996, pp. 449-483.
- Lyberaki, A. & Maroukis, T.** "Albanian Immigrants in Athens: New survey evidence on employment and integration", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 5, no 1, Jan. 2005, p. 21-48.
- Markova, E. & Sarris, A.**, "The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market", *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.
- Petronoti, M.**, "Ethnic Mobilization in Athens. Steps and Initiatives Towards Integration" in Tillie, J. & Roges, A., (eds..) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, Ashgate, 2001, pp. 41-60.
- Psimmenos, I.**, "The making of Peripheractic Spaces: The Case of Albanian Undocumented Female Migrants in the Sex Industry of Athens", in Anthias, F. & Lazaridis, G., *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 81-102.
- Ribas Mateos, N.**, "Old Communities, excluded women and

change in Western Thrace”, *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 119-150.

Robolis, S. & Xideas, E., “The economic determinants of Greek return migration to the islands of East Aegean”, *International Migration*, 34, 2, 1996, pp. 297-317.

Romaniszyn, K., “The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens”, *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.

Sitaropoulos, N., “Subsidiary refugee protection in Greece: Major aspects of relevant law, practice and policy” in Bouteillet-Paquet, D., (ed.) *Subsidiary protection of refugees in the European Union: Complementing the Geneva convention?*, Bruylant, Brussels, 2002, pp. 529-568.

Sitaropoulos, N., “The detention of refugees and asylum seekers in Greece”, in Perrin-Martin, J-P., (ed.) *Europe barbelée*, L’Harmattan, Paris, 1998, pp. 110-113.

Triadafilopoulos, T., “The Political Consequences of Forced Population Transfers: Refugee Incorporation in Greece and West Germany” in Ohliger R.- Schönwälder K. – Triadafilopoulos T. *European Encounters: Migrants, Migration and European Societies since 1945*, Ashgate Publishing, 2003, p. 98-121.

3.4. Παράνομη παρουσία

Ελληνόγλωση

Ιωσηφίδης, Θ., «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σ. 227-246.

Καρύδης, Β., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

- Κατρούγκαλος, Γ.**, «Τα κοινωνικά δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών», στο Αμίτος, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 69-88.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λιανός, Θ., Σαρρής, Ν., Κατσέλη, Λ.**, «Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας. Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 534-544.
- Παρίση, Ε.**, «Ξένοι στην ίδια πόλη: διαδρομές και προβλήματα εγκατάστασης στο Δήμο Αρτέμιδος», *Γεωγραφίες*, τ. 9, 2005, σελ. 97-114.
- Σούλης, Σ.**, *Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα. Το ξένο παράνομο εργατικό δυναμικό*, ΟΟΣΑ, Αθήνα, 1985.
- Τζωρτζούπολου, Μ.**, «Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα» στο Μουρίκη, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ., *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2002, σελ. 45-62.
- Ψημμένος, Ι.**, «Δημιουργώντας Χώρους Κοινωνικού Αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών Ανεπίσημων Μεταναστών στο Κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ., *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 221-274.
- Ψημμένος, Ι.**, «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 95-127.

Ξενόγλωσση

- Baldwin-Edwards, M & Safilos-Rothschild, C.**, "Immigration and Unemployment in Greece: Perceptions and Realities", *South European Society and Politics*, 4, 3, 1999, pp. 206-221.
- Baldwin-Edwards, M., & Arango, J.**, "Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe" Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, winter 1998.
- Droukas, E.**, "Albanians in the Greek Informal Economy", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.
- Fakiolas, R & Maratou-Aliprantis, L.**, "Foreign Female Migrants in Greece", *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 101-117.
- Glytsos, N.**, "Stepping from illegality to legality and advancing towards integration: the case of immigrants in Greece" *International Migration Review*, vol. 39, no 4, 2005, pp. 819-841.
- Karyotis, G.**, "Irregular Migration in Greece: Sacrificing Xenios Zeus on the Altar", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicOb-servatory.
- Lazaridis, G. & Romaniszyn, K.**, "Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis", *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.
- Lazaridis, G.**, "Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression" in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.
- Lazaridis, G.**, "Trafficking and prostitution. The growing exploitation of migrant women in Greece", *The European Journal of Women's Studies*, 8, 1, 2001, pp. 67-102.
- Lianos, T.**, "Illegal Immigrants in Greece and their choice of destination", *International Migration*, vol. 39, no 2, 2001, p. 3-28.

- Markova E. and Sarris A.**, "Earnings Performance of Bulgarian Illegal and Legalized Immigrants in Greece". Discussion Paper No. 32, 2002, University of Athens, Faculty of Economics.
- Markova E.**, "Trafficking in Unaccompanied Migrants in Greece", *Trafficking in Unaccompanied Minors in the European Union* International Organization for Migration, IOM-Paris, 2002, pp. 47-53.
- Petronoti, M.**, "Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices" in Jambresic Kirin *et al* (eds.) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.
- Psimmenos, I.**, "The making of Peripheractic Spaces: The Case of Albanian Undocumented Female Migrants in the Sex Industry of Athens", in Anthias, F. & Lazaridis, G., *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 81-102.
- Reyneri, E.**, Baganha, M., Dal Lago, A., Laascher, S., et al, *Migrants' Insertion in the Informal Economy. Deviant Behavior and the Impact on Receiving Societies*. Comparative Reports. MI-GRINF project funded by DG XII of the European Commission, Contract no SOE2-CT95-3005, mimeo, 1999.
- Romaniszyn, K.**, "The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.
- Romaniszyn, K.**, "The presence of the Polish undocumented migrants in Greece in the perspective of European unification" in Anthias F. et al (eds..) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 123-38.
- Sarris, A. and Markova, E.**, "The Decision to Legalise by Bulgarian Illegal Immigrants in Greece". in Djajic, S. (ed.), *International Migration: Trends, Policy and Economic Impact*, Routledge Publishers: London, 2001.

Sarris, A. & Zografakis, A., "A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy", *Journal of Population Economics*, 12, 1, 1999, pp. 155-182.

Soulis, S., "Illegal immigrants to Greece", in OECD, *The Future of Migration*, OECD, Paris, 1987.

3.5. Το ειδικό νομικό καθεστώς του πρόσφυγα και του αιτούντος άσυλο

Ελληνόγλωσση

Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998.

Γλυτσός, Ν., *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος των αιώνα και δυνατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, 1993.

Δεληγιάννης, Α., «Οι ιδιαιτερότητες στην απασχόληση των προσφύγων», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 67-72.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., «Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 1970-1990», *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 85/86, 1990.

Κανταράκη, Μ., «Γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 581-588.

Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικοί πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες: Κοινωνική και οικονομική ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Κατσορίδας, Δ. & Καψάλης, Α., «Η υποδοχή των προσφύγων στην Ελλάδα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σ. 34-35.

Κοινωνία των Εθνών, Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα,

Τροχαλία, Αθήνα, 1997 (Γενεύη 1926) (μτφ Βεινόγλου Φ. & Μ.).

Κόντης, Α-Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

Κόντης, Α., «Η πολιτική ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α-Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 15-75.

Κοτζαμάνης, Β., Πετρονώτη, Μ. & Τζωρτζοπούλου, Μ., «Πολιτικοί πρόσφυγες: Εξελίξεις και θέματα πολιτικής» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. & Φρονίμου, Ε., (επ.) *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τ. Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 307-330.

Κωστοπούλου, Β., «Τα αποτελέσματα της κρίσης ασύλου και των διαδικασιών των διεθνών οργανισμών στις γυναίκες πρόσφυγες. Η ιδιαιτερότητα της γυναίκας-πρόσφυγα», *Έκλογή*, 107, 1995, σ. 398-406.

Μπίμου-Νάκου, Ι & Χαρίτου-Φατούρου, Μ., «Ομάδα αυτοβοήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.

Νάσκου-Περράκη, Π., *To νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1991.

Νεράντζης, Π., «Ζητώ άσυλο – Η Ελλάδα των προσφύγων»: Οι δυσκολίες των ξένων προσφύγων στη χώρα υποδοχής» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *H μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 269-277.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Δίκαιο Καταστάσεως Αλλοδαπών*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Βασικοί νόμοι δικαίου καταστάσεως αλλοδαπών. Είσοδος, έξοδος, εργασία, απέλαση και εγκατάσταση αλλοδαπών στην Ελλάδα*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Παπαφιλίππου, Δ., «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η προστασία των προσφύγων και των μεταναστών», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 423-432.

Πετράκου, Η., «Η πολιτική ασύλου και η κατάσταση των αιτούντων ασύλο με απορριφθείσα αίτηση στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 203-256.

Πετρινιώτη, Ε., «Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Ο αγώνας της γυναικας*, τ. 43, Ιανουάριος-Ιούνιος, 1990, σελ. 3.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκενές*, ΕΚΚΕ, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.

Ρωμανίδου, Ν., «Άλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα» στο *Δασκαλάκη, Η.*, κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και Θύματα στο κατώφλι των 21ού αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 193-206.

Σεραφειμίδης, Γ., «Το ρίζωμα», «Των προσφύγων οι κοινότητες», «Η προσφυγική Ελλάδα»: Παράμετροι της εγκατάστασης των προσφύγων του 1922 στην Ελλάδα κατά το Μεσοπόλεμο» στο Τομαζ-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 195-219.

Σιταρόπουλος, Ν. & Σακελλαροπούλου, Ι., «Ζητήματα σχετικά με την υποδοχή και την πρόσβαση αιτούντων ασύλο στη διαδικασία ασύλου», *Νομικό Βήμα*, 50, τ. 8, Σεπτέμβριος 2002, σ. 1598-1603.

Σιταρόπουλος, Ν. και Σακελλαροπούλου, Ι., «Προτάσεις για την προώθηση ενός σύγχρονου αποτελεσματικού πλαισίου

προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 14, 2002, σ. 455-469.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η νομική προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα- Τα σχετικά διαπλεκόμενα νομικά πλαίσια και ο ρόλος τους στη σύγχρονη ελληνική πρακτική», *Νομικό Βήμα*, 45, 1997, σελ. 910-924.

Σιταρόπουλος, Ν., «Σύγχρονο ελληνικό προσφυγικό νομοθετικό πλαίσιο και πράξη με ειδική αναφορά στις δυνατότητες ενεργοποίησης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο», *Υπεράσπιση*, 1998, σ. 981-996.

Σιταρόπουλος, Ν., «Το καθεστώς προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα-Σχετικά ζητήματα και προτάσεις», *ΕΕΔΑ, Έκθεση 2001*, 2002, σ. 169-177.

Σταύρου, Σ., «Ο νόμος 1975/1991 για τον έλεγχο των αλλοδαπών κάτω από το πρίσμα των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, του πρόσφυγα και του μετανάστη», *Νομικό Βήμα*, 40, σ. 959-968.

Σώτου, Μ. – Τοπαλίδου, Α. «Μεταναστευτική πολιτική και αίτηση ασύλου: Διαδικασίες ένταξης ή περιθωριοποίησης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα;» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 307-367.

Τάτσης, Ν., «Τα κέντρα υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2005, σελ. 115-201.

Τριχοπούλου, «Κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την εγκατάσταση των προσφύγων και παλιννοστούντων στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 26, 1992, σελ. 121-128.

Υπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, Για λίγη ζεστασιά / Ένταξη των προσφύγων στην Ευρώπη, 1998.

‘Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Επετηρίδα Δικαιών Προσφύγων και Αλλοδαπών.

‘Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Επήσια έκθεση για την προστασία των προσφύγων στην Ελλάδα 1999, Αθήνα, 2000.

Φεραλδή, Ε., «Πρόσφυγες-μετανάστες», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 213-216.

Χλέπας, Ν.-Κ., «Το νομικό πλαίσιο για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2005, σελ. 77-11.

Ξενόγλωσση

Black, R., *Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece. A preliminary report of research on Iranian and Iraqi Refugees in greater Athens*, London, Department of Geography, King's College, Occasional Papers, 33, 1992.

Black, R., “Asylum policy and the marginalisation of refugees in Greece”, in Gould, W.T.S. & Findlay, A.M. (eds.) *Population Migration and the Changing World Order*, J. Wiley & Sons, Chichester, 1994, pp. 145-160.

Black, R., “Livelihoods under stress: a case study of refugee vulnerability in Greece”, *Journal of Refugee Studies*, vol. 7, 4, 1994, pp. 360-377.

Emke-Pouloupou, I., “Immigrants and refugees in Greece. Statistical evaluation and causes of entry in the country”, in Emke-Pouloupou, I. et al, *International Migration to Northern Mediterranean countries, the cases of Greece, Spain and Italy*, Universita di Pisa, Dipartimento di statistica e matematica Applicata all' Economia, 1991, pp. 3-46.

- Mestheneos, E.**, *The protection of human rights of refugees and foreigners in Greece*, Athens, 1989 (Αδημοσίευτο).
- Mestheneos, E.**, *A Report of Education, Employment and Living Conditions of Refugees in Greece and Possibilities for Self-employment*, UNHCR, Athens, 1988, (Αδημοσίευτο).
- Papadimitriou, P. & Papageorgiou I.**, "The New "Dubliners": Implementation of European Council Regulation 343/2003 (Dublin-II) by the Greek Authorities", *Journal of Refugee Studies*, vol. 18, no 3, 2005, pp. 299-318.
- Papadopoulou, O.**, "Le statut des réfugiés en Grèce", *European review of public law*, 7, 1995.
- Papassiopi-Passia, Z.**, "The legal condition of refugees in Greece", *Revue Hellénique de Droit International*, 47, 1994.
- Petronoti, M.**, "Culture as resistance. The transformation of Eritrean refugees' rootlessness", in Vgenopoulos, C. (ed.) *Population movements and development*, Papazisis, Athens, 2000, pp. 45-53.
- Petronoti, M.**, "Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices" in Jambresic Kirin et al (eds..) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.
- Sitaropoulos, N.**, "Modern Greek asylum policy and practice in the context of the relevant European developments", *Journal of Refugee Studies*, 13, 2000, pp. 105-117.
- Sitaropoulos, N.**, "Refugee welfare in Greece: towards a remodeling of the responsibility-shifting paradigm?", *Critical social policy*, 22, 2002, pp. 436-455.
- Sitaropoulos, N.**, "Refugee: a legal definition in search of a principled interpretation by domestic fora", *Revue Hellénique de Droit International*, 52, 1999, pp. 151-190.
- Skordas, A.**, "The new refugee legislation in Greece", *International Journal of refugee law*, vol 11, 4, 1999, pp. 678-701.

- Skordas, A. & Sitaropoulos, N.**, "Why Greece is not a Safe Host Country for Refugees", *International Journal of refugee law*, vol. 16, 1, 2004, pp. 25-52.
- Stavropoulou, M.**, "Refugee law in Greece", *International Journal of Refugee Law*, 6, 1, 1994, pp. 53-62.
- Vergeti, M.**, "Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.
- Vidali, M.**, "Living in a policy vacuum. The plight of Albanian Immigrants in Greece", *Central Europe Review*, 1, 1999, p. 21.
- Voutira, E.**, "Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.
- Zetter, R.** (ed.) "The Odyssey of Pontic Greeks", *Journal of Refugee Studies*, Special issue, 4, 4, 1991.

4. Διαστάσεις ενσωμάτωσης και κοινωνικός αποκλεισμός

4.1. Οικονομική ενσωμάτωση

Ελληνόγλωση

Baldwin-Edwards, M., «Αγορές εργασίας της Ν. Ευρώπης: δομικές και λειτουργικές αναλύσεις», *Εργασία 2002*, ΙΑΠΑΔ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2002, σελ. 157-174.

Baldwin-Edwards, M., «Κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση: Συγκριτική ανάλυση στον ευρωπαϊκό Νότο», στο Πετρινιώτη, Ξ. & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σελ. 191-198.

Βαϊού, Ν & Χατζημιχάλης, Κ., *Με τη ραπτομηχανή στην κονζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άτυπη εργασία*, Εξάντας, Αθήνα, 1997.

- Βγενόπουλος, Κ.,** *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998.
- Γαρδικλής, Χ.,** «Επαγγελματική κατάρτιση αλλοδαπών στην Ελλάδα», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 63-66.
- Γλυτσός, Ν.,** *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος των αιώνα και δυνατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, 1993.
- Δεληγιάννης, Α.,** «Οι ιδιαιτερότητες στην απασχόληση των προσφύγων», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 67-72.
- Δημούλας Κ.,** Παπαδοπούλου Δ., Μπουκουβάλας Κ., «Μορφές Κοινωνικής Ένταξης των Οικονομικών Μεταναστών στη Περιφέρεια Αττικής», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-Α.Δ.Ε.Δ.Υ.(ΙΝΕ), *Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας*, Τεύχος 115, Μάρτιος 2005.
- Έμκε-Πουλοπούλου, Ή.,** *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.
- Ι.Π.Ο.Δ.Ε.,** *Ένταξη των μεταναστών*, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο, 2001, Αθήνα, 2002.
- Ιωακείμογλου, Η.,** «Οι μετανάστες και η απασχόληση» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 81-94.
- Ιωσηφίδης, Θ.,** «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 227-246.
- Καβουνίδη, Τ. – Γναρδέλλης, Χ. – Αλεξιάς, Α.,** *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Παραπηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική Πληροφορική ΑΕ, Αθήνα, 2004.

Καμπέρης, Ν., «Αλλοδαποί εργάτες στον ελληνικό αγροτικό χώρο. Πραγματικότητες, ιδεολογίες και νοοτροπίες» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 413-456.

Κανταράκη, Μ., «Γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 581-588.

Καρασαββόγλου, Α., «Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας», στο Ναξάκης, Χ. & Χλέτσος, Μ., *Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 195-218.

Καρασαββόγλου, Α., «Ο ρόλος των μεταναστών στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας», *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, τ. 26, 2002, σελ. 6-16.

Κασιμάτη, Κ., «Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων)» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 353-412.

Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικοί πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες: Κοινωνική και οικονομική ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Κασιμάτη, Κ., *Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική Ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο και ΓΓΑΕ, 1993.

Κάτσικας, Χ., «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 444-454.

Κατσορίδας, Δ., *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα, Ίαμος, Αθήνα, 1994.*

Κατσορίδας, Δ., «Οι ξένοι εργάτες στην Ελλάδα», *Ένημερωτικό δελτίο ΙΝΕ/ΓΣΕΕ*, 4-5, 1991, σ. 29-35.

Κατσορίδας, Δ., *Αλλοδαποί εργαζόμενοι στην Ελλάδα και οι συνθήκες διαβίωσής τους*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1996 (αδημοσίευτο).

Κοινοπραξία ΚΕΔΟΑ & ΙΑΒΑΣ, *Μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα*, Αθήνα, 1994 (αδημοσίευτο).

Κόντης, Α., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας», στο Καζάκος, Π. & Λιαργκόβας, Π., (επ.) *Μεταρρύθμιση και οικονομική συνεργασία στη ΝΑ Ευρώπη*, Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ. 293-329.

Κόντης, Α., «Ημεδαπό και αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην ελληνική αγορά εργασίας», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 509-533.

Κόντης, Α., «Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 177-220.

Κουτσούμπας, Χ., «Η απασχόληση των αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση ΙΚΑ Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου*, 19/226, 1985, σελ. 945-966.

Λάζος, Γ., «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορισμένες σημαντικές κοινωνικές και λογικο-συναισθηματικές συντεταγμένες» στο Δημητρίου, Σ. (επ.) *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 79-98.

Λιανός, Θ., *Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση*, ΚΕΠΕ, Μελέτη 51, Αθήνα, 2003.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας», *Νέες μορφές απασχόλησης και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, ΙΝΕ ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1992.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1993.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα, Πρώτες διαποστώσεις», *INE Ενημερωτικό δελτίο*, τ. 12-13, 1992, σελ. 37-44.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μορφές διεθνοποίησης και ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, 2003, σελ. 283-307.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών και επιπτώσεις στην ελληνική αγορά εργασίας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, EKEM, Αθήνα, 1998, σελ. 73-76.

Λυμπεράκη, Α. & Πελαγίδης, Θ., *O «φόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Πόλις, Αθήνα, 2000.

Μάρκοβα, Ε., «Η παρουσία των Βουλγάρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 247-276.

Παπαθεοδοσίου, Θ., *Η Ένταξη των Παλιννοστούντων Ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας*, ΥΠΕΠΘ/ΙΤΕ, Αθήνα, 1994.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκευές*, EKKE, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.

Σταυροπούλου, Μ., «Ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ιδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, 1994, σελ. 217-220.

Σώτου, Μ. – Τοπαλίδου, Α., «Μεταναστευτική πολιτική και αίτηση ασύλου: Διαδικασίες ένταξης ή περιθωριοποίησης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα;» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 307-367.

Φακιολάς, Ρ., «Άλλοδαποί απασχολούμενοι στην Ελλάδα», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 12 Ιουλίου 1990.

Φακιολάς, Ρ., «Απασχόληση ξένων και ανεργία στην Ελλάδα», *Επιλογή*, 1994, σελ. 3-15.

Χατζηβαρνάβα, Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Ψημένος, Ι., «Έργασία και ρατσισμός: Κοινωνική διαχείριση και μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό» στο Κασιμάτη, Κ. (επ.) *Φαινόμενα Κοινωνικής Παθογένειας σε Ομάδες Κοινωνικού Αποκλεισμού*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ-ΓΓΑΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 64-88.

Ψημένος, Ι., «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 95-127.

Ξενόγλωσση

Anderson, B., *Doing the Dirty Work? The global Politics of Domestic Labour*, Zed Books, London, 2000, ch. 4.

Baldwin-Edwards, M., Southern European labor markets and immigration: a structural and functional analysis, *MMO, WP 5, November 2002*.

Fakiolas, R., “Preventing racism in the workplace in Greece”, *WP/95*, Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 1995.

Fakiolas, R., “Migration and unregistered labour in the Greek economy” in King et al (eds.) *Eldorado or fortress?*

Migration in Southern Europe, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 57-78.

Fragouli-Papantonio, M., "Modes of Insertion in the labour Market: The case of Greece.", *Metropolis International Workshop Proceedings*, Lisbon: Luso-American Development Foundation, pp. 121-140.

Halkos, G. & Salamouris, D., "Socioeconomic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles of entry into the Greek labor market", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, σελ. 519-534.

Iosifides, T. & King, R., "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation" in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds..) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.

Iosifides, T., "Immigrants in the Athens Labor Market: A Comparative Survey of Albanians, Egyptians and Filipinos" in King R. & Black, R. (eds..), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 26-50.

Iosifides, T-King, R., "Recent Immigration to Southern Europe: the socioeconomic and labour market context", *Journal of area studies*, Special issue on Southern Europe in Transition, 9, pp. 70-94.

Kassimis, C. & Papadopoulos A., "The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy & society", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, no1, January 2005, pp. 99-127.

Lavrentiadou M., "Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique", *Villes en Parallèle*, No 32-33-34, Décembre 2001.

Lazaridis, G. & Romaniszyn, K., "Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis", *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.

- Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L.**, "Illegal Immigration and the Local labour Markets: The Case of Northern Greece", *International Migration*, 34, 3, 1996, pp. 449-483, London, 2000, ch. 4.
- Lyberaki, A & Maroukis, T.**, "Supply of and Demand for Immigrant labour: Albanians in Athens and emilia Romagna", WP for the IBEU project coordinated by ELIAMEP, 2004.
- Markova, E. and Sarris A.**, "Earnings Performance of Bulgarian Illegal and Legalized Immigrants in Greece". Discussion Paper No.32, 2002, University of Athens, Faculty of Economics.
- Markova, E. and Sarris A.**, "Remitting and Saving Behaviour of Bulgarian Immigrants in Greece". Discussion Paper No:34, University of Athens, Faculty of Economics, 2002.
- Markova, E & Sarris, A.**, "The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market", *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.
- Markova, E.**, "Legal Status and Migrant Economic Performance - The Case of Bulgarians in Spain and Greece" in S. Dimitrova and S. Katsikas (eds...), *Mirroring Europe: Bulgaria, Past, Present and Future*. Published by SSEES, UCL: London, 2005.
- Papageorgiou, V.**, "The experience of paid domestic work in the context of Albanian migration in Greece", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Petracou, E. and Dimitracopoulos, I.**, "Employment and Discrimination in Greece", Raxen, EUMC, www.eumc.eu.int., 2002.
- Reyneri, E.**, *Migrants in irregular employment in the mediterranean countries of the European Union*, International Migration papers no 41, ILO, Geneva, 2001.

Romaniszyn, K., "The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.

Sarris, A. & Zografakis, A., "A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy", *Journal of Population Economics*, 12, 1, 1999, pp. 155-182.

Tastsoglou, E. - Hadjikonstanti, I., "Never outside the labour market, but always outsiders: female migrant workers in Greece", in Tastsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 189-220.

4.2. Κοινωνική ενσωμάτωση

4.2.1. Γενικά

Ελληνόγλωση

Αλεξιάς, Α., «Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης – Μια εμπειρική μελέτη των διαδικασιών ελέγχου» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 255-286.

Αντωνίου, Π., «Το αρμενικό όραμα της επιστροφής. Μνήμη προσανατολισμένη στο μέλλον» στο Μπενβενίστε, P. & Παραδέλλης, Θ. *Διαδρομές και τόποι μνήμης*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1999, σελ. 115-126.

Βαϊου, Ν & Χατζημιχάλης, Κ., *Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άπων εργασία.*, Εξάντας, Αθήνα, 1997.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή

τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 305-327.

Βέικου, Χ., «Ζώντας ανάμεσα σε άλλους. Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού», στο Καυτανζόγλου, Ρ. και Πετρονώτη, Μ., *Όρια και περιθώρια. Εντάξεις και αποκλεισμοί*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 131-150.

Γαλάνης, Γ., «Ελληνική κοινωνία και μετανάστευση. Απόφεις Ελλήνων για Αλβανούς μετανάστες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 223-270.

Γαλάνης, Κ., «Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς στην Ελλάδα», *Επιστημονική Επετηρίδα των παιδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 6, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 1993.

Δημουλάς, Κ., «Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 245-290.

Ι.Π.Ο.Δ.Ε., *Ένταξη των μεταναστών, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο, 2001*, Αθήνα, 2002.

Καβουνίδη, Τ. – Γναρδέλλης, Χ. – Αλεξιάς, Α., *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Παραπηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική Πληροφορική ΑΕ, Αθήνα, 2004.

Καμενίδης, Χ.Θ., *Η εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα κατά περιφέρεια, νομό, δήμο και οικοικότητα*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2002.

Κασιμάτη, Κ., «Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων)»

στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 353-412.

Κασιμάτη, Κ., «*Μετανάστες και ελληνική πολιτική*. Πόντιοι από την πρώην ΕΣΣΔ», στο Κατσέλη, Λ., & Πελαγίδης, Θ., *Για μια Ευρώπη των κοινωνικών δικαιωμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σελ. 126-130.

Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικοί πρόσφρυγες από τις ανατολικές χώρες: Κοινωνική και οικονομική ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΚΕΚΜΟΚΟΠ & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Κασιμάτη, Κ., *Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο και ΓΓΑΕ, 1993.

Κατρούγκαλος, Γ., «*Τα κοινωνικά δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών*», στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ.69-88.

Κατσορίδας, Δ., *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα, Ίαμος*, Αθήνα, 1994.

Κούλιαρη, Α., *Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*, Παρατηρητής, 1997.

Λαζαρίδου, Γ., «*Μετανάστριες στην Ελλάδα – Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία – μια επιτόπια μελέτη*», στο Βωβού, Σ., Μπορμόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ.47-75.

Λαυρεντιάδου, Μ., *Να φεύγεις και να Ριζώνεις. Η εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στη Θράκη και στην Αθήνα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2006 (υπό έκδοση).

Λαυρεντιάδου, Μ., *Πόλη και Μετανάστευση: θεωρητικές προσεγγίσεις, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και της Διασποράς*,

Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006 (υπό έκδοση).

Μαρβάκης, Α., «Κοινωνική ένταξη ή κοινωνικό απαρτχάιντ;», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 88-120.

Μαριαμπά, Κ., «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και την Ιταλία», *Balkan Review*, τ. 8-9, 1996, σελ. 34-43.

Μπίμπου-Νάκου, Ι & Χαρίτου-Φατούρου, Μ., «Ομάδα αυτοβοήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.

Μπράμος, Γ., «Απ' το χιόνι», «Μιρουπάφσιμ», «Από την άκρη της πόλης»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.

Νικολινάκος, Μ., «Η ροπή προς μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών εργατών», *Νέα Οικονομία*, 18, 1964.

Παπαδοπούλου, Δ., «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το παράδειγμα της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 291-352.

Παύλου, Μ., «Οι Μετανάστες «σαν κι εμάς»: Όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 39-87.

Παύλου, Μ., «Οι λαθρέμποροι του φόβου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.

Πετράκου, Η., «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία», στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 31-56.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκενές*, ΕΚΚΕ, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.

Σταυροπούλου, Μ., «Ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *H προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. H διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ιδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, 1994, σελ. 217-220.

Τζωρτζούπουλον, Μ., «Στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα» στο Τεπέρογλου, Α.κ.ά. Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 169-194.

Τριχοπούλου, Α. κ.ά., «Παλιννόστηση και φτώχεια. Η περίπτωση των επαναπατρισθέντων πολιτικών προσφύγων», *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 83/84, 1989- 1990, σελ. 275-292.

Τσακίρης, Κ., «Πόντιοι Παλιννόστησες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., *Διαστάσεις των κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. *Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, Για λίγη ζεστασιά /Ένταξη των προσφύγων στην Ευρώπη*, 1998.

Ψημμένος, Ι., *Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: Η*

δημιουργία νέων κοινωνικών χώρων, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, ΕΚΠΑ, 1999.

Ψημένος, Ι., «Ερμηνείες μετανάστευσης, προσδοκίες και ταυτότητες των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 123-156.

Ψημένος, Ι., *Μετανάστευση και κοινωνική πρόνοια*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002.

Ξενόγλωσση

Baldwin-Edwards, M., “Immigration and the welfare state: a European challenge to American mythology”, MMO, WP 4 November 2002.

Black, R., “Livelihoods under stress: a case study of refugee vulnerability in Greece”, *Journal of Refugee Studies*, vol. 7, 4, 1994, pp. 360-377.

Glytsos, N., “Stepping from illegality to legality and advancing towards integration: the case of immigrants in Greece” *International Migration Review*, vol. 39, no 4, 2005, pp. 819-841.

Halkos, G. & Salamouris, D., “Socioeconomic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles of entry into the Greek labor market”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, σελ. 519-534.

Hatziprokopiou, P., “Immigrants’ integration and social change: Greece as a multicultural society”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Hatziprokopiou, P., “Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation”,

Journal of Ethnic and Migration Studies, vol. 29, no 6, Nov. 2003, σελ. 1033-1057.

Iosifides, T., Kontis, A., Lavrentiadou, M., Petrakou, E., “Forms of social capital and incorporation of Albanian Immigrants in Greece”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (υπό δημοσίευση).

Karakatsanis, N. M., Swarts, J., “Migrant women, domestic work and the sex trade in Greece-A snapshot of migrant policy in the making”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 239-270.

Kassimis, Ch. & Papadopoulos A., “The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy & society”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, no1, January 2005, pp. 99-127.

King, R. et al, “The International Migration Turnaround in southern Europe”, in King R. & Black, R. (eds.), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 1-25.

Lavrentiadou M., “Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique”, *Villes en Parallèle*, No 32-33-34, Décembre 2001.

Lavrentiadou M., “L'installation des Grecs Pontiques de l'ex-URSS ou comment habiter Iasmos, un village pluriculturel de la Thrace grecque”, στο Yves Luginbühl (dir.), *Nouvelles Ruralités, Nouvelles Urbanités en Europe (Καινούργιες υπαιθριότητες, καινούργιες αστικότητες στην Ευρώπη)*, Éditions Peter Lang, 2006. (υπό δημοσίευση) p.36-39.

Lavrentiadou M., “La mobilité résidentielle des Grecs pontiques en Thrace”, στο Haumont A., Lassave P. (sous la dir.), *Mégalopoles et périphéries dans les espaces ruraux et périurbains*, Editions L'Harmattan, Paris, 2001, p. 75-85.

Lavrentiadou M., “Le déracinement des Grecs des pays de l'ex-URSS et leur installation en Grèce: les moteurs du dernier

flux migratoire des Grecs pontiques et les enjeux de leur retour”, στο *Arméniens et Grecs en diaspora*, Collection Hellénisme contemporain, École Française d’Athènes, Athènes, 2006. (υπό δημοσίευση).

Lavrentiadou M., *L'installation des Grecs pontiques de l'ex-URSS en Thrace et à Athènes: voyage et enracinement*, Thèse de doctorat, Université Paris X-Nanterre, juillet 2002.

Lazaridis, G. & Romaniszyn, K., “Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis”, *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.

Markova, E & Sarris, A., “The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market”, *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.

Mavrodi, G., “‘Europeanising’ national immigration policy: the case of Greece”, WP no 8, Center on Migration, Citizenship and Development, 2005.

Psimmenos, I. & Kassimati, K., “Immigration control pathways: organizational structure and work values of Greek welfare officers”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29, 2, 2003, pp. 337-371.

Ribas Mateos, N., “Old Communities, excluded women and change in Western Thrace”, *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 119-150.

Romaniszyn, K., “The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens”, *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.

Tsoukala, A., “The Perception of the “Other” and the Integration of Immigrants in Greece” in A. Geddes and A. Favell (eds..) *The Politics of Belonging: Migrants and Minorities in Contemporary Europe*. Aldershot, Ashgate, 1999.

Vergeti, M., “Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.

4.2.2. Εγκληματικότητα και «εγκληματοποίηση» των μεταναστών

Ελληνόγλωση

Ανδριανόπουλος, Π., «Πρόσφυγες και μετανάστες: ζητήματα δημόσιας ασφαλείας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 83-92.

Baldwin-Edwards, M., «Εγκληματικότητα και μετανάστευση: μύθοι και πραγματικότητες», *Αστυνομική επιθεώρηση*, Ιούλιος-Αύγουστος, 2001, σ. 440-444.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Κανταράκη, Μ., «Γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 581-588.

Καρύδης, Β., «Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Μύθος και πραγματικότητα.», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 143-151.

Καρύδης, Β., *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996.

Καρύδης, Β., «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα;» στο Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ. και Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 74.

Καρύδης, Β., «Ο φόβος της Εγκληματικότητας στην Αθήνα και η κατασκευή του στερεότυπου του επικίνδυνου Αλβανού», *Χρονικά*, 5, Εργαστήριο εγκληματολογίας, Νομική Σχολή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 1992.

Καρύδης, Β., «Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς: Έγκλημα και μετανάστευση» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και*

ιδιότητα των πολίτη., Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 205-232.

Καρύδης, Β., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1996.

Καρύδης, Γ., «Μετανάστευση και Έγκλημα» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ. 287-301.

Κωνσταντινίδου, Χ., «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο Κουκουτσάκη, Α. *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141.

Λάζος, Γ., *Πορνεία και διεθνική σωματευμορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Λάζος, Γ., *Πορνεία και διεθνική σωματευμορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Συκιώτου-Ανδρουλάκη, Α., «Εγκληματικότητα προσφύγων και μεταναστών», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, EKEM, Αθήνα, 1998, σελ. 103-114.

Τσουκαλά, Α., *Μετανάστευση και εγκληματικότητα στην Ευρώπη, Σάκκουλας*, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

Ξενόγλωσση

Emke-Poulopoulos, I., “Trafficking in women and girls for the sex trade: the sex trade”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 271-307.

Karydis, V., “Criminality of Migrants in Greece: Issues of Policy and Theory”, in Palida, S., *Immigrant Delinquency. Social*

construction of Deviant Behavior and Criminality of Immigrants in Europe, COST A2 EC, Brussels, 1996, pp. 225-230.

Karydis, V., "Criminality or criminalisation of Migrants in Greece? An Attempt at Synthesis" in Ruggiero, V. & Taylor I. (eds.), *The New European Criminology. Crime and Social Order in Europe*, Routledge, London & New York, 1998, pp. 350-367.

Karydis, V., "The fear of crime in Athens and the construction of the "dangerous Albanian" stereotype", *Chronica*, 5, 1992.

Karyotis, G., "Irregular Migration in Greece: Sacrificing Xe-nios Zeus on the Altar", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicOb-servatory.

4.2.3. Η δεύτερη γενιά

Ελληνόγλωση

Δαμανάκης, Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα, 1997.

Έμκε-Πουλοπούλου Ή., «Εργασία, επαιτεία και σεξουαλική εκμετάλλευση της δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα» στο Τσομπάνογλου Γ., Κορρές Γ., Γιαννοπούλου Γ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 103-144.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Προβλήματα μετανάστευσης-παλιννόστησης*, IMEO/ΕΔΗΜ, Αθήνα, 1986.

I.P.O.D.E., *Ένταξη των μεταναστών, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο, 2001*, Αθήνα, 2002.

Κασιμάτη, Κ., *Μετανάστευση-παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, EKKE, Αθήνα, 1984.

Κάτσικας, Χ., «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων

από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.444-454.

Κοντογιάννη, Χ., κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σ. 107-114.

Κοντογιάννη, Χ., «Κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα των μεταναστών» στο Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση.*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 209-212.

Κοτσιώνης, Π., «Η προβληματική της μετανάστευσης και της παλιννόστησης στη χώρα μας από εκπαιδευτική σκοπιά», *Διαβάζω*, 285, 1992, σ. 38-51.

Μάρκου, Γ., «Προβλήματα σχολικής ένταξης παλιννοστούντων μαθητών», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σελ. 132-168.

Μαυρομάτης, Γ. & Τσιτσελίκης, Κ., «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακτικές», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδότητα του πολίτη.*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 121-140.

Μουσούρου, Λ., «Παιδιά παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο ελληνικό σχολείο», στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 211-244.

Μπόμπας, Λ., *Για την εκπαίδευση των αλλοδαπών παιδιών στην Ελλάδα*, Φολόη, Αθήνα, 1994.

Μπράμιος, Γ., «Απ' το χιόνι», «Μιρουπάφσιμ», «Από την άκρη της πόλης»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., 2003, «Διαστάσεις της εκπαίδευσης και μετανάστευσης: η ελληνική περίπτωση», *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική*, (υπό έκδοση στο τεύχος Ιανουαρίου 2004).

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., *Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα, Ελλάδος, Τόμος ΙΙ, Αθήνα, 2003.

Σιταρόπουλος, Ν., *Το δικαίωμα οικογενειακής ενότητας και επανένωσης αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα υποδοχής: Διαστάσεις διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου*, Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Επίσησια έκθεση, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 2001, σελ. 281-310.

Σωτηριάδου, Α., «Η εκπαίδευση και πολιτισμική ανάπτυξη των αποδήμων. Η περίπτωση των γυναικών», στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «*Εμείς* και οι «άλλοι»: Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σ. 287-301.

Τζωρτζούπουλος, Μ., «Η νεολαία των Ποντίων: Ζητήματα κοινωνικής ενοωμάτωσης» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «*Εμείς* και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 317-338.

ΥΠΕΠΘ-UNESCO, *Σχολική επανένταξη παλινοστούντων μαθητών: Προβλήματα και προοπτικές*, Αθήνα, 1984.

Ξενόγλωσση

Papandreou, P., "Ambivalent Immigration policies, uncertain outcomes: Children of Immigrants in Greece at the cross-roads", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Tressou, E & Mitakidou, C., "Educating Pontian immigrants in Greece: Successes and failures' in Swadener, EB & Bloch MN (eds.) *Early education and development*, 8/3, 1997.

4.2.4. Ο ρόλος του δημόσιου λόγου και της κοινωνίας των πολιτών

Ελληνόγλωσση

Κούλιαρη, Α., *Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*, Παραπτηρής, 1997.

Κοντογιάννη, Χ., «Κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα των μεταναστών» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*., Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 209-212.

Κωνσταντινίδου, Χ., «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο Κουκουτσάκη, Α. *Εικόνες εγκλήματος.*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141.

Παύλου, Μ., «Οι Μετανάστες «σαν κι εμάς»: Όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 39-87.

Παύλου, Μ., «Οι λαθρέμποροι του φόρου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρούνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.

Πετρονώτη, Μ., «Η φιλανθρωπία και η αρωγή ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού», *Ο Πολίτης*, 22, 1996, σελ. 43-45, ανοδημοσίευση στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ., 163-168.

Σταυροπούλου, Μ., «Ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος,

Χ & Συκιώτου, Α., *H προσπασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα, 1994, σελ. 217-220.

Τοπάλη, Π., «Εκεί ηρωίδα, εδώ φιλιππινέζα: Γυναικεία μετανάστευση και εργασία στο δημόσιο λόγο», *Σύγχρονα θέματα*, 88, 2005, σελ. 72-83.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Οι άλλοι ανάμεσά μας-ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 488-498.

Τσουκαλά, Α., Μετανάστευση και εγκληματικότητα στην Ευρώπη, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

Ξενόγλωσση

Droukas, E., “Albanians in the Greek Informal Economy”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.

Mikrakis, A & Triandafyllidou, A., “Greece: The “Others” Within”, *Social Science Information*, 33, 4, 1994, pp. 787-805

Triandafyllidou, A., & Mikrakis, A., “A Ghost Wanders Through the Capital”, in Baumgartl, B. & Favell, A., *New Xenophobia in Europe*, Kluwer Law International, London, 1995, pp. 164-179.

Triandafyllidou, A., “Greece” inter Wal. J. (ed.) *Racism and cultural diversity in the Mass Media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*, Vienna, EUMC, February 2002, pp. 149-172.

Triandafyllidou, A., “Racists? Us? Are you joking? The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and Italy” in King et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.

Triandafyllidou, A., “The Political Discourse on Immigration in Southern Europe: A Critical Analysis”, *Journal of Commu-*

nity and Applied Social Psychology, Special Issue on Challenging Identities, 10, 5, 2000, pp. 373-389.

4.3. Πολιτική ενσωμάτωση

4.3.1. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική

α) Νομοθετικό πλαίσιο

Ελληνόγλωσση

Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ. 23-68.

Βαρβιτσιώτης, Ι., *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*, έκδοση Κοινοβουλευτικής Ομάδας ΕΛΚΕΔ στο Ευρωκοινοβούλιο, 2006.

Βέικου, Μ., «Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 113-128.

Γεωργούλας, Σ., «Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα τον εικοστό αιώνα – μια ιστορική, κριτική οπτική» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, 2003, σελ. 91-122.

Γεωργούλας, Σ., «Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παροσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 199-226.

ΕΕΙΔΔ, *Το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1995.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *H μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

I.P.O.D.E., *Ένταξη των μεταναστών*, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο, 2001, Αθήνα, 2002.

Ιωάννου, Ν., «Ελληνική μεταναστευτική πολιτική στην Ε.Ε. και στο Συμβούλιο της Ευρώπης» στο Κασμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. H περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 271-282.

Καπλάνι, Γκ., *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Λιβάνης, Αθήνα, 2006.

Καρύδης, Β., *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996.

Καρύδης, Β., «Το νέο σχέδιο Νόμου για τη μεταναστευτική πολιτική ή Όδινεν όρος και έτεκε μύν», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σελ. 1126-1129.

Καρύδης, Γ., «Μετανάστευση και Έγκλημα» στο Αμίτοις, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διασπάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 287-301.

Κατσορίδας, Δ., *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα*, Ίαμος, Αθήνα, 1994.

Κατσορίδας, Δ. & Καψάλης, Α., «Σύγχρονη ελληνική μεταναστευτική πολιτική: περιεχόμενο και αποτέλεσμα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σ.13-33.

Κατσορίδας, Δ., κ.ά. Οι νέες προκλήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2003.

Καψάλης, Α. & Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., *Μεταναστευτική Πολιτική και Δικαιώματα των Μεταναστών*, Μελέτες INE/ΓΣΕΕ, νο 22, 2005.

Κολλιάς, Γ. και Κατσορίδας, Δ., «Άλλοδαποί εργαζόμενοι: Ένταξη ή καταστολή», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, 48, 2000.

Κούρτοβικ, Ι., «Μετανάστες: ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στη νομιμότητα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 163-198.

- Κούρτοβικ, Ι.**, «Οι ποινικές διαδικασίες ως μοχλός διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 153-162.
- Κούρτοβικ, Ι.**, «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ. 182-193.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Η αναγκαιότητα μιας νέας προσέγγισης των μεταναστών», *Τετράδια του INE*, τ. 24, Ιούλιος, 2003, σ. 5-12.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Μορφές διεθνοποίησης και ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, 2003, σελ. 283-307.
- Μαρβάκης, Α.**, «Κοινωνική ένταξη ή κοινωνικό απαρτχάιντ;», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 88-120.
- Μονάμπα Τοιμπάντι Φρεντερίκ**, «Ημιτελής νομιμοποίηση, όξυνση των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά και νέες προοπτικές για τους μετανάστες μέσω της ενσωμάτωσης των Κοινωνικών Οδηγιών», *Immigration Policy and Immigrant Rights, Studies No. 22 No. 2*, 2005, σελ. 11-27.
- Μουσούρου, Λ.**, *Από τους γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν*, Gutenberg, Αθήνα, 1993.
- Παπαδοπούλου, Τ.**, «Θεσμικές καινοτομίες στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης», Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση συνταγματικής Θεωρίας και Πρᾶξης, τ. 4, 2002.
- Παπασιώπη-Πασιά, Ζ.**, *Βασικοί νόμοι δικαίου καταστάσεως αλλοδαπών. Είσοδος, έξοδος, εργασία, απέλαση και εγκατάσταση αλλοδαπών στην Ελλάδα*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.
- Παπασιώπη-Πασιά, Ζ.**, *Δίκαιο Καταστάσεως Αλλοδαπών*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Τα δικαιώματα των αλλοδαπών όπως πηγάζουν από το ν. 1975/1991*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1995.

Παπαφιλίππου, Δ., «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η προστασία των προσφύγων και των μεταναστών», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 423-432.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η αβεβαιότητα της αρχής της 'δίκαιης μεταχείρισης' των αλλοδαπών μεταναστών εργαζομένων στο υπό εξέλιξη ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο.» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 253-266.

Σιταρόπουλος, Ν. και Σακελλαροπούλου, Ι., «Προτάσεις για την προώθηση ενός σύγχρονου αποτελεσματικού πλαισίου προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 14, 2002, σελ. 455-469.

Σιταρόπουλος, Ν., & Σισιλιάνος, Λ., «Το δικαίωμα της νομικής συνδρομής – Βασικές σχετικές ευρωπαϊκές αρχές και μείζονα ζητήματα της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης», *Νομικό Βήμα*, 49, τ. 9, Οκτώβριος 2001, σελ. 1597-1604.

Σιταρόπουλος, Ν., «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Νόμου «Μετανάστευση και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια» με ημερομηνία Μαΐου 2000», *ΕΕΔΑ, Έκθεση 2000*, 2001, σ. 87-99.

Σιταρόπουλος, Ν., *Το δικαίωμα οικογενειακής ενότητας και επανένωσης αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα υποδοχής: Διαστάσεις διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου, Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Επίσια έκθεση, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο*, 2001, σελ. 281-310.

Σταύρου, Σ., «Ο νόμος 1975/1991 για τον έλεγχο των αλλοδαπών κάτω από το πρίσμα των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, του πρόσφυγα και του μετανάστη», *Νομικό Βήμα*, 40, σελ. 959-968.

Σώτου, Μ. – Τοπαλίδου, Α., «Μεταναστευτική πολιτική και αίτηση ασύλου: Διαδικασίες ένταξης ή περιθωριοποίησης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα;» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ. 307-367.

Τούση, Μ., «Ελλάδα και Schengen», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α. *Τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους*, Εστία, Αθήνα, 1994, σελ.194-205.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Η πολιτική μετανάστευσης της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών στο νέο διεθνές περιβάλλον. Κριτικές προσεγγίσεις και προοπτικές βελτίωσης», *Βήμα Διεθνών Σχέσεων*, τ.9, 1999, σελ. 25-32.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση», στο Πετρινιώτη, Ξ & Κουκούλες, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σ. 19-34.

Χατζή, Χ., «Ο αλλοδαπός ως υποκείμενο στην ελληνική έννομη τάξη», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 233-252.

Χλέπας, Α. & Σπυράκος, Δ., *O νόμος 1975/1991 για τους Άλλοδαπούς και το Σύνταγμα*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1992.

Χριστόπουλος, Δ., «Οι μετανάστες στην ελληνική πολιτική κοινότητα», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 338-366.

Ξενόγλωσση

Antoniou, T., “Issues and problems in the Greek law of aliens” in Schermers, H. et al, *Free movement of persons in Europe*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, TMC Asser Institut, 1993, p. 125-153.

Baldwin-Edwards, M., “Implementing the EU anti-discrimination directives in Greece: Between marketization and social exclusion”, MMO, WP 8, Jan. 2006.

- Baldwin-Edwards, M.**, "An analytic commentary on the Greek immigration law", MMO, WP 1, February 2001.
- Baldwin-Edwards, M.**, "Semi-reluctant hosts: Southern Europe's ambivalent response to immigration", MMO WP 3, November 2001.
- Baldwin-Edwards, M.**, "The Greek Regulation: A comparative analysis with the Spanish, Portuguese and Italian Experiences", University of Reading, Centre for Euro-Mediterranean Studies, WP 98/2, April 1998.
- Baldwin-Edwards, M. & Fakiolas, R.**, "Greece: the contours of a fragmented policy response", Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, 1998, pp. 186-204.
- Baldwin-Edwards, M.**, "The Emerging European Immigration Regime: Some Reflections and Implications for Southern Europe", *JCMS*, vol 35 (4), 1997, pp. 497-519.
- Katrougalos, G.**, "The Rights of Foreigners and immigrants in Europe: Recent Trends", *Web Journal of Current Legal Issues*, University of Newcastle, 5, 1995.
- Lazaridis, G.**, "Immigration to Greece: A critical evaluation of Greek policy", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 335-348.
- Lykovardi, K.-Petroula, E.**, "Greece" in Niessen, J., Schibel, Y, Magoni, R. (eds.) *EU and US approaches to the management of immigration*, Brussels, Migration Policy Group, 2003.
- Mavrodi, G.**, "‘Europeanising’ national immigration policy: the case of Greece", WP no 8, Center on Migration, Citizenship and Development, 2005.
- Mestheneos, E.**, *The protection of human rights of refugees and foreigners in Greece*, Athens, 1989 (Αδημοσίευτο).
- Sitaropoulos, N.**, "The New Greek Immigration Law: A step forward?", *Immigration and Nationality Law & Practice*, 15, 4, 2001, pp. 228-234.
- Sitaropoulos, N.**, "The New Legal framework of Alien Immigration in Greece: A Draconian Contribution to Europe's

Unification”, *Immigration and Nationality Law & Practice*, 6, 3, 1992, pp. 89-96.

Skordas, A., “The New Immigration law in Greece. Modernization on the wrong track.” *European journal of migration and law*, 4, 2002, pp. 23-48.

Triandafyllidou, A., “Greek Immigration policy: Fact or Fiction”, Paper presented at a Conference on the *Contribution of a Changing Greece to the European Union: The Dynamics of a Complex Relationship*, Hellenic Observatory, LSE, 1998 (unpublished).

Triandafyllidou, A., “Greek Migration Policy: A Critical Note”, *Synthesis: Review of Modern Greek Studies*, 1, 1, 1996, pp. 15-22.

β) Εφαρμογή

Ελληνόγλωσση

Αλεξιάς, Α., «Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης – Μια εμπειρική μελέτη των διαδικασιών ελέγχου» στο Αρίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 255-286.

Βέικου, Μ., «Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μια «εκ των έσω» αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής κοινωνικής πραγματικότητας» στο Αρίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ.113-128.

Βεργέτη, Μ., *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, Αφοι Κυριακίδη, Αθήνα, 1999.

Δικαίου, Μ., «Μειονοτικές ομάδες: έρευνα και παρέμβαση στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογία*, 6/2, 1999, σελ. 247-253.

Καρύδης, Β., *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996.

- Κασιμάτη, Κ.**, *Μεταναστευτικές ροές και άτυπες πολιτικές μετανάστευσης*, Αθήνα, Gutenberg, 2003.
- Κατσορίδας, Δ., & Καψάλης, Α.**, «Σύγχρονη ελληνική μεταναστευτική πολιτική: περιεχόμενο και αποτέλεσμα», Τετράδια του INE, τ. 24, 2003, σ. 13-33.
- Καψάλης, Α. & Λιάρδος-Ρυλμόν, Π.**, *Μεταναστευτική Πολιτική και Δικαιώματα των Μεταναστών.*, Μελέτες INE/ΓΣΕΕ, νο 22, 2005.
- Κούρτοβικ, Ι.**, «Μετανάστες: ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στη νομιμότητα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 163-198.
- Μαλκίδης, Φ.**, «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.433-443.
- Μαυρέας, Κ.**, «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96-97/Β-Γ, 1998, σ. 185-218.
- Μουσούρου, Λ.**, *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Gutenberg, Αθήνα, 1991.
- Τσοκίρης, Κ.**, «Πόντιοι Παλινοοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. Α', EKKE, 1999, σελ. 475-490.
- Χατζή, Χ.**, «Ο αλλοδαπός ως υποκείμενο στην ελληνική έννομη τάξη», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 233-252.
- Ψημένος, Ι.**, «Μεταναστευτικός έλεγχος και άτυπες διακριτικές πολιτικές: Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 195-222.

Ξενόγλωσση

- Baldwin-Edwards, M. & Fakiolas, R.**, "Greece: the contours of a fragmented policy response", Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, 1998, pp. 186-204.
- Glytsos, N.**, "Problems and Policies Regarding the Socioeconomic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece", *International Migration*, XXXIII, 2, 1995, pp. 155-176.
- Karydis, V.**, "Migrants as a Political Enterprise: The Greek-Albanian Case", *Chroniques*, 8, 1993, pp. 93-96.
- Kiprianos, P. - Balias, S. - Passas, V.**, "Greek policy towards Immigration and Immigrants", *Social Policy and Administration*, vol. 37, no 2, April 2003, σελ. 148-164.
- Lykovardi, K.-Petroula, E.**, "Greece" in Niessen, J., Schibel, Y, Magoni, R. (eds.) *EU and US* **Karydis, V.**, "Criminality of Migrants in Greece: Issues of Policy and Theory", in Palida, S., *Immigrant Delinquency. Social construction of Deviant Behavior and Criminality of Immigrants in Europe*, COST A2 EC, Brussels, 1996, pp. 225-230.
- Maroukis, T.**, "On racism in Greek Immigration Services", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, LSE, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenic Observatory.
- Petracou, E.**, *Racism and Local Authorities: The case of Roma in Nea Kios*, Case Study for the EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.
- Psimmenos, I. & Kassimati, K.**, "Immigration control pathways: organizational structure and work values of Greek welfare officers", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29, 2, 2003, pp. 337-371.
- Triandafyllidou, A.**, "National Identity and Migration Policy: Immigrants of Greek Descent and Others", *European Journal of Law, Philosophy and Computer Science*, 2, 1998, pp. 213-226.

- Vergeti, M.**, "Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet Union: Problems of Integration in Modern Greece", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.
- Vidali, M.**, "Living in a policy vacuum. The plight of Albanian Immigrants in Greece", *Central Europe Review*, 1, 1999, p.21
- Voutira, E.**, "Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.

γ) Μέτρα

Ελληνόγλωση

- Baldwin-Edwards, M.**, «Κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση: Συγκριτική ανάλυση στον ευρωπαϊκό Νότο», στο Πετρινώτη, Ξ. & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σ. 191-198.
- Ιωσηφίδης, Θ.**, «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 227-246.
- Καβουνίδη, Τ. & Χατζάκη, Λ.**, *Αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για κάρτα προσωρινής παραμονής. Υπηκοότητα, φύλο, χωροθέτηση*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1999.
- Καβουνίδη, Τ.**, «Μετανάστευση, νομιμοποίηση και κοινωνικά δίκτυα» στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 41-50.
- Καβουνίδη, Τ.**, «Η μετανάστευση στην Ελλάδα και η γήρανση του πληθυσμού» στο Κικίλιας, Η., Μπάγκαβος, Π., Τήνιος, Π., Χλέτσος, Μ. (επ.) *Δημογραφική Γήρανση, Αγορά εργασίας και Κοινωνική προστασία: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σελ. 105-114.
- Καβουνίδη, Τ.**, «Οι μετανάστες του πρώτου ελληνικού προγράμματος νομιμοποίησης» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.)

- Noμικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα, Παπαζήσης, Αθήνα, 2001, σελ.91-112.*
- Καβουνίδη, Τ.**, *Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών. Το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2002
- Καπλάνι, Γκ.**, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Λιβάνης, Αθήνα, 2006.
- Κόντης, Α.**, «Νομιμοποίηση παράνομων οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα» στο Πάκος, Θ., (επ.) Διεθνές Συνέδριο «*Η κοινωνία των 2/3*». Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού προβλήματος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σ. 453-485.
- Κόντης, Α.**, «Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών» στο Πελαγίδης, Θ., και Κωνσταντινίδης, Σ. (επ.) *Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα*, εκδ. Παπαζήσης Αθήνα, σελ. 292-324.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Ζητήματα πολιτικής σχετικά με τη νομιμοποίηση αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Τετράδια του INE*, τ. 18-19, Ιούλιος, 2000, σ. 73-86.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών και επιπτώσεις στην ελληνική αγορά εργασίας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 73-76.
- Μάρκοβα, Ε.**, «Η παρουσία των Βουλγάρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 247-276.
- Τριανταφυλλίδου, Α.**, «Η πολιτική μετανάστευσης της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών στο νέο διεθνές περιβάλλον. Κριτικές προσεγγίσεις και προοπτικές βελτίωσης», *Βήμα Διεθνών Σχέσεων*, τ.9, 1999, σελ. 25-32.
- Φακιολάς, Ρ.**, «Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών», *Επιλογή*, 1998, σελ. 228-238.
- Φακιολάς, Ρ.**, «Μετανάστευση», στο Πετρινιώτη, Ξ & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σελ. 19-34.

Φακιολάς, Ρ., «Ανεργία και νομιμοποίηση των οικονομικών μεταναστών», *Τάσεις*, 28 Ιανουαρίου 2000.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση: η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα», στο Πετρινιώτη, Ξ & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, ΙΑΠΑΔ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 2002, σ. 41-51.

Ξενόγλωσση

Baldwin-Edwards, M. & Fakiolas, R., “Greece: the contours of a fragmented policy response”, Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, 1998, pp. 186-204.

Fakiolas, R., “Regularizing undocumented migrants in Greece: procedures and effects”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, pp. 536-561.

Fakiolas, R., *Recent Efforts to regularize Undocumented Immigrants*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions WP/97/40, 1997 (unpublished).

Lazaridis, G. & Payago-Theotoky, I., “Undocumented Migrants in Greece: Issues of Regularization”, *International Migration*, vol. 37, no 4, 1999, pp. 715-740.

Maroukis, T., “On racism in Greek Immigration Services”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Skordas, A., “The regularization of illegal immigrants in Greece” in De Bruycker, P. *Regularizations of Illegal Immigrants in the European Union*, Brussels, Bruylant Publisher, 2000.

4.3.2. Ζητήματα πολιτογράφησης

Ελληνόγλωσση

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Μπαλτσιώτης, Λ., «Ιθαγένεια και πολιτογράφηση στην Ελλάδα της μετανάστευσης: (αντι) φάσεις μιας αδιέξοδης πολιτικής», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 303-337.

Παπαδοπούλου, Δ. Π., «Μετανάστευση, ενσωμάτωση και ιδιότητα του πολίτη: κριτική θεώρηση», *Τετράδια εργασίας*, 1, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και Διασποράς, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παπαζήση, Αθήνα, 2006.

Παύλου Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο: Τσιτσελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ. (επ.), *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ΚΕΜΟ, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003, σελ. 265-308.

Χριστόπουλος, Δ., «Οι μετανάστες στην ελληνική πολιτική κοινότητα», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σ. 338-366.

Χριστόπουλος, Δ., «Το τέλος της εθνικής ομο(ιο)γένειας: παραδοσιακές και νέες μορφές ετερότητας στην Ελλάδα» στο Μαρβάκης, Αθ.-Παρσάνογλου, Δ.-Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 57-80.

Ξενόγλωσση

Gropas, R. & Triandafyllidou, A., “Active civic participation of Immigrants in Greece”, European Research Project ‘Pol-

tis', Oldenburg, 2005, www.uni-oldenburg.de/politiseurope.

Papadopoulou D., "Données démographiques et sociales sur l'immigration grecque en France au XIXe siècle", in Grivaud Gilles (éd.), *La diaspora hellénique en France*, Actes du séminaire organisé à l'Ecole Française d'Athènes (oct. - nov. 1995), EFA, coll.: Champs helléniques modernes et contemporains, 2000, pp. 67-81.

Petronotis, M., "Ethnic Mobilization in Athens. Steps and Initiatives Towards Integration" in Tillie, J. & Roges, A., (eds.) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, Ashgate, 2001, pp. 41-60.

Petronotis, M., *City Template: Athens*. Report Prepared for a European Project on Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities, 1998 (unpublished).

Sampatakou, E-A., "Immigration's Part in the reconfiguration of Citizenship: the Greek case", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, [www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicOb-observatory](http://www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicOb-servatory).

Tzanelli, R., "Not my Flag! Citizenship and nationhood in the margins of Europe (Greece, October 2000/2003)", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 29, no 1, Jan 2006, pp. 27-49.

4.4. Πολιτισμικά ζητήματα

Ελληνόγλωση

Αντωνίου, Π., «Η κατασκευή της Ελληνο-Αρμενικής ταυτότητας. Μια ανθρωπολογική προσέγγιση». Εισήγηση στο συνέδριο *'Έλληνες και Αρμένιοι στη ΝΑ Ευρώπη και Ασία κατά το 19ο και 20ό αι.* Ζητήματα συμβίωσης και επιβίωσης, IMXA, ΑΠΘ, 1994.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβά-κης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 305-327.

Βέικου, Μ., «Αναγκαστική μετανάστευση: Στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού και εθελοντικής αποδοχής ανισοτήτων», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 479-487.

Βιδάλη, Α., «Σύγχρονη ελληνική ταυτότητα και μειονότητες», *Ο Πολίτης*, 23, Ιούνιος 1996, σελ. 33-36.

Βούλγαρης, Γ., Δώδος, Δ., Καφετζής, Π., Λυριντζής, Χ., Μιχαλοπούλου, Κ., Νικολακόπουλος, Η., Σπουρδαλάκης, Μ. & Τσουκαλάς, Κ. «Η πρόσληψη του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας.», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 5, 1995, σελ. 81-100.

Γεωργάς, Δ. και Παπαστυλιανού, Α., *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα, ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*, ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

Γκιζέλης, Γ., «Οι αλλαγές στην ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και οι επιπτώσεις τους στον παλιννοστούντα μετανάστη», *Επιθεώρηση Κοινωνικών επιστημών*, 84, 1994, 34-42.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Κασιμάτη, Κ. (επ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, εκδ. Gutenberg, 2004.

Κασιμάτη, Κ., «Ταυτότητα των μεταναστών, παράγοντας ξενοφοβίας και ρατσισμού – Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2004, σελ. 159-198.

Κοντογιάννη, Χ. κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σ. 107-114.

Μουσούρου, Λ., *Από τους γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα των Σένγκεν,* Gutenberg, Αθήνα, 1993.

Παπαζήση, Θ., «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εβραίας γυναίκας στη Θεσσαλονίκη σήμερα» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) *«Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα*, EKKE, Αθήνα, 1999, σελ. 375-392.

Παύλου, Μ., «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο: Τσιτσελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ. (επ.), *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, KEMO, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003, σελ. 265-308.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυπταλλώσεις, ρήγματα, ανασκενές*, EKKE, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Οι άλλοι ανάμεσά μας – ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 488-498.

Τσιμπιρίδου, Φ., «Μετανάστες και πολιτισμός. Σκέψεις για την εννοιολόγηση και χρήση των αναλυτικών εργαλείων στο ζήτημα της «μετανάστευσης»» στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, KEMO, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 141-173.

Τσιτσελίκης, Κ., «Η θρησκευτική ελευθερία των μεταναστών: Η περίπτωση των μουσουλμάνων» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 267-302.

Χριστόπουλος, Δ., «Το τέλος της εθνικής ομο(ιο)γένειας: παραδοσιακές και νέες μορφές ετερότητας στην Ελλάδα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 57-80.

Ψημμένος, Ι., «Ερμηνείες μετανάστευσης, προσδοκίες και ταυτότητες των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 123-156.

Ξενόγλωσση

- Bada-Tsomokou C.**, “Les Grecs de l'ex-URSS en Gréce: exclusion, intégration et dilemmes d'identité”, *Outopia*, No 21, juillet-août 1996, p. 50.
- Christou, A.**, *Narratives of place, culture and identity: second-generation Greek-Americans return “home”*, Brighton, University of Sussex, DPhil thesis, 2003.
- Christou, A.**, “Geographies of place, culture and identity in the narratives of second-generation Greek-Americans returning *home*”. Working paper no. 6, Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, UK, 2002.
- Hatziprokopiou, P.**, “Immigrants’ integration and social change: Greece as a multicultural society”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Lazaridis, G. & Wickens, E.**, “Us and the ‘others’. Ethnic minorities in Greece”, *Annals of Tourism Research*, 26, 3, 1999, pp. 632-655.
- Petronotis, M.**, “Culture as resistance. The transformation of Eritrean refugees’ rootlessness”, in Vgenopoulos, C. (ed.) *Population movements and development*, Papazissis, Athens, 2000, pp. 45-53.
- Petronotis, M.**, “Ethnic Mobilization in Athens. Steps and Initiatives Towards Integration” in Tillie, J. & Roges, A., (eds.) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, Ashgate, 2001, pp. 41-60.

Schwalgin, S., "Rituals in commemoration of the genocide" in Kokot, W et al (eds.) *Kulturwissenschaftliche Sichtweisen auf die Stadt*, Berlin (in press).

Triandafyllidou, A., & Veikou, M., "The hierarchy of Greekness. Ethnic and national identity considerations in Greek immigration policy", *Ethnicities*, 2,2, 2002, pp. 189-206.

Triandafyllidou, A., "National Identity and Migration Policy: Immigrants of Greek Descent and Others", *European Journal of Law, Philosophy and Computer Science*, 2, 1998, pp. 213-226.

Triandafyllidou, A., "Racists? Us? Are you joking? The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and Italy" in King et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.

Triandafyllidou, A., "The Political Discourse on Immigration in Southern Europe: A Critical Analysis", *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Special Issue on Challenging Identities, 10, 5, 2000, pp. 373-389.

Tzanelli, R., "Not my Flag! Citizenship and nationhood in the margins of Europe (Greece, October 2000/2003)", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 29, no 1, Jan 2006, pp. 27-49.

Voutira, E., "Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.

Zakhos-Papazahariou E., "Les Anatoliens orthodoxes en Russie du Sud à la fin du XIXème s. et au début du XXème siècle", *Les migrations internationales de la fin du XVIIIème siècle à nos jours*, Commission Internationale d'Histoire des Mouvements sociaux et des structures sociales, Editions du CNRS, 1980.

4.5. Κοινωνικός αποκλεισμός

Ελληνόγλωσση

Αλεξιάς, Α., «Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης – Μια εμπειρική μελέτη των διαδικασιών ελέγχου» στο Αρίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 255-286.

Βαρουξή, Χ., Φραγκίσκου, Α., Σαρρής, Ν., Μιχελογιαννάκης, Ι., Τσακιρίδη, Ο., Πλεξουσάκη, Ε., *Η πρόσληψη του «ξένου». Διαστάσεις ξενοφοβίας στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1997 (αδημοσίευτο).

Βέικου, Μ., «Αναγκαστική μετανάστευση: Στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού και εθελοντικής αποδοχής ανισοτήτων», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 479-487.

Βέικου, Χ., «Ζώντας ανάμεσα σε άλλους. Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού», στο Καυταντζόγλου, Ρ και Πετρονώτη, Μ., *Όρια και περιθώρια. Εντάξεις και αποκλεισμοί*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 131-150.

Βεντούρα, Λ., «Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη.*, Κριτική & ΚΕΜΟ, Αθήνα, 2004, σελ. 174-204.

Βεργέτη, Μ., *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, Αφοι Κυριακίδη, Αθήνα, 1999.

Βιδάλη, Α., «Σύγχρονη ελληνική ταυτότητα και μειονότητες», *O Πολίτης*, 23, Ιούνιος 1996, σελ. 33-36.

Βούλγαρης, Γ., Δώδος, Δ., Καφετζής, Π., Λυριντζής, Χ., Μιχαλοπούλου, Κ., Νικολακόπουλος, Η., Σπουρδαλάκης, Μ. & Τσουκαλάς, Κ. «Η πρόσληψη του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 5, 1995, σελ. 81-100.

Γαλάνης, Γ., «Εθνικές μεταναστευτικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός», *To Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, στ., 25/26, 1999, σ. 43-66.

Γαλάνης, Γ., «Ελληνική κοινωνία και μετανάστευση. Απόψεις Ελλήνων για Αλβανούς μετανάστες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 223-270.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Η μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Αθήνας, *Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι*, Αθήνα, 1995 (αδημοσίευτο).

Ιωακείμογλου, Ή., «Οι μετανάστες και η απασχόληση» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 81-94.

Καρασαββόγλου, Α., «Μετανάστευση, αγορά εργασίας και ελληνική οικονομία», στο Χλέτσος, Μ. κ.ά. (επ.) *Ανεργία, Μύθοι και Πραγματικότητα*, Εναλλακτικές Εκδόσεις-Δοκίμια, 8, σελ. 137-159.

Καρύδης, Β., «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα;» στο Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ. και Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 74.

Καρύδης, Β., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

Κασιμάτη Κ., «Ταυτότητα των μεταναστών, παράγοντας ξενοφοβίας και ρατσισμού – Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2004, σελ. 159-198.

Κασιμάτη, Κ. & Ψημμένος, Ι., «Οργανωτική κουλτούρα και κοινωνικός αποκλεισμός», *Επιθεώρηση Κοινωνικής Πολιτικής*, 1, 2003.

- Κασιμάτη, Κ.**, «Πόντιοι στην Ελλάδα και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο Κασιμάτη, Κ., *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 275-305.
- Κατσορίδας, Δ.**, *Ξένοι(;) εργάτες στην Ελλάδα*, Ίαμος, Αθήνα, 1994.
- Καφετζής, Π.**, «Μια θεωρητική προσέγγιση της ξενοφοβίας», στο Μιχαλοπούλου, Α. κ.ά., *Μακεδονία και Βαλκάνια. Ξενοφοβία και ανάπτυξη*, ΕΚΚΕ-Αλεξανδρεια, Αθήνα, 1998, σ. 19-47.
- Κοίλιαρη, Α.**, *Ξένοι στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*, Παρατηρητής, 1997.
- Κοτζαμάνης, Β.-Πετρονώτη, Μ. & Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Πολιτικοί πρόσφυγες: Εξελίξεις και θέματα πολιτικής» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αληπραντή, Λ. και Φρονίμου, Ε. (επ.) *Διαστάσεις των κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τ. Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 307-330.
- Κούρτοβικ, Ι.**, «Οι ποινικές διαδικασίες ως μοχλός διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 153-162.
- Λάζος, Γ.**, «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορισμένες σημαντικές κοινωνικές και λογικο-συναισθηματικές συντεταγμένες» στο Δημητρίου, Σ. (επ.) *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 79-98.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 1. Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα. 2. Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Μαλκίδης, Φ.**, «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ.433-443.

Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., «Ξένο εργατικό δυναμικό: τάσεις και προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. και Φρονίμου, Ε. (επ.) *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τόμος α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 275-306.

Μαρβάκης, Α., «Κοινωνική ένταξη ή κοινωνικό απαρτχάιντ;», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα των πολίτη*, Κριτική & KEMO, Αθήνα, 2004, σελ. 88-120.

Πανουργιά, Ν., «Ο ρατσιστικός λόγος στην Ελλάδα: οι ιθαγενείς στοχασμοί», *Ο Πολίτης*, 117, 1992, σελ. 38-43.

Παπαδημητρίου, Ζ., «Ρατσισμός και μετανάστευση» στο Κίνηση Πολιτών κατά του Ρατσισμού, *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο των ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σελ. 50-60.

Παπαθεοδοσίου, Θ., *Η Ένταξη των Παλιννοστούντων Ομογενών από την πρώην Σοφιετική Ένωση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας*, ΥΠΕΠΘ/ΙΤΕ, Αθήνα, 1994.

Παύλου, Μ., «Οι λαθρέμποροι του φόβου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.

Πετρινώτη, Ξ., «Η ετερογένεια των μεταναστών και η εθνική ετερότητα. Μια ολοκληρωμένη εικόνα», *Σύγχρονα Θέματα*, 54, Ιανουάριος-Μάρτιος, 1995, σελ. 44-48.

Πετρονώτη, Μ., «Η φιλανθρωπία και η αρωγή ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού», *Ο Πολίτης*, 22, 1996, σελ. 43-45, αναδημοσίευση στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 163-168.

Πουλόπουλος, Χ., «Μετανάστες και χρήση ψυχοτρόπων ουσιών», *Ποικιλή Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σελ. 1130-1132.

- Ρωμανίδου, Ν.**, «Άλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα» στο Δασκαλάκη, Η., κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και Θύματα στο κατώφλι των 21ou αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 193-206.
- Τζαβάρας, Ν.**, «Η προκατάληψη και ο ξένος» στο Κίνηση Πολιτών κατά του Ρατσισμού (επ.) *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σελ. 61-67.
- Τριανταφυλλίδου, Α.**, «Οι άλλοι ανάμεσά μας – ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 488-498.
- Τρούμπετα, Σ.**, «Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «άλλου» και το φαινόμενο του ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 101-102/A-B, 2000, σελ. 137-176.
- Τσακίρης, Κ.**, «Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αληπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., (επ.) *Διαστάσεις των κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. Α', ΕΚΚΕ, 1999, σελ. 475-490.
- Φακιολάς, Ρ.**, «Η ενσωμάτωση των Ελληνοποντίων στην ελληνική κοινωνία», στο Αμίτοης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 129-156.
- Χατζηβαρνάβα, Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ**, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.
- Ψημένος, Ι.**, «Δημιουργώντας Χώρους Κοινωνικού Αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών Ανεπίσημων Μεταναστών στο Κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ. *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα, 1998 (2004), σελ. 221-274.
- Ψημένος, Ι.**, «Εργασία και ρατσισμός: Κοινωνική διαχείριση και μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό» στο Κασιμάτη, Κ. (επ.) *Φαινόμενα Κοινωνικής Παθογένειας σε Ομάδες Κοινωνικού Αποκλεισμού*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ-ΓΓΑΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 64-88.

Ψημμένος, Ι., *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, Glorybook-Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.

Ξενόγλωσση

- Droukas, E.**, "Albanians in the Greek Informal Economy", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.
- Fakiolas, R.**, "Preventing racism in the workplace in Greece", WP/95, Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 1995.
- Hatziprokopiou, P.**, "Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 6, Nov. 2003, σελ. 1033-1057.
- Iosifides, T. & King, R.**, "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation" in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.
- Iosifides, T. & King, R.**, "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation", *South European Society and Politics*, 1998, 3 (3), pp. 205-29. Δημοσιεύμένο και στο in Baldwin-Edwards, M. & Arango, J. (eds.) *Immigrants and the informal economy in Southern Europe*, Frank Cass Pbs, London, 1999, pp. 205-229.
- Karydis, V.**, "Criminality of Migrants in Greece: Issues of Policy and Theory", in Palida, S., *Immigrant Delinquency. Social construction of Deviant Behavior and Criminality of Immigrants in Europe*, COST A2 EC, Brussels, 1996, pp. 225-230.
- Karydis, V.**, "The fear of crime in Athens and the construction of the "dangerous Albanian" stereotype", *Chronica*, 5, 1992.
- Katrougalos, G.**, "The Rights of Foreigners and immigrants in

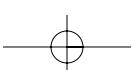
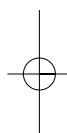
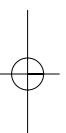
- Europe: Recent Trends”, *Web Journal of Current Legal Issues*, University of Newcastle, 5, 1995.
- Kiprianos, P. - Balias, S. - Passas, V.**, “Greek policy towards Immigration and Immigrants”, *Social Policy and Administration*, vol. 37, no 2, April 2003, σελ. 148-164.
- Lazaridis, G. & Psimmenos, I.**, “Migrant Flows from Albania to Greece: Economic, Social and Spatial exclusion” in King, R. et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 170-185.
- Lazaridis, G.**, “Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression” in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.
- Lazaridis, G.**, “The Helots of the new millennium. Ethnic Greek Albanian and “Other” Albanians in Greece” in Anthias F. et al (eds.) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 105-122.
- Lyberaki, A. & Maroukis, T.**, “Albanian Immigrants in Athens: New survey evidence on employment and integration”, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 5, no 1, Jan. 2005, p. 21-48.
- Mikrakis, A & Triandafyllidou, A.**, “Greece: The “Others” Within”, *Social Science Information*, 33, 4, 1994, pp. 787-805.
- Petronoti, M.**, “Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices” in Jambresic Kirin et al (eds.) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.
- Tastsoglou, E. – Hadjikonstanti, I.**, “Never outside the labour market, but always outsiders: female migrant workers in Greece”, in Tastsoglou, E. and L. Maratou-Aliprantis (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A’, 2003, pp. 189-220.

Triandafyllidou, A., & Mikrakis, A., “A Ghost Wanders Through the Capital”, in Baumgartl, B. & Favell, A., *New Xenophobia in Europe*, Kluwer Law International, London, 1995, pp. 164-179.

Triandafyllidou, A., “Racists? Us? Are you joking? The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and Italy” in King et al (eds.) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.

ΜΕΡΟΣ 3

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

1. Έως 1985

Ελληνόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Νικολινάκος, Μ., (επ.) – Ένωση Ελλήνων Πανεπιστημιακών Δ. Ευρώπης, *Οικονομική Ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα, εισηγήσεις από σεμινάριο στο Παρίσι (1973)*, Κάλβιος, Αθήνα, 1974.

Μονογραφίες

Κασιμάτη, Κ., *Μετανάστευση–παλινόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1984.

Μπέργκερ, Τ. – Μορ, Τ., *Ο έβδομος άνθρωπος. Η ιστορία του μετανάστη εργάτη στην Ευρώπη*, Καστανιώτης, Αθήνα, 1979.

Νικολινάκος, Μ., *Καπιταλισμός και μετανάστευση*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1973.

Ντάσης, Γ., *Εργαζόμενοι μετανάστες, εισηγητική έκθεση του τμήματος υποθέσεων για τους εργαζόμενους μετανάστες*, ΟΚΕ, Αθήνα, 1984 (αδημοσίευτο).

Σούλης, Σ., *Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα. Το ξένο παράνυμο εργατικό δυναμικό*, ΟΟΣΑ, Αθήνα, 1985.

ΥΠΕΠΘ–UNESCO, *Σχολική επανένταξη παλιννοστούντων μαθητών: Προβλήματα και προοπτικές*, Αθήνα, 1984.

Άρθρα – Περιοδικές εκδόσεις

Κουτσούμπας, Χ., «Η απασχόληση των αλλοδαπών στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση IKA Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου*, 19/226, 1985, σελ. 945-966.

Μήτσος, Ι., «Μετανάστευση και παλιννόστηση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 2-3, A, 1969-1970.

Νικολινάκος, Μ., «Η ροπή προς μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών εργατών», *Νέα Οικονομία*, 18, 1964.

Ξενόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Zakhos-Papazahariou E., “Les Anatoliens orthodoxes en Russie du Sud à la fin du XIXème s. et au début du XXème siècle” in *Les migrations internationales de la fin du XVIIIème siècle à nos jours*, Commission Internationale d’Histoire des Mouvements sociaux et des structures sociales, Editions du CNRS, 1980.

Fakiolas, R., “Return migration to Greece and its structural and socio-political effects”, in Kubat, D., *The Politics of Return*, Centre for Migration studies, New York, 1984.

Fakiolas, R., “Problems and Opportunities of Greek migrants returning from Western Europe”, in *Cultural Identity and Structural marginalization of Migrant workers*, European Science Foundation, Strasbourg, 1982.

Περιοδικές εκδόσεις – Άρθρα

Mousourou, L., “La sociologie de la migration en Grèce depuis 1960”, *Current Sociology*, 32, 2, 1984, pp. 89-121.

Nikolinakos, M., “The contradictions of capitalist development in Greece: labor shortages and emigration”, *Studi Emigrazione*, 30, 1973, pp. 222-235.

2. 1986-1990

Ελληνόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Πετρόπουλος, Ν., «Παλιννόστηση 1971-1986: πορίσματα της μικροαπογραφής το 1985-1986 και προτάσεις κυβερνητικής πολιτικής» στο Πετρόπουλος, Ν. (επ.) *Προγράμματα ερευνών αποδημίας-παλιννόστησης του ελληνικού πληθυσμού*, ΓΤΑΕ, Αθήνα, 1990, σελ. 60-87.

Μονογραφίες

Εμκε-Πουλοπούλου, Ή., *Προβλήματα μετανάστευσης-παλιννόστησης*, ΙΜΕΟ/ΔΗΜ, Αθήνα, 1986.

Μπόμπας, Δ., *O Ελληνισμός των Καναδά. Μια βιβλιογραφική παρονοίαση*, Greek-Canadian Documentation series, Αθήνα, 1989.

Περιοδικές εκδόσεις – Άρθρα

Πετρινιώτη, Ξ., «Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Ο αγώνας της γυναικας*, τ.43, Ιανουάριος-Ιούνιος, 1990, σελ. 3.

Τριχοπούλου, Α. κ.ά. «Παλιννόστηση και φτώχεια. Η περίπτωση των επαναπατρισθέντων πολιτικών προσφύγων», *Έκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 83/84, 1989-1990, σελ. 275-292.

Εμκε-Πουλοπούλου, Ή., «Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 1970-1990», *Έκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, 85/86, 1990.

Κοντογιάννη, Χ. κ.ά. «Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες», *Κοινωνική Εργασία*, 18, 1990, σελ. 107-114.

Φακιολάς, Ρ., «Άλλοδαποί απασχολούμενοι στην Ελλάδα», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 12 Ιουλίου 1990.

Ξενόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Soulis, S., "Illegal immigrants to Greece", in OECD, *The Future of Migration*, OECD, Paris, 1987.

Μονογραφίες

Fakiolas, R., *Immigration of aliens to Greece*, ISOPLAN, Saarbruecken, 1989.

Fakiolas, R., (mit W. Voss) *Wanderungsbewegungen aus und nach Griechenland seit 1973*, ISOPLAN, Verlag breitenbach Publishers, Saarbruecken, Deutschland, 1989.

Mestheneos, E., *A Report of Education, Employment and Living Conditions of Refugees in Greece and Possibilities for Self-employment*, UNHCR, Athens, 1988.

Mestheneos, E., The protection of human rights of refugees and foreigners in Greece, Athens, 1989 (αδημοσίευτο).

Άρθρα – Περιοδικές εκδόσεις

3. 1991-1998

Ελληνόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Βαλέντσια, Ντ., «Η κατάσταση των Φιλιππινέζων γυναικών στην Ελλάδα – Μια γυναίκα από τις Φιλιππίνες αφηγείται», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ρατσισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, σελ. 79-83.

Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998.

Γαρδικλής, Χ., «Επαγγελματική κατάρτιση αλλοδαπών στην Ελλάδα», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 63-66.

Δεληγιάννης, Α., «Οι ιδιαιτερότητες στην απασχόληση των προσφύγων», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 67-72.

ΕΕΙΔΔ, Το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών στην Ελλάδα, Αθήνα, 1995.

Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994.

Καβουνίδη, Τ., «Μετανάστευση, νομιμοποίηση και κοινωνικά δίκτυα» στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 41-50.

Καρύδης, Β., «Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Μύθος και πραγματικότητα.», στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού*

- αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του., Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 143-151.*
- Καρύδης, Β.**, «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα;» στο Πανούσης, Γ., Δημόπουλος, Χ. και Καρύδης Β., *Θυματολογικά κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 74.
- Κασιμάτη, Κ.**, «Πόντιοι στην Ελλάδα και κοινωνικός αποκλεισμός», στο Κασιμάτη, Κ., *Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg & ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 1998, σελ. 275-305.
- Κασιμάτη, Κ.**, «Μετανάστες και ελληνική πολιτική. Πόντιοι από την πρώην ΕΣΣΔ», στο Κατσέλη Λ. & Πελαγίδης, Θ., *Για μια Ευρώπη των κοινωνικών δικαιωμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σελ. 126-130.
- Κάτσικας, Χ.**, «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση-απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 444-454.
- Καφετζής, Π.**, «Μια θεωρητική προσέγγιση της ξενοφοβίας», στο Μιχαλοπούλου, Α. κά., *Μακεδονία και Βαλκάνια. Ξενοφοβία και ανάπτυξη*, ΕΚΚΕ-Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1998.
- Κόνιορδος, Μ.**, «Απασχόληση και ελληνική μεταναστευτική πολιτική» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση.*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σ. 167-174.
- Κόντης, Α.**, «Μετανάστευση και αγορά εργασίας», στο Καζάκος, Π. & Λιαργκόβας, Π., (επ.) *Μεταρρύθμιση και οικονομική συνεργασία στη ΝΑ Ευρώπη*, Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ. 293-329.
- Κόντης, Α.**, «Ημεδαπό και αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην ελληνική αγορά εργασίας», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 509-533.
- Κόντης, Α.**, «Συνέπειες της εργασίας των μεταναστών για την ελ-

ληγική οικονομία» στο *Μετανάστες, Ραπορισμός και Ξενοφοβία. Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Εμπειρίες Διακρίσεων*. Πρακτικά συνεδρίου, Σάκκουλας, Αθήνα, 1997, σελ. 129-136.

Κοντογιάννη, Χ., «Κοινωνικά και οικογενειακά προβλήματα των μεταναστών» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 209-212.

Κούρτοβικ, Ι., «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών στην Ελλάδα», στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 153-162.

Κούρτοβικ, Ι., Οι ποινικές διαδικασίες ως μοχλός διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού, στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 153-162.

Λαζαρίδου, Γ., «Μετανάστριες στην Ελλάδα-Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία – μια επιτόπια μελέτη», στο Βωβού, Σ., Μπομπόλου, Λ. και Παμπούκη, Ε. (επ.), *Εθνικισμός, Ραπορισμός, Κοινωνικό Φύλο*. Πρακτικά διήμερης συνάντησης γυναικών, 11-12/11/94, Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών – ελληνικό τμήμα, Παρατηρητής, Θεοσαλονίκη, σελ. 47-75.

Λάζος, Γ., «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα. Ορισμένες σημαντικές κοινωνικές και λογικο-συναισθηματικές συντεταγμένες» στο Δημητρίου, Σ. (επ.) *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ. 79-98.

Λιανός, Θ., Σαρρής, Ν., Κατσέλη, Λ., «Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας. Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας» στο *Κοινωνικές ανοισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*

λεισμός, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 534-544.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 175-181.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών και επιπτώσεις στην ελληνική αγορά εργασίας», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 73-76.

Μαλκίδης, Φ., Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Ποντίων από την Τέως Σοβιετική Ένωση στη Θράκη, στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 433-443.

Μπίμπου-Νάκου, Ι. & Χαρίτου-Φατούρου, Μ., «Ομάδα αυτοβοήθειας με άτομα που μετακινήθηκαν από την Αλβανία: πλαίσιο αναφοράς και ευρήματα σε σχέση με τις διαδικασίες ενίσχυσης του κοινωνικού αποκλεισμού» στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας & Ιδ. Σ. Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 499-508.

Παπαδημητρίου, Ζ., «Ρατσισμός και μετανάστευση» στο Κίνηση Πολιτών κατά του Ρατσισμού, *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σελ. 50-60.

Πετρόπουλος, Ν., «Παλιννόστηση 1971-85: κοινωνικο-οικονομικές και δημογραφικές διαστάσεις» στο Κοτζαμάνης, Β. - Μαράτου, Λ.-Αλιπραντή (επ.) *Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Νέα Σύνορα-Λιβάνη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1994, σελ. 243-275.

Παπαφιλίππου, Δ., «Η ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η προστασία των προσφύγων και των μεταναστών», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*

μός, Εξάντας και Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 423-432.

Σταυρούπούλου, Μ., «Ελληνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις και μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα» στο Θεοδωρόπουλος, Χ. & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 217-220.

Τζαβάρας, Ν., «Η προκατάληψη και ο ξένος» στο Κίνηση Πολιτών κατά του Ρατσισμού (επ.) *Η Ευρώπη αντιμέτωπη με το φαινόμενο του ρατσισμού*, Παρασκήνιο, Αθήνα, 1995, σ. 61-67.

Τούση, Μ., «Ελλάδα και Schengen» στο Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 194-205.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Οι άλλοι ανάμεσά μας-ελληνική εθνική ταυτότητα και στάσεις προς τους μετανάστες», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα, 1998, σελ. 488-499.

Φεραλδή, Ε., «Πρόσφυγες-μετανάστες», στο Θεοδωρόπουλος, Χ & Συκιώτου, Α., *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους. Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Εστία-Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 1994, σελ. 213-216.

Ψημένος, Ι., «Δημιουργώντας χώρους κοινωνικού αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών ανεπίσημων μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας», στο Κασιμάτη, Κ. *Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Gutenberg Αθήνα, 1998, σελ. 221-273.

Μονογραφίες

Αντωνίου, Π., *Η Ελληνο-αρμενική κοινότητα της Αθήνας. Εκδοχές και αντιλήψεις μέσα από την καθημερινή συμβίωση με την ελληνική*

- κοινωνία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, 1995.
- Bade, B.**, *H μετανάστευση στην Ευρώπη*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1993.
- Βάιου, N. & Χατζημιχάλης, K.**, *Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, περιφέρειες και άπνη εργασία*., Εξάντας, Αθήνα, 1997.
- Βαρουξή, X.**, Φραγκίσκου, Α., Σαρρής, Ν., Μιχελογιαννάκης, Ι., Τσακιρίδη, Ο., Πλεξουσάκη, Ε., *H πρόσληψη των «ξένου». Διαστάσεις ξενοφοβίας στην Ελλάδα*., EKKE, Αθήνα, 1997 (αδημοσίευτο).
- Γεωργάς, Δ. και Παπαστυλιανός, A.**, *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα, ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*, ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.
- Γλυτσός, N.**, *Προσφορά και ανάγκες σε εργασία στην ελληνική οικονομία κατά περιφέρεια και επάγγελμα μέχρι το τέλος του αιώνα και δυνατότητα απασχόλησης πολιτικών προσφύγων και Πόντιων*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, KEKMOKOP & ΓΓΑΕ, 1993.
- Δαμανάκης, M.**, *H εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Άλλοδαν παθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα, 1997.
- Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Αθήνας**, *Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι*, Αθήνα, 1995 (αδημοσίευτο).
- Καρύδης, B.**, *H εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1996.
- Καρύδης, B.**, *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1996.
- Κασιμάτη, K.**, *Πόντοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους Ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο και ΓΓΑΕ, 1993.
- Κασιμάτη, K.**, *Πολιτικοί πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες: Κοινωνική και οικονομική ένταξη*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, KEKMOKOP & ΓΓΑΕ, Αθήνα, 1993.

- Κατσορίδας, Δ.**, *Αλλοδαποί εργαζόμενοι στην Ελλάδα και οι συνθήκες διαβίωσής τους*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1996 (αδημοσίευτο).
- Κατσορίδας, Δ.**, *Ξένοι εργάτες στην Ελλάδα*, Ίαμος, Αθήνα, 1994
- Κεσίδης Θ.**, *Η ιστορική πορεία των Ελληνοποντίων*, εκδ Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1996.
- Κοίλιαρη, Α.**, *Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στον μετανάστες ομιλητές*, Παρατηρητής, 1997.
- Κοινοπραξία ΚΕΔΟΑ & ΙΑΒΑΣ**, *Μετανάστενση και τοπικές αγορές εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα*, Αθήνα, 1994 (αδημοσίευτο)
- Κοινωνία των εθνών**, *Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, Τροχαλία*, Αθήνα, 1997 (Γενεύη 1926) (μτφ. Βεϊνόγλου Φ. & Μ.).
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1993.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας», *Νέες μορφές απασχόλησης και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 1992.
- Μουσούρου, Λ.**, *Από τους γκάσταρμπαπάτερ στο πνεύμα του Σένγκεν, Gutenberg*, Αθήνα, 1993.
- Μουσούρου, Λ.**, *Μετανάστενση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Gutenberg, Αθήνα, 1991.
- Μπόμπας, Λ.**, *Για την εκπαίδευση των αλλοδαπών παιδιών στην Ελλάδα*, Φολόη, Αθήνα, 1994.
- Νάσκου-Περράκη, Π.**, *Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1991.
- Παπαθεοδοσίου, Θ.**, *Η Ένταξη των Παλιννοστούντων Ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας*, ΥΠΕΠΘ/ΙΤΕ, Αθήνα, 1994.
- Παπασιώπη-Πασιά, Ζ.**, *Τα δικαιώματα των αλλοδαπών όπως πηγάζουν από το ν. 1975/1991*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1995.
- Πετρινιώτη, Ξ.**, *Η μετανάστενση προς την Ελλάδα. Μια πρώτη*

καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση, Οδυσσέας, Αθήνα, 1993.

Πετρονώτη, Μ., *To πορτραίτο μιας διαπολιτισμικής σχέσης. Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκενές, ΕΚΚΕ, UNESCO, Πλέθρον, Αθήνα, 1998.*

Χλέπας, Α. & Σπυράκος, Δ., *O νόμος 1975/1991 για τους Άλλοδαπούς και το Σύνταγμα, Σάκκουλας, Αθήνα, 1992.*

Ψημένος, Ι., *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια, Glorybook-Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.*

Περιοδικές εκδόσεις – Άρθρα

Baldwin-Edwards, M., «Κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση: Συγκριτική ανάλυση στον ευρωπαϊκό Νότο», στο Πετρινώτη, Ξ. & Κουκουλές, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998*, σελ. 191-198.

Βεντούρα, Λ., «Μετανάστευση γυναικών: Γέννηση και εξέλιξη του επιστημονικού ενδιαφέροντος», *Δίνη* (6), 1993, σελ. 230-240.

Βιδάλη, Α., «Σύγχρονη ελληνική ταυτότητα και μειονότητες», *O Πολίτης*, 23, 1996, σελ. 33-6.

Βούλγαρης, Γ., Δώδος, Δ., Καφετζής, Π., Αυριντζής, Χ., Μιχαλοπούλου, Κ., Νικολακόπουλος, Η., Σπουρδαλάκης, Μ. & Τσουκαλάς, Κ. «Η πρόσληψη του Άλλου στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα εμπειρικής έρευνας.», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 5, 1995, σελ. 81-100.

Γαλάνης, Κ., «Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς στην Ελλάδα», *Επιστημονική Επετηρίδα των παιδαγωγικού Τμήματος ΔΕ*, 6, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 1993.

Γκιζέλης, Γ., «Οι αλλαγές στην ελληνική πολιτισμική ταυτότητα και οι επιπτώσεις τους στον παλιννοστούντα μετανάστη», *Επιθεώρηση Κοινωνικών επιστημών*, 84, 1994, 34-42.

- Ζωγράφος, Α.**, «Η κατάσταση των τριτοκοσμικών εργατών στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 23, 1991, σελ. 165-184.
- Καρύδης, Β.**, «Ο φόβος της Εγκληματικότητας στην Αθήνα και η κατασκευή του στερεότυπου του επικίνδυνου Αλβανού», *Χρονικά*, 5, Εργαστήριο εγκληματολογίας, Νομική Σχολή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, 1992.
- Κατσορίδας, Δ.**, «Οι ξένοι εργάτες στην Ελλάδα», *Ένημερωτικό δελτίο INE/ΓΣΕΕ*, 4-5, 1991, σελ. 29-35.
- Κοτσιώνης, Π.**, «Η προβληματική της μετανάστευσης και της παλινόστησης στη χώρα μας από εκπαιδευτική σκοπιά», *Διαβάζω*, 285, 1992, σελ. 38-51.
- Κωστοπούλου, Β.**, «Τα αποτελέσματα της κρίσης ασύλου και των διαδικασιών των διεθνών οργανισμών στις γυναίκες πρόσφυγες. Η ιδιαιτερότητα της γυναίκας-πρόσφυγα», *Έκλογή*, 107, 1995, σελ. 398-406.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα, Πρώτες διαπιστώσεις», *INE Ένημερωτικό δελτίο*, τ. 12-13, 1992, σελ. 37-44.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π.**, «Η ελληνική κοινωνία και η νέα μετανάστευση», *Τετράδια πολιτικού διαλόγου, έρευνας και κριτικής*, τ. 36-7, 1995.
- Μαριαμπά, Κ.**, «Προβλήματα κοινωνικής ένταξης των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα και την Ιταλία», *Balkan Review*, τ. 8-9, 1996, σελ. 34-43.
- Μάρκου, Γ.**, «Προβλήματα σχολικής ένταξης παλινοστούντων μαθητών», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σελ. 132-168.
- Μαυρέας, Κ.**, «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96-97/Β-Γ, 1998, σ. 185-218.
- Πανουργιά, Ν.**, «Ο ρατσιστικός λόγος στην Ελλάδα: οι ιθαγενείς στοχασμοί», *Ο Πολίτης*, 117, 1992, σελ. 38-43.
- Πετρινιώτη, Ξ.**, «Η ετερογένεια των μεταναστών και η εθνική

ετερότητα. Μια ολοκληρωμένη εικόνα», *Σύγχρονα Θέματα*, 54, Ιανουάριος-Μάρτιος, 1995, σελ. 44-48.

Πετρονώτη, Μ., «Η φιλανθρωπία και η αρωγή ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού», *Ο Πολίτης*, 22, 43-45, αναδημοσίευση στο Δημητρίου, Σ., *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί του*, Ιδεοκίνηση, Αθήνα, 1997, σελ., 163-168.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η νομική προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα – Τα σχετικά διαπλεκόμενα νομικά πλαίσια και ο ρόλος τους στη σύγχρονη ελληνική πρακτική», *Νομικό Βήμα*, 45, 1997, σελ. 910-924.

Σιταρόπουλος, Ν., «Σύγχρονο ελληνικό προσφυγικό δίκαιο και πράξη με ειδική αναφορά στις δυνατότητες ενεργοποίησης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο», *Үπεράσπιση*, 1998, σελ. 981-996.

Τερζίδης, Κ., «Όψεις του προβλήματος κοινωνικής και οικονομικής ολοκλήρωσης παλιννοστούντων Ελληνοποντίων», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 1995, σελ. 100-121.

Τριχοπούλου, «Κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την εγκατάσταση των προσφύγων και παλιννοστούντων στην Ελλάδα», *Κοινωνική Εργασία*, 26, 1992, σ. 121-128.

Τσουκαλάς, Κ., «Παλιννόστηση και καταμερισμός εργασίας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 84-85, 1994, σελ. 28-33.

Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, Για λίγη ζεστασία / Ένταξη των προσφύγων στην Ευρώπη, 1998.

Φακιολάς, Ρ., «Απασχόληση ξένων και ανεργία στην Ελλάδα», *Επιλογή*, 1994, σελ. 3-15.

Φακιολάς, Ρ., «Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών», *Επιλογή*, 1998, σελ. 228-238.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση», στο Πετρινιώτη, Ξ & Κουκούλες, Γ., *Επετηρίδα Εργασίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1998, σελ. 19-34.

Ξενόγλωσση**Συλλογικά έργα – κεφάλαια**

Angouras, V., “Greece’s Northern Frontier” in Bort, E. *Borders and Borderlands in Europe*, International Social Sciences Institute, Edinburgh, 1998, pp. 121-139.

Antoniou, T., “Issues and problems in the Greek law of aliens” in Schermers, H. et al, *Free movement of persons in Europe*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, TMC Asser Institut, 1993, p. 125.

Black, R., “Asylum policy and the marginalisation of refugees in Greece”, in Gould, WTS & Findlay, AM (eds) *Population Migration and the Changing World Order*, J. Wiley & Sons, Chichester, 1994, pp. 145-160.

Emke-Pouloupoulo, I., “Immigrants and refugees in Greece. Statistical evaluation and causes of entry in the country”, in Emke-Pouloupoulo, I. et al, *International Migration to Northern Mediterranean countries, the cases of Greece, Spain and Italy*, Universita di Pisa, Dipartimento di statistica e matematica Applicata all’ Economia, 1991, pp. 3-46.

Fakiolas, R., “Current migration trends in Greece” in Íaganha, M. (ed.) *Immigration in Southern Europe*, Oeiras, Celta, 1997, pp. 41-67.

Fakiolas, R., “Migration to and from Greece during the last four decades”, in Alogoskoufis et al (eds) *Essays in Honor of Constantine G. Drakatos*, Papazisis, Athens, 1994, pp. 571-592.

Iosifides, T., “Immigrants in the Athens labour Market: A Comparative Survey of Albanians, Egyptians and Filipinos”, in King, R. & Black, R. (eds) *Southern Europe and the New Immigrations*, Brighton, 1997, Sussex Academic Press, pp. 26-50.

Karydis, V., “Criminality of Migrants in Greece: Issues of Policy and Theory”, in Palida, S., *Immigrant Delinquency. Social construction of Deviant Behavior and Criminality of Immigrants in Europe*, Cost 2 Migrations, Brussels, 1996, pp. 225-230.

- Karydis, V.**, "Criminality or criminalisation of Migrants in Greece? An Attempt at Synthesis" in Ruggiero, V. & Taylor, I. (eds), *The New European Criminology. Crime and Social Order in Europe*, Routledge, London & New York, 1998, pp. 350-367.
- King, R. & Rybaczuk, K.**, "Southern Europe and the international division of labor: from emigration to immigration." in King, R. (ed.), *The New Geography of European Migrations*, Belhaven Press, London, 1993, p. 175.
- King, R. et al**, "The International Migration Turnaround in Southern Europe", in King R. & Black, R. (eds), *Southern Europe and the New immigrations*, Sussex Academic Press, Brighton, 1997, pp. 1-25.
- Lianos, T.**, "Greece: Waning of Labor Migration", in Kubat, D. (ed.) *The Politics of Migration Policies*, Center for Migration Studies, New York, 1993.
- Petrinioti, X.**, "Comment on King's paper Labor, employment and migration in Southern Europe", in van Oudenaren, J (ed.) *Employment, Economic Development and migration in Southern Europe and the Maghreb*, Rand, Santa Clara, 1996.
- Petronotis, M.**, "Greece as a place for refugees: an anthropological approach to constraints pertaining to religious practices" in Jambresic Kirin et al (eds) *War, Exile, Everyday life, Cultural Perspectives*, Institute of Ethnology and Folklore, Zagreb, 1996, pp. 189-206.
- Sidiropoulos, G.** et al, "Migration flows and spatial distribution of the population of Greece", in Kotzamanis, B. (ed.) *Demography of The Balkans. Migration Flows and Geographical Population Distribution*, University of Thessaly Publications, 1996, pp. 146-213.
- Sitaropoulos, N.**, "The detention of refugees and asylum seekers in Greece", in Perrin-Martin, J-P., (ed.) *Europe barbelée*, L' Harmattan, Paris, 1998, pp. 110-113.
- Tressou, E. & Mitakidou, C.**, "Educating Pontian immigrants in Greece: Successes and failures" in Swadener, E.B. &

- Bloch M.N. (eds) *Early education and development*, 8/3, 1997.
- Triandafyllidou, A., & Mikrakis, A.**, "A Ghost Wanders Through the Capital", in Baumgartl, B. & Favell, A., *New Xenophobia in Europe*, Kluwer Law International, London, 1995, pp. 164-179.

Μονογραφίες

- Baldwin-Edwards, M.**, "The Greek Regulation: A comparative analysis with the Spanish, Portuguese and Italian Experiences", University of Reading, Centre for Euro-Mediterranean Studies, WP 98/2, April 1998.
- Black, R.**, *Livelihood and vulnerability of foreign refugees in Greece. A preliminary report of research on Iranian and Iraqi Refugees in greater Athens*, London, Department of Geography, King's College, Occasional Papers 33, 1992.
- Bruneau M.** (dir.), *Les Grecs pontiques*, Éditions CNRS, Paris, 1998
- Emke-Poulopoulou, I.**, "Trafficking in women and children: Greece, a country of destination and transit", MMO, WP 2, August 2001.
- Fakiolas, R.**, "Preventing racism in the workplace in Greece", WP/97/40/EN, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 1997.
- Fakiolas, R.**, *Migration and European Integration*, Report for Greece, 1997 (αδημοσίευτο).
- Fakiolas, R.**, *Migration to and from Greece*, OECD: SOPEMI, 1993.
- Fakiolas, R.**, *Recent Efforts to regularize Undocumented Immigrants*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions WP/97/40, 1997 (unpublished).
- Petronoti, M.**, *City Template: Athens*. Report Prepared for a European Project on Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities, 1998 (unpublished).

Περιοδικές εκδόσεις – Άρθρα

- Bada-Tsomokou C.**, “Les Grecs de l'ex-URSS en Grèce: exclusion, intégration et dilemmes d'identité”, *Utopia*, No 21, juillet-août 1996, p. 50.
- Baldwin-Edwards, M. & Fakiolas, R.**, “Greece: the contours of a fragmented policy response”, Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, 1998, pp. 186-204.
- Baldwin-Edwards, M., & Arango, J.**, “Immigrants and the Informal Economy in Southern Europe”, Special Issue of *Southern European Society & Politics*, 3/3, winter 1998.
- Baldwin-Edwards, M.**, “The Emerging European Immigration Regime: Some Reflections and Implications for Southern Europe”, *JCMS*, vol 35 (4), 1997, pp. 497-519.
- Black, R.**, “Livelihoods under stress: a case study of refugee vulnerability in Greece”, *Journal of Refugee Studies*, 7, 4, 1994, pp. 360-377.
- Black, R.**, “Political refugees or economic Migrants? Kurdish and Assyrian Refugees in Greece”, *Migration*, 25, 1994, pp. 79-109.
- Bruneau, M.**, “Lieux de mémoire, hauts lieux et diaspora, Sanda et Soumela dans la diaspora grecque pontique”, *L'Espace géographique*, 1995-2, pp. 124-134.
- Bruneau, M.**, “Territoires de la diaspora grecque pontique”, *L'espace géographique*, No 3, 1994.
- Commission of the European Community**, “Immigration of Citizens from Third Countries into the Southern Member States of the European Community”, *Social Europe*, Supplement 1, 1991.
- Dikaiou, M.**, “Present Realities and Future Prospects among Greek Returnees”, *International migration*, 32, 1, 1994, pp. 29-45.
- Droukas, E.**, “Albanians in the Greek Informal Economy”,

- Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24, 3, 1998, pp. 347-365.
- Fakiolas, R. & King, R.**, "Emigration, Return, Immigration: A Review and evaluation of Greece's Postwar Experience", *International Journal of Population Geography*, 2, 1996, pp. 171-190.
- Glytsos, N.**, "Problems and Policies Regarding the socioeconomic Integration of returnees and Foreign Workers in Greece", *International Migration*, XXXIII, 2, 1995, pp. 155-176.
- Iosifides T. & King R.**, "Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation", *South European Society and Politics*, 1998, 3(3): 205-229.
- Karydis, V.**, "Migrants as a Political Enterprise: The Greek-Albanian Case", *Chroniques*, 8, 1993, pp. 93-96.
- Karydis, V.**, "The fear of crime in Athens and the construction of the "dangerous Albanian" stereotype", *Chronica*, 5, 1992.
- Katrougalos, G.**, "The Rights of Foreigners and immigrants in Europe: Recent Trends", *Web Journal of Current Legal Issues*, University of Newcastle, 5, 1995.
- King, R.** et al. "A migrant's story: from Albania to Athens", *Journal of ethnic and migration Studies*, 24, 1, 1998, pp. 159-175.
- Kokkinos, D.**, "The Greek state's Overview of the Pontian Issue", *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 312-4.
- Lazaridis, G.**, "Immigration to Greece: A critical evaluation of Greek policy", *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 335-348.
- Lazaridis, G. & Romaniszyn, K.**, "Albanian and Polish Undocumented Workers in Greece: A Comparative Analysis", *Journal of European Social Policy*, 8, 1, 1998, pp. 5-22.
- Lianos, T., Sarris, A., Katseli, L.**, "Illegal Immigration and the Local labour Markets: The Case of Northern Greece", *International Migration*, 34, 3, 1996, pp. 449-483.
- MacLean, P. & Koutsis, M.**, "Returning Migrants Characteris-

- tics and Labour Market Demand in Greece”, *International Migration Review*, 22, 4, 1998.
- Markova, E. & Sarris, A.**, “The Performance of Bulgarian Illegal Immigrants in the Greek Labour Market”, *South European Society and Politics*, 2, 2, 1997, pp. 57-79.
- Mikrakis, A. & Triandafyllidou, A.**, “Greece: The “Others” Within”, *Social Science Information*, 33, 4, 1994, pp. 787-805.
- Papadopoulou, O.**, “Le statut des réfugiés en Grèce”, *European Review of Public Law*, 7, 1995.
- Papassiopi-Passia, Z.**, “The legal condition of refugees in Greece”, *Revue Hellénique de Droit International*, 47, 1994.
- Robolis, S. & Xideas, E.** “The economic determinants of Greek return migration to the islands of East Aegean”, *International Migration*, 34, 2, 1996, pp. 297-317.
- Romaniszyn, K.**, “The Invisible Community: Undocumented Polish Workers in Athens”, *New Community*, 22, 2, 1996, pp. 32-3.
- Sitaropoulos, N.**, “The New Legal framework of Alien Immigration in Greece: A Draconian Contribution to Europe’s Unification”, *Immigration and Nationality Law & Practice*, 6, 3, 1992, pp. 89-96.
- Spinellis, C.**, Dermati S., Koulouris, N., Tavoulari, M. & Vidalis, S. “Recent Immigration and Protection of Migrants: Human Rights in Greece”, *Chroniques*, 9, 1996, p. 67-96.
- Stavropoulou, M.**, “Refugee law in Greece”, *International Journal of Refugee Law*, 6, 1, 1994, pp. 53-62 .
- Triandafyllidou, A.**, “Greek Migration Policy: A Critical Note”, *Synthesis: Review of Modern Greek Studies*, 1, 1, 1996, pp. 15-22.
- Triandafyllidou, A.**, “National Identity and Migration Policy: Immigrants of Greek Descent and Others”, *European Journal of Law, Philosophy and Computer Science*, 2, 1998, pp. 213-226.
- Vergeti, M.**, “Pontic Greeks from Asia Minor and the Soviet

- Union: Problems of Integration in Modern Greece”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 382-399.
- Voutira, E.**, “Pontic Greeks Today: Migrants or refugees?”, *Journal of Refugee Studies*, 4, 4, 1991, pp. 400-420.
- Zetter, R.** (ed.), “The Odyssey of Pontic Greeks”, *Journal of Refugee Studies*, Special issue, 4, 4, 1991.

4. 1999 έως σήμερα

Ελληνόγλωση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Canete, L.Y., «Η φιλιππινέζικη κοινότητα στην Ελλάδα στο τέλος του 20ού αιώνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 277-304.

Αλεξιάς, Α., «Η κοινωνική πρόσληψη και μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης-Μια εμπειρική μελέτη των διαδικασιών ελέγχου» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 255-286.

Αμίτσης, Γ.-Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 23-68.

Αντωνίου, Π., «Το αρμενικό όραμα της επιστροφής. Μνήμη προσανατολισμένη στο μέλλον» στο Μπενβενίστε, Ρ. & Παραδέλλης, Θ. (επ.) *Διαδρομές και τόποι μνήμης*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1999, σελ. 115-126.

Βέικου, Μ., «Η επιτελεστική κατασκευή της εθνοτικής ταυτότητας: Ελληνο-Αλβανοί μετανάστες και η καθημερινή τους εμπειρία στη γειτονιά μιας ελληνικής πόλης» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 305-327.

Βέικου, Μ., «Αναγκαστική μετανάστευση: Στοιχεία κοινωνικού αποκλεισμού και εθελοντικής αποδοχής ανισοτήτων», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Εξάντας και

- Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1998, σελ. 479-487.
- Βέικου, Μ.**, «Μετανάστευση και πρακτικές ένταξης. Μία εκ των έσω αποτύμηση της σύγχρονης ελληνικής και ιταλικής πραγματικότητας», στο Αμίτοης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 113-128.
- Βέικου, Χ.**, «Ζώντας ανάμεσα σε άλλους. Η βίωση ενός εκούσιου αποκλεισμού», στο Καυταντζόγλου, Ρ. και Πετρονώτη, Μ., *Όρια και περιθώρια. Εντάξεις και αποκλεισμοί*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 131-150.
- Βεντούρα, Λ.**, «Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα» στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 174-204.
- Γαλάνης, Γ.**, «Ελληνική κοινωνία και μετανάστευση. Απόφεις Ελλήνων για Αλβανούς μετανάστες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 223-270.
- Γεωργούλας, Σ.**, «Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα τον εικοστό αιώνα – μια ιστορική, κριτική οπτική» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 91-122.
- Γεωργούλας, Σ.**, «Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοπόίησή της» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 199-226.
- Δημουλάς, Κ.**, «Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 245-290.
- Έμκε-Πουλοπούλου Ή.**, «Εργασία, επαγγεία και σεξουαλική

εκμετάλλευση της δεύτερης γενιάς μεταναστών στην Ελλάδα» στο Τσομπάνογλου Γ., Κορρές Γ., Γιαννοπούλου Γ., *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 103-144.

I.Π.Ο.Δ.Ε., *Ένταξη των μεταναστών, Ελληνο-Ολλανδικό σεμινάριο*, 2001, Αθήνα, 2002.

Ιωακείμογλου, Η., «Οι μετανάστες και η απασχόληση» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 81-94.

Ιωάννου, Ν., «Ελληνική μεταναστευτική πολιτική στην Ε.Ε. και στο Συμβούλιο της Ευρώπης» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 271-282.

Ιωσηφίδης, «Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 227-246.

Καβουνίδη, Τ., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα και η γήρανση του πληθυσμού» στο Κικίλιας, Η., Μπάγκαβος, Π., Τήνιος, Π., Χλέτσος, Μ. (επ.) *Δημογραφική Γήρανση, Αγορά εργασίας και Κοινωνική προστασία: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001.

Καβουνίδη, Τ., «Οι μετανάστες του πρώτου ελληνικού προγράμματος νομιμοποίησης» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 91-112.

Καμενίδης, Χ.Θ., *Η εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα κατά περιφέρεια, νομό και οικισμό*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2002.

Καμπέρης, Ν., «Άλλοδαποί εργάτες στον ελληνικό αγροτικό χώρο. Πραγματικότητες, ιδεολογίες και νοοτροπίες» στο

Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 413-456.

Κανταράκη, Μ., «Γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θύματα εξαναγκασμού σε πορνεία» στο Δασκαλάκη, Η. κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι των 21ου αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 581-588.

Καρασαρβόγλου, Α., «Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας», στο Ναζάκης, Χ. & Χλέτος, Μ. (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές πτυχές*, Παπάκης, Αθήνα, 2001, σελ. 195-218.

Καρύδης, Β., «Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς: Έγκλημα και μετανάστευση» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 205-232.

Καρύδης, Γ., «Μετανάστευση και έγκλημα» στο Αμίτοις, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 287-302.

Κασιμάτη Κ., (επ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, εκδ. Gutenberg, 2004.

Κασιμάτη Κ., «Ταυτότητα των μεταναστών, παράγοντας ξενοφοβίας και ρατσισμού – Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), *Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Εκδ. Gutenberg, 2004, σελ. 159-198.

Κασιμάτη, Κ., «Γυναικεία μετανάστευση από Αλβανία και Πολωνία – απασχολήσεις και διαφορετικότητες» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 157-194.

Κασιμάτη, Κ., «Η ένταξη των αλβανών μεταναστών στην

ελληνική κοινωνία (από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων)» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 353-412.

Κατρούγκαλος, Γ., «Τα κοινωνικά δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 69-88.

Κατσορίδας, Δ., κ.ά. *Οι νέες προκλήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής*, INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2003.

Καψάλης, Α. & Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., *Μεταναστευτική Πολιτική και Δικαιώματα των Μεταναστών.*, Μελέτες INE/ ΓΣΕΕ, νο 22, 2005.

Κόντης, Α., «Νομιμοποίηση παράνομων οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα» στο Πάκος, Θ., (επ.) *Διεθνές Συνέδριο «Η κοινωνία των 2/3». Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού προβλήματος*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2000, σελ. 453-485.

Κόντης, Α., «Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών» στο Πελαγίδης, Θ., και Κωνσταντινίδης, Σ. (επ.) *Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σελ. 292-324.

Κόντης, Α., «Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής», στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 177-220.

Κόντης, Α-Πετράκου, Η.-Τάτσης, Ν.-Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

Κόντης, Α., «Η πολιτική ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α-Πετράκου, Η.-Τάτσης, Ν.-Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 15-75.

Κοτζαμάνης, Β-Πετρονώτη, Μ & Τζωρτζοπούλου, Μ., «Πολιτικοί πρόσφυγες: Εξελίξεις και θέματα πολιτικής» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. και Φρονίμου, Ε.

(επ.) *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τ. Α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 307-329.

Κούρτοβικ, Ι., «Μετανάστες: ανάμεσα στο δίκαιο και στη νομιμότητα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 163-198.

Κωνσταντινίδου, Χ., «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο», στο Κουκουτσάκη, Α. *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σελ. 103-141.

Λαυρεντιάδου, Μ., *Να φεύγεις και να Ριζώνεις. Η εγκατάσταση των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στη Θράκη και στην Αθήνα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006 (υπό έκδοση).

Λαυρεντιάδου, Μ., *Πόλη και Μετανάστευση: θεωρητικές προσεγγίσεις*, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και της Διασποράς, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006 (υπό έκδοση).

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π., «Μορφές διεθνοποίησης και ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 283-307.

Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., «Ξένο εργατικό δυναμικό: τάσεις και προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Καραντίνος, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. και Φρονίμου, Ε. *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τόμος α', ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 275-306.

Μαρβάκης, Α., «Κοινωνική ένταξη ή κοινωνικό απαρτχάϊντ;» στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 88-120.

Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., «Μετανάστες

στην Ελλάδα: «προβλήματα», κοινωνικά φαινόμενα και υποκείμενα» στο Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σελ. 13-28.

Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ., *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001.

Μάρκοβα, Ε., «Η παρουσία των Βουλγάρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 247-276.

Μαυρομάτης, Γ. & Τσιτσελίκης, «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακτικές» στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 121-140.

Μικελίδης, Ν. Φ., «Η Ευρώπη των μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *H μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 77-82.

Μουσούρου, Λ., «Παιδιά παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο ελληνικό σχολείο», στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 211-244.

Μπαλτσιώτης, Λ., «Ιθαγένεια και πολιτογράφηση στην Ελλάδα της μετανάστευσης: (αντί) φάσεις μιας αδιέξοδης πολιτικής», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 303-337.

Μπέγκος, Ι., «Ανάμεσα σε δύο πατρίδες: «Η ζημιά του σπασμένου καθρέφτη». Οι απελαθέντες από την Κωνσταντινούπολη Έλληνες την περίοδο 1964-1966.» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *H μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και

- Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 235-248.
- Μπράμος, Γ.,** «Απ' το χιόνι», «Μιρουπάφσιμ», «Από την άκρη της πόλης»: Η Ελλάδα από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 63-67.
- Ναξάκης, Χ. & Χλέτος, Μ. (επ.)** *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.
- Ναξάκης Χ.,** «Το οικονομικό θαύμα οφείλεται (και) στους μετανάστες», στο Ναξάκης Χ. & Χλέτος Μ. (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 179-194.
- Νεράντζης, Π.,** «Ζητώ άσυλο – Η Ελλάδα των προσφύγων»: Οι δυσκολίες των ξένων προσφύγων στη χώρα υποδοχής.» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 269-277.
- Παπαδοπούλου Δ. Π.,** «Έλληνες στο Παρίσι στα τέλη του 19ου αιώνα: Η αρχική οργάνωση μιας κοινότητας της διασποράς», στο Δαμανάκης Μ., Καρδάσης Β., Μιχελακάκη Θ., Χουρδάκης Α. (επ.), *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και διδασκαλία*, Πρακτικά Συνεδρίου, Ιουλίου 2003, Ρέθυμνο, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., τ. Α', 2004, σελ. 207- 214.
- Παπαδοπούλου, Δ.,** «Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Το παράδειγμα της περιφέρειας Αττικής» στο Μπαγκαβός, Χ. – Παπαδοπούλου, Δ., (επ.) *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 291-352.
- Παπαζήση, Θ.,** «Αρχή της ισότητας και γυναίκα μη χριστιανικών θρησκευτικών μειονοτήτων: η ταυτότητα της εβραϊκής γυναίκας στη Θεσσαλονίκη σήμερα» στο Κων-

- σταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 375-392.
- Παύλου Μ.**, «Οι Έλληνες της Αλβανίας στην Ελλάδα», στο: Τοιτοελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ. (επμ.), *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ΚΕΜΟ, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003.
- Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ.** (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004.
- Παύλου, Μ.**, «Οι μετανάστες «σαν εμάς»: όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και την Ευρώπη» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σ. 39-87.
- Παύλου, Μ.**, «Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 367-402.
- Παύλου, Μ.**, «Οι λαθρέμποροι του φόβου: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 127-162.
- Πετράκου, Η.**, «Η πολιτική ασύλου και η κατάσταση των αιτούντων ασύλο με απορριφθείσα αίτηση στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α-Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2005, σελ. 203-256.
- Πετράκου Η.**, «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία», στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 31-56.
- Πετράκου, Η. και Tatlidil, E.**, «Διαστάσεις της Γυναικείας Μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα» στο Tatlidil, E. και Φώκιαλη, Π. (επ.), *Τόμος I, Ελληνο-*

τουρκικές Προσεγγίσεις: Ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναικάς, Ατραπός, Αθήνα, 2003.

Ρωμανίδου, Ν., «Αλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα» στο Δασκαλάκη, Η., κ.ά. (επ.) *Εγκληματίες και Θύματα στο καπάθλι των 21ou αιώνα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σελ. 193-206.

Σεραφειμίδης, Γ., «Το ρίζωμα», «Των προσφύγων οι κοινότητες», «Η προσφυγική Ελλάδα»: Παράμετροι της εγκατάστασης των προσφύγων του 1922 στην Ελλάδα κατά το Μεσοπόλεμο» στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου*, εκδ. Παπαζήση, 2004, σελ. 195-219.

Σιταρόπουλος, Ν., «Η αβεβαιότητα της αρχής της 'δίκαιης μεταχείρισης' των αλλοδαπών μεταναστών εργαζομένων στο υπό εξέλιξη ευρωπαϊκό δίκαιο», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 253-266.

Συκιώτου-Ανδρουλάκη, Α., «Εγκληματικότητα προσφύγων και μεταναστών», στο Βγενόπουλος, Κ., *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1998, σελ. 103-114.

Σωτηριάδου, Α., «Η εκπαίδευση και πολιτισμική ανάπτυξη των αποδήμων. Η περίπτωση των γυναικών», στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) *«Εμείς» και οι «άλλοι»: Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 287-301.

Σώτου, Μ.-Τοπαλίδου, Α., «Μεταναστευτική πολιτική και αίτηση ασύλου: Διαδικασίες ένταξης ή περιθωριοποίησης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα;» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 307-367.

Τάτοης, Ν., «Τα κέντρα υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτοης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 115-201.

- Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Η νεολαία των Ποντίων: Ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης» στο Κωνσταντόπουλος κ.ά. (επ.) «Εμείς» και οι «άλλοι»: αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 317-338.
- Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα» στο Μουρίκη, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ., *To κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2002, σελ. 45-62
- Τζωρτζοπούλου, Μ.**, «Στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα» στο Τεπέρογλου, Α. κ.ά. *H ταντότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 169-194.
- Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ.**, *H μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου., εκδ. Παπαζήση, 2004.
- Τοπάλη, Π.**, «Όψεις της φιλιππινέζικης θρησκευτικότητας στην Αθήνα: η ενσώματη επιτέλεση της σιωπής», στο Μιχαηλίδου, Μ. και Χαλκιά, Α. (επ.) *H παραγωγή των κοινωνικού σώματος*, Αθήνα, Κατάρτι και Δίνη, 2005, σελ. 1-26.
- Τσακίρης, Κ.**, «Πόντιοι Παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση» στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπραντή, Λ., Φρονίμου, Ε., (επ.) *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*, τομ. Α', ΕΚΚΕ, 1999, σελ. 475-491.
- Τσαρδανίδης, Γ.**, «Μετανάστευση και η ελληνική εξωτερική πολιτική της Ελλάδας» στο Αμίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 223-254.
- Τσιμπιρίδου, Φ.**, «Μετανάστες και πολιτισμός. Σκέψεις για την εννοιολόγηση και χρήση των αναλυτικών εργαλείων στο ζήτημα της «μετανάστευσης»» στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *H Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα των πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 141-173.
- Τσίμπος, Κ.**, «Η οημασία της μετανάστευσης στην εκτίμηση

του μεγέθους και την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού της Ελλάδας», στο Κικίλιας, Η. κ.ά. (επ.) Δημογραφική γήρανση, Αγορά εργασίας και κοινωνική προστασία: Τάσεις, Προκλήσεις και Πολιτικές, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 2001, σελ. 51-69.

Τσιτσελίκης, Κ., «Η θρησκευτική ελευθερία των μεταναστών: Η περίπτωση των μουσουλμάνων», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 267-302.

Φακιολάς, Ρ., «Μετανάστευση: Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα», *Εργασία, ΙΑΠΑΔ*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2002, σελ. 41-51.

Φακιολάς, Ρ., «Η ενσωμάτωση των Ελληνοποντίων στην ελληνική κοινωνία», στο Αρίτσης, Γ. – Λαζαρίδη, Γ., (επ.) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2001, σελ. 129-156.

Χατζή, Χ., «Ο αλλοδαπός ως υποκείμενο στην ελληνική έννομη τάξη», στο Παύλου, Μ & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 233-252.

Χλέπας, Ν.-Κ., «Το νομικό πλαίσιο για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα» στο Κόντης, Α. – Πετράκου, Η. – Τάτσης, Ν. – Χλέπας, Ν., *Ευρωπαϊκή και ελληνική πολιτική ασύλου*, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 77-11.

Χλέτσος, Μ., «Η πολιτική οικονομία της μετανάστευσης» στο Ναξάκης Χ & Χλέτσος Μ (επ.) *Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές, Κοινωνικές Πτυχές*, Πατάκης, Αθήνα, 2001, 17-42.

Χριστόπουλος, Δ., (επ.) *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη*, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 253-266.

Χριστόπουλος, Δ., «Οι μετανάστες στην ελληνική πολιτική κοινότητα», στο Παύλου, Μ. & Χριστόπουλος, Δ. (επ.) *Η Ελ-*

λάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή και ιδιότητα του πολίτη, ΚΕΜΟ, Κριτική, Αθήνα, 2004, σελ. 338-366.

Χριστόπουλος, Δ., «Το τέλος της εθνικής ομο(ι)γένειας: παραδοσιακές και νέες μορφές ετερότητας στην Ελλάδα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 57-80.

Ψημένος, Ι., «Έργασία και ρατσισμός: Κοινωνική διαχείριση και μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό» στο *Φαινόμενα Κοινωνικής Παθογένειας σε Ομάδες Κοινωνικού Αποκλεισμού*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ-ΓΓΑΕ, Αθήνα, 2000.

Ψημένος, Ι., «Ερμηνείες μετανάστευσης, προσδοκίες και ταυτότητες των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 123-156.

Ψημένος, Ι., «Μεταναστευτικός έλεγχος και άτυπες διακριτικές πολιτικές: Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών» στο Κασιμάτη, Κ., *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003, σελ. 195-222.

Ψημένος, Ι., «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα» στο Μαρβάκης, Αθ. – Παρσάνογλου, Δ. – Παύλου, Μ., (επ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ. 95-126.

Μονογραφίες

Baldwin-Edwards, M., *Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα*, ΙΑΠΑΔ-ΙΜΕΠΟ, 2004.

Βαρβιτσιώτης, Ι., *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*, έκδοση Κοινοβουλευτικής Ομάδας ΕΛΚΕΔ στο Ευρωκοινοβούλιο, 2006.

Βεργέτη, Μ., *Ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση*, Αφοι Κυριακίδη, 1999.

- Έμκε-Πουλοπούλου, Ή.**, *H μεταναστευτική πρόκληση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2007.
- I.ΜΕ.ΠΟ.**, *Πολιτικές ένταξης των μεταναστών: H ευρωπαϊκή εμπειρία*, (υπό έκδοση).
- Καβουνίδη, Τ. & Χατζάκη, Λ.**, *Άλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για κάρτα προσωρινής παραμονής. Υπηκοότητα, ψύλο, χωροθέτηση*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Αθήνα, 1999.
- Καβουνίδη, Τ. – Γναρδέλλης, Χ. – Αλεξιάς, Α.**, *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Παραπηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική Πληροφορική ΑΕ, Αθήνα, 2004.
- Καβουνίδη, Τ.**, *Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2002.
- Καμενίδης, Χ.Θ.**, *H ταυτότητα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση συγκεντρωτικά για όλη την Ελλάδα*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2000.
- Καμενίδης, Χ.Θ.**, *Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στους πολυπληθέστερους νομούς της Ελλάδας*, Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, Θεσσαλονίκη, 2001.
- Καπλάνη, Γκ.**, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Λιβάνης, Αθήνα, 2006.
- Κασιμάτη, Κ.**, *Μεταναστευτικές ροές και άτυπες πολιτικές μετανάστευσης*, Αθήνα, Gutenberg.
- Κασιμάτη, Κ.**, *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. H περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, 2003.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματευπορία στη σύγχρονη Ελλάδα*.
1. *H εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λάζος, Γ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματευπορία στη σύγχρονη Ελλάδα*.
2. *Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Λαμπριανίδης, Λ. – Λυμπεράκη, Α.**, *Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, 2001.

Λιανός, Θ., *Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση*, ΚΕΠΕ, Μελέτη 51, Αθήνα, 2003.

Λυμπεράκη, Α. & Πελαγίδης, Θ., *O «ψόβος» του «ξένου» στην αγορά εργασίας. Ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Πόλις, Αθήνα, 2000.

Μαυρομάτη, Δ., *Ελλάδα: Πρόσφυγες-Μετανάστες και μετανάστευση-Παλιννοστούντες* (Βιβλιογραφία), ΜΜΟ & «Αντιγόνη», Αθήνα, 2003.

Νιτσιάκος, Β., *Μαρτυρίες Αλβανών μεταναστών*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 2003.

Παπαδοπούλου Δ., *Μετανάστευση, ενσωμάτωση και ιδιότητα των πολίτη: κριτική θεώρηση*, Τετράδια εργασίας, Εργαστήριο Μελέτης της Μετανάστευσης και Διασποράς, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα: Παπαζήσης, 1, 2006.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Βασικοί νόμοι δικαίου καταστάσεως αλλοδαπών. Είσοδος, έξοδος, εργασία, απέλαση και εγκατάσταση αλλοδαπών στην Ελλάδα*, Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ., *Δίκαιο Καταστάσεως Αλλοδαπών*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2004.

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., *«Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα»*, Αθήνα: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα, Ελλάδος, Τόμος ΙΙ, 2003.

Πετρονώτη, Μ. & Τριανταφυλλίδου, Α., *Σύγχρονα Μεταναστευτικά ρεύματα προς Ελλάδα*, Βιβλιογραφία Κοινωνικών Επιστημών για τη Σύγχρονη Ελλάδα, ΕΚΚΕ & ΕΚΒ, Αθήνα, 2003.

Σιταρόπουλος, Ν., *Το δικαίωμα οικογενειακής ενότητας και επανένωσης αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα υποδοχής: Διαστάσεις διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου*, Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Ετήσια έκθεση, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 2001, σελ. 281-310.

Συρίγου-Ρήγου, Ε., *Συζητώντας με τη Λίντα. Μια Αλβανίδα*

μετανάστρια μιλάει για τη ζωή της, Νέα Σύνορα και Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Μεταναστών και Προσφύγων, Αθήνα, 2000.

Τοπάλη, Π., *Ο διασυνοχειαρμός της έμμισθης οικιακής εργασίας και Φιλιππινέζων μεταναστριών στην Ελλάδα*, ΚΕΘΙ, Αθήνα, 2001

Τριανταφυλλίδου, Α., *Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: Προβλήματα και κατευθύνσεις*, Κείμενα Πολιτικής νο 6, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2005.

Τσουκαλά, Α., *Μετανάστευση και εγκληματικότητα στην Ευρώπη*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

Χατζηβαρνάβα, Κοινωνικός αποκλεισμός και ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ, εκδ. Παπαζήση, 2001.

Ψημμένος, Ι., *Μετανάστευση και εργασία στην Ευρώπη: Η δημιουργία νέων κοινωνικών χώρων*, Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής, ΕΚΠΑ, 1999.

Ψημμένος, Ι., *Μετανάστευση και κοινωνική πρόνοια*, ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2002.

Βακαλιός Θ., *Παλινόστηση και ένταξη*, Εκδόσεις Παραπηρητής, Θεσσαλονίκη, 1999.

Περιοδικές εκδόσεις – Άρθρα

Baldwin-Edwards, M., «Αγορές εργασίας της Ν. Ευρώπης: δομικές και λειτουργικές αναλύσεις», *Εργασία 2002*, ΙΑΠΑΔ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2002, σελ. 157-174.

Baldwin-Edwards, M., «Εγκληματικότητα και μετανάστευση: μύθοι και πραγματικότητες», *Αστυνομική επιθεώρηση*, Ιούλιος-Αύγουστος, 2001, σελ. 440-444.

Γαλάνης, Γ., «Εθνικές μεταναστευτικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός», *To Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, στ', 25/26, 1999, σελ. 43-66.

Δημούλας Κ., Παπαδοπούλου Δ., Μπουκουβάλας Κ.,

«Μορφές Κοινωνικής Ένταξης των Οικονομικών Μεταναστών στην Περιφέρεια Αττικής», Ινοτιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ –Α.Δ.Ε.Δ.Υ. (INE), *Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας*, Τεύχος 115, Μάρτιος 2005.

Δικαίου, Μ., «Μειονοτικές ομάδες: έρευνα και παρέμβαση στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», *Ψυχολογία*, 6/2, 1999, σελ. 247-253.

Ζωγραφάκης Σ., Μητράκος Θ., «Κοινωνικοί δείκτες και μετανάστευση στην Ελλάδα», *Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών*, Μάρτιος 2005.

Καρύδης, «Το νέο σχέδιο Νόμου για τη μεταναστευτική πολιτική ή Όδινεν όρος και έτεκε μύν», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σ. 1126-1129.

Κασιμάτη, Κ. & Ψημμένος, Ι., «Οργανωτική κουλτούρα και κοινωνικός αποκλεισμός», *Επιθεώρηση Κοινωνικής Πολιτικής*, 1, 2003.

Κασιμάτη, Κ., «Αλβανοί μετανάστες στα Κύθηρα», *ΝΟΣΤΟΣ*, 1, 2002, σελ. 53-94.

Κατσορίδας, Δ. & Καψάλης, Α., «Η υποδοχή των προσφύγων στην Ελλάδα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σελ. 34-35.

Κατσορίδας, Δ. & Καψάλης, Α., «Σύγχρονη ελληνική μεταναστευτική πολιτική: περιεχόμενο και αποτέλεσμα», *Τετράδια του INE*, τ. 24, 2003, σελ. 13-33.

Κολλιάς, Γ. και Κατσορίδας, Δ., «Άλλοδαποί εργαζόμενοι: Ένταξη ή καταστολή?», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, 48, 2000 (στο διαδίκτυο).

Κρητικίδης, Γ., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα», *Ενημέρωση INE/ΓΣΕΕ*, τ. 104, 2004, σελ. 15-33.

Μουάμπα Τσιμπάντι Φρεντερίκ, «Ημιτελής νομιμοποίηση, δίξυνοι των κοινωνικών προβλημάτων, αλλά και νέες προοπτικές για τους μετανάστες μέσω της ενσωμάτωσης των Κοινοτικών Οδηγιών», *Immigration Policy and Immigrant Rights*, Studies No. 22 No. 2, 2005, σελ. 11-27.

Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ., «Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική», *Μελέτες του INE ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ*, 15, 2003.

Παπαδοπούλου, Τ., «Θεομικές καινοτομίες στην αντιμετώπιση της μετανάστευσης», Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση συνταγματικής Θεωρίας και Πρόξης, τ. 4, 2002.

Πετράκου, Η. και Ξανθάκου, Γ., 2003, «Διαστάσεις της εκπαίδευσης και μετανάστευσης: η ελληνική περίπτωση», *Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική*, (υπό έκδοση στο τεύχος Ιανουαρίου 2004).

Πουλόπουλος, Χ., «Μετανάστες και χρήση ψυχοτρόπων ουσιών», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 32, 2000, σελ. 1130-1132.

Σιταρόπουλος, Ν. και Σακελλαροπούλου, Ι., «Προτάσεις για την προώθηση ενός σύγχρονου αποτελεσματικού πλαισίου προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 4, 2002, σελ. 455-469.

Σιταρόπουλος, Ν., & Σισιλιάνος, Λ., «Το δικαίωμα της νομικής συνδρομής-Βασικές σχετικές ευρωπαϊκές αρχές και μείζονα ζητήματα της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης», *Νομικό Βήμα*, 49, 2001, σελ. 1597-1604.

Σιταρόπουλος, Ν., «Ζητήματα σχετικά με την υποδοχή και την πρόσβαση αιτούντων άσυλο στη διαδικασία ασύλου», *Νομικό Βήμα*, 50, 2002, σελ. 1598-1603.

Σιταρόπουλος, Ν., «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Νόμου «Μετανάστευση και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια» με ημερομηνία Μαΐου 2000», *ΕΕΔΑ, Έκθεση 2000*, 2001, σελ. 87-99.

Σιταρόπουλος, Ν., «Το καθεστώς προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα – Σχετικά ζητήματα και προτάσεις», *ΕΕΔΑ, Έκθεση 2001*, 2002, σελ. 169-177.

Τοπάλη, Π., «Εκεί ηρωίδα, εδώ φιλιππινέζα: Γυναικεία μετανάστευση και εργασία στο δημόσιο λόγο», *Σύγχρονα θέματα*, 88, 2005, σελ. 72-83.

Τριανταφυλλίδου, Α., «Η πολιτική μετανάστευσης της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών στο νέο διεθνές περιβάλλον. Κριτικές προσεγγίσεις και προοπτικές βελτίωσης», *Βήμα Διεθνών Σχέσεων*, τ. 9, 1999, σελ. 25-32.

Τρουμπέτα, Σ., «Μερικές σκέψεις σχετικά με την παράσταση του «άλλου» και το φαινόμενο του ρατσισμού στην ελληνική κοινωνία», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 101-102/A-B, 2000, σελ. 137-176.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών*, 2003 (ετήσια έκδοση).

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Ετήσια έκθεση για την προστασία των προσφύγων στην Ελλάδα 1999, Αθήνα, 2000.

Φακιολάς, Ρ., «Ανεργία και νομιμοποίηση των οικονομικών μεταναστών», *Τάσεις*, 28 Ιανουαρίου 2000.

Ξενόγλωσση

Συλλογικά έργα – κεφάλαια

Fakiolas, R., “Greece” in Angendt, S. *Asylum and Migration policies in the EU*, Union Europa Verlag, Bonn, 1999, pp. 193-216.

Fakiolas, R., “Migration and unregistered labour in the Greek economy” in King at al (eds) *Eldorado or fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 57-78.

Hatziprokopiou, P., “Immigrants’ integration and social change: Greece as a multicultural society”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Iosifides T. και King R., “Socio-spatial dynamics and exclusion of three immigrant groups in the Athens conurbation”, in Baldwin-Edwards, M. και Arango, J. (eds) *Immigrants and the*

- Informal Economy in Southern Europe.* London: Frank Cass Publishers, 1999.
- Iosifides, T., Kontis, A., Lavrentiadou, M., Petrakou, E.**, “Forms of social capital and incorporation of Albanian Immigrants in Greece”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (υπό δημοσίευση).
- Karyotis, G.**, “Irregular Migration in Greece: Sacrificing Xenios Zeus on the Altar”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Kokkali, I.**, “Albanian immigration and urban transformations in Greece: Albanian migrant strategies in Thessaloniki, Greece”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Lavrentiadou M.**, “Iasmos, un village pluriculturel de la Thrace grecque. Les modes d’habiter des Grecs pontiques de l’ex-URSS et la transformation de l’espace”, in *Nouvelles Urbanités, Nouvelles Ruralités*, Éditions Peter Lang, Paris, 2002.
- Lavrentiadou M.**, “La mobilité résidentielle des Grecs pontiques en Thrace”, in Haumont A., Lassave P. (dir.), *Mobilités spatiales*, Editions L’Harmattan, Paris, 2001.
- Lazaridis, G.**, “The Helots of the new millennium. Ethnic Greek Albanian and “Other” Albanians in Greece” in Anthias, F. et al (eds) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 105-122.
- Lazaridis, G. & Psimmenos, I.**, “Migrant Flows from Albania to Greece: Economic, Social and Spatial Exclusion” in King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, Ch. (eds), *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 170-185.

- Lazaridis, G.**, "Filipino and Albanian Women in Greece: Multiple Layers of Oppression" in Anthias, F. & Lazaridis G., *Gender & Migration in Southern Europe. Women On the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 49-79.
- Lykvardi, K-Petroula, E.**, "Greece" in Niessen, J., Schibel, Y, Magoni, R. (eds) *EU and US approaches to the management of immigration*, Brussels, Migration Policy Group, 2003
- Markova, E.**, "Legal Status and Migrant Economic Performance – The Case of Bulgarians in Spain and Greece" in Dimitrova S. and Katsikas S. (eds.), *Mirroring Europe: Bulgaria, Past, Present and Future*. Published by SSEES, UCL: London, 2005.
- Markova, E.**, "Recent Phenomena - Employment Initiatives towards Immigrants in Greece" in Blaschke J. and Vollmer B. (eds.), *Employment Strategies for Immigrants in the European Union*, by Edition Parabolis: Berlin, 2004, pp. 201-238.
- Markova, E.**, "Trafficking in Unaccompanied Migrants in Greece", *Trafficking in Unaccompanied Minors in the European Union*, International Organization for Migration, IOM-Paris, 2002, pp. 47-53.
- Maroukis, T.**, "On racism in Greek Immigration Services", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory
- Papadopoulou D.**, "Données démographiques et sociales sur l'immigration grecque en France au XIXe siècle", in Grivaud Gilles (éd.), *La diaspora hellénique en France*, Actes du séminaire organisé à l'Ecole Française d'Athènes (oct. - nov. 1995), EFA, coll.: Champs helléniques modernes et contemporains, 2000, p. 67-81.
- Papageorgiou, V.**, "The experience of paid domestic work in the context of Albanian migration in Greece", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of

- Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Papandreou, P.**, "Ambivalent Immigration policies, uncertain outcomes: Children of Immigrants in Greece at the cross-roads", *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.
- Petracou, E. and Dimitracopoulos, I.**, "Employment and Discrimination in Greece", Raxen, EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.
- Petronoti, M.**, "Culture as resistance. The transformation of Eritrean refugees' rootlessness", in Vgenopoulos, C. (ed.) *Population movements and development*, Papazissis, Athens, 2000, pp. 45-53.
- Petronoti, M.**, "Ethnic Mobilization in Athens. Steps and Initiatives Towards Integration" in Tillie, J. & Roges, A., (eds) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, Ashgate, 2001, pp. 41-60.
- Psimmenos I., & Georgoulas, S.**, "Immigration pathways: the case of Greece" in Triandafyllidou A. & Bo Strath, *Immigration Pathways: A historic, demographic and social policy perspective*, EU/EUI, 2001.
- Psimmenos, I.**, "The making of Peripheractic Spaces: The Case of Albanian Undocumented Female Migrants in the Sex Industry of Athens", in Anthias, F. & Lazaridis, G., *Gender and Migration in Southern Europe. Women on the Move*, Berg, Oxford, 2000, pp. 81-102.
- Romaniszyn, K.**, "Clandestine Labour Migration from Poland to Greece, Spain and Italy: Anthropological Perspectives", in King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, Ch.(eds), *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 125-144.
- Romaniszyn, K.**, "The presence of the Polish undocumented

migrants in Greece in the perspective of European unification” in Anthias et al (eds) *Into the margins: Migration and Exclusion in Southern Europe*, Ashgate Publications, Aldershot, 1999, pp. 123-38.

Sampatakou, E.-A., “Immigration’s Part in the reconfiguration of Citizenship: the Greek case”, *Current social sciences research on Greece* (2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece), Hellenic Observatory, London School of Economics, London, 2005, www.lse.ac.uk/Depts/European/hellenicObservatory.

Sarris A. and E. Markova, “The Decision to Legalise by Bulgarian Illegal Immigrants in Greece”. In: Djajic, S. (ed.), *International Migration: Trends, Policy and Economic Impact*, Routledge Publishers: London, 2001.

Schwalgin, S., “Rituals in commemoration of the genocide” in Kokot, W et al (eds) *Kulturwissenschaftliche Sichtweisen auf die Stadt*, Berlin (in press).

Sitaropoulos, N., “Subsidiary refugee protection in Greece: Major aspects of relevant law, practice and policy” in Bouteillet-Paquet, d., (ed.) *Subsidiary protection of refugees in the European Union: Complementing the Geneva convention?*, Bruylant, Brussels, 2002, pp. 529-568.

Skordas, A., “The regularization of illegal immigrants in Greece” in De Bruycker, P. *Regularizations of Illegal Immigrants in the European Union*, Brussels, Bruylant Publisher, 2000.

Triadafilopoulos, T., “The Political Consequences of Forced Population Transfers: Refugee Incorporation in Greece and West Germany” in Ohliger R.- Schönwälder K.- Triadafilopoulos T. *European Encounters: Migrants, Migration and European Societies since 1945*, Ashgate Publishing, 2003, p 98-121.

Triandafyllidou, A., “Racists? Us? Are You Joking? The Discourse of Social exclusion of Immigrants in Greece and Italy”, in King, R., Lazaridis, G., Tsardanidis, C. (eds), *Eldo-*

- rado or Fortress? Migration in Southern Europe*, Macmillan, Basingstoke, 1999, pp. 186-205.
- Triandafyllidou, A.**, "Greece" in ter Wal. J. (ed.) *Racism and cultural diversity in the Mass Media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995-2000*, Vienna, EUMC, February 2002, pp. 149-172.
- Tsoukala, A.**, "The Perception of the "Other" and the Integration of Immigrants in Greece" in A. Geddes and A. Favell (eds.) *The Politics of Belonging: Migrants and Minorities in Contemporary Europe*. Aldershot, Ashgate, 1999.

Μονογραφίες

- Anderson, B.**, *Doing the Dirty Work? The global Politics of Domestic Labour*, Zed Books, London, 2000, ch. 4.
- Baldwin-Edwards, M.**, "An analytic commentary on the Greek immigration law", MMO, WP 1, February 2001.
- Baldwin-Edwards, M.**, "Semi-reluctant hosts: Southern Europe's ambivalent response to immigration", MMO WP 3, November 2001.
- Baldwin-Edwards, M.**, "Immigration and the welfare state: a European challenge to American mythology", MMO, WP 4 November 2002.
- Baldwin-Edwards, M.**, "Southern European labor markets and immigration: a structural and functional analysis", MMO, WP 5, November 2002.
- Baldwin-Edwards, M.**, "Implementing the EU anti-discrimination directives in Greece: Between marketization and social exclusion", MMO, WP 8, Jan. 2006.
- Christou, A.**, "Geographies of place, culture and identity in the narratives of second-generation Greek-Americans returning home". Working paper no. 6, Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, UK, 2002.
- Christou, A.**, *Narratives of place, culture and identity: second-gen-*

- eration Greek-Americans return “home”*, Brighton, University of Sussex, DPhil thesis, 2003.
- Fakiolas, R.**, (mit W. Voss) *Wanderungsbewegungen aus und nach Griechenland seit 1973*, ISOPLAN, Verlag breitenbach Publishers, Saarbruecken, Deutschland, 1989.
- Gropas, R. & Triandafyllidou, A.**, “Active civic participation of Immigrants in Greece”, European Research Project ‘Politis’, Oldenburg, 2005, www.uni-oldenburg.de/politis-europe.
- Lavrentiadou M.**, *L'installation des Grecs pontiques de l'ex-URSS en Thrace et à Athènes: voyage et enracinement*, Thèse de doctorat, Université Paris X-Nanterre, juillet 2002.
- Lyberaki, A & Maroukis, T.**, “Supply of and Demand for Immigrant labour: Albanians in Athens and emilia Romagna”, WP for the IBEU project coordinated by ELIAMEP, 2004.
- Markova E.**, (with A. Sarris and Etleva Germenji), “Balkan Migration: An Assessment of Past Trends and Policies and the Way Ahead”, (forthcoming), World Bank publication.
- Markova E. and Sarris A.**, “Earnings Performance of Bulgarian Illegal and Legalized Immigrants in Greece”. Discussion Paper No.32, University of Athens, 2002, Faculty of Economics.
- Markova E. and Sarris A.**, “Remitting and Saving Behaviour of Bulgarian Immigrants in Greece”. Discussion Paper No:34, 2002, University of Athens, Faculty of Economics.
- Markova E.**, “A Survey of Bulgarian Immigrants in Greece and Spain”, March 2004. Institute for Market Economics, Vol.164, 2004, at: http://www.ime-bg.org/pr_bg.
- Mavrodi, G.**, ““Europeanising” national immigration policy: the case of Greece”, WP no 8, Center on Migration, Citizenship and Development, 2005.
- Petracou, E.**, “Racism and Local Authorities: The case of Roma in Nea Kios”, case study for the EUMC, www.eumc.eu.int, 2002.

Petracou, E., *Exploring the social and historical dimensions of migration in Europe with special reference to Greece*, PhD Thesis, Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick, UK, 2000.

Reyneri, E., *Migrants in irregular employment in the mediterranean countries of the European Union*, International Migration papers no 41, ILO, Geneva, 2001.

Reyneri, E., Baganha, M., Dal Lago, A., Laascher, S., et al, *Migrants' Insertion in the Informal Economy. Deviant Behavior and the Impact on Receiving Societies*. Comparative Reports. MIGRINF project funded by DG XII of the European Commission, Contract no SOE2-CT95-3005, mimeo, 1999.

Reyneri, E., Baganha, M., Dal Lago, A., Laascher, S., et al, *Migrants' Insertion in the Informal Economy. Deviant Behavior and the Impact on Receiving Societies*. Comparative Reports. MIGRINF project funded by DG XII of the European Commission, Contract no SOE2-CT95-3005, mimeo, 1999.

Άρθρα – Περιοδικές εκδόσεις

Baldwin-Edwards, M. & Safilios-Rothschild, C., “Immigration and Unemployment in Greece: Perceptions and Realities”, *South European Society and Politics*, 4, 3, 1999, pp. 206-221.

Cavounidis, J., “Gendered Patterns of Migration to Greece”. in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 221-238.

Cavounidis, J., “Migration in Southern Europe and the case of Greece”, *International Migration*, 40, 1, 2002, pp. 45-69.

Christou, A., “Greek American return migration: constructions of identity and reconstructions of place”, *International journal of migration studies, STUDI EMIGRAZIONE*, Special issue: Migration into Southern Europe: new trends and new patterns, Volume xxxix, no. 145, 2002, pp. 201-229.

Christou, A., “American Dreams and European Nightmares:

- experiences and polemics of second-generation Greek-American returning migrants”, (υπό έκδοση στο *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2006).
- Christou, A.**, “Deciphering Diaspora – Translating Transnationalism: family dynamics, identity constructions and the legacy of “home” in second-generation Greek-American return migration” (υπό έκδοση στο *Ethnic and Racial Studies*, 2006).
- Darques R.**, “La Grèce ouverte aux immigrants: les leçons du recensement de 2001”, *Méditerranée*, No 3.4-2004, p.49-57.
- Diamanti Karanou, P.**, “Migration of Ethnic Greeks from the Former Soviet Union to Greece, 1990-2000: Policy decisions and implications”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 3, 1, 2003, 25-45.
- Emke-Poulopoulos, I.**, “Trafficking in women and girls for the sex trade: the sex trade”, in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Aliprantis (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 271-307.
- Fakiolas, R. & Maratou-Aliprantis, L.**, “Foreign Female Migrants in Greece”, *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 101-117.
- Fakiolas, R.**, “Regularizing undocumented migrants in Greece: procedures and effects”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, no 3, 2003, pp. 536-561
- Fakiolas, R.**, “Socioeconomic Effects of Immigration in Greece”, *Journal of European Social Policy*, 9, 3, 1999, pp. 211-229.
- Glytsos, N.**, “Stepping from illegality to legality and advancing towards integration: the case of immigrants in Greece” *International Migration Review*, vol. 39, no 4, 2005, pp. 819-841.
- Halkos, G. & Salamouris, D.**, “Socio-economic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles to entry into the Greek labor market”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 29, no 3, May 2003, pp. 519-534.

- Hatziprokopiou, P.**, "Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation", *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 29, no 6, Nov. 2003, pp. 1033-1057.
- Karakatsanis, N. M., Swarts, J.**, "Migrant women, domestic work and the sex trade in Greece-A snapshot of migrant policy in the making", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επιμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 239-270.
- Kassimis, C.**, "Greece: A history of migration", *Migration Information Source*, June 2004.
- Kassimis, Ch. & Papadopoulos A.**, "The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: implications for the rural economy & society", *Journal of ethnic and migration studies*, vol. 31, no1, January 2005, pp. 99-127.
- Keramida, F.**, "Repatriates' or 'refugees' and other vexed questions: the resettlement of Pontian Greeks", *Studi Emigrazione*, 145, 2002, p. 231-259.
- Kiprianos, P.-Balias, S.-Passas, V.**, "Greek policy towards immigration and immigrants", *Social Policy and Administration*, Vol. 37, no 2, April 2003, pp. 148-164.
- Labrianidis, L.**, Lyberaki, A., Tinios, P. and Hatziprokopiou, P. "Inflow of Migrants and outflow of Investment: Aspects of interdependence between Greece and the Balkans", *JEMS*, vol. 30, no 6, No. 2004, pp. 1183-1208.
- Lavrentiadou M.**, *Identités territoriales des Grecs pontiques de l'ex-Union soviétique*, Villes en Parallèle, No 32-33-34, décembre 2001.
- Lazaridis, G. & Payago-Theotoky, I.**, "Undocumented migrants in Greece: Issues of regularization", *International Migration*, 37, 4, 1999, pp. 715-740.
- Lazaridis, G. & Wickens, E.**, "Us and the "others". Ethnic minorities in Greece", *Annals of Tourism research*, 26, 3, 1999, pp. 632-655.

- Lazaridis, G.**, "Trafficking and prostitution. The growing exploitation of migrant women in Greece", *The European Journal of Women's Studies*, 8, 1, 2001, pp. 67-102.
- Lianos, T.**, "Illegal immigrants in Greece and their choice of destination" *International Migration*, 39, 2, 2001, pp. 3-28.
- Lyberaki, A. & Maroukis, T.**, "Albanian Immigrants in Athens: New survey evidence on employment and integration", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 5, no 1, Jan. 2005, p. 21-48.
- Maratou-Alipranti, L. & Fakiolas, R.**, "The lonely path of migrant women in Greece", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 165-188.
- Papadimitriou P. & Papageorgiou I.**, "The New "Dubliners": Implementation of European Council Regulation 343/2003 (Dublin-II) by the Greek Authorities", *Journal of Refugee Studies*, vol. 18, no 3, 2005, pp. 299-318.
- Papantoniou et al.**, "The regularization of aliens in Greece", *International Migration Review*, 34, 3, 2000.
- Psimmenos, I. & Kasimati, K.**, "Immigration control pathways: organizational structure and work values of Greek welfare officers", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29, 2, 2003, pp. 337-371.
- Ribas Mateos, N.**, "Old Communities, excluded women and change in Western Thrace", *Papers Revista de Sociologia*, 60, 2000, pp. 119-150.
- Sarris, A. & Zografakis, A.**, "A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy", *Journal of Population Economics*, 12, 1, 1999, pp. 155-182.
- Sintes, P.**, "Immigration, réseaux et espace métropolitain: le cas athénien", *Cahiers de la Méditerranée*, 63, 2001, pp. 311-329.

- Sintes, P.**, "La migration des albanais en Grece difficultes mythodologiques pour une etude geographique", *Revue Europeenne des Migrations Internationales*, 3, 2001, pp. 67-85.
- Sitaropoulos, N.**, "Modern Greek asylum policy and practice in the context of the relevant European developments", *Journal of Refugee Studies*, 13, 2000, pp. 105-117.
- Sitaropoulos, N.**, "Refugee welfare in Greece: towards a remodeling of the responsibility-shifting paradigm?", *Critical social policy*, 22, 2002, pp. 436-455.
- Sitaropoulos, N.**, "Refugee: a legal definition in search of a principled interpretation by domestic fora", *Revue Hellénique de Droit International*, 52, 1999, pp. 151-190.
- Sitaropoulos, N.**, "The New Greek Immigration Law: A step forward?", *Immigration and Nationality Law & Practice*, 15, 4, 2001, pp. 228-234.
- Skordas, A.**, "The New Immigration Law in Greece: Modernization on the Wrong Track", *European Journal of Migration and Law*, 4, 2002, pp. 23-48.
- Skordas, A.**, "The new refugee legislation in Greece", *International Journal of refugee law*, 11, 4, 1999, pp. 678-701.
- Skordas, A. & Sitaropoulos, N.**, "Why Greece is not a Safe Host Country for Refugees", *International Journal of refugee law*, vol. 16, 1, 2004, pp. 25-52.
- Tatsoglou, E. - Hadjikonstanti, I.**, "Never outside the labour market, but always outsiders: female migrant workers in Greece", in Tatsoglou, E. and L. Maratou-Alipranti (επμ.) *The Greek Review of Social Research (Special Issue: Gender and International Migration: Focus on Greece)*. vol. 110/A', 2003, pp. 189-220.
- Triandafilopoulos, P.**, "Länderprofil: Griechenland", *Migration und Bevölkerung*, Ausgabe 09/03, Nov. 2003, www.migration-info.de.
- Triandafyllidou, A.**, "Dall' Emigrazione all' immigrazione. La Grecia del contesto europeo", *Affari Sociali Internazionali*, no